РЕСПУБЛИКА ТАТАРСТАН	ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
С О В Е Т **Нижнекамского муниципального района**	**Түбән Кама муниципаль районы** **С О В Е Т Ы**
423570, г.Нижнекамск, пр.Строителей,12 факс (8555) 41-70-00, тел.42-41-41	423570, Түбән Кама шәһәре, Төзүчеләр пр., 12 факс (8555) 41-70-00, тел.42-41-41

Р Е Ш Е Н И Е **К А Р А Р**

№ 12 **2018 елның 21 феврале**

Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районы Афанас авыл җирлеген шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативларын раслау турында

Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексының 29.4 статьясы нигезендә Түбән Кама муниципаль районы Советы

КАРАР БИРӘ:

1. Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районы Афанас авыл җирлеген шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативларын раслау турында.
2. Әлеге карарны Түбән Кама муниципаль районының рәсми сайтында бастырырга.
3. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тоту төзелеш, җир төзелеше, торак-коммуналь хуҗалык һәм транспорт буенча даими комиссиягә йөкләнә.

Түбән Кама муниципаль
районы башлыгы А.Р. Метшин

Кушымта
Түбән Кама муниципаль районы
Советы карары буенча
2018 елның 21 феврале, № 12

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТҮБӘН КАМА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ АФАНАС АВЫЛ ҖИРЛЕГЕНЕҢ ШӘҺӘР ТӨЗЕЛЕШЕ ПРОЕКТЛАШТЫРУНЫҢ ҖИРЛЕ НОРМАТИВЛАРЫ

Кереш

Түбән Кама муниципаль районы Афанас авыл җирлегенең шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативлары (алга таба - - нормативлар шәһәр төзелеше чаралары белән җирлек үсеше, халыкның сәламәтлеген саклау, табигый ресурслардан һәм әйләнә-тирә мохитне саклау, мәдәни мирас объектларының һәм мәдәни мирас объектларының билгеләре булган объектларны саклауга, территорияләрне табигый һәм техноген характердагы тискәре йогынтылардан саклауга, шулай ук Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән социаль гарантияләрне гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыруга юнәлдерелгән., инвалидларны һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен дә кертеп, социаль һәм мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү, транспорт инфраструктурасы һәм төзекләндерү объектлары белән тәэмин итү өлешендә.

Нормативларның төп максаты-шәһәр төзелеше планлаштыруы белән территория үсешен социаль-икътисади планлаштыруның үзара бәйләнешен тәэмин итү. Нормативлар шулай ук территориаль планлаштыру, шәһәр төзелешен зоналаштыру документларының һәм территорияне планлаштыру буенча документларның сыйфатын бәяләү критерие булып хезмәт итә.

Әлеге нормативлар гамәлдәге федераль нормаларның төп нигезләмәләрен төгәлләштерәләр һәм үстерәләр.

Әлеге нормативлар Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә эшләнгән.

Нормативларда кеше тормышының уңай шартларын тәэмин итүнең минималь исәп-хисап күрсәткечләре бар (шул исәптән социаль һәм коммуналь-көнкүреш объектлары, мондый объектларның халык өчен (инвалидларны да кертеп), инженер-транспорт инфраструктурасы объектлары, территорияне төзекләндерү).

Нормативлар Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә эшләнгән. Җирлекнең табигый-климат,социаль, икътисадый, милли һәм территориаль үзенчәлекләрен исәпкә алып, статистик һәм демографик күрсәткечләр нигезендә»

Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында «2010 елның 25 декабрендәге 98-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, җирлекнең статистик һәм демографик күрсәткечләре нигезендә. Нормативларны раслау һәм аларга үзгәрешләр кертү Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

1. Куллану өлкәсе.

1.1.Әлеге нормативлар җирлекне проектлауга кагыла һәм аны планлаштыруга һәм төзелешкә карата төп таләпләрне үз эченә ала.

1.2. Җирлек территориясендә шәһәр төзелеше нормалаштыру объектлары:
функциональ зоналар: торак, иҗтимагый-эшлекле, җитештерү,

рекреацион зоналар, инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы, махсус билгеләнештәге, авыл хуҗалыгы кулланышындагы зоналар;

мәдәни мирас объектлары билгеләре булган тарихи-мәдәни мирас объектларын урнаштыру зоналары;

социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре челтәре; транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы объектлары.

Җирлек территориясендә шәһәр төзелеше нормалаштыру объектларының урнашуы территориаль планлаштыру схемалары, генераль план, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре һәм территорияләрне планлаштыру проектлары составында яисә нигезендә билгеләнә.

1.3. Территориаль планлаштыру документларын, җирдән файдалану һәм төзелеш проектларын һәм территорияне планлаштыру документларын эшләгәндә түбәндәгеләрне үтәргә кирәк:

конкрет әйләнә-тирә районнар өчен дифференциацияләнгән территорияне куллану интенсивлыгы;

мәдәни мирас объектларын, мәдәни мирас объектлары билгеләре булган объектларны саклау һәм тарихи планлаштыру һәм төзелеш объектларын саклау таләпләре;

әйләнә-тирә мохитне һәм табигый комплекс территорияләрен саклау таләпләре; санитар-гигиена нормалары һәм янгын куркынычсызлыгы таләпләре;

инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен шәһәр төзелеше объектларыннан файдалану мөмкинлеге таләпләре..

1.4. Чын нормативлар территориаль планлаштыру проектларын әзерләгәндә, шәһәр төзелешен зоналаштыру документларын, төзелгән территорияне планлаштыру документларын, шулай ук үзгәрешләр кертү күрсәтелгән документлар әзерләгәндә исәпкә алына.

Нормативлар проект оешмалары каршындагы территорияләре чикләрен функциональ зоналарны, җир астындагы объектлар күләмен, капиталь төзелеш күләмнәрен ,зона семинар урнаштыру объектларын капиталь төзелеш җирле әһәмияттәге радиус объектларның кулланырлык булуын тикшергәндә исәпкә алына.

1.5. Министрлыкның эш группалары каршындагы территориаль планлаштыру документлары проектларын җирле үзидарә районы органнары белән килешү.исәпкә алына

1.6. Нормативлар халык һәм башка кызыксынган субъектлар тарафыннан генераль план проекты, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проекты, территорияне планлаштыру проекты һәм территорияне планлаштыру документлары составында әзерләнгән территорияне межалау проекты буенча ачык тыңлаулар үткәргәндә исәпкә алына

1.7. Җирле үзидарә органнары тарафыннан шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнарның үтәлешен тикшереп торуны гамәлгә ашыруга вәкаләтле Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органы контрольлек вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда ачыкланган бозуларны нигезләү өчен шәһәр төзелеше проектлаштыруның республика нормативлары нигезләмәләренә таянырга хокуклы.

1.8. Нормативлар 2009 елның 30 декабрендәге «Биналарның һәм корылмаларның иминлеге турында техник регламент» 384-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләренә туры килә, ул биналарга һәм корылмаларга (шул исәптән алар составына керүче инженер-техник тәэминат челтәрләренә һәм инженер-техник тәэминат системаларына), шулай ук биналар һәм корылмалар белән бәйле проектлау процессларына (эзләнүләрне

дә кертеп), төзелеш, монтажлау, җайга салу, эксплуатацияләү һәм утильләштерү (сүтү), шул исәптән биналар һәм корылмалар белән бәйле таләпләргә, шул исәптән:

механик куркынычсызлык;

янгын куркынычсызлыгы;

куркыныч табигать процессларында һәм күренешләрендә һәм (яки) техноген йогынтыларда куркынычсызлык;

биналарда һәм корылмаларда яшәү һәм яшәү өчен куркынычсыз шартлар тудыру;

биналардан һәм корылмалардан файдаланучылар өчен куркынычсызлык;

инвалидлар һәм мөмкинлекләре чикләнгән башка төркемнәр өчен биналар һәм корылмалардан файдалану мөмкинлеге;

биналарның һәм корылмаларның энергетика нәтиҗәлелеге;

биналарның һәм корылмаларның әйләнә-тирә мохиткә йогынтысының куркынычсыз дәрәҗәсе. Нормативларда билгеләнгән янгын куркынычсызлыгы таләпләре бар.

2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы федераль закон нигезендә "Янгын куркынычсызлыгы турында техник регламент"»

1.9. Аеруча саклана торган табигый территорияләрдә нормативлар махсус сакланыла торган табигать территорияләрен саклау өлкәсендәге законнарга каршы килми торган өлешендә кулланыла.

1.10. Табигать һәм яшелләндерелгән территорияләр территорияләрендә нормативлар табигать һәм яшелләндерелгән территорияләрне саклау һәм куллану өлкәсендә законнар белән билгеләнгән әлеге территорияләрне саклау һәм куллану режимнарына каршы килми торган өлешендә кулланыла.

1.11. Территорияләрне файдалануның аерым шартлары булган зоналар территорияләрендә нормативлар федераль һәм республика законнары таләпләренә каршы килми торган өлешендә кулланыла, алар нигезендә территорияләрне файдалануның махсус шартлары булган зоналар билгеләнгән.

1.12. Тарихи-мәдәни билгеләнештәге җирләрдә нормативлар мәдәни мирас объектларын саклау һәм алардан файдалану өлкәсендәге законнарга каршы килми торган өлешендә кулланыла.

1.13. Халыкның һәм территорияләрнең, шул исәптән янгын деполарының, ашыгыч ярдәм подстанцияләренең, башка объектларның иминлеген тәэмин итә торган ашыгыч хезмәтләр объектларын урнаштыру федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

1.14. Нормативлар расланганнан бирле гамәлгә керә.

2. Норматив сылтамалар

Нормативларда 1 нче кушымтада китерелгән Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы норматив хокукый актларына, норматив - техник документларына һәм стандартларына сылтамалар кулланылган.

Искәрмә: нормативлардан файдаланганда, гомуми файдаланудагы мәгълүмат системасында - «Интернет» мәгълүмат - телекоммуникация челтәрендә стандартлаштыру буенча мәгълүмат порталында яки ел саен чыгарыла торган торган торыш буенча сылтама стандартларының һәм классификаторларының гамәлдә булуын тикшерергә кирәк.Агымдагы елның 1 гыйнварыннан агымдагы елда басылып чыккан тиешле мәгълүмати күрсәткечләр буенча.

Әгәр сылтама документы Татарстан Республикасы документы булып тора икән,

максаты - Татарстан Республикасының гомуми файдаланудагы рәсми мәгълүмат системасында сылтама документларының гамәлдә булуын тикшерү.

Әгәр сылтама документы алмаштырылган (үзгәртелгән) икән, нормативлардан файдаланганда, алыштырылган (үзгәртелгән) документ белән эш итәргә кирәк. Әгәр сылтама материалын алыштырмыйча гына гамәлдән чыгаралар икән, аңа сылтама бирелгән нигезләмә бу ссылкага кагылмаган өлешендә кулланыла

2. Билгеләмә

Әлеге нормативларда 2 нче кушымта нигезендә терминнар кулланыла**.**

4. Авыл җирлеге территорияләрен оештыру

4.1. Җирлек территориясен үстерү концепциясе һәм гомуми оештыру

4.1.1. Җирлекнең үсеш перспективалары Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы һәм Түбән Кама муниципаль районының территориаль планлаштыру схемаларын исәпкә алып билгеләнергә тиеш. Проектлаганда Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы законнарына, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы президенты указларына, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы хөкүмәте карарларына таянып эш итәргә, федераль, республика һәм җирле максатчан программаларда, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы территориясен социаль - икътисадый үстерү фаразларында һәм программаларында булган тәкъдимнәрне исәпкә алырга кирәк.,

муниципаль берәмлекләр.

4.1.2. Җирлек үсешенең стратегик юнәлешләре булып тора:

агломерацияләр составында җирлекне үстерүне тәртипкә салу, әйләнә-тирә мохитне савыктыру проблемаларын хәл итү, инженер-транспорт инфраструктурасын реконструкцияләү, территорияне куллануны интенсификацияләү һәм аларның пространство үсешен җайга салу приоритеты булып тора;

авылны торгызу һәм үстерү буенча федераль һәм республика программаларын гамәлгә ашыру, мәдәни - агарту һәм туристик-рекреацион эшчәнлек өчен актив куллану нигезе буларак торак пунктларның архитектур-сәнгати йөзен саклау һәм торгызу;

4.1.3. Җирлек үсешенең территориаль планлаштыру аларның республика, районара, район һәм җирле (локаль) системаларында, Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасында һәм районның территориаль планлаштыру документларында күрсәтелгән урынын һәм ролен исәпкә алырга тиеш.

Генераль план һәм планлаштыру проектларын эшләгәндә, аның үзенчәлекләре: халык саны, халык - хуҗалык профиле, халыкны күчерү системасында, административ - территориаль һәм муниципаль төзелештә роле һ. б. нигезендә, җирлекнең тибын исәпкә алырга кирәк.

4.1.4. Җирлекнең территориаль планлаштыру документларында территорияләрне үстерүнең оптималь чиратын күздә тотарга кирәк. Шул ук вакытта, территориаль үсеш, функциональ зоналаштыру, инженер-транспорт инфраструктурасы, табигый ресурслардан рациональ файдалану һәм әйләнә-тирә

мохитне саклау буенча принципиаль карарларны да кертеп, исәп-хисап чорыннан читтә җирлекнең үсеш перспективаларын билгеләргә кирәк.

Кагыйдә буларак, исәп-хисап вакыты 20 елга кадәр булырга тиеш, ә шәһәр төзелеше фаразы 30-40 ел булырга мөмкин.

4.1.5. Торак районнарны комплекслы төзү, территорияне инженерлык җиһазлары һәм торак йортларны һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләрен комплекслы файдалануга тапшыру буенча эшләрне алдан башкаруны күздә тота.

Магистраль коммуникацияләрне сузу микрорайоннар төзелешенең чиратлылыгына һәм район билгеләнешендәге хезмәт күрсәтү предприятиеләре төзелешенә бәйле рәвештә торак районнарда төзелә башлаганчы башкарылырга тиеш.

Мәйдан эчендәге коммуникацияләрне салу, беренче чиратта, төзелеш эшләре башланачак объектларга һәм беренче чиратта, шәһәр төзелеше комплексларына башкарылырга тиеш. Хезмәт күрсәтү предприятиеләрен комплекслы гамәлгә кертү шәһәр төзелеше комплексы составына керүче торак йортлар комплексын төзүне оештыру проекты, хезмәт күрсәтү предприятиеләре (СНиП 1.05.03-83) нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

4.1.6. Җирлекнең тарихи-мәдәни әһәмияте мәдәни мирас объектлары саны (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) һәм аларның статусы (бөтендөнья, федераль яки региональ әһәмияттәге) белән билгеләнә.

Җирлекнең тарихи-мәдәни потенциалы 7 нче кушымтаның 1 нче таблицасында әлеге нормативка китерелгән.

4.1.7. Исәп-хисап чорына халык санын Татарстан Республикасы һәм районның үсеш перспективалары, халык саны һәм хезмәт ресурслары санының барлыкка килгән тенденцияләрен, халык санын һәм структурасын, муниципаль берәмлекләрнең социаль-икътисадый үсеше планнарын, шулай ук планлаштырылган чикләүләрне исәпкә алып төгәлләштерелергә тиеш.

4.1.8. Җирлек территориясе, өстенлекле функциональ файдалануны исәпкә алып, түбәндәге төп зоналарга бүленә::

торак;

иҗтимагый-эшлекле;

җитештерү; транспорт инфраструктурасы;

инженерлык инфраструктурасы; рекреацион билгеләнештәге;

махсус сакланылучы территорияләр;

авыл хуҗалыгы кулланышы;

башкалар.

4.1.9. Шәһәр төзелешен зоналаштырганда функциональ зоналар чикләрендә территориаль зоналар билгеләнә. Территориаль зоналар составы, шулай ук җир кишәрлекләреннән файдалануның аерым үзенчәлекләре, федераль, республика норматив хокукый актларында билгеләнгән чикләүләрне исәпкә алып, авыл җирлегеннән файдалану һәм төзү кагыйдәләре, шулай ук әлеге нормативлар белән билгеләнә.

4.1.10. Территориаль зоналарның составы, шулай ук аларның җир участокларыннан файдалану үзенчәлекләре шәһәр төзелеше регламенты, шәһәр төзелеше, җир, табигать саклау, санитар, башка махсус законнар, әлеге нормативлар

белән билгеләнгән чикләүләрне исәпкә алып, төзелеш - төзелеш кагыйдәләре, шулай ук махсус нормалар белән билгеләнә.

Территориаль зоналар составында гомуми файдаланудагы мәйданнар, урамнар, юллар, юллар, яр буе, скверлар, бульварлар, сулыклар һәм халыкның иҗтимагый мәнфәгатьләрен канәгатьләндерү өчен билгеләнгән башка объектлар биләп торган җир кишәрлекләре бүлеп бирелә ала.

4.1.11. Функциональ һәм территориаль зоналар чикләре түбәндәгечә билгеләнергә мөмкин:

магистральләр линияләренә, урамнар, юллар, транспорт агымнары юнәлешләре; кызыл линияләр;

җир кишәрлекләре чикләре;

чикләре турында;

муниципаль берәмлекләр чикләре;

табигый объектларның табигый чикләре;

башка чикләргә;

4.1.12. Территориаль зоналар бүлеп биргәндә һәм аларны куллану регламентларын билгеләгәндә территорияне махсус куллану зоналарында билгеләнгән зоналарда каралган шәһәр төзелеше эшчәнлегенә карата чикләүләрне дә исәпкә алырга кирәк. Алар арасында: тарихи төзелеш, тарихи-мәдәни тыюлыклар зоналары; тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау зоналары; махсус сакланыла торган табигать территорияләре зоналары; санитар-саклау зоналары; су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары; файдалы казылма ятмалары зоналары; төзелешләр урнаштыру

өчен чикләүләр булган зоналар. Табигый һәм техноген характердагы тискәре йогынтыга бәйле рәвештә (су басу һәм грунт утыру һ.б.).

Территорияләрне файдалануның аерым шартлары булган зоналар чикләре, шул исәптән мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләре Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы законнары нигезендә билгеләнә, территориаль зоналар чикләре белән туры килмәскә мөмкин.

4.1.13. Әйләнә-тирә мохитне саклау функцияләрен башкаручы, җитештерү һәм башка объектларның санитар-яклау зоналары әлеге объектлар урнашкан территориаль зоналар составына кертелә. Санитар-саклау зоналарын куллану һәм төзүнең рөхсәт ителгән режимын гамәлдәге законнар, әлеге нормативлар, санитар кагыйдәләр нигезендә, 2.2.1/2.1.1.1.100 СанПинга китерелгән, шулай ук җирле санитар - эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештереп кабул итәргә кирәк.

Куркыныч йогынтыга дучар булган территорияләрне зоналаштырганда, табигый һәм техноген факторларның куркыныч йогынтысына дучар булган территорияләрне зоналаштырганда, күп кеше күп булу белән бәйле булган биналар һәм корылмаларны урнаштыру өчен әлеге нормативларда китерелгән чикләүләрне исәпкә алырга кирәк.

Радиацион пычранган территорияләрне зоналаштырганда, туфракны һәм

күчемсез милек объектларын дезактивацияләү буенча кирәкле чаралар үткәргәннән соң, бу территорияләрдән файдалану режимын этаплап үзгәртү мөмкинлеген исәпкә алырга кирәк.

4.1.14. Районның муниципаль берәмлекләрен территориаль планлаштыру документларында күрсәтелә торган объектларның тәкъдим ителгән исемлеге 3 нче кушымтаның 2 нче таблицасында әлеге нормативларга китерелгән.   .

4.2. Торак зоналар

Гомуми таләпләр

4.2.1. Торак зоналар торак фондын урнаштыру өчен билгеләнгән.

Торак зоналарда шулай ук аерым торучы, төзелгән яки төзелгән халыкка социаль һәм мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү объектларын, дини биналарны, автомобиль транспорты стоянкаларын һәм җитештерү объектларын урнаштыру рөхсәт ителә.

Торак зоналар торак пунктлар чикләрендә урнашырга тиеш.

Искәрмә: җирле үзидарә органнары карары буенча торак пунктлар чикләрендә бакчачылык участокларын урнаштыру өчен территорияне карарга мөмкин. Мондый территорияләр торак зонага керә. Бу зоналарга карата социаль, транспорт һәм инженерлык инфраструктурасын үстерүне киләчәктә даими яшәү мөмкинлеген тәэмин итә торган күләмнәрдә күздә тотарга кирәк.

4.2.2. Торак зоналарның планлаштыру структурасын, тулаем алганда, торак пунктны зоналаштыру һәм планлаштыру структурасы белән үзара бәйләнештә формалаштырырга кирәк.Территориянең шәһәр төзелеше һәм табигый үзенчәлекләрен исәпкә алып. Шул ук вакытта торак йортларны, җәмәгать биналарын һәм корылмаларын, урам-юл челтәрен, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрне, шулай ук санитар-гигиена нормалары һәм куркынычсызлык таләпләре буенча торак зоналар территориясендә урнаштыру рөхсәт ителә торган башка объектларны үзара бәйләнештә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

4.2.3. Торак зоналар территорияләре күләмен алдан билгеләү өчен, 1000 кешегә исәпләнгән, 2 нче таблицада китерелгән зурайтылган күрсәткечләрне кулланырга рөхсәт ителә (СП 42.13330.2011).

2нче таблица

Торак төзелешләр төрләре буенча торак зоналар мәйданының эреләнгән күрсәткечләре

Төзелеш тибы	1 000 кешегә исәпләнгән торак зоналар мәйданының эреләнгән
Участоклар белән шәхси йорт төзелеше (бер фатирлы торак йортлар)	40

4.2.4. Торак төзелеше күләмнәрен һәм структурасын билгеләү өчен, республика буенча торак урыннарның гомуми мәйданы белән исәп-хисап минималь тәэмин ителеше Татарстан Республикасының фактагы статистик күрсәткечләре нигезендә һәм Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасы нигезендә, әлеге нормативларга 4 нче кушымтаның 3 нче таблицасы һәм 1 нче таблицасы нигезендә кабул ителә.

3 нче таблица

Халыкны торак белән тәэмин итүнең факттагы һәм исәп-хисап күрсәткечләре

Күрсәткеч исеме	Факттагы хисап күрсәткечләре	Исәп-хисап күрсәткечләре	
	2011 год	**2015 год**	**2025 год**
Исәп-хисап минималь тәэмин ителеш	19,6	22	26
авыл торак пунктларында	19,0	23,1	26,4
Искәрмә: киләчәктә исәп-хисап күрсәткечләре 2015 елда ирешелгән торак урыннарының гомуми мәйданы белән факттагы исәп-хисап минималь тәэмин ителешен исәпкә алып корректлана,			

4.2.5. Торак төзелеше күләмнәренең һәм төрләренең исәп-хисап күрсәткечләре, килеп туган һәм фаразлана торган социаль-демографик вазгыятьне һәм халыкның керемнәрен исәпкә алып башкарылырга тиеш. Шул ук вакытта уңайлылык дәрәҗәсе буенча 4 нче таблица нигезендә дифференциацияләнгән торак йортларның төрле төрләрен күздә тотарга киңәш ителә. Торак белән тәэмин ителешнең уртача исәп-хисап күрсәткече торак йортлар һәм фатирларның төрле уңайлылык дәрәҗәсенә бәйле һәм исәп-хисап белән билгеләнә (СП 42.13330.2011).

4.2.6. Торак төзелешен реконструкцияләгәндә, кагыйдә буларак, гамәлдәге капиталь торак һәм иҗтимагый төзелеш сакланып калырга һәм модернизацияләнергә тиеш. Яңа биналар һәм корылмалар төзү, җәмәгать биналарының түбән катларыннан функциональ файдалануны үзгәртү, биналарны көйләү, мансард катларын урнаштыру, санитар-гигиена, янгынга каршы һәм башка нормативларны үтәгәндә җир өсте һәм җир асты киңлекләрен куллану рөхсәт ителә. Шул ук вакытта «хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре» бүлеге таләпләре нигезендә халыкка хезмәт күрсәтүнең норматив дәрәҗәсен, шулай ук инженерлык һәм транспорт инфраструктурасын модернизацияләүне тәэмин итәргә кирәк (СП 42.13330.2011).

4 нче таблица

Уңайлылык дәрәҗәсе буенча дифференциацияләнгән торак фонды структурасы

Уңайлылык дәрәҗәсе буенча торак йорт һәм фатир тибы	Бер кешегә исәпләгәндә торак йорт һәм фатир мәйданы нормасы, кв. метр	Торак төзелешенең гомуми күләмендә өлеш	Торак төзелешенең гомуми күләмендә өлеш-процент
Дәрәҗәле (бизнес-класс)	60	k = n + 1 k = n + 2	_10 15

Массакүләм (эконом-класс)	30	k = n k = n + 1	_25 50
Социаль (муниципаль торак)	20	k = n +-1 k = n	_60 30
Махсуслаштырылган	-	k = n - 2 k = n - 1	_7 5

Искәрмә:
1. Гомуми саны торак бүлмәләр фатирда яки йортында k һәм яшәүче кешеләр саны n.
2. Махсуслаштырылган торак төрләре-кунакханә тибындагы йортлар, махсуслаштырылган торак комплекслары.
3. Беренче чиратта, исәп-хисап чорына.
4. Күрсәтелгән норматив күрсәткечләр яшәү нормасын билгеләү өчен нигез булып тормый.

4.2.7. Торак зонаны урнаштыру өчен, санитар-гигиена һәм инженер-геология мөнәсәбәтләрендә иң уңайлы территорияләр сайлап алынырга тиеш, алар күп күләмдә инженер әзерлеген, планлаштыру эшләрен һәм табигый тирәлекнең табигый торышын саклау буенча шактый чаралар таләп итми.

Торак зоналарны оештырганда, тулаем алганда, авылны зоналаштыру структурасын һәм структурасын, территориянең шәһәр төзелеше һәм табигый үзенчәлекләрен исәпкә алырга, торак һәм җәмәгать төзелеше, урам - юл челтәре, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрне үзара бәйләнешле урнаштыруны тәэмин итәргә кирәк.

4.2.8. Торак зоналарны сәламәтләндерү су, һава, туфрак һәм югары тавыш, электромагнит һәм ра - диацион кырларның пычрану чыганакларын бетерү хисабына тәэмин ителә.

Торак зоналарның аерым өлешләре чикләрендә урнаштыру өчен рөхсәт ителгән объектлар исемлеге Җир биләмәләреннән файдалану һәм җирлек төзү кагыйдәләре составында расланган шәһәр төзелеше регламентлары белән билгеләнә.

Торак зоналарны оештыру принциплары

4.2.9. Торак зоналарны оештыруның структур нигезе булып аларның функциональ-планлаштыру әгъзаларының характеры тора. Торак зоналар торак төзелеше участокларына (бер фатирлы торак йорт участогы, торак комплекс участогы), торак төркемгә, микрорайонга, торак районга бүленә.

4.2.10. Бер фатирлы торак йортның участогы торак төркем, торак комплекс, торак микрорайон, торак район территориясендә урнашкан.

Бер фатирлы торак йорт участогында халыкның җиңел автомобильләрен саклау өчен урыннар оештырылырга тиеш.

Бер фатирлы торак йорт участогында каты коммуналь калдыкларны сортларга аеру һәм чүп-чар җыю өчен контейнерлар урнаштыру урыны оештырылырга тиеш.

4.2.11. Торак комплекс участогы торак микрорайон, торак район, торак квартал территориясендә яисә аерым функциональ - планлаштыру белеме рәвешендә урнашкан.

Торак комплекс участогы тәэмин ителергә тиеш:

1) торак комплексның керү төркемнәренә, шул исәптән махсуслаштырылган автомобиль транспорты (янгын, ашыгыч ярдәм, башка махсуслаштырылган транспорт) өчен подъездлар;

2) участок территориясенә ике яки аннан да күбрәк керү (чыгу) белән төрле юллар белән урам.

Торак комплекс үз эченә алырга тиеш:

торак керү төркемнәренә якын килүне тәэмин итү өчен җәяүлеләр коммуникацияләре;

участок территориясе буенча хәрәкәт итү комплекслары; халык автомобильләре кую урыннары;

кунак автостоянкалары, эшләүче һәм килүчеләрнең автомобильләр кую урыннары; торак комплексында урнашкан учреждениеләр һәм предприятиеләр;

түгәрәк эшчәнлеге өчен бүлмәләр, спорт белән шөгыльләнү, көндәлек ихтыяҗдагы сәүдә, туклану һәм көнкүреш хезмәтләре күрсәтү предприятиеләре; яшел үсентеләр урнаштыру өчен бүлмәләр һәм өслекләр; каты коммуналь калдыкларны сортларга аеру һәм чүп җыю өчен контейнерлар урнаштыру.

Торак комплекста урнаштыру рөхсәт ителә:

1) балалар бакчасы;

2) яшелләндерүнең барлык мәйданнары - торак комплексның түбәләрендә, террасаларында, кышкы бакчалары һәм атриумнары биналарында;

3) иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектларның гомуми мәйданы торак комплекс төзелеше өчен гомуми мәйданының 20% тан да артмаган тәшкил иткән очракта.

Яшелләндерелгән территорияләрдә яки яшелләндерелгән торак комплекс мәйданнары составында балалар һәм олылар уеннары өчен мәйданчыклар каралырга тиеш.

4.2.14. Торак төркем торак микрорайон, торак район территориясендә урнашкан.

Торак төркем территориясе составына керергә тиеш:

1) торак төзелеше участоклары;

2) социаль инфраструктура объектлары участоклары;

3) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән рекреацион территория участоклары;

4) юл йөрү. торак төркем территориясендә балалар бакчасы урнаштырылырга тиеш;

кунак автостоянкалары, торак төркем территориясендә урнашкан социаль инфраструктура объектларына килүчеләр, эшләүче һәм килүчеләрнең автомобильләр кую урыннары;

транспорт чаралары, шул исәптән махсуслаштырылган автомобиль транспорты (янгын, ашыгыч ярдәм, башка махсуслаштырылган транспорт) өчен дә;

халыкның торак төркем территориясе буенча хәрәкәт итүен тәэмин итү өчен җәяүлеләр коммуникацияләре.

Торак төркем территориясендә урнаштыру рөхсәт ителә:

1) гомуми белем бирү мәктәпләре участоклары;

2) иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектлар участоклары, дини билгеләнештәге объектларны да кертеп, объект территориясе мәйданы 0,05 гектардан артмаган очракта, объектларның гомуми мәйданы торак төркем территориясеннән 10 проценттан да артмаган, ә мондый объектлар төзелешенең гомуми мәйданы өлеше - торак төркем территориясендә төзелешнең гомуми мәйданының 20 проценттан да артмаган өлеше;

3) торак группада яшәүчеләрнең җиңел автомобильләрен саклау өчен биналар, корылмалар участоклары;

4) велосипед юллары.

4.2.16. Торак район территориясендә торак төзелеше торак микрорайоннар, торак микрорайоннар һәм торак төркемнәр, торак микрорайоннар, торак төркемнәр һәм торак төзелеше участоклары рәвешендә формалашырга мөмкин. Торак район территориясе

составына торак төзелеше участоклары керергә тиеш;

иҗтимагый-эшлекле төзелеш участоклары, шул исәптән социаль инфраструктура объектлары участоклары;

рекреацион территорияләр (скверлар, бульварлар, бакчалар, парклар); район территориясендә коммуналь хезмәт күрсәтү объектлары участоклары; район әһәмиятендәге, җирле әһәмияттәге урамнар, юллар. Торак район территориясендә урнаштырылырга тиеш:

район, җирле әһәмияттәге урамнар челтәре, район халкына транспорт хезмәте күрсәтүне тәэмин итә торган юллар челтәре;

торак төркемнәр һәм микрорайоннар территорияләрендә урнаштыру мәҗбүри булган социаль инфраструктура объектлары, шулай ук музыка һәм сәнгать мәктәпләре, күп функцияле мәдәни үзәкләр, физкультура-сәламәтләндерү комплекслары, балалар-яшүсмерләр спорт комплекслары, территориаль поликлиникалар, универсаль сәүдә үзәкләре, махсуслаштырылган кибетләр, комплекслы көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, рестораннар, кафелар, социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре.;

халыкның торак район территориясе буенча хәрәкәт итү өчен җәяүлеләр коммуникацияләре, алар халыкның җәмәгать транспорты тукталышларына, массакүләм йөрү объектларына һәм территорияләренә куркынычсыз хәрәкәт итүне тәэмин итә; җиңел автомобильләрне саклау урыннары;

эшләүче һәм торак булмаган объектларга килүчеләрнең җиңел автомобильләр кую урыннары; велосипед юллары.

Торак район территориясендә, дини билгеләнештәге объектларны, җитештерү билгеләнешендәге объектларны, Транспорт һәм инженерлык инфраструктураларын да кертеп, иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектлар участокларын урнаштыру рөхсәт ителә. Торак район территориясендә районара һәм шәһәр әһәмиятендәге урамнарны һәм юлларны урнаштыру; тиз йөрешле һәм тышкы транспортның җир өсте линия объектларын урнаштыру рөхсәт ителми.

4.2.17. Төзелеш характеры нигезендә торак пунктның торак зонасы чикләрендә түбәндәге Төзелеш төрләре бүленә:

азкатлы торак төзелеше - биеклеге 3 катка кадәр булган бер фатирлы индивидуаль усадьба төзелеше; 3 катка кадәр биеклектәге блокланган торак йортлар төзү.

Җирле шартларга бәйле рәвештә, төзелешнең әлеге төрләре, кагыйдә буларак, дифференцияләнә: торак пункт системасында урнаштыру буенча, ком-фортность дәрәҗәсе буенча, архитектура һәйкәлләренең булу һәм сакланышы буенча, төзелешнең тарихи чоры буенча һ. б.

Төзелеш төрләре һәр торак пунктка карата бүленә һәм аларны оештыруга карата таләпләр җирдән файдалану һәм җирлектә төзелеш кагыйдәләре белән ныгытыла. 4.2.18. Тирә - юньне төзүне оештыру аларның конкрет спецификасын - тирәлекнең шәһәр төзелеше потенциалын, районда яшәүче халыкның социаль төркемнәренә ихтыяҗны, көнкүрешне оештыруның милли үзенчәлекләрен, шулай ук инвалидларның һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренең ихтыяҗларын өйрәнүне таләп итә.

Искәрмә: Инвалидларның һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренең тулы канлы тормыш эшчәнлеге өчен шартлар ВСН 62-91* һәм СНиП 35-01-2001 таләпләренә туры китереп кабул ителә.

4.2.19. Тарихи зоналар төзелешен формалаштыруга торак пункт үсешенең функциональ һәм архитектура-пространство үзенчәлекләрен, аның тарихи - мәдәни традицияләрен ачыклаучы һәм әйләнә-тирә район тибына туры китереп төзелешне реконструкцияләүгә таләпләр һәм рекомендацияләр билгели торган тарихи - шәһәр

төзелеше тикшеренүләре булырга тиеш.

Торак фондының саклана яки сүтелергә тиешле күләмен, аның икътисадый һәм тарихи кыйммәтен, техник халәтен, яшәү өчен яраклы торак фондын максималь саклауны исәпкә алып, билгеләнгән тәртиптә билгеләргә кирәк.

4.2.20. Барлыкка килгән торак төзелешен реконструкцияләү планлаштыру структурасын һәм урамнар челтәрен тәртипкә салуны, җәмәгать хезмәте күрсәтү системасын камилләштерүне, территорияне яшелләндерүне һәм төзекләндерүне, торак һәм иҗтимагый биналарны модернизацияләүне һәм капиталь ремонтлауны күздә тотарга тиеш.

Реконструкцияләнә торган мохитне оештырганда, шәһәр кварталларын ачучы, алар чикләрендә хезмәт күрсәтүче учреждениеләрне, шул исәптән ябык җәяүлеләр галерьларын урнаштыру, шулай ук җәяүлеләр элемтәләре системасы белән берләштерелгән мәйданчыклар һәм скверлар рәвешендә рекреацион җыелма пространстволар булдыру зарур.

Җирлекнең норматив параметрлары

4.2.21. Торак зоналарны оештыру өчен торак фондының тыгызлыгы нормалаштырыла (4.2.23-4.2.32);

төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларның минималь күләме (4.2.27);

яшелләндерелгән территорияләрнең мәйданы (4.2.41);

көндәлек һәм периодик хезмәт күрсәтү объектларының һәркем өчен мөмкин булуы (5.1.8); автомобильләрне саклау урыннары белән тәэмин итү (5.2.10); биналар арасында ераклык (4.2.36-4.2.40); төзелешнең катлы булуы (4.2.33);

индивидуаль торак төзелеше өчен участокның минималь күләме (4.2.35); торак йортлардан усадьба төзелешендәге хуҗалык корылмаларына кадәр минималь ара (4.2.39 - 4.2.40);

азкатлы төзелеш зонасында коймалар (коймалар) (4.2.42); торак йортларда торак йортларда торак булмаган торак объектларны урнаштыру шартлары (4.2.43);

беренче катларда, шулай ук төп урамга чыга торган торак йортларның подвалларында һәм цоколь катларында урнашкан керү төркемнәренә карата таләпләр (4.2.50); лоджий һәм балконнарның пыяласы (4.2.54);

җир өсте массакүләм транспортының тукталыш пунктларына кадәр җәяүлеләр юлларының озынлыгы (ераклыгы) (5.2.164);

тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау таләпләре (6.12 бүлек).

4.2.22. Төзелеш тыгызлыгының төп күрсәткече-квартал төзелеше өчен коэффициенты - барлык биналар һәм корылмаларның квартал мәйданына мөнәсәбәте

4.2.23. Брутто һәм нетто тыгызлыгы аерыла. Бруттоның тыгызлыгы-барлык катлардагы биналарның һәм корылмаларның квартал, микрорайон мәйданына мөнәсәбәте. Нетто тыгызлыгы-биналарның барлык торак катларының гомуми мәйданының кварталның торак территориясе мәйданына мөнәсәбәте.

4.2.24. Квартал төзелеше коэффициенты - барлык биналар һәм корылмаларның квартал мәйданына карата төзелеше өчен мәйданнар суммасының чагыштырмасы, ул 5 нче таблицада китерелгән күрсәткечләрдән дә артык булмаска тиеш.

5 нче таблица

Торак төзелеше тибына карап квартал төзелеше коэффициентын билгеләү

Төзелеш төрләре	Квартал төзелеше коэффициенты

Аз катлы блоклы төзелеш (1-2 кат	0,3
Йорт яны кишәрлекләре булган йортлар төзү (1-3 кат)	0,2

4.2.25. Микрорайонның торак зонасы түбәндәге территорияләрдән тора:
автомобильләр кую өчен мәйданчыклар;
физкультура һәм спорт корылмалары;
торак биналар;
яшеллек;
өлкәннәр өчен ял урыны
мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар өчен уен мәйданчыклары;
этләрне урамда йөртү өчен мәйданчыклар;
юллар, тротуарлар, хуҗалык мәйданчыклары.

4.2.26. Микрорайонның иҗтимагый зонасына керә:
мәктәпкәчә белем бирү оешмалары;
гомуми белем бирү оешмалары;
хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре.

4.2.27. Күпфатирлы йортларның магистральара территориясендә (кварталларда) урнашкан төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларның минималь рөхсәт ителгән күләмен 6 нчы таблица буенча кабул итәргә кирәк.

4.2.28. Социаль, массакүләм һәм дәрәҗәле торак төзелеше өчен микрорайонның иҗтимагый зонасы территориясенең барлык элементларының күләме әлеге нормативка 4 нче кушымтаның 2, 3, 4 нче таблицалары буенча кабул итәргә кирәк.

4.2.29. Фатир алды һәм йорт яны участоклары булган төзелеш кварталларында, шул исәптән блокланган төзелештә, бакча-дача төзелешләрендә, мәйданчыкларның чагыштырма күрсәткечләрен киметергә кирәк:

балалар уеннары өчен - 50 процентка (бу мәйданчыкларны аерым комплекс рәвешендә, мәсәлән, иҗтимагый үзәк каршында урнаштырып);

автомашиналарны магистральара территориядә (шәхси участоктан тыш) кую өчен - 50 процентка (нигездә, җәмәгать үзәгендә урнаштырыла);

этләрне урамда йөртү өчен - 70 процентка.

6 нчы таблица

Төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларны урнаштыру параметрлары

Мәйданчыклар билгеләү	Мәйданның чагыштырма күләме кв. метр/кеше	Бер мәйданның уртача күләме кв. метр	Торак һәм җәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр ара, метр
Мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар өчен уеннар	0,7	30	12
Өлкәннәр өчен ял итү	0,1	10	12
Физкультура белән шөгыльләнү өчен	2,0	100	40/10*
Хуҗалык максатлары өчен	0,01	10	20
Этләрне урамда йөртү өчен	0,2	25	40
Машиналар кую өчен	0,8		
*Бу знаменателе - Шунысы игътибарга лаек: әгәр дә спорт мәйданчыкларындагы тавыш характеристикасы биналарда тавыш дәрәҗәсеннән артып китмәсә (өстәл теннисы өчен мәйданчыклар урнаштырганда яшерен мәйданчыклар куллану).			

Искәрмә: 1. Балалар өчен уен мәйданчыклары мәҗбүри тәртиптә индивидуаль эшләнгән яки типик альбомнар буенча кабул ителә торган җиһазлар белән җиһазландырылырга тиеш. Мәйданчыкларны җиһазлау проекты участок төзелеше проекты составында эшләнә.
2. Чүп-чар җыючылар өчен хуҗалык мәйданчыкларының иң ерак торак бинага керү урыннарыннан (чүп-чар үткәргече булган йортлар өчен) 100 метрдан да артмаска һәм 50 метрны (чүп-чар үткәргечсез йортлар өчен) урнаштырырга кирәк. Чүп җыю мәйданчыкларына подъездлар да тәэмин ителергә тиеш, алар хезмәт күрсәтүче чүп-чар ташу транспортына маневрация ясарга мөмкинлек бирә.
3. Чүп җыю мәйданчыкларыннан балалар уеннары, өлкәннәр ялы, физкультура мәйданчыклары өчен мәйданчыкларга кадәр ераклыкны 20 метрдан да ким түгел кабул итәргә кирәк.

4.2.30. Аерым торучы инженерлык корылмалары (трансформатор подстанцияләре, насос, котельныйлар һ.б.) мөстәкыйль участокларга ия булырга тиеш. Инженерлык корылмаларын башка билгеләнештәге участоклар чикләрендә саклау һәм урнаштырганда, бу корылмаларга тоткарлыксыз якын килүне, шулай ук аларның нормаль эшләвенең башка шартларын күздә тотарга кирәк.

4.2.31.Социаль торак өчен торак белән тәэмин ителешенең исәп-хисап нормативын бер кешегә 20 кв.метр, массакүләм торак өчен - 30 кв. метр, дәрәҗәле торак өчен - 60 кв. метр кабул итәргә кирәк.

Социаль торак төзелеше өчен микрорайонның (квартал) торак зонасы территориясенең барлык элементларының күләмен 4 нче кушымтаның 2 нче таблицасы буенча, массакүләм торак төзү өчен - 4 нче кушымтаның 3 нче таблицасы буенча, престижлы торак төзү өчен - 4 нче кушымтаның 4 нче таблицасы буенча кабул итәргә кирәк.

Искәрмә: мәктәпкәчә һәм кече мәктәп яшендәге балалар өчен уеннар, олылар өчен ял итү, этләрне урамда йөртү өчен территорияләр яшелләндерелгән территорияләрдә урнашырга мөмкин.

4.2.32.Торак фондның һәм микрорайон (квартал) территориясендә яшәүчеләрнең исәп-хисап җыелмасын 7 һәм 8 нче таблицаларда кабул итәргә киңәш ителә.

7 нче таблица

Микрорайон (квартал) торак фондының тыгызлыгы

(кв.метр/гектарга)

Торак тибы	**Кат**													
	2-й	3-й												
Тыгызлык нетто														
Социаль торак	4701	5939												
Массакүләм торак	4788	6079												
Дәрәҗәле торак	4879	6226												
Тыгызлык брутто														
Социаль торак	3579	4422												
Массакүләм торак	3630	4499												
Дәрәҗәле торак	3681	4579												

Искәрмә: төрле катлы биналар төзегәндә 100 торак фондының тыгызлыгын кабул итәргә кирәк урта гармония формуласы :

$\frac{a1}{П_1} + \frac{a_2}{п_2} + \frac{a_3}{п_ъ} +$.

П $п_2$ пъ, анда:

a1, a_2, a_3 - микрорайонның барлык торак биналарының гомуми мәйданыннан процентларда катлар проектында кабул ителгән торак биналарның гомуми мәйданы ; $п_1$, n_2, n_3 - микрорайонның торак фондының бер гектардагы тыгызлыгы, биналарның кабул ителгән катларына карап, 5 нче таблицада билгеләнә. П1, п2, пъ – микрорайонның торак фондының кв. м. тыгызлыгы.

8 нче таблица

Микрорайон (квартал) халкының тыгызлыгы

(кеше/гектар)

Торак белән тәэмин ителеш	**Кат**														
	2-й	**3-й**													
20,0 кв.метр/кеше (социаль торак)	150	195													
30,0 кв.метр/кеше (массакүләм торак)	100	130													
60,0 кв.метр/кеше (дәрәҗәле торак)	50	65													

4.2.33. Торак төзелешенең этажлылыгы архитектура-композицион, социаль-көнкүреш, гигиена, демографик таләпләрне, социаль базаның үзенчәлекләрен һәм инженерлык җиһазларының дәрәҗәсен исәпкә алып, техник-икътисадый исәп-хисап нигезендә билгеләнә.

4.2.34. Җирлекнең блокланган һәм индивидуаль усадьба төзелешендә җир кишәрлекләре мәйданы, җирле үзидарә органнары карары нигезендә (торак пункт структурасында төзелеш урнаштыруга бәйле рәвештә дифференциация белән) һәм 42.13330.2011 СП ны исәпкә алып кабул ителә.

Блокланган азкатлы төзелештә фатир яны участогының минималь күләме 30 кв.метрны, авыл җирлегенең усадьба төзелешендә 1200 кв. метрны кабул итәргә рөхсәт ителә

4.2.35. Торак, торак һәм иҗтимагый биналар арасындагы ераклыкны инсоляциягә (СанПиН2.2.1/2.1.1.1076-01) һәм янгын куркынычсызлыгы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк («Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент»2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон).

4.2.36. Торак һәм җәмәгать биналары өчен өзлексез инсоляциянең нормалаштырыла торган дәвамлылыгы фатир тибына, биналарның функциональ билгеләнешенә, шәһәрнең планлаштыру зоналарына, географик киңлегенә карап дифференцияләнә: Татарстан Республикасы өчен 22 марттан 22 сентябрьгә кадәр көнгә 2 сәгатьтән дә ким түгел.

Торак биналарда инсоляция дәвамлылыгы 1-3 бүлмәле фатирларның бер бүлмәсеннән дә ким булмаска тиеш.

Тулай торак биналарында торак бүлмәләрнең кимендә 60 проценты инсолицияләнергә тиеш.

Инсоляция дәвамлылыгының өзелүе рөхсәт ителә, шул вакытта бер чор 1,0 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш. Шул ук вакытта нормалаштырыла торган инсоляциянең суммар озынлыгы һәр зона өчен 0,5 сәгатькә артырга тиеш.

Ике бүлмәле һәм өч бүлмәле фатирларда һәм өч бүлмәле фатирларда (дүрт һәм аннан да күбрәк бүлмә) инсоляция дәвамлылыгын 0,5 сәгатькә киметү рөхсәт ителә, анда өч бүлмәледән дә ким булмаган бүлмә инсоляцияләнә, шулай ук шәһәрнең генераль планнары белән билгеләнгән үзәк, тарихи зоналарында урнашкан торак төзелешен реконструкцияләгәндә.

4.2.37. Торак, иҗтимагый һәм административ биналар, корылмалар һәм сәнәгать оешмаларының корылмалары һәм корылмалары арасындагы янгынга каршы араларны, янгын куркынычы классына карап, 87 нче таблица һәм әлеге нормативка 10 нчы кушымтаның 2-6 нчы таблицалары нигезендә кабул итәргә кирәк.

4.2.38. Усадьба төзелеше районнарында араны кабул итәргә кирәк (СП 42.13330.2011):

торак бина тәрәзәләреннән күрше участокта урнашкан хуҗалык корылмаларына кадәр - 10 метрдан да ким түгел;

участок чигеннән торак йорт диварына кадәр - кимендә 3 метр;

участок чикләреннән хуҗалык корылмаларына кадәр - 1 метрдан да ким түгел;

үзәкләштерелгән канализация булмаганда, бәдрәфтән күрше йорт диварларына кадәр ара - 12 метрдан да ким түгел;

үзәкләштерелгән канализация булмаганда, бәдрәфтән су белән тәэмин итү чыганагына (кое) кадәр ара - 25 метрдан да ким түгел.

4.2.39. Хуҗалык сараен, гаражны, мунча, теплицаны, «Бер фатирлы торак йортлар» СНиП 31-02-2001 таләпләрен, 10 нчы кушымта нигезендә әлеге нормативка карата санитар һәм янгынга каршы нормаларны үтәп, шулай ук хуҗаларның үзара ризалыгы буенча күрше участокларда хуҗалык корылмаларын блоклау рөхсәт ителә (СП 42.13330.2011).

Искәрмә. Торак пункт чикләре чикләрендә урнашкан шәхси төзелеш участоклары территориясендә йорт хайваннары өчен биналар төзү җирле үзидарә органнары карары буенча, санитар-эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештергәндә рөхсәт ителә.

4.2.40. Торак зоналарның яшелләндерелгән территорияләре торак төркемнәр, микрорайоннар, торак районнарны яшелләндерүнең бердәм системасы рәвешендә формалаштырыла. Яшелләндерү системасы җәяүлеләр һәм транспорт коммуникацияләре буенда яшел үсентеләр (газоннар, гади агач һәм куаклар утырту), торак төзелеше участокларыннан читтә яшелләндерелгән мәйданчыклар (спорт, спорт-уен, этләрне урамда йөртү һ.б.), гомуми кулланылыштагы яшелләндерү объектлары (скверлар, бульварлар, микрорайон бакчалары).

Торак район төзелеше кысаларында төрле билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрнең чагыштырма авырлыгы (төзелеш территориясенең яшелләндерү дәрәҗәсе) 25 проценттан да ким булмаска тиеш (микрорайон территориясенең гомуми мәйданын да кертеп). Торак районда гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрнең мәйданы бер кешегә 6 кв.метрдан да ким булмаска тиеш.

Күпфатирлы торак зонаның (микрорайон) яшелләндерелгән территориясенең мәйданы (гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участокларын исәпкә алмыйча) квартал территориясенең кимендә 25 процентын тәшкил итәргә тиеш. Яшелләндерелгән территориянең аерым участоклары мәйданына ял итү, балалар уеннары өчен мәйданчыклар, җәяүлеләр юллары кертелә, әгәр алар участокның гомуми мәйданының 30 проценттан да артмаганын били.

Гомуми белем бирү оешмасы территориясен яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 процентын тәшкил итә. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территорияләрен яшелләндерү территориясенең кимендә 50 процентын тәшкил итәргә тиеш. Агачлар 15 метрдан да ким булмаган арада, ә куаклар оешма бинасыннан 5 метрдан да ким булмаган арада утырталар. Гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территорияләрен урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә.

1 гектар яшелләндерелә торган мәйданга агач һәм куаклар утырту нормалары торак зоналарда 9 нчы таблицада китерелгән (Россия Федерациясе шәһәрләрендә яшел үсентеләрне булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре).

9 нчы таблица

Торак зоналарда агач һәм куаклар утырту нормалары

Яшелләндерелгән территория	1 гектар мәйданда агачлар саны	1 гектар мәйданда куаклар саны
Торак районнар, микрорайоннар бакчалары	180 - 200	1440 - 1600
Торак территорияләр	150 - 170	750 - 850
Балалар бакчалары участоклары	180 - 220	1440 - 1760
Мәктәп участоклары	100 - 120	1000- 1200

Торак биналарның йорт яны территориясен яшелләндергәндә торак йортларның диварларыннан алып 5 метр диаметрлы агач кәүсәсенә кадәр ара 5 метрдан да ким булмаска тиеш. Зуррак зурлыктагы агачлар өчен ара 5 метрдан, куаклар өчен 1,5 метр булырга тиеш. Куакларның биеклеге беренче каттагы биналарның түбән якларыннан артмаска тиеш (СанПиН 2.1.2645-10).

Проектлана торган торак төзелеше участогы чиге һәм урман массивының якын тирә ягы арасындагы ара 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент" ны федераль закон таләпләре нигезендә кимендә 50 метр кабул итәргә кирәк, ә бер-ике катлы индивидуаль төзелеш өчен - кимендә 15 метр.

4.2.42. Азкатлы төзелеш зонасындагы коймалар (коймалар) кызыл линияләр һәм җир бүлеп бирү чиге буенча (җир кишәрлекләренең чикара чикләре буенча) катгый билгеләнергә тиеш.

Койманың биеклеге (койма) тарихи барлыкка килгән төзелешләрне, мәдәни мирас объектларын һәм территориаль зоналарны саклау таләпләрен исәпкә алып, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре белән регламентлана.

Янгынга каршы техника һәм хезмәт транспорты узуны тәэмин итү максатларында бирелә торган җир кишәрлекләренең чикләре һәм аларның киртәләре (коймалары) урман массивлары (утыртмалары) чикләреннән кимендә 5 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

Коймалар һәм башка кулланылучы киртәләр пөхтә булырга тиеш: кирәк булганда, буялган, чистартылган, пычрактан чистартылган, юешлекләр, зарарланган участоклар, вертикальдән читкә тайпылышлар, чит наклейкалар, белдерүләр һәм язулар булмаска тиеш.

Койма буенда чүп-чар җыелу, төзелеш яки башка материалларны озак вакытка туплау рөхсәт ителми.

Шәхси (урам) коймаларын буяуның төсле карары районның архитектура һәм шәһәр төзелеше органнары белән килештерелергә тиеш.

Торак йортларда төзелгән-төзелмәгән торак булмаган объектларны урнаштыру шартлары 31-107-2004 СП," Күп фатирлы торак биналарның архитектура-планлаштыру чишелешләре", СанПин 2.4.1.3049-13" Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының эш режимын төзүгә, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр", СП 42.13330.2011 "СНиП 2.07.01-89" Шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл җирлекләрен планлаштыру һәм төзү” таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Яңа төзелгән торак булмаган объектларны урнаштыру «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы федераль закон, СНиП 21-01-97*, СНиП 31-01-2003, СНиП 31-06-2009, СНиП 21-02-99*, ППБ 01-03 таләпләренә туры китереп рөхсәт ителә.

4.2.43. Типологик төркемнәр һәм күпфатирлы торак йортларга (блокланганнан тыш) предприятиеләр һәм иҗтимагый әһәмияттәге учреждениеләрдән тыш тәкъдим ителә торган номенклатура әлеге нормативларга (СП 31-107-2004) 4 нче кушымтаның 6 нчы таблицасында бирелгән.

4.2.44. Урам-юл челтәре, җәмәгать пассажир транспорты челтәре, җәяүлеләр юлы озынлыгы, җәяүлеләр хәрәкәте һәм торак зонаны планлаштырганда һәм төзегәндә инженерлык тәэминаты «Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы зоналары» (4.6) , “Транспорт инфраструктурасы” (5.3) һәм “Инженерлык инфраструктурасы “ (5.4) бүлекләре таләпләре нигезендә әлеге нормативлар проектланырга тиеш.

4.2.45. Торак төзелеше кварталлары һәм квартал эчендәге юллар территорияләре территориясенә керү юлларын проектлау СНиП 2.07.01* таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

4.2.58. Авыл җирлекләрендә санитар өзеклекләр торак йорт тәрәзәләреннән терлек һәм кош - корт өчен сарайлар блокларына кадәр кабул ителә : берәр яки икеләтә - 15 метрдан да ким түгел, 8 блокка кадәр - 25 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителә. Блокланган сарайлар төзү мәйданы терлекләр өчен 800 кв. метрдан артмаска тиеш. Сарайлар төркемнәре һәм биналар арасындагы ераклыкны 87 нче таблица һәм 10 нчы кушымтаның 2 - 6 нчы таблицаларындагы нормативлар нигезендә кабул итәргә кирәк.

4.3. Иҗтимагый-эшлекле зоналар, катнаш зоналар

Гомуми таләпләр

4.3.1. Иҗтимагый-эшлекле зоналар сәламәтлек саклау, мәдәният, сәүдә, җәмәгать туклануы, социаль һәм коммуналь-көнкүреш билгеләнешендәге объектлар, һөнәри белем бирү оешмалары һәм югары белем бирү оешмалары, административ, фәнни-тикшеренү учреждениеләре, дини биналар, эшлекле, финанс билгеләнешендәге объектлар, автомобиль транспорты тукталышлары, гражданнарның тормыш-көнкүрешен тәэмин итүгә бәйле башка объектлар урнаштыру өчен билгеләнгән.

4.3.2. Иҗтимагый-эшлекле зоналарны формалаштыру барлык тарихи кыйммәтле шәһәр формалаштыручы факторлар: планлаштыру, төзелеш, композицияләр, төрле киңлекләр (ирекле, төзелгән, яшелләндерелгән) арасындагы мөнәсәбәтләр, күләмле-пространство структурасы, фрагментарь һәм руинилләштерелгән шәһәр төзелеше мирасы һәм башкалар. Тарихи җирлекнең үсеш процессында алынган функцияләрен саклап калу киңәш ителә.

Иҗтимагый үзәкләрнең һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларының структурасы һәм типологиясе

4.3.3. Иҗтимагый үзәкләрнең саны, составы һәм урнашуы җирлек составындагы торак пунктның зурлыгын, аларның халыкны күчерү системасында һәм формалаштырыла торган хезмәт күрсәтү үзәкләре системасында ролен исәпкә алып кабул ителә.

Җәмәгать үзәгендә урнаширга планлаштырылган биналарның һәм корылмаларның классификациясе проектлаганда икътисади максатчан карарлар сайлауга ярдәм итә.

Проектлаштырыла торган биналарны билгеле бер хезмәт күрсәтү дәрәҗәсенә кертү түбәндәге шартлар нигезендә башкарылырга тиеш:

хезмәт күрсәтүләргә ихтыяҗ формалаштыручы халыкның социаль-демографик структурасы буенча:

авыл җирлегендә халык саны;

халык саны торак пункт яки аерым планлаштыру элементлары;

күрсәтелә торган хезмәтләрне куллану ешлыгы буенча:

даими - көндәлек;

кирәк булган саен - вакыт-вакыт яки эпизодик;

төп урнашу урыны буенча:

муниципаль районның, шәһәр округының административ үзәге яки муниципаль районның эре торак пункты;

җирлекнең административ үзәге яки җирлекнең эре торак пункты;

торак пункты яки аерым планлаштыру элементлары.

4.3.4. Иҗтимагый-эшлекле зонадагы объектларның структурасын һәм типологиясен, иҗтимагый үзәк формалашу урынына карап, әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул итәргә киңәш ителә.

4.3.5. Күп функцияле иҗтимагый зона чикләрендәге территорияләр нисбәтен кабул итәргә кирәк:

җәмәгать төзелеше участоклары - 40 проценттан да ким түгел; торак төзелеше участоклары - 25 проценттан да артмый; җитештерү объектлары участоклары – 10 проценттан да артмый. Шул ук вакытта торак йортның гомуми күләмендә торак булмаган фонд өлеше иҗтимагый-эшлекле территория чикләрендә 60 процентка кадәр тәшкил итәргә мөмкин.

Искәрмә: Күп функцияле иҗтимагый зоналар чикләрендә аерым участокларны төзү коэффициенты 1,0% ка җитәргә мөмкин.

Иҗтимагый-эшлекле зона төзелешенең норматив параметрлары

4.3.6. Иҗтимагый-эшлекле зоналарны планлаштыру һәм төзү әлеге бүлек таләпләрен, шулай ук әлеге нормативларның «Торак зоналар» бүлеген исәпкә алып башкарыла.

4.3.7. Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлылыгы, җир кишәрлекләре күләмен иҗтимагый-эшлекле зонада, аларны урнаштыру, объектның функциональ билгеләнешеннән чыгып, әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицалары нигезендә, социаль нормативлар буенча билгеләргә кирәк.

Әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицаларында күрсәтелмәгән объектлар өчен исәп-хисап мәгълүматларын проектлау өчен биремдә билгеләргә кирәк.

Торак пунктның иҗтимагый-эшлекле зонасында урнашкан биналарның саны, составы һәм сыйдырышлыгы билгеләгәндә, иҗтимагый үзәкнең әһәмиятен исәпкә алып, башка торак пунктлардан килгән биналарны өстәмә рәвештә исәпкә алырга кирәк.

4.3.8. Иҗтимагый-эшлекле зона территориясен куллануның интенсивлыгы объектларның төрләре белән билгеләнә һәм әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицаларында китерелгән параметрлар белән регламентлана.

Иҗтимагый-эшлекле зона территориясен куллануның интенсивлыгы төзелеш тыгызлыгы (мең кв. метр/га) һәм территориянең төзелеше проценты белән характерлана

Төрле функциональ билгеләнештәге биналар биләгән территория төзелешенең тыгызлыгын, төзелешнең планлаштырылуын, үзәкнең әһәмиятен исәпкә алып, тәкъдим ителә торган нормативларга туры китереп, 10 нчы таблицада китерелгән.

10 нчы таблица

Территория төзелеше тыгызлыгын билгеләү

Комплекс төрләре	Төзелеш тыгызлыгы (гомуми мәйдан гектарына 1 мең кв.метр), кимендә			
	торак пунктлар			
	зур		урта һәм кече	
	буш территорияләрдә	Реконструкция барышында	буш территорияләрдә	Реконструкция барышында
Мәдәни-ял комплексы	5	5	5	5

4.3.9. Иҗтимагый-эшлекле зонада биналарны кызыл линияләрдән чигенеп урнаштырырга кирәк. Биналарны кызыл линия буенча урнаштыру тиешле нигезләмә буенча үзгәртеп кору шартларында рөхсәт ителә.

4.3.10. Иҗтимагый-эшлекле зонада, аның күләменә һәм планлаштыру оешмасына карап, гомумшәһәр үзәгенең нигезен тәшкил итүче иҗтимагый киңлекләр (төп урамнар, мәйданнар, җәяүлеләр зоналары) системасы формалаша.

Шул ук вакытта биналарга, транспорт тукталышларына һәм яшелләндерелгән рекреация мәйданчыкларына якын килүне тәэмин итүче бердәм җәяүлеләр зонасы булдырыла.

4.3.11. Иҗтимагый-эшлекле зонаның инженерлык инфраструктурасы объектларын һәм челтәрләрен урнаштыру әлеге нормативларның «Инженерлык инфраструктурасы зоналары " бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

4.3.12. Транспорт инфраструктурасы объектларын урнаштыру һәм җиңел автомобильләр кую өчен машина-урыннар санын исәпләү әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге, шулай ук әлеге бүлек таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

Сатып алынган автостоянкаларны җәяүлеләр хәрәкәтеннән читтә һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларыннан 100 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

4.3.13. Иҗтимагый-эшлекле зона территорияләрен яшелләндерүнең минималь мәйданын «Рекреацион зоналар»бүлеге таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк

4.3.14. Иҗтимагый - эшлекле зоналарның экологик куркынычсызлыгы (тавыш та керми, атмосфера һавасы, туфрак, радиоактив пычрану дәрәҗәсе буенча) әлеге нормативларның «Әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлеге таләпләре нигезендә тәэмин ителә

4.3.15. Иҗтимагый-эшлекле зоналарда куркынычсызлык шартлары «Янгын куркынычсызлыгы " бүлеге нигезендә тәэмин ителә.

Торак һәм иҗтимагый биналар арасындагы минималь ераклыкны инсоляция һәм яктырту исәпләүләре, янгынга каршы таләпләрне һәм санитар өзеклекләрне исәпкә алу нигезендә кабул итәргә кирәк. Җәмәгать һәм торак биналарны инсоляцияләүгә һәм яктыртуга карата таләпләр әлеге нормативларның «Әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегендә китерелгән.

4.3.16. Азкатлы торак төзелеше территориясенең иҗтимагый үзәге мәдәният объектларын урнаштыру, сәүдә-көнкүреш хезмәте күрсәтү, административ, физкультура - сәламәтләндерү һәм ял итү биналары һәм корылмалар урнаштыру өчен билгеләнгән.

Иҗтимагый үзәктә үзара бәйләнешле киңлекләр-мәйданчыклар (ял, спорт, күчмә хезмәтләр күрсәтү өчен) һәм җәяүлеләр юллары системасын булдырырга кирәк.

Җәмәгать үзәге кысаларында транспорт чараларының гомуми стоянкасын күздә тотарга кирәк.

Катнаш зоналар

4.3.17. Катнаш зоналар, кагыйдә буларак, торак пунктларның һәм кварталларның торак һәм җитештерү корылмалары өстенлек иткән өлешләрендә формалаша. Моннан тыш, мондый зоналарда җәмәгать объектларын, бизнес объектларын, ял итү сферасын, уку йортларын урнаштыру да рөхсәт ителә.

Катнаш зоналарның җитештерү объектлары параметрлары чикләнә:

мәйданы 5 гектардан артык түгел;

янгын куркынычсыз һәм өзлексез җитештерү процесслары;

тавыш, вибрация, электромагнит һәм ионизацияләүче нурланышлар булмау;

атмосфера һавасының, өслек һәм җир асты суларының пычрануы булмау, төзелеш өчен билгеләнгән нормалардан артык;

санитар-саклау зоналарының күләме 50 метрдан да артмый;

4.3.18. Катнаш зоналар территорияләре өчен нормалаштырыла:

зона чикләрендә урнаштыру өчен рөхсәт ителгән җитештерү объектлары параметрлары;

санитар-гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча әйләнә-тирәлекнең куркынычсызлыгы шартлары;

автомобильләр кую урыннары белән тәэмин итү;

тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау һәм куллану таләпләре.

4.3.19. Предприятиеләрнең әйләнә-тирәлеккә тискәре экологик йогынтысын бетерү катнаш зоналар формалаштыру өчен мәҗбүри булып тора.

Барлыкка килгән торак һәм производство төзелешен үзгәртеп кору һәм басулар аша урнаштыруны тәртипкә салганда, предприятиеләрнең җирдән файдалану чикләрен киңәйтү рөхсәт ителми.

Предприятиеләрне техник яктан яңадан җиһазландыру әйләнә-тирә мохитнең начараюына һәм аның санитар-яклау зонасын арттыруга ярдәм итәргә тиеш түгел. Предприятиеләрнең яшәү тирәлегенә йогынты ясауның барлык төрләре рөхсәт ителгән концентрациягә (алга таба - ПДК) һәм рөхсәт ителгән чик дәрәҗәгә (алга таба - ПДУ) кадәр киметелергә тиеш.

Искәрмә: производствоның зарарлы йогынтысын бетерү мөмкин булмаган очракта, предприятие милекчеләрен аның куәтен киметергә мәҗбүр итәргә кирәк, яңадан профильләштерү яки участокны бушатырга мәҗбүр итүче шартлар тудыру.

4.3.20. Катнаш зоналарда, санитар - гигиеник таләпләрне һәм җитештерү корылмаларыннан алып торак йортларга кадәр зооветеринария аермаларын үтәгәндә, төрле специализациядәге крестьян-фермер хуҗалыклары (шул исәптән 50 метрдан артмаган санитар-саклау зоналары булган терлекчелек фермалары), шулай ук авыл хуҗалыгы чималын эшкәртү, техникага хезмәт күрсәтү предприятиеләре, традицион һөнәрчелек остаханәләре һ. б. урнашырга мөмкин.

Шәһәрнең усадьба төзелеше районнарының катнаш зоналарында, санитар-эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештереп, мини-фермалар урнаштыру рөхсәт ителә.

4.4. Җитештерү зоналары

4.4.1. Җирлекнең җитештерү зоналары күбесенчә сәнәгать предприятиеләрен, производстволарның санитар классификациясенә бәйле рәвештә, фәнни - җитештерү, коммуналь-складларны урнаштыру өчен билгеләнгән сәнәгать зоналарын үз эченә ала. Әйләнә-тирә мохитне саклау функцияләрен башкаручы җитештерү объектларының санитар-яклау зоналары мондый объектлар урнашкан зоналар составына кертелә.

4.4.2. Җитештерү территорияләре параметрлар буенча аерыла:

җитештерүнең зарарлы булуы - I, II, III, IV, V класслар (зыянны киметү буенча);

билгән территория зурлыгы: 0,5 гектарга кадәр; 0,5-5,0 гектар; 5,0 - 25,0 гектар; 25,0-200,0 гектар һәм аннан да күбрәк;

территорияне куллану интенсивлыгы:

төзелеш тыгызлыгы коэффициенты -2,5-3,0; 1,0-2,0; 1,0 - кимрәк;

төзелеш коэффициенты - 0,4 - 0,5; 0,3 - 0,4; 0,3 кимрәк;

эш белән тәэмин ителүчеләр саны: 50 гә кадәр кеше; 50-500 кеше; 500-5000 кеше; 5000 - 10000 кеше; 1000 нән артык кеше;

йөк әйләнешенең зурлыгы (килү яки китү буенча ике йөк агымы-кабул ителә):

автомобильләр / тәүлек – 2 гә кадәр; 2 дән 40 ка кадәр; 40 тан артык;

елына тонна- 40; 40 тан -100 меңгә кадәр; 100 меңнән артык;

кулланыла торган ресурсларның күләме:

су куллану (мең куб.метр/тәүлек) - 5 кә кадәр; 5 тән 20 гә кадәр; 20 дән артык;

җылылык куллану (Гкал/сәг.) - 5 кә кадәр; 5 тән 20 гә кадәр; 20 дән артык.

4.4.3. Җитештерү зоналарын оештыру өчен нормалаштырыла :

экологик куркынычсызлык ;

җитештерү объектларын урнаштыруга карата шәһәр төзелеше таләпләре;

яшел утыртмалар, иҗтимагый киңлекләр белән шөгыльләнүче территорияләр;

санитар-саклау зоналарын оештыруга карата шартлар һәм таләпләр; киртәләр материалларына, реклама урнаштыруга карата таләпләр; завод алды зонасына карата таләпләр;

сәнәгать объектларын дизайнга һәм төзекләндерүгә карата таләпләр.

Җитештерү зоналары структурасы, предприятиеләр классификациясе һәм аларны урнаштыру

4.4.4. Яңа җитештерү предприятиеләрен төзү һәм гамәлдәгеләрен киңәйтү өчен җитештерү зонасы, аэроклиматик характеристикаларны, җир рельефын, атмосферада сәнәгать ташлаулары таралу закончалыкларын, атмосфераның пычрану потенциалын, торак, рекреацион зоналарга, халыкның күпләп ял итү зоналарына карата районның территориаль планлаштыру схемасына, район җирлекләренең генераль планнарына туры китереп, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре таләпләре нигезендә проектлана.

4.4.5. Җитештерү зоналарын, сәнәгать узелларын, предприятиеләрне (алга таба - җитештерү зонасы) һәм алар белән бәйле чүп-чарларны, калдыкларны, чистарту корылмаларын авыл хуҗалыгы өчен яраксыз яисә авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә урнаштырырга кирәк. Мондый җирләр булмаганда, начар сыйфатлы авыл хуҗалыгы җирләрендә участоклар сайлап алына ала.

Җитештерү зонасын һәм урман фонды җирләрендә урман инфраструктурасы булдыруга бәйле булмаган объектларны урнаштыру, Россия Федерациясе Урман кодексының 21 нче статьясындагы 1 нче пунктында күрсәтелгән объектлардан тыш, тыела.

Файдалы казылма ятмалары мәйданнарында җитештерү зонасын урнаштыру Җир асты байлыкларының дәүләт фонды белән идарә итүнең федераль органы - җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яки аның территориаль органнары рөхсәте белән рөхсәт ителә.

4.4.6. Предприятиеләрнең чүп-чар, шлам җыю урыннарын, калдыкларны туплау урыннарын урнаштыру аларны утильләштерү мөмкин булмавын нигезләгәндә генә рөхсәт ителә, шул ук вакытта җитештерү зоналары өчен үзәкләштерелгән (төркем) чүплекләрне күздә тотарга кирәк. Алар өчен участокларны, санитар нормаларны үтәп, предприятиеләр территориясеннән читтә һәм су белән тәэмин итүнең җир асты чыганакларын санитар саклау зонасының II поясында урнаштырырга кирәк.

Сланец, тычкан, кургаш, терекөмеш һәм башка ягулык һәм токсик матдәләр булган отваллар торак һәм иҗтимагый биналардан һәм корылмалардан санитар-яклау зонасы белән аерылырга тиеш.

4.4.7. Елгаларның һәм сулыкларның су саклау зоналарында җитештерү зоналарын су һәм табигать саклау законнары нигезендә су объектларын пычратудан, чүпләнүдән һәм ташландык суларны агызудан саклау белән тәэмин итүче корылмалар белән җиһазландырганда урнаштыру рөхсәт ителә.

Елгаларның һәм башка сулыкларның яр буе кишәрлекләрендә җитештерү зонасын урнаштырганда, предприятиеләр мәйданчыкларының планлаштырылган билгеләре, су агымының терәге һәм качып йөрүен исәпкә алып, исәплэгечтән 0,5 метрга артыграк, шулай ук гидротехник корылмаларга йөкләнешләр һәм йогынты буенча таләпләр нигезендә билгеләнә торган дулкынның исәп-хисап биеклегеннән куылырга тиеш. Исәп-хисап горизонтында халык хуҗалыгы һәм оборона әһәмияте булган предприятиеләр өчен

суның иң югары дәрәҗәсен кабул итәргә кирәк, 100 елга бер тапкыр, калган предприятиеләр өчен - 50 елга бер тапкыр, ә 10 елга кадәр эксплуатацияләү срогы булган предприятиеләр өчен - 10 елга бер тапкыр.

4.4.8. Җитештерү зонасын урнаштыру рөхсәт ителми:

рекреацион зоналар составында;

махсус сакланыла торган территорияләр җирләрендә, шул исәптән:

барлык билбауларда эчәргә яраклы су чыганакларын санитар саклау зоналарында, санитар, тау-санитар саклау округлары зоналарында, дәвалау-савыктыру урыннарында - һәм курортларда;

Татарстан Республикасы министрлар кабинетының мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрне) дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт органы белән килештермичә саклау зоналарында мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрне) саклау зоналарында;

актив карст, ялангач, утыру яки өслек җимерелү зоналарында, алар төзелеш һәм предприятиеләрне эксплуатацияләү белән янарга мөмкин;

кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсе тарафыннан билгеләнгән срокларга кадәр, органик һәм радиоактив калдыклар белән пычранган кишәрлекләрдә;

су басу зоналарында һәм гидротехник корылмалар җимерелү нәтиҗәсендә, катастрофик су басу мөмкин булган зоналарда.

4.4.9. Әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясау чыганаклары булган сәнәгать объектлары һәм җитештерүләр, корылмалар өчен, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләрнең егәрлегенә, шартларына, характерына һәм санына бәйле рәвештә, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләрнең, барлыкка килә торган тавышның, вибрациянең һәм башка зарарлы физик факторларның күләменә бәйле, шулай ук сәнәгать объектларының һәм производстволарның санитар классификациясе нигезендә аларның яшәү тирәлегенә һәм сәламәтлегенә тискәре йогынтыны киметү буенча күздә тотылган чараларны исәпкә алып, әйләнә-тирә мохиткә:

I класслы предприятиеләр өчен-1000 метр;

II класслы предприятиеләр өчен-500 метр;

III класслы предприятиеләр өчен - 300 метр;

IV класслы предприятиеләр өчен - 100 метр;

V класслы предприятиеләр өчен - 50 метр.

Санитар-саклау зоналары күләмнәре 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнде.

4.4.10. Санитар-саклау зонасының якынча күләме, атмосфера һавасының (фонны исәпкә алып) һәм атмосфера һавасына физик йогынты дәрәҗәләрен исәпкә алып, күтәлә торган пычрану исәп-хисабы белән, 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН таләпләренә туры китереп, табигый тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре белән расланган санитар - яклау зонасы проекты белән нигезләнергә тиеш.

4.4.11. Атмосфера һавасының аерым чисталыгын таләп итүче предприятиеләрне атмосфера һавасы пычрану чыганаклары булган күрше предприятиеләргә карата җилнең җил ягыннан урнаштырырга кирәк түгел.

4.4.12. Азык-төлек һәм эшкәртү сәнәгате предприятиеләре төзү өчен җир кишәрлеге сайлау һәм бирү мәҗбүри рәвештә үтәлергә тиеш.

Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча

федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе санитар-техник корылмаларга һәм коммуналь билгеләнештәге җайланмаларга карата өстенлек бирүче җилләр өчен һәм атмосфера һавасын пычрату чыганагы зарарлы һәм күңелсез ис торган матдәләр булган технологик процесслар булган предприятиеләргә карата, аерым яктан, торак һәм иҗтимагый биналарга карата ачык яктан проектлана.

4.4.13. Балыкчылык предприятиеләрен проектлау санитар-гигиена һәм ветеринария-санитария нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә туры китереп башкарыла һәм бары тик Татарстан Республикасы буенча ветеринария һәм фитосанитар күзәтчелек буенча Федераль хезмәт органнары белән килешеп кенә рөхсәт ителә. Балык хуҗалыгы предприятиеләре өчен җир кишәрлекләре бирүне СН 455-73 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

4.4.14. Атмосфера һавасы, су объектлары, туфрак пычрату чыганаклары, шулай ук тавыш, вибрация, электромагнит һәм радиоактив йогынтылар чыганаклары булган җитештерү зоналарын әлеге нормативларның «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлеге таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк.

4.4.15. Санитар классификациядән тыш, җитештерү предприятиеләре һәм объектлары кайбер характеристикаларга ия һәм аларның параметрлары буенча аерыла, шул исәптән:

биләгән территориянең зурлыгы буенча:

участок: 0,5 гектарга кадәр; 0,5 - 5,0 гектар; 5,0 - 25,0 гектар;

зона: 25,0 - 200,0 гектар;

территорияне кулланының интенсивлыгы турында:

төзелешнең тыгызлыгы (кв. метр/гомуми мәйданы капиталь объектларның гомуми мәйданы гектары): 25 000 - 30 000; 10 000 - 20 000; кимендә 10 000;

% төзелеш (%): 60 - 50; 50 - 40; 40 - 30, 30 дан ким; саны буенча эшләүче: 50 гә кадәр кеше; 50 - 500 кеше; 500 - 1000 кеше; 1000 - 4000 кеше; 4000-10 000 кеше; 10 000 нән артык кеше;

йөк әйләнеше зурлыгы буенча (кабул ителә торган күпчелек буенча ике йөк агымнары килү яки китү):

автомобильләр тәүлеккә: 2 гә кадәр; 2 дән 40 ка кадәр; 40 тоннадан артык;

елына: 40 ка кадәр; 40 тан 100 000 гә кадәр; 100 000 нән артык;

кулланыла торган ресурслар зурлыгы буенча:

су куллану (тәүлегенә мең куб. метр): 5 кә кадәр; 5 тән 20 гә кадәр; 20 дән артык;

җылылык куллану (Гкал/сәгать): 5 кә кадәр; 5 тән 20 гә кадәр; 20 дән артык.

Торак пунктларның территорияләре җитештерү территорияләренең Транспорт һәм инженер ресурслары белән тәэмин ителешенә туры килергә тиеш.

4.4.16. Торак пунктлар чикләрендә урнашкан җитештерү зоналарының әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынтысы булган очракта, егәрлекнең кимүен, предприятиене үзгәртеп коруны яки торак пунктларның экологик яктан имин булмаган сәнәгать предприятиеләрен торак пунктларның торак зоналарыннан чыгаруны күздә тотарга кирәк.

4.4.17. Территориянең җитештерү зоналарын реконструкцияләгәндә, башка функциональ билгеләнештәге территорияләргә якын килүне исәпкә алып, үзгәртеп корырга кирәк:

җитештерү зоналарын җәмәгать эш зоналарына тоташтыру полосасында эш зоналарының киҗтимагый-административ объектларын урнаштыру кирәк, аларны да кертеп, иҗтимагый үзәкләр һәм зоналар формалаштыру.

тоташтыру полосасында торак зоналарны җитештерү зонасы чигендә ябык томаланган коймалар урнаштырырга кирәк түгел. Санитар-сак зонасы составына керүче тоташтыру полосасын торак районының коммуналь объектларын, төрле типтагы машина кую урынын, яшел үсентеләрне урнаштыру өчен киңәш ителә ;

тоташтыру полосасы буйлап автомобиль һәм тимер юл юлларының җитештерү зоналарын компакт җитештерү участоклары төзелешен күмәк сәүдә һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре зур склад бүлмәләрен таләп итеп, эре габаритлы подъездлар, борылыш мәйданчыкларын урнаштыру киңәш ителә.

4.4.18. Җитештерү территорияләре параметрлары җирдән файдалану һәм шәһәр округының төзелеш территорияләренә, экологик куркынычсызлык җирлегенә, зурлыгы һәм нәтиҗәлелекне куллану территорияләренә буйсынырга тиеш.

4.4.19. Җитештерү зоналарын урнаштырганда, аларны рациональ үзара элемтәне торак районнары белән вакытны минималь хезмәт хәрәкәтләрен сарыф итү зарур.

Сәнәгать зонасы

4.4.20. Сәнәгать зоналары территорияләре җирлеге яңа һәм буталчыклыкны кулланылыр өчен урнаштыру, реконструкцияләү, модернизацияләү һәм гамәлдәге предприятиеләрнең сәнәгате.

Сәнәгать зоналарының территориясендә сәнәгать предприятиеләре белән кулланучылар кооперациясе ярдәмче-өстәмә объект хезмәтләрен, инженерлык системаларын һәм транспорт белән тәэмин итү, мәдәни-көнкүреш хезмәтен күрсәтүне урнаштыру кирәк (п. 4.1 СП 18.13330.2011).

4.4.21. Сәнәгать зоналарын урнаштырганда, аларны рациональ үзара элемтәне торак зоналар белән бәйләп, вакыт чыгымын яшәү урыныннан эшләү урынына кадәр 90 процент хезмәткәрләренә (бер якка) 40минут вакыт тәэмин итү зарури (п. 11.2 СП 42.13330.2011).

4.4.22. Сәнәгать зонасы территориясендә сәнәгать зонасы предприятиеләрендә эшләүчеләргә, сәнәгать зонасы объектларына килүчеләргә, шулай ук сәнәгать зонасы предприятиеләре эшчәнлеге белән бәйле вакытлыча яшәүче гражданнарга да, сәнәгать зонасы территориясендә автомобильләр кую урыннары оештырылырга тиеш.

4.4.23. Сәнәгать зонасы территориясе участогына керү урыныннан җир өсте җәмәгать транспорты тукталышларына һәм автомобильләр кую урыннарына кадәр максималь ераклык тигез рәвештә 400 метрдан артык тәшкил итәргә тиеш түгел.

4.4.24. Сәнәгать зонасы объектларында, инвалидларның һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренең хезмәтләрен файдалану мөмкинлеген күздә тотып, производство, административ-көнкүреш һәм башка ярдәмче биналарына керүне пандуслар белән җиһазландырырга кирәк. (п. 5.15 СП 18.13330.2011).

4.4.25. Беренче һәм икенче чираттагы төзелеш яки промузелны реконструкцияләү проектлашырга тиеш һәм гомумузел объектлары белән транспорт һәм инженерлык

челтәрләренә һәм эшләүчеләргә социаль хезмәт күрсәтү объектлары сафка кертелә торган комплекс буларак төзелә. Җибәрү комплексы бердәм мәйданчыкта компактлы, башка нигезсез сәнәгать предприятиеләре чикләре арасында урнашырга тиеш. Бу җибәрү комплексына һәм һәр промузел төзелешенә планлаштыру проекты эшләргә кирәк (п. 5.3 СП 18.13330.2011).

4.4.26. Сәнәгать зоналары территориясендә күләме һәм дәрәҗәсе арткан чорда җитештерү үзенчәлекләренә карап кабул итәргә кирәк, шәһәр структурасында зоналарны урнаштыру шартларын һәм шәһәр территориясенең төрле участокларының шәһәр төзелеше кыйммәтен исәпкә ала.

4.4.27. Шәһәр төзелеше таләпләр урнаштыру җитештерү объектларын үз эченә ала корылмалар планировочную оештыруны, сәнәгать зоналары, мәшгульлек территориясе сәнәгать зонасын, норматив күләме участогы сәнәгать предприятиеләре, төп күрсәткечләр плотности төзү.

4.4.28.Сәнәгать зоналарының функциональ планировкасын кварталлар рәвешендә (кызыл линияләр чикләрендә) күздә тотарга кирәк, алар кысаларында төп һәм ярдәмче производствалар урнашкан предприятиеләрнең тармак характеристикаларын санитар-гигиена һәм янгынга каршы таләпләрне, йөк әйләнеше һәм траспорт төрләрен, шулай ук төзелешнең чиратлылыгын исәпкә алып (п. 8.4 СП 42.13330.2011).

4.4.29. Сәнәгать предприятиеләре һәм башка җитештерү объектлары мәйданчыклары, оешмалар һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре урнашкан территория сәнәгать зонасы территориясенең кимендә 60 процентын тәшкил итәргә тиеш. (п. 8.4 СП 42.13330.2011).

4.4.30. Сәнәгать зонасы территориясенең эш белән тәэмин ителеше сәнәгать предприятиеләре мәйданнары мәйданнарының һәм алар белән бәйле объектларның коймалар (кишәрлек чикләре) чикләрендә, шулай ук тышкы килү юллары һәм резерв участоклары белән мәшгуль булган мәйданны шәһәрнең генераль планы белән билгеләнгән сәнәгать зонасы территориясенең гомуми мәйданына кертеп, хезмәт күрсәтү учреждениеләренең чагыштырмасы процентларда билгеләнә. Алынган территорияләр предприятие мәйданчыкларында һәм башка объектларда резерв участокларын үз эченә ала, алар бина һәм корылмаларны проектлау өчен билгеләнгән (п. 8.4 СП 42.13330.2011).

4.4.31. Сәнәгать предприятиесе участогының норматив күләме, әлеге нормага 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә тармак төренә карап, сәнәгать предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең норматив тыгызлыгы күрсәткеченә карата аның төзелеш мәйданының тигез күләменә кабул ителә.

4.4.32. Биналар һәм корылмалар белән тулган мәйданны сәнәгать зонасы өчен участок (квартал) мәйданына карата нисбәтне 11 нче таблица нигезендә алырга кирәк. (СП 42.13330.2011).

11 нче таблица

Территориаль зоналар участокларын төзүнең тыгызлыгы күрсәткечләре

Территориаль зоналар	Төзелеш коэффиөенты	Төзелеш тыгызлыгы коэффициенты
Сәнәгать зонасы	0,8	2,4
Фәнни-җитештерү	0,6	1,0
Торак- коммуналь хуҗалык	0,6	1,8
*Тәҗрибә кырларын һәм полигоннарын, резерв территорияләрен һәм санитар-яклау зоналарын исәпкә алмыйча		

4.4.33. Сәнәгать зонасының иҗтимагый-административ киңлекләрендә комплекслы төзекләндерү эшләрен оештыру һәм төзекләндерү, "завод алды" зонасы, җәяүлеләр коммуникацияләрен оештыру һәм төзекләндерү, предприятиеләр территорияләрен яшелләндерүнең өлеше, социаль - коммуналь инфраструктура объектлары комплексын оештыру, кыска вакытлы ял итү зоналарын оештыру эшләрен үз эченә ала.

4.4.34. Завод алды зонасын административ, төп җитештерү бинасы яисә сәнәгать зонасының керү төркеме янында, җитештерү зоналары территорияләре эчендә, шулай ук алар янәшәсендәге иҗтимагый территорияләрдә, аларны да кертеп, шәһәр җәмәгать зоналары янындагы полосада урнаштырырга кирәк. Төзекләндерү элементларын яшелләндерү һәм урнаштыру өчен 40 бүлеп бирергә кирәк – завод алды зонасы территориясенең 50 проценты (МНГПИ аналоглары буенча-1.13.01-08 "Иркутск шәһәрен шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативлары»).

Сәнәгать объектларының завод алды зоналары күләмнәрен 12 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк (п.5.8 СП 18.13330.2011).

12нче таблица

Объектларның завод алды зоналары күләмнәре

Эшчеләр саны, мең кеше	Җир кишәрлекләре күләме, гектар
0,5 кадәр	0,8
0,5 тән 1 кадәр	0,7
1дән 4 кадәр	0,6
Искәрмә: объектның өч сменада эшләгәндә беренче һәм икенче сменаларда эшләүчеләр санын исәпкә алырга кирәк. Беренче һәм икенче сменаларда эшләүчеләр саны бер сменада проект санын ике тапкыр арттыру буларак исәпләнә.	

4.4.35. Җәяүлеләр коммуникацияләрен сәнәгать зонасы территориясе буенча, бигрәк тә юллар, йөк һәм башка махсус транспорт хәрәкәте өчен җайланмалар һәм корылмалар белән кисешкән яки кисешкән урыннарда, кешеләрнең тоткарлыксыз һәм куркынычсыз хәрәкәт итүен тәэмин итүне исәпкә алып урнаштырырга кирәк.

Җәяүлеләр коммуникацияләре буенда яшелләндерүне газон һәм чәчәк түтәлләре, гади куаклар һәм агачлар утырту рәвешендә проектларга киңәш ителә. Сәнәгать зонасы территориясендә рекреация объектларын, кагыйдә буларак, кыска вакытлы ял итү өчен зоналар рәвешендә формалаштырырга кирәк. Кыска вакытлы ял итү зоналарын җитештерү эшчәнлегенең тискәре йогынтысыннан максималь дәрәҗәдә якланган территориядә урнаштырырга кирәк. Предприятиеләр территориясен яшелләндерү өлешен кимендә 20 процент кабул итәргә кирәк.

Җир кишәрлеген яшелләндерү өчен, предприятиеләр бүлеп бирә торган зарарлы

матдәләргә каршы торучанлыкны һәм аларның санитар-яклау һәм декоратив үзенчәлекләрен исәпкә алып, үсемлекләрнең җирле төрләрен кулланырга кирәк.

Азык - төлек сәнәгате объектлары, җитештерү процесслары төгәл булган цехлар, шулай ук һава, компрессор һәм мотор сынау станцияләре территорияләрендә мамык, җепселле матдәләр һәм сүнгән орлыклар чәчәк атканда аерып торучы агач үсентеләрен куллану тыела. Ылысы токым агачларын норматив янгынга каршы ераклык чикләрендә утырту рөхсәт ителми (П.5. 62 СП 18.13330.2011.

4.4.36. Сәнәгать зонасы территориясендә Сәламәтлек саклау учреждениеләре (даруханәләр, медпунктлар), җәмәгать туклануы предприятиеләре, көндәлек кирәк - яраклар белән сәүдә итү предприятиеләре, көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләрен үз эченә алган социаль инфраструктура объектларының сәнәгать зонасы территориясендә эшләүчеләр өчен кирәкле булган барлыкка кадәр-баскычлар комплексын урнаштырырга кирәк.

4.4.37. Торак территорияләргә кушылу полосасын, кагыйдә буларак, торак зонаның коммуналь объектларын, күп катлы га - ражларны, төрле типтагы стоянкаларны, яшел утыртмаларны урнаштыру өчен кулланырга кирәк. Предприятиеләрне һәм башка җитештерү объектларын урнаштырганда әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә таләпләр үтәлә: туфракларны, өслек һәм җир асты суларын, атмосфера һавасын пычратуны булдырмау, табигый мохитне торгызу, табигый ресурслардан рациональ файдалану һәм яңадан торгызу, экологик куркынычсызлыкны тәэмин итү чаралары. Җитештерү һәм хезмәт күрсәтү объектларының куркынычлылык дәрәҗәсе законнарда билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

4.4.38. Санитар-яклау зоналары зарарлы матдәләрне чистарту һәм зарарсызландыру, сәнәгать зонасы чигендә тавыш дәрәҗәсен киметү буенча барлык техник һәм технологик чаралар үткәргәннән соң зарарлы матдәләр концентрациясенең рөхсәт ителгән чик дәрәҗәләре һәм тавышның рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәләре тәэмин ителмәсә, күздә тотарга кирәк. Сәнәгать предприятиеләренең санитар-яклау зоналары күләмнәре 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә, алар предприятиеләр ташлаган зарарлы матдәләрнең таралу исәп-хисаплары белән раслана. Сәнәгать предприятиеләре төркемнәре өчен, барлык чыганакларның суммар ташлауларын һәм физик йогынтысын, шулай ук гамәлдәге предприятиеләр өчен лаборатор күзәтүләрнең еллык циклы нәтиҗәләрен исәпкә алып, бердәм санитар-яклау зонасы билгеләнә (п.8. 6 СП (п.8.6 СП 42.13330.2011).

4.4.39. Предприятиеләрнең санитар-яклау зоналары участоклары предприятиеләр территорияләре составына кертелми һәм әлеге зоналар территориясендә төзелә торган объектларны урнаштыру өчен бирелергә мөмкин. Санитар-саклау зонасы чикләрендә урнаштырырга рөхсәт ителә торган объектлар исемлеге 2.2.1/2.1.1.1200-03 (V бүлек**).** Санпинда күрсәтелгән.

4.4.40. Җитештерү зоналары һәм санитар-яклау зоналары чикләрендә торак биналарны, кунакханәләрне, тулай торакларны, бакча-дача төзелешен, гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын, медицина оешмаларын, ял йортларын, спорт корылмаларын, сәнәгатьнең азык-төлек тармаклары предприятиеләрен, азык-төлек чималының күпләп сату складларын, эчә торган суны әзерләү һәм саклау өчен су корылмалары комплексларын, производствога хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган башка иҗтимагый биналар һәм корылмаларны урнаштыру рөхсәт ителми. Санитар-саклау зоналары территориясе рекреацион максатлар һәм авыл хуҗалыгы продукциясен

җитештерү өчен файдаланылырга тиеш түгел. Санитар-яклау зонасы күләме предприятиенең санитар-яклау зонасы проектын эшләгәннән соң киметелергә мөмкин (п. 8.2 СП 42.13330.2011).

4.4.41. Азык - төлек, медицина, фармацевтика һәм башка тармаклар-санитар - саклау зонасы булган сәнәгать предприятиеләрен 100 метрга кадәр сәнәгать зоналары территориясендә зарарлы производстволары булган металлургия, химия, нефть химиясе һәм сәнәгатьнең башка тармаклары предприятиеләре белән, шулай ук аларның санитар - яклау зоналары чикләрендә урнаштырырга кирәк түгел (42.13330.2011 СП 8.3 п.).

4.4.42. Предприятие янындагы әйләнә-тирә мохитне саклауга бәйле сәламәтләндерү, санитар-яклау зоналарын төзекләндерүне дә кертеп, зыянлы чүплекләр булган предприятие хисабына тормышка ашырыла (п. 42.13330.2011).

4.4.43 . Санитар-яклау зоналарын яшелләндерүнең минималь мәйданын зонаның киңлегенә карап, 13 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк (П.8.6 СП 42.13330.2011).

Мәйданны, яшелләндерү, санитар-саклау зоналары

13нче таблица

Киңлеге санитар-сак зонасы, метр	**Минималь мәйданы, яшелләндерү, процентка**
300 кадәр	60
300 дән 1000 кадәр	50
1000 нән 3000кадәр	40
3000 артык	20
Мәйданы, яшелләндерү арттырылырга мөмкин, проект нигезендә, санитар-саклану зонасы предприятиеләре	

Санитар-саклагыч зоналарында ягыннан торак һәм иҗтимагый-эшлекле зоналары ягыннан агач-куак үсентеләр утыртуны күздә тоту кирәк, кимендә 50 метр, ә зона киңлеге 100 метрга кадәр булса - кимендә 20 метр киңлектә (п. 8.6. Авыл җирлеге 42.13330.2011).

4.4.44 . Тарих һәм мәдәният һәйкәлләре булган җитештерү объектларын реконструкцияләгәндә аларның тарихи йөзен саклау буенча чараларны күздә тотарга кирәк (п.8.1 СП 42.13330.2011).

Фәнни-җитештерү зоналары

4.4.45. Фәнни-җитештерү зоналары территорияләре гамәлдәге фән һәм фәнни хезмәт күрсәтү оешмаларын, лаборатория, тәҗрибә-конструкторлык, эксперименталь, техник-гамәлгә кертү объектларын, алар белән бәйле һөнәри белем бирү оешмаларын һәм югары белем бирү мәгариф оешмаларын яңадан үзгәртү, үзгәртеп кору, модернизацияләү өчен, технопаркларга, фәнни паркларга, бизнес-инкубаторларга, инновацияләр инкубаторларына, шулай ук хезмәт күрсәтә торган объектлар: кунакханәләр, учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләрен урнаштыру өчен билгеләнгән, транспорт һәм инженерлык корылмалары урнаштыру өчен билгеләнгән (4.8 П. 42.13330.2011).

4.4.46 Фәнни-җитештерү зонасы өчен биналар һәм корылмалар астында биләгән мәйданның (квартал) мөнәсәбәтен әлеге нормативның 5 нче кушымтасының 1 нче

таблицасы нигезендә алырга кирәк (СП 42.13330.2011).

4.4.47. Фәнни-җитештерү зоналарының составын, аерым элементларны урнаштыру шартларын, шулай ук аларның санитар-саклау зоналарының зурлыгын, тәҗрибә җитештерү әйләнә-тирә мохиткә йогынтысы факторларын исәпкә алып, билгеләргә кирәк. 50 метрдан артык киңлектәге санитар-саклау зоналарын таләп итми торган тәҗрибәле җитештерү булганда, фәнни-җитештерү зоналарында катнаш төзелеш зоналары тибы буенча аларны формалаштырып, торак төзелешен урнаштырырга рөхсәт ителә (п.8.8 СП 42.13330.2011).

4.4.48 .Технопарклар гамәлдәге предприятиеләр базасында яки яңа төзелә торган объектлар рәвешендә алдынгы технологияләрнең тәҗрибә полигоннары буларак формалаштырыла. Технопаркларны оештыруга карата таләпләр проектлау биреме белән билгеләнә.

Коммуналь-склад зонасы

4.4.49. Коммуналь-склад зоналары территорияләре азык-төлек (азык-төлек, ит һәм сөт) сәнәгате предприятиеләрен, гомумтовар (азык - төлек һәм азык-төлек булмаган), махсус складларны (суыткыч, бәрәңге, яшелчә, җиләк-җимеш саклагычларын), шәһәр халкына коммуналь-коммуналь, транспорт һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләрен урнаштыру өчен билгеләнгән (п.8.2 СП 42.13330.2011).

Транспорт төеннәрендә һәм автомобиль юллары буенда күп катлы җир һәм җир асты тукталышлары, гаражлар, коммуналь-склад объектлары урнаштырылган югары интенсивлыктагы коммуналь - склад зоналарын формалаштыру зарур.

4.4.50. Халыкка турыдан-туры хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган логистик һәм склад комплекслары системасын торак пунктлардан читтә, аларны тышкы транспорт төеннәренә якынайтып формалаштырырга кирәк.

Дәүләт резервлары, нефть һәм нефть продуктлары складлары, сыекландырылган газлар, шартлаткыч материаллар һәм көчле агулы матдәләрнең базис складлары, азык-төлек, фураж һәм сәнәгать чималы базис складлары, Урман һәм төзелеш материалларының агач ташу базис складлары складларын, шулай ук торак пунктлардан һәм махсус сакланыла торган территорияләрдән читтә дә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

4.4.51. Коммуналь-склад зоналары территорияләрендә тузан туздыручы материалларының, чүплекләрнең, калдыкларның ачык складларын урнаштыру рөхсәт ителми.

4.4.52. Биналар һәм корылмалар биләгән мәйданның коммуналь-склад зонасы өчен участок (квартал) мәйданына мөнәсәбәтен әлеге нормативның 5 нче кушымтасы 1 нче таблицасы нигезендә алырга кирәк (СП 42.13330.2011).

4.4.53. Складларның шәһәр халкына хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән җир участоклары күләме 10 - 13 (СП 42.13330.2011) таблицалары нигезендә кабул ителә.

Бәрәңге, яшелчә һәм җиләк-җимеш саклагычлары өчен санитар-саклау зоналары күләме 50 метрдан да ким булмаска тиеш (п.8.11 СП 42.13330.2011).

4.4.54. Халыкка турыдан-туры хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган склад комплексларын торак пункттан читтә, җирлекнең аерым склад районнарында, санитар, янгынга каршы һәм махсус нормаларны үтәгәндә тышкы транспорт төеннәренә якынлаштырырга кирәк (п.8.9 СП 42.13330.2011).

4.4.55. Махсус нормалар һәм аларны беренче төркем нефть һәм нефть продуктлары складлары, нефть һәм нефть продуктлары складлары, нефть һәм нефть продуктлары, сыекландырылган газ складлары, шартлаткыч материаллар складлары, көчле агулы матдәләрнең базис складлары, азык-төлек, фураж һәм сәнәгать чималы, урман ташу базалары, урман һәм төзелеш материалларының базис складлары өчен күздә тотыла (п.8.9 п. 42.13330.2011).

4.4.57. Җирлекнең яшел зонасында агач һәм куак үсемлекләре питомникларын һәм шәһәрне утырту материалы белән тәэмин итүне исәпкә алып, чәчәк-оранжерия хуҗалыкларын күздә тотарга кирәк. Питомникларның мәйданы 80 гектардан да ким булмаска тиеш. Питомникларның мәйданын бер кешегә 3-5 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк. Чәчәк-оранжерия хуҗалыкларының гомуми мәйданын бер кешегә 0,4 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

15нче таблица

Сыйдырышлыгы һәм күләмнәре җир кишәрлекләрен махсус склад 1 мең кеше

махсуслаштырылган складлар	Складларның сыйдырышлыгы, тонна	Җир кишәрлекләре күләме, кв. метр
Суыткычлар бүлү (ит һәм ит продуктларын, балык һәм балык продуктларын, май, хайван майларын, сөт продуктларын һәм йомырка саклау өчен)	27	190* 70
Җиләк-җимеш саклау урыннары	17	1300* 610
Яшелчә саклау урыннары	54	
Бәрәңге саклагычлары	57	
* санда бер катлы складлар, ә бүлүдәдә - күпкатлы складлар өчен нормалар китерелгән. Искәрмә: 1. Бәрәңге, яшелчә, җиләк-җимеш үстерү һәм әзерләү районнарында складларның сыйдырышлылыгы һәм, җир кишәрлекләренең мәйданы 0,6 коэффициенты белән кабул ителә. 2. Бәрәңге һәм җиләк-җимеш саклагычларының сыйдырышлылыгын һәм саклагычлар өчен җир участоклары күләмен шәһәрләрдән тыш саклауны оештыру хисабына киметергә кирәк, аның өлеше республикалар, крайлар, өлкәләр һәм федераль әһәмияттәге шәһәрләр сәүдә идарәсе органнары тарафыннан билгеләнә.		

4.4.58. Коммуналь-склад объектлары өчен санитар-саклау зоналары күләме 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН нигезендә билгеләнә.

4.4.59. Төрле билгеләнештәге складларның җир кишәрлекләренең мәйданнары һәм күләме 14-17 нче таблицалар нигезендә кабул итәргә рөхсәт ителә.

16нчы таблица

Вахта һәм экспедиция бистәләре өчен складлар
1 мең кеше сыйдырырлык

Складлар, берәмлек үлчәү	Сыйдырышлы складлар өчен бистәләре	
	вахтовых	экспедиционных
Коры азык-төлек, куб метр	0,3	3,5
Суыткычлар, тонна	0,01	0,1
Яшелчә саклау урыннары, бәрәңге саклагычлары, җиләк-җимеш саклау урыннары, тонна	0,5	0,5
Искәрмә: коры азык-төлек һәм суыткычлар складларының нормасы вахта һәм еллык запасларыннан чыгып, экспедиция бистәләре өчен билгеләнгән. Яшелчә, бәрәңге һәм җиләк-җимеш саклау нормалары еллык запастан чыгып билгеләнгән.		

Күләме җир склад төзелеш материаллары һәм коры ягулык
1 мең кеше

17 нче таблица

Складлар	Күләме җир, кв. метр
төзелеш материаллары (кулланучылар)складлары	300
каты ягулык складлары белән өстенлекләре	
Күмер	300
Утын	300

Җирлекнең җитештерү зонасы

4.4.60. Җирлекнең җитештерү зонасын, мөмкин булганча, торак зонага карата, җирнең рельефы буенча түбәнрәк булган яктан урнаштырырга кирәк.

Җитештерү зонасын оештырганда объектлар һәм корылмаларны берьяклы урнаштыру белән бер мәйданчыкта тупларга кирәк.

4.4.61. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең тыгызлыгы СНиП II-97-76 буенча санитар, ветеринария һәм янгынга каршы таләпләрдән һәм технологик проектлау нормаларыннан чыгып кабул ителергә тиеш.

4.4.62. Авыл хуҗалыгы җитештерүләре һәм объектлары өчен санитар-яклау зоналары һәм торак төзелешенә кадәр санитар өзекләр 2.2.1/2.1.1.1.100 СанПиН нигезендә билгеләнә.

Зур санитар-саклау зоналарын таләп итә торган җитештерү объектларын торак зонадан аеруча еракта урнашкан җитештерү территориясе өлешендә башка җитештерү объектларына (агулы химикатлар складларыннан тыш) урнаштырырга кирәк. Алар

арасындагы аерма-торак зонас гамәлдәге 2.2.1/2.1.1.1200 СанПиН таләпләрен исәпкә алып, зыянлы класслы азрак объектларны урнаштыру рөхсәт ителә.

4.4.63. Җитештерү объектларын урнаштырганда, әлеге нормативларның 6 бүлеге таләпләрен исәпкә алып, туфрак, өслек һәм җир асты сулары, атмосфера һавасының пычрануын булдырмау чараларын күздә тотарга кирәк.

4.5. Рекреацион зоналар

4.5.1. Рекреацион зоналар составында гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр, массакүләм ял итү зоналары, аеруча саклаулы табигать территорияләре зоналары, урманнар, скверлар, парклар, бакчалар, күлләр, сусаклагычлар, пляжлар, шулай ук ял, туризм, физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен файдаланыла торган һәм файдаланыла торган башка территорияләр бүленергә мөмкин.

4.5.2. Рекреацион зоналар территориясендә рекреацион, сәламәтләндерү һәм табигать саклау объектларын эксплуатацияләүгә бәйле булмаган гамәлдәге сәнәгать, коммуналь-склад һәм башка объектларны төзү һәм киңәйтү рөхсәт ителми (42.13330.2011 СП 9.1 п.).

4.5.3. Торак пункттагы яшел үсентеләрне, аның зурлыгын һәм әһәмиятен, аның планлаштыру структурасын, архитектура-пространство композициясен һәм җирле шартларны исәпкә алып, бердәм система рәвешендә күздә тотарга кирәк.

Торак пунктның яңа территорияләрен проектлаганда һәм реконструкцияләгәндә гамәлдәге яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклауны һәм куллануны күздә тотарга кирәк.

4.5.4. Торак пункт төзелеше чикләрендә төрле билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрнең чагыштырма авырлыгы (төзелеш территориясенең яшелләндерелгән булуы) 55 проценттан да ким булмаска тиеш, торак район территориясе чикләрендә - 25 проценттан да ким булмаска тиеш (микрорайон (квартал) территориясенең гомуми мәйданы (42.13330.2011 п.).

1 километрдан артык киңлектәге санитар-саклау зоналары булдыруны таләп итүче предприятиеләр белән шәһәрләрдә төзелеш территориясен яшелләндерү дәрәҗәсен кимендә 15 процентка арттырырга кирәк.

Гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр

4.5.5. Гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр-шәһәр төзелеше нормалаштыру объектлары-парклар, бакчалар, скверлар, бульварлар, яр буйлары һәм халыкның кыска вакытлы ял итү урыннары рәвешендә тәкъдим ителгән.

4.5.6. Шәһәр территориясендә урнашкан парклар, бакчалар, бульварлар, скверлар, яшелләндерелгән территорияләр мәйданы кимендә кабул ителергә тиеш (9.14 П. 42.13330.2011):

6 кв. метр/кеше - торак районнар өчен;

10 кв. метр/кеше - гомумшәһәр территорияләре өчен.

Шәһәр урманнарының булган массивларын шәһәр урман паркларына әйләндерергә һәм аларны югарыда күрсәтелгән гомуми файдаланудагы территорияләргә өстәмә рәвештә бер кешегә 5 кв. метрдан да ким булмаган күләмдә исәбеннән кертергә кирәк (п.9.14 СП 42.13330.2011).

4.5.7. Гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр структурасында 0,5 километр киңлектәге эре парклар һәм урман парклары кимендә 10 процент тәшкил итәргә тиеш (п.9. 15 СП 42.13330.2011).

4.5.8. Гомуми кулланылыштагы яшелләндерү объектлары мәйданнарын кимендә кабул итәргә кирәк:

парклар-15 гектар;

торак районнарның парклары-10 гектар; бакчалар-3 гектар;

скверлар-0,5 гектар.

Реконструкция шартлары өчен күрсәтелгән күләмнәр киметелергә мөмкин (42.13330.2011 СП 9. 4 п.).

4.5.9. Яңа рекреацион объектны проектлау һәм рекреацион зоналарның гамәлдәге территорияләрен реконструкцияләү рекреацион йөкләнешнең якынча дәрәҗәсе һәм 17 нче таблица нигезендә һәркем файдалана алырлык радиусы белән бәйле.

4.5.10. 10-50 кеше/гектардагы урман паркларында бер тапкыр бирелә торган килүчеләр арасындагы юл - тропик челтәрне, аларның хәрәкәтен оештыру өчен, ә кыр буйларында - туфрак саклау утыртмаларын, шул исәптән бер тапкыр 50 кеше һәм аннан күбрәк кеше урман ландшафтын паркка әверелдерү чараларын (СП 42.13330.2011 п.9.16) күздә тотарга кирәк.

4.5.11. Парк-күп функцияле яки махсуслаштырылган рекреацион эшчәнлек юнәлешендәге, халык күпләп ял итә торган, кагыйдә буларак, 10 гектардан да ким булмаган күләмдә рекреацион эшчәнлек алып баручы территория. Реконструкция шартларында парк территориясенең зурлыгы гамәлдәге шәһәр төзелеше вәзгыяте белән билгеләнә.

Ландшафт композициясенең күпчелек элементларына карап болын, су, балалар, спорт, этнография һәм башка билгеләнештәге парклар, башкарыла торган структур-планлаштыру функциясенә карап, төрле яшьтәге һәм төрле ял төрләрендәге халык ихтыяҗларын канәгатьләндерү йөзеннән, шәһәркүләм күп функцияле Парклар һәм торак районнарның (микрорайоннарның) парклары аерып тора.

4.5.12. Парк территориясе элементларының чагыштырмасын паркның гомуми мәйданының 10% ын кабул итәргә кирәк:

яшел үсентеләр һәм сулыклар территорияләре - 65 - 70;

аллеялар, юллар, мәйданчыклар-25-28;

биналар һәм корылмалар - 5-7.

4.5.13. Парк территориясенең функциональ оештырылышын 18 нче таблица нигезендә проектларга кирәк.

4.5.14. Керү радиусы түбәндәгечә булырга тиеш:

парклар өчен - җәмәгать транспортында 20 минуттан артык түгел;

торак районнарның (микрорайоннар) парклары өчен - 15 минуттан да артык түгел яки 1200 метр җәяүлеләр йөри ала (9.15 СП 42.13330.2011 п.).

18 нче таблица

Рекреацион зоналарның мөмкинчелеген билгеләү яңа рекреацион объектны һәм гамәлдәге рекреацион зоналар территорияләрен реконструкцияләү

рекреацион объект тибы	рекреацион йөкләмә чиге - саны бер тапкыр килүчеләр, кеше/гектарга	Мөмкинлек радиусы
Урман:		-
Караңгы ылыслы	кимендә 1 -3	
Якты ылыслы	кимендә 3	
киң яфраклы, кушма	кимендә 8	
урман болыннары	20дән артык түгел	
Урман-парк	10нан артык түгел	транспортка кадәр-15 - 20 минут
Болын- парк	10нан артык түгел	транспортка кадәр-15 - 20 минут
гидропарклар	10нан артык түгел	транспортка кадәр-15 - 20 минут
Парклар	100дән артык түгел	1200 - 1500 м
ял итү зоналары парклары	70тән артык түгел	транспортка кадәр-15 - 20 минут
Бакчалар	100 дән артык түгел	400 - 600 м
Скверлар	100 дән һәм аннан да күбрәк	300 - 400 м
Бульварлар	100 дән һәм аннан да күбрәк	300 - 400 м

Искәрмә:

. 1. Рекреация объекты территориясендә рекреацион йөкләнешнең төрле дәрәҗәләре булган зоналар бүленергә мөмкин.

. 2. Фактик рекреация йөкләнеше күтелүче үлчәмнәр белән билгеләнә һәм формула буенча исәпләнә:

. N R = —

. S ,

кайда:

. R-рекреацион нагрузка, кеше/гектарга; N - рекреация объектларына килүчеләр саны, кеше; S-рекреацион территория мәйданы, гектар.

3.Рекреация территориясендә бер үк вакытта торучы кешеләр саны рекреация объектыннан файдалану мөмкинлеге радиусында яшәүче халык санының 10-15 процентын кабул итәргә тәкъдим ителә.

4.5.15. Парк территориясендә комплексылы төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: төп юлларның каты өслеге, өслекләрнең бәйләнеше элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп-чар өчен кече контейнерлар, мәйданчыклар җиһазлары, яктырту җиһазлары. Күпфункцияле парк территориясендә төзекләндерү элементларын үз эченә ала: каты төрле

төп юллар һәм мәйданчыкларны (спорт һәм балалар мәйданчыкларыннан тыш) каплау (плитка куәте), өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, декоратив-гамәли бизәү элементлары, су җайланмалары (сулыклар, фонтаннар), эскәмияләр, чүп - чар өчен кече контейнерлар, койма (парк, аттракцион зоналары, аерым мәйданчыклар яки үсентеләр), мәйданчыклар җиһазлары, урам техник җиһазлары («су» арбасы, «туңдырма»), яктырту җиһазлары, архитектура-декоратив яктырту җайланмалары, парк зонасы турында мәгълүмат бирү.

19нчы таблица

Парк территориясен функциональ оештыру

Функциональ зоналар, парк буенча төрләре куллану	**Күләме җир зоналар , парк**	
	гомуми парк мәйданы%	**кв. м/кеше**
мәдәни-агарту чаралары зонасы	3 - 8	10 - 20
массакүләм чаралар (тамашалар, аттракционнар һ. б.) зонасы	5 - 17	30 - 40
физкультура-сәламәтләндерү чаралары зонасы	10 - 20	75 - 100
ял зонасы балалар ял итү зонасы	5 - 10	80 - 170
прогулкалар зонасы	40 - 75	200
Хуҗалык зонасы	2 - 5	-

4.5.16. Яшелләндерүнең төрле төрләрен һәм алымнарын куллану киңәш ителә: вертикаль (Пергола, трельяжлар, шпалерлар), мобиль (контейнерлар, вазоннар), агачлардан, куаклардан декоратив композицияләр, әлеге климат зонасы өчен хас үсемлекләр төрләрен кулланып чәчәк бизәү, шулай ук үсемлекләрнең экзотик төрләрен махсус паркларда куллану.

4.5.17. Бакча рекреацион эшчәнлекнең чикләнгән җыелмасы белән чикләнгән территориядән гыйбарәт, ул күбесенчә халыкның йөрү һәм көндәлек ял итү өчен билгеләнгән, ул, кагыйдә буларак, 3-5 гектар мәйданны били. Реконструкция шартларында бакча территориясенең зурлыгы гамәлдәге шәһәр төзелеше ситуациясе белән билгеләнә.

4.5.18. Бакча территориясе элементлары нисбәтен бакчаның гомуми мәйданына карататүбәндәге процентлар белән кабул итәргә кирәк:

яшел үсентеләр һәм сулыклар территорияләре - 80 - 90;

аллеялар, юллар, мәйданчыклар-8-15;

биналар һәм корылмалар - 2-5.

4.5.19. Микрорайон (квартал) проектлаганда, гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләрне микрорайон бакчасы рәвешендә формалаштырырга киңәш ителә.

Микрорайон (квартал) бакчасы өчен 4.7.17 пунктта китерелгән бакча элементларының чагыштырмасын үзгәртү рөхсәт ителә.

Микрорайон (квартал) бакчасы өчен 4.7.17 пунктта китерелгән бакча элементларының чагыштырмасын үзгәртү рөхсәт ителә.

4.5.20. Бакча территориясендә юлларны плитка белән каплау, үсемлекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүплекләр, урам техник җиһазлары (арбалар), яктырту җиһазлары бар.

4.5.21. Бульвар һәм җәяүлеләр аллеялары урам һәм елгалар буенда линия формасындагы яшелләндерелгән территорияләрдән гыйбарәт.

Бульварлар һәм җәяүлеләр аллеяларын җәяүлеләр хәрәкәтенең массакүләм агымнары юнәлешендә күздә тотарга кирәк (42.13330.2011 с. 9. 21 п.).

Бер озын буйлы җәяүлеләр аллеясы булган бульварлар киңлегенә, ким дигәндә, урнаштырылган 5 метрны кабул итәргә кирәк:

урамнар буенча-18;

урамның бер ягында машиналар йөрү өлеше һәм төзелеш арасында-10 (9.21 п. 42.13330.2011).

Бульварның киңлеге һәм озынлыгы минималь нисбәтен 1: 3 тән дә ким булмаска тиеш.

4.5.22. Бульварга керү системасы өстәмә рәвештә аның озын яклары буенча 250 метрдан да артык түгел, ә интенсив хәрәкәт булган урамнарда-җәяүлеләр кичүе белән бәйләнештә оештырыла. Торак урамнар буйлап 18-30 метр киңлектәге бульвар полосаларын проектларга кирәк.

4.5.23. Бульвар территориясе элементларының нисбәтен, аның киңлегенә карап, 20 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

20 нче таблица

Бульвар территориясе элементларының чагыштырмасы

бульвар киңлеге, метр	территория элементлары (гомуми мәйдан проценты)		
	яшел үсентеләр һәм сулыклар территориясендә	аллея, юллар, мәйданчыклар	Корылмалар, кечкенә объектлар
18 - 25	70 - 75	30 - 25	-
25 - 50	75 - 80	23 - 17	2 - 3
50дән артык	65 - 70	30 - 25	кимендә 5

4.5.24. Сквер кондәлек кыска вакытлы ял итү һәм халыкның транзит йөреше өчен билгеләнгән, гадәттә 0,5 тән алып 2,0 гектарга кадәр зурлыктагы компактлы яшелләндерелгән территориядән гыйбарәт.

4.5.25. Сквер территориясе элементларының нисбәтен 21 нче таблицада кабул итәргә кирәк.

21 нче таблица

Сквер территориясе элементлары нисбәте

Скверлар, урнашу:	территория элементлары (процент гомуми мәйданында)	
	яшел үсентеләр һәм сулыклар территориясендә	аллея, юллар, мәйданчыклар, кече формалар
шәһәр урамнарында һәм мәйданнарда	60 - 75	40 - 25
торак районда, торак урамнарында, арасында алдында аерым биналар	70 - 80	30 - 20

4.5.26. Бульвар һәм скверлар территориясендәге комплексלы төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: юллар һәм мәйданчыкларның каты өслекле төрләре, өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп – чар өчен кечкенә контейнерлар, яктырту җиһазлары, архитектура-декоратив яктырту җиһазлары.

Юллар өслеген, нигездә, плитка куәте рәвешендә проектларга, капламның колористик чишелешен, декоратив – гамәли бизәлеш элементларын, Түбән декоратив киртәләр урнаштыруны күздә тотарга киңәш ителә.

4.5.27. Биналар һәм корылмалардан яшел үсентеләргә кадәр ераклыкны 22 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

22нче таблица

Биналар һәм корылмалардан яшел үсентеләргә кадәр ераклык

Бина, корылма	**Ераклык, метр, бинадан, корылмадан, корылмадан күчәргә кадәр, метр,**	
	Агач кәүсәсе	Куаклык
Бинаның тышкы дивары һәм корылмасы	5,0	1,5
Трамвай полотносы кырые	5,0	3
Тротуар һәм бакча юлы ягы	0,7	0,5
Җирле әһәмияттәге урамнарның машиналар йөрү өлеше, юл кырыендагы ныгытылган полосадан тыш, яки канаваны бровкалау	2,0	1,0
Яктырту челтәре, трамвай, күпер таянычы һәм таянычы	4,0	-
Чабу табаны, террасы һ. б.	1,0	0,5
терәк диварлар яки эчке кыры табаны	3,0	1,0
Җир асты челтәрләре: газүткәргеч, канализация	1,5	-
Җылылык челтәре (канал стенкасы, тоннель яки тышча каршындагы бесканальной салу)	2,0	1,0
Суүткәргеч, дренаж	2,0	-
Көч кабеле һәм элемтә кабеле	2,0	0,7
Искәрмә: 1. Китерелгән нормалар крон диаметры 5 метрдан артмаган агачларга карый һәм зуррак диаметрлы кронлы агачлар өчен арттырылырга тиеш 2. Биналар янында утыртыла торган агачлар торак һәм иҗтимагый биналарның инсоляцияләнүенә һәм яктыртылышына комачауламаска тиеш (42.13330.2011 СП 9.5 п.).		

4.5.28. Гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр кече архитектура формалары: фонтан һәм бассейннар, баскычлар, пандуслар, терәк диварлар, беседкалар, яктырткычлар һ.б.белән җиһазландырылырга һәм җиһазландырылырга тиеш (9.22 п.). СП 42.13330.2011).

4.5.29. Ландшафт-рекреацион территорияләрнең (юллар, аллеялар, сукмаклар) юл челтәрен, тукталыш пунктларына, уен һәм спорт мәйданчыкларына кыска араларны билгеләүне исәпкә алып, җәяүлеләр хәрәкәтенең төп юллары юнәлешенә туры китереп, мөмкин булган кадәр тайпылышлар белән трассаларга кирәк.

4.5.27. Юл киңлеге 0,75 метр булырга тиеш (бер кешенең хәрәкәт полосасының киңлеге) (9.23 СП 42.13330.2011 п.).

4.5.28. Шәһәрләрнең Яшел зоналарында агач һәм куак үсемлекләре питомникларын һәм шәһәр һәм авыл җирлекләре төркемнәрен утырту материалы белән тәэмин итүне исәпкә алып, чәчәк-оранжеремия хуҗалыкларын күздә тотарга кирәк. Питомникларның мәйданы 80 гектардан да ким булмаска тиеш.

Питомникларның мәйданы, халыкның гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр белән тәэмин ителеше дәрәҗәсенә, санитар - яклау зоналары күләменә, бакчачылык ширкәтләренең үсешенә, табигый-климат һәм башка җирле шартлар үзенчәлекләренә бәйле рәвештә, 3-5 кв.метр исәбеннән кабул ителергә тиеш. Чәчәк-оранжер хуҗалыкларының гомуми мәйданы бер кешегә 0,4 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк (п.9. 24 СП 42.13330.2011).

Ял итү зоналары

4.5.29. Массакүләм ял һәм коену өчен файдаланыла торган су объектларын рекреацияләү зоналарын проектлаганда, аларны урнаштыру урынын сайлау билгеләнгән тәртиптә килештерелә. Шул ук вакытта түбәндәге таләпләрне исәпкә алырга кирәк:

су объекты суның сыйфаты һәм территориянең санитар торышы санитар-эпидемиологик һәм гигиена таләпләренә туры килүе;

суга уңайлы һәм куркынычсыз карашлар урнаштыру мөмкинлеге; рекреация зонасына керү юллары булу яки аларны урнаштыру мөмкинлеге;;

куркынычсыз рельеф су объектының уңайлы гидравлик режимы; тискәре һәм куркыныч процессларның барлыкка килү мөмкинлеге булмау

(оползней һ. б.) ("су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»ГОСТ 17.1.5.02-80).

4.5.30. Су объектларын рекреацияләү зонасы, җирле шартларны исәпкә алып, портлардан һәм Порт корылмаларыннан, гидротехник корылмалардан, агынты суларны агызу урыннарыннан, шулай ук башка пычрану чыганакларыннан ераграк торырга тиеш.

Рекреация зонасы санитар-саклау зоналарыннан читтә һәм әйләнә-тирәлекнең пычрану чыганакларына һәм тавыш чыганакларына карата (ГОСТ 17.1.5.02-80 «су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр») урнаштырылган булырга тиеш.

4.5.31. Ял итү зоналарында урнашкан пляжлар (елга һәм күлләр) территорияләре күләме бер кешегә 8 кв.метрдан да ким булмаска тиеш, балалар өчен - бер кешегә 4 кв. метрдан да ким булмаска тиеш.

Елга һәм күл пляжлары өчен яр буе полосасының минималь озынлыгын бер кешегә 0,25 метрдан да ким булмаска тиеш (п.9. 32 СП 42.13330.2011).

4.5.32. Пляжларга бер тапкыр килүчеләр саны пляжларны бер үк вакытта йөкләү коэффициентларын исәпкә алып исәп тотарга кирәк:

санаторийлар-0,6-0,8;

ял һәм туризм учреждениеләре - 0,7-0,9;

балаларның ял итү һәм сәламәтләндерү учреждениеләре - 0,5 - 1,0;

җирле халык өчен гомуми файдалану - 0,2;

юлламасыз ял итүчеләр-0,5 (42.13330.2011 П.9. 32).

4.5.35. Ял итү зонасы территориясендә түбәндәге проектлар кирәк: медицина хезмәте күрсәтү пункты, коткару станциясе, җәяүлеләр юлы, инженерлык җиһазлары (эчә торган су белән тәэмин итү, ташландык суларны агызу, пычранган суларның сулыкка агып төшүдән саклау), яшелләндерү, чүп-чар җыюлыклар, күләгә өемнәре, җәмәгать бәдрәфләре (ГОСТ 17.1.5.02 - 80 «су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»).

4.6. Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы зоналары

4.6.1. Инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы зоналары тимер юл, автомобиль, елга, диңгез, һава һәм труба үткәргеч транспорт, элемтә объектлары һәм инженерлык җиһазлары өчен билгеләнгән.

4.6.2. Җирлек территориясендә транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы объектларын урнаштырганда, санап үтелгән объектларның торак, иҗтимагый төзелешкә һәм җирлекнең рекреацион зоналарына зыянлы йогынты чыганакларыннан норматив аермаларны билгеләү белән тәэмин итеелә торган зыянлы йогынтыны булдырмауны күздә тотарга кирәк. Норматив өзеклекләр СанПин 2.2.1/2.1.1.1.2 нигезендә билгеләнә.

Халык иминлегенә турыдан-туры тискәре йогынты ясаучы корылмалар һәм коммуникацияләр шәһәр һәм авыл җирлекләреннән читтә урнаштырыла.

4.6.3. Корылмалар һәм транспорт коммуникацияләре, элемтә, инженерлык җиһазлары бүлеп бирелгән чикләрдәге территорияләр объектларның техник һәм эксплуатацион характеристикаларын исәпкә алып формалаштырыла.

4.6.4. Әлеге территорияләрне оештыруга карата таләпләр һәм проектлаштырганда кулланырга кирәк булган норматив документлар исемлеге әлеге нормативларның 5.2 һәм 5.3 бүлекләрендә китерелгән.

4.6.5. Корылмаларга һәм коммуникацияләргә һәм аларның санитар-яклау зоналарына бүлеп бирелгән чикләрдәге территорияне төзекләндерү буенча бурычлар корылмаларның милекчеләренә йөкләнә.

4.7. Авыл хуҗалыгы кулланылышы зоналары Гомуми таләпләр

4.7.1. Торак пунктлар территорияләре чикләрендә урнаштырыла торган функциональ зоналар составына авыл хуҗалыгы кулланышы зоналары (шул исәптән авыл хуҗалыгы җирләре зоналары), шулай ук авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге һәм авыл хуҗалыгы, дача хуҗалыгы, бакчачылык, авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны, шәхси ярдәмче хуҗалыкны үстерү өчен билгеләнгән зоналар кертелергә мөмкин.

4.7.2. Дача хуҗалыгы, бакчачылык, яшелчәчелек, шәхси ярдәмче хуҗалык алып бару өчен билгеләнгән яңа төзелә торган объектларны шәһәр округы һәм җирлекләре территориясе чикләрендә торак пунктлардан читтә урнаштырырга киңәш ителә.

4.7.3. Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге һәм авыл хуҗалыгы, дача хуҗалыгы,

бакчачылык, шәхси ярдәмче хуҗалык алып бару, үсеш өчен билгеләнгән зоналарны кертү хисабына торак пунктлар чикләрен үзгәртү авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге

объектларны, җирлекнең генераль планына үзгәрешләр кертү Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше 24 кодексының 2-14 статьяларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырырга тәкъдим ителә.

4.7.4. Авыл хуҗалыгы җирләре зоналары-ул, кагыйдә буларак, торак пунктлардан читтә урнашкан җирләр, сөрүлекләр, печәнлекләр, көтүлекләр, ятаклар, күпьеллык үсемлекләр (бакчалар һ.б.) биләп торган җирләр.

4.7.5. Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектлар - авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү, саклау һәм беренчел эшкәртү өчен файдаланыла торган биналар, корылмалар, корылмалар биләп торган зоналар, шулай ук авыл хуҗалыгы юллары, коммуникацияләр, агач-куак үсеше белән шөгыльләнүче җирләр дә керә.

4.7.6. Авыл хуҗалыгы зоналары, төп максатчан билгеләнештән тыш, төп функцияле җитештерү өчен файдаланыла ала:

интенсив бакчачылык һәм яшелчәчелек;

фәнни-белем бирү зоналары белән төп функцияләре;

фәнни тикшеренүләр;

югары белем бирү, фәнни тикшеренүләр;

махсус белем бирү.

4.7.7. Авыл хуҗалыгы кулланышындагы зоналарда профильле тармаклар үсешенә бәйле булмаган максатларда барлык төр авыл хуҗалыгы җирләрен алу чикләнә. Әлеге зоналарда авыл хуҗалыгының төп тармакларын үстерү шартларына тискәре йогынты ясый торган җитештерү эшчәнлегенең барлык төрләре максималь дәрәҗәдә чикләнә.

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны урнаштыру зоналары (җитештерү зонасы)

Гомуми таләпләр

4.7.8. Җирлекнең һәм торак пунктларның җитештерү зоналарын территориаль планлаштыру документлары нигезендә урнаштырырга кирәк.

4.7.9. Җирлекнең һәм торак пунктларның (алга таба-җитештерү зоналары) җитештерү зоналарында терлекчелек, кошчылык һәм җәнлекчелек предприятиеләрен, авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм эшкәртү, авыл хуҗалыгы машиналарына һәм машиналарына ремонт, техник хезмәт күрсәтү һәм аларны саклау, төзелеш атлары әзерләү, җирле материаллардан эшләнмәләр һәм детальләр, машина сынау станцияләре, ветеринария учреждениеләре, теплицалар һәм парниклар, промысел цехлары, матди складлар, транспорт, энергетика һәм башка объектлар, шулай ук җитештерү зонасы объектларының эчке һәм тышкы элемтәләрен тәэмин итүче коммуникацияләр предприятиеләрен урнаштырырга кирәк.

4.7.10. Россия Федерациясе Җир кодексы нигезендә җитештерү зоналарын һәм

алар белән бәйле коммуникацияләрне урнаштыру өчен авыл хуҗалыгы өчен яраклы булмаган

жирләрдә яисә начар сыйфатлы авыл хуҗалыгы җирләрендә мәйданчыклар һәм трассалар сайларга кирәк.

4.7.11. Күпьеллык җиләк-җимеш үсентесе, саклагыч урманнар белән шөгыльләнүче сөрүлек җирләрдә җитештерү зоналарын урнаштыру аерым очракларда рөхсәт ителә.

4.7.12. Җитештерү зоналарын урнаштыру рөхсәт ителми:

җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яки аның территориаль органнары рөхсәтеннән башка файдалы казылма ятмалары мәйданчыкларында;

предприятиеләрне, биналарны һәм корылмаларны төзү һәм эксплуатацияләү өчен янарга мөмкин булган җир убу зоналарында;

эчәргә яраклы су чыганакларын санитар саклау зоналарында;

дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар, тау-санитар саклау округларының барлык зоналарында;

яшел зоналар җирләрендә;

Федераль хезмәт өлкәсендә кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге буенча Татарстан Республикасы (Татарстан) һәм Федераль хезмәтнең ветеринария һәм фитосанитар күзәтчелек итү буенча Татарстан Республикасында Идарә күзәтчелеге җир участокларында пычранган органик һәм радиоактив ташландыклар белән эш итү вакыты билгеләгән сроклар чыкканга кадәр;

махсус сакланыла торган табигый территория җирләрендә, шул исәптән мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында, мәдәни мирас объектларын дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт органы рөхсәтеннән башка.

4.7.13. Әгәр ниятләнгән объектларны төзү яки аларны эксплуатацияләү табигать шартларын бозмаса һәм аларның сакланышына янамаса, авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм корылмаларын махсус сакланыла торган территорияләрнең сак зоналарында урнаштыру рөхсәт ителә.

Ниятләнгән объектларны урнаштыру шартлары аеруча саклаулы табигать территорияләре булган ведомстволар белән килештерелергә тиеш.

4.7.14. Сулыкларның су саклау зоналарында, су объектларын су һәм табигать саклау законнары нигезендә пычратудан, чүпләнүдән һәм ташландык суларны агызудан саклауны тәэмин итүче корылмалар белән җиһазланганда, җитештерү зоналарын урнаштыру рөхсәт ителә.

4.7.15. Елгаларның һәм сулыкларның яр буе кишәрлекләрендә җитештерү зоналарын урнаштырганда зоналарның планлаштырылган тамгалары, су агымының терәк һәм авышлыгын, шулай ук дулкынның һәм аның биеклеген исәпкә алып, су горизонтыннан 0,5 метрга югарырак кабул ителергә тиеш.

10 елдан артык эксплуатация срогы булган предприятиеләр өчен исәп-хисап горизонты өчен суның иң югары дәрәҗәсен, 50 елга бер тапкыр кабатлану ихтималы булган, 10 елга кадәр - 10 елга бер тапкыр кабул итү зарур.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен сулыкларның яр буе участокларында урнаштырганда һәм предприятиеләр белән турыдан-туры бәйләнмәгән очракта, киңлеге 40 метрдан да ким булмаган яр буе полосасын күздә тотарга кирәк.

4.7.16. Радиостанцияләр, шартлаткыч матдәләр складлары, көчле тәэсир итүче агулы матдәләр, башка предприятиеләр һәм махсус билгеләнештәге объектлар урнашкан районда җитештерү зоналарын урнаштырганда проектлана торган зоналардан ераклык күрсәтелгән объектларның санитар-саклау зоналарын үтәгәндә гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк (СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03.

4.7.17. Атмосферага шактый күләмдә төтен, тузан яки начар ис бүлеп бирә торган авыл хуҗалыгы предприятиеләре, җитештерү зоналары табигый җил белән тәэмин ителмәгән территорияләрдә булырга рөхсәт ителми.

4.7.18. Җитештерү зоналарында минераль ашламалар складларын һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чараларны урнаштырганда сулыкларга зарарлы матдәләр эләкмәс өчен тиешле чаралар үтәлергә тиеш.

Минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складларын балык хуҗалыгы сулыкларыннан кимендә 2 километр ераклыкта урнаштырырга кирәк. Аеруча кирәк булган очракта, балык һәм су биологик ресурсларын саклау өлкәсендә территориаль органнар белән килештерелгән очракта, күрсәтелгән складлардан балык хуҗалыгы сулыкларына кадәр ераклыкны киметү рөхсәт ителә.

Минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складлары өчен 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН таләпләренә туры китереп санитар-яклау зоналары оештыруны күздә тотарга кирәк.

4.7.19. Җирлекнең җитештерү зонасын торак төзелешенә карата мөмкин булганча җилле якка, җир рельефы буенча түбәнрәк урнаштырырга кирәк.

Җитештерү зонасын оештырганда объектлар һәм корылмаларны мөмкин кадәр торак зонага карата берьяклы урнаштырылган бер мәйданчыкта тупларга кирәк.

Җитештерү зоналары территорияләре гомуми челтәрдәге тимер яисә автомобиль юлларына, шулай ук елгаларга бүленергә тиеш түгел.

4.7.20. Җитештерү зоналарын планлаштырганда һәм төзегәндә түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк:

селитор зонасы белән планлаштырылган бәйләнеш;

бер җир кишәрлегендә авыл хуҗалыгы һәм сәнәгать предприятиеләрен икътисади яктан максатчан кооперацияләү һәм гомуми ярдәмче һәм хезмәт күрсәтү объектларын оештыру;

комплекслы технологик һәм инженер-техник таләпләрне үтәү һәм табигый - климат, геологик һәм башка җирле шартларны исәпкә алып, бердәм архитектура ансамблен төзү;

җитештерү калдыклары һәм агымнары белән пычранудан әйләнә-тирә мохитне

саклау чаралары;

авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү зонасын киңәйтү мөмкинлеге.

Җитештерү зоналарын төзүнең норматив параметрлары

4.7.21. Җитештерү зонасы территориясен кулпануның интенсивлыгы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең тыгызлыгы белән билгеләнә.

Җитештерү зонасы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре әлеге нормативларга 5 нче кушымтаның 2 нче таблицасында каралганнан да ким булмаска тиеш.

4.7.22. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм корылмаларны урнаштыру өчен җир кишәрлеге мәйданы, төзелешнең минималь тыгызлыгы нормативын исәпкә алып, проектлауга бирем буенча билгеләнә.

4.7.23. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм җитештерү зоналарын урнаштырганда алар арасында төзелеш тыгызлыгыннан, санитар, ветеринария, янгынга каршы таләпләрдән һәм технологик проектлау нормаларыннан чыгып, мөмкин булган минималь ара билгеләргә кирәк.

4.7.24. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарыннан һәм корылмаларыннан янгынга каршы ераклыкны " янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Тәрәзә проемнары аша яктыртыла торган биналар арасындагы ераклык каршы биналарның иң биекләренннән (карнизның өске өлешенә кадәр) ким булмаска тиеш.

4.7.25. Әйләнә - тирә мохиткә зарарлы матдәләр бүлеп бирү чыганагы булган авыл хуҗалыгы предприятиеләре, биналар һәм корылмалар санитар - яклау зоналары белән әлеге нормативларга 5 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә торган торак һәм иҗтимагый биналардан аерылырга тиеш.

Санитар-яклау зоналары территориясе җирдән файдаланудан алынмый һәм авыл хуҗалыгы ихтыяҗлары өчен максималь файдаланылырга тиеш.

Санитар-саклау зоналары күләме, шулай ук аларның территориясендә объектлар, биналар һәм корылмалар урнаштыру шартлары 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә.

4.7.26. Киңлеге 100 метрдан артык булган санитар-яклау зоналары чигендә селитеб зонасы ягыннан 30 метрдан да ким булмаган киңлектәге агач-куак утыртмалары полосасы каралырга тиеш, ә зона киңлеге 50 дән 100 метрга кадәр - киңлеге 10 метрдан да ким булмаган полоса.

4.7.27. 500 метрдан артык булган предприятие һәм объектларны авыл торак пунктларының җитештерү - су зоналарының торак зонасыннан аерымланган җир кишәрлекләрендә, аерым яктан башка җитештерү объектларына (агулы химикатлар складларыннан тыш) урнаштырырга кирәк. Санитар-саклау зоналары күләме 500 метрдан артып киткән предприятиеләр һәм объектлар арасында аермада һәм торак зонасы арасында, фармацевтика предприятиеләре өчен дару препаратлары, дару

чаралары һәм (яки) дару формалары, чимал һәм ярымпродуктлар җитештерү объектларыннан тыш, санитар классификация буенча азрак дәрәҗәдәге куркынычлылык объектларын урнаштыру рөхсәт ителә.; сәнәгатьнең азык-төлек тармаклары, азык-төлек чималының һәм азык-төлек продуктларының күпләп сату складлары, эчә торган суны әзерләү һәм саклау өчен суүткәргеч корылмалар комплексы, алар продукциянең сыйфатына йогынты ясый ала.

4.7.28. Проектлана торган авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, авыл торак пунктларының җитештерү зоналары биналарын һәм корылмаларын әлеге объектлар өчен бертөрле булган җитештерү процессларының, санитария, зооветеринария һәм янгынга каршы таләпләрнең, йөк әйләнешенең, төрләрнең үзенчәлекләре, хезмәт күрсәтүче

транспорт, су, җылылык, электр энергиясе куллану, шул ук вакытта участоклар оештыру нигезендә берләштерергә кирәк:

предприятие мәйданчыклары;

ярдәмче җитештерү

складларның гомуми объектлары.

4.7.29. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын түбәндәге функциональ зоналарга бүләргә кирәк:

җитештерү;

коммуналь-склад.

Күрсәтелгән зоналарга бүлү проектлаштыру һәм төзелешнең конкрет шартларын исәпкә алып башкарыла.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын проектлаганда аларны урнаштыру нормаларын исәпкә алырга кирәк.

4.7.30. Минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складларын торак, җәмәгать һәм җитештерү биналарына карата җилдән ышык булган якта урнаштырырга кирәк.

4.7.31. Сәнәгать нигезендә терлекчелек һәм кошчылык фермалары, ветеринария учреждениеләре һәм сөт, ит һәм йомырка җитештерү предприятиеләрен башка авыл хуҗалыгы объектларына һәм селитет территориясенә карата җилдән ышык якта урнаштырырга кирәк.

4.7.33. Теплицалар һәм парникларны җир өслегеннән 1,5 метрдан да ким булмаган грунт суларының иң югары дәрәҗәсе булган көньяк яки көньяк-көнчыгыш сөзәклекләрдә проектларга кирәк.

Теплицаларның һәм парникларның җир участокларын планлаштырганда төп корылмаларны функциональ билгеләнеше буенча (теплицалар, парниклар, җылытыла торган грунтлы мәйданчыклар) төркемнәргә бүләргә кирәк, шул ук вакытта йөрү һәм узу системасы да каралырга тиеш.

4.7.34. Авыл хуҗалыгы продукциясе складларын һәм саклагычларын, санитар-саклау зоналарын исәпкә алып, җир өслегеннән 1,5 метрдан да ким булмаган, иң югары җилләтелә торган җир кишәрлекләрендә урнаштырырга кирәк.

Авыл хуҗалыгы продукциясен (яшелчә, бәрәңге, сөт, терлек һәм кош-корт, йон, май культураларын беренчел эшкәртү өчен биналар һәм бүлмәләр СНиП 2.10.02-84 таләпләренә туры китереп проектлана.

4.7.35. Ярдәмче җитештерү объектларын проектлаганда авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү һәм ярдәмче биналарын, технологик, төзелеш һәм санитар нормаларны үтәп, берләштерергә кирәк.

Трансформатор подстанцияләре һәм 6-10 кВ көчәнешле бүлү пунктлары, вентиляция камералары һәм җайланмалары, янмый торган сыеклыклар һәм газлар күчерү буенча насослар, җиңел кабынучы складлардан тыш, арадаш чыгым складлары янучан сыеклыклар һәм газларны җитештерү биналарына яки алар янына куелган биналарга проектларга кирәк.

4.7.36. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре территорияләренә хезмәт күрсәтүче янгын деполары 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» Федераль законның 17 бүлеге таләпләре нигезендә проектлана.

Янгын деполары гомуми челтәр юлларына чыккан,мал-туарлар йөрүче юллар белән кисешми торган җир кишәрлекләрендә проектлана.

Янгын депосының урнашу урынын, 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» Федераль законның 76 статьясы белән билгеләнгән торак пунктта чакыру урынына беренче бүлекчәнең килү вакытын һәм аларда эшләүче предприятиеләргә хезмәт күрсәтү радиусын исәпкә алып, сайларга кирәк: А, Б һәм В - 2 километр, Г һәм 4 километр.

Күрсәтелгән радиус арткан очракта, авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында 1 автомобильгә янгын постын күздә тотарга кирәк. Янгын постын җитештерү яки ярдәмче биналарга урнаштырырга рөхсәт ителә.

4.7.37. Ачык һавада яки җылытыла торган биналарда эш урыннарыннан санитар-көнкүреш биналарына кадәр ераклык (җыештырулардан тыш) 500 метрдан артмаска тиеш.

4.7.38. Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең, шул исәптән терлекчелек һәм кошчылык ширкәтләренең, җитештерү зонасындагы мәйданчыкларны койма белән әйләндереп алуны проектлауга бирелгән йөкләмә нигезендә карарга кирәк.

4.7.39. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданының төп керү пунктын урнаштырганда төп якын килүне яки подъездны күздә тотарга кирәк.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең 5 гектардан артык мәйданчыгы кимендә ике керү юлы булырга тиеш, алар арасында коймалар периметры буенча 1500 метрдан да артмаска тиеш.

4.7.40. Керү пунктлары алдында әлеге пункттан файдаланучы 1 эшчегә 0,15 кв.метр исәбеннән (иң зур сменада) мәйданчыкларны күздә тотарга кирәк.

4.7.41. Гражданнар автотранспортын кую өчен мәйданчыклар урнаштырганда түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк: исәп - хисап чорына - 2 автомобиль,

перспективага-ике чиктәш сменада эшләүче 100 эшчегә -7 автомобиль. Әлеге мәйданчыкларның җир участоклары күләмен 1 автомобильгә 25 кв.метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

4.7.42. Төзелештән һәм катламнардан буш булган участокларда, шулай ук предприятие мәйданы периметры буенча яшелләндерүне күздә тотарга кирәк. Яшелләндерү өчен билгеләнгән участокларның мәйданы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданының кимендә 15 процентын, ә төзелеш тыгызлыгы 50 проценттан да ким булмаган очракта - 10 проценттан да ким булмаска тиеш.

Ераклыклар нче Биналар һәм корылмалардан агач һәм куакларга кадәр ераклык 40 нчы таблицадагыча кабул ителергә тиеш.

4.7.43. Яшел үсентеләр полосаларының киңлеген 23 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

23 нче таблица

Яшел утыртмаларның киңлеген билгеләү

Полоса	**Полосаның киңлеге кимендә, метр**
Рәт белән утыртылган агачлар яки агач белән бер рәттә утыртылган түтәле:	
Бер рәтле утырту;	2
ике рәтле утырту	5
Беррәтле утыртылган куаклар түтәл биеклеге:	
1,8 метрдан артык;	1,2
1,2 дән 1,8 метрга кадәр;	1
1,2 метрга кадәр	0,8

Төркемле яки куртиналы агач утырту түтәле	4,5
Төркемле яки куртиналы куаклар утырту түтәле	3
Түтәл	1

4.7.45. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә яшелләндерү зоналарында иң күп сменада эшләүче 1 эшчегә 1 кв. метр исәбеннән хезмәт ияләренең ял итү өчен ачык төзекләндерелгән мәйданчыкларны күздә тотарга кирәк.

4.7.46. Җитештерү зонасының тышкы транспорты һәм юл челтәре барлык авыл хуҗалыгы предприятиеләре һәм селитер зонасы белән транспорт элемтәләрен 5.2.143п.п. нормативларның таләпләренә , шулай ук әлеге бүлекнең 5.12.156 п.таләпләренә туры китереп тәэмин итәргә тиеш.

4.7.47. Тимер юл транспортын проектлаганда авыл торак пунктларының селитеб зонасы чикләрендә предприятиеләрнең тимер юл юлларын урнаштыру рөхсәт ителми.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарына тимер юллар кертү тупикта булырга тиеш. Үтәли тимер юл керешләре тиешле нигезләмәләр булганда гына рөхсәт ителә.

4.7.48. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарыннан һәм корылмаларыннан гомуми тимер юлның күчәренә кадәр, шулай ук мәйдан эчендәге тимер юллар күчәренә кадәр ераклыкны СНиП II - 97-76 таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк.

4.7.49. Автомобиль юлларын һәм тротуарларны проектлаганда авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында транспорт һәм җәяүлеләр юлларын, инженерлык челтәрләрен, яшелләндерү полосаларын, шулай ук янгынга каршы биналар һәм корылмалар арасында янгынга каршы, санитар һәм зоо - ветеринария араларын иң күп санда урнаштыру шартларыннан файдаланырга кирәк.

4.7.50. Бина һәм корылмалардан машина юлларының машиналар йөрү өлешенә кадәр ераклыкны 24 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

24нче таблица

Биналардан һәм корылмалардан автомобиль юлларының йөрү өлешенә кадәр ераклыкны билгеләү

Биналар һәм корылмалар	Ераклык, метр
Биналарның тышкы кырлары : бинага керү мөмкин булмаганда, бинаның озынлыгы 20 метрга кадәр; шулай ук 20 метрдан артык. ; электрокарлар, автокарлар, автопогрузчиклар һәм ике насослы автомобильләр өчен бинага керү мөмкинлеге булганда;	1,5 3 8 12
Предприятие мәйданчыклары коймалары	1,5
Эстакадалар терәкләре, яктырту баганалары, мачталар һ. б. коймалар корылма	0,5
Предприятиенең саклана торган өлеше коймалары	5
Параллель рәвештә урнашкан колея юллары - 520 мм	3,75

4.7.51. 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» Федераль законның 98 статьясы таләпләре нигезендә биналарга, корылмаларга һәм корылмаларга янгын сүндерү автомобильләренең килүе тәэмин ителергә тиеш:

биналарның, корылмаларның һәм корылмаларның бөтен озынлыгы буенча:

бер яктан-бина, корылма яки корылма киңлеге 18 метрдан да артмаганда;

ике яктан-18 метрдан артык киңлектә, шулай ук ябык һәм ярымсакланган ишегалларны урнаштырганда;

барлык яктан-10 000 кв. метрдан артык мәйданлы яки 100 метрдан артык киңлектәге биналар өчен.

Шул ук вакытта янгын сүндерү автомобильләренең йөрү өлеше яки планлаштырылган өслектән биналарның диварларына кадәр ераклык түбәндәгедән артмаска тиеш.:

25-биналарның биеклеге 12 метрдан да артмаганда;

8-биналарның биеклеге 12 метрдан артык булса да, 28 метрдан да артык түгел;

10-биналарның биеклеге 28 метрдан артык булганда.

Автомобиль юлларының йөрү өлешеннән ераклыкны 2008 елның 22 июлендәге «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» № 123 - ФЗ Федераль законның 67 статьясы таләпләрен үтәгәндә арттырырга рөхсәт ителә.

4.7.52. 2008 елның 22 июлендәге Федераль закон таләпләре нигезендә

№ 123-ФЗ "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент" янгынга каршы су белән тәэмин итү чыганагы булган сулыкларга, шулай ук янгын

сүндерү өчен кулланыла торган корылмаларга янгын автомобильләрен сүндерү өчен мәйданчыклар белән подъездларны, аларны урнаштыру һәм 12^12 метрлы су алуны күздә тотарга кирәк.

4.7.53.Тышкы транспорт элемтәләре һәм җитештерү зонасындагы юллар челтәре әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зоналары " бүлеге таләпләре нигезендә нормалаштырыла.

4.7.54. Җитештерү зоналары авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында инженер челтәрләрен бердәм инженерлык коммуникацияләре системасы буларак проектларга кирәк.

4.7.55. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен хуҗалык-эчәргә яраклы, җитештерү һәм янгынга каршы су белән тәэмин итү системасын проектлаганда су чыгымы җитештерү технологиясе һәм әлеге нормативларның «Инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлегенең («су белән тәэмин итү» бүлекчәсе) таләпләре нигезендә кабул ителә.

4.7.56. Канализациянең тышкы челтәрләрен һәм корылмаларын проектлаганда, су бассейныннан өслек суларын чыгаруны күздә тотарга кирәк.

4.7.57. Электр тапшыру, элемтә һәм башка линия корылмалары линияләрен, авыл хуҗалыгы җирләре булмаган территориядән коммуникацияләрдән ирекле файдалану тәэмин ителсен өчен, юллар, урман полосалары кырлары чикләре буенча урнаштырырга кирәк.

4.7.58. Инженерлык челтәрләрен проектлаганда әлеге нормативларның «Инженерлык инфраструктурасы зоналары " бүлегенең таләпләрен үтәргә кирәк.

4.7.59. Авыл торак пунктларының җитештерү зоналарын реконструкцияләгәндә түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк:

бер җир кишәрлегендә җитештерү объектлары концентрациясе;

реконструкцияләнә торган һәм яңа авыл хуҗалыгы предприятиеләрен урнаштыру өчен җир кишәрлекләрен ачыклап, җитештерү зоналарын планлаштыру һәм төзү;

аз хәрәкәтләнүче юлларны бетерү;

алга таба үсеш өчен җир кишәрлекләре булмаган вак һәм искергән предприятиеләрне һәм объектларны, шулай ук селитет зонасына, күрше предприятиеләр һәм әйләнә - тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган предприятиеләр һәм объектларны юкка чыгару;

җитештерү территорияләрен һәм санитар-яклау зоналарын төзекләндерү, төзелешнең архитектура дәрәҗәсен күтәрү;

автомобиль транспорты өчен мәйданчыклар оештыру.

4.7.60. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен һәм җитештерү зоналары объектларын киңәйтү өчен җир кишәрлекләрен резервлау әлеге предприятиеләрнең яисә объектларның читтәге мәйданнары исәбенә рөхсәт ителә.

4.7.61. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында җир кишәрлекләрен резервлауны тиешле техник - икътисадый нигезләнгәндә проектлау-тикшерү биремнәре нигезендә күздә тотарга рөхсәт ителә.

4.7.62. Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыкларын проектлау махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыклары (фермалар) өчен ветеринария-санитария кагыйдәләре һәм аларны проектлаштырганда һәм төзегәндә СССР Авыл хуҗалыгы министрлыгының Баш ветеринария идарәсе тарафыннан 04.12.1974 ел, Баш ветеринария идарәсе тарафыннан расланган, 15.12.1976 ел, СССР Авыл хуҗалыгы министрлыгының Баш ветеринария идарәсе тарафыннан расланган бал кортларын карап тотуның ветеринария - санитария кагыйдәләре, 15.12.1976 ел, Баш ветеринария идарәсе- 17.08.1998 ел, № 13-4-2/1362 Россия Федерациясе Авыл хуҗалыгы һәм азык-төлек министрлыгының Ветеринария департаменты тарафыннан расланган бал кортларының авыруларын, агуларын һәм төп корткычларын кисәтү һәм бетерү турында күрсәтмәләр нигезендә алып барыла.

4.7.63. Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыкларын урнаштыру Татарстан Республикасы буенча ветеринария һәм фито - санитария күзәтчелеге буенча Федераль хезмәт органнары белән килештереп гамәлгә ашырыла.

Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыклары ябык режимда эшли. Чит кешеләрнең җитештерү зоналарына керү, шулай ук хуҗалыкларга хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган теләсә кайсы транспорт төре керү тыела.

4.7.64.Умартачылык хуҗалыкларын территориаль аерымланган зоналарга: административ-хуҗалык, стационар умарталыклар (товар, репродуктив һәм карантинлы) һәм даими күченү урыннарына бүлүне исәпкә алып проектларга кирәк.

Административ-хуҗалык зонасында бал, бал эшкәртү, оя һәм тары әзерләү, ашлама әзерләү, умарталарны саклау, умарталарны саклау өчен элмәләр, тары һәм инвентарь, ветеринария пункты һәм санитар үткәрү урыны (бал, воск эшкәртү, тукландыру цехлары керү юлында) урнашкан.

Умарталыклардан административ-хуҗалык зонасына кадәр аерма 5000 метрдан да ким булмаска тиеш.

4.7.65. Умарталарны (ояларны) урнаштыру шартлары һәм тәртибе җир законнары, ветеринария-санитария таләпләре нигезендә билгеләнә, ә урман кишәрлекләрендә урнашкан умарталар өчен - Россия Федерациясе Урман кодексы нигезендә.

Умарталар территорияләре кимендә түбәндәге ераклыкта урнаштырыла:

500 метр-шоссе һәм тимер юллардан, пилорамалардан, югары вольтлы электр тапшыру линияләреннән;

1000 метр - терлекчелек һәм кошчылык корылмаларыннан;

5000 метр - кондитер һәм химия сәнәгате, аэродром, хәрби полигоннар, радиолокацион, радио-һәм телевизион станцияләр һәм башка микродулкынлы нурланышлар чыганакларыннан.

Күчмә умарталар стационар умарталардан 1500 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашкан.

Умарталарның күләме һәм умарталарның саны җирле шартларга бәйле рәвештә билгеләнә. Умарталар арасындагы ераклык 3 метрдан да ким булмаска тиеш, кортлар янәшәсендә - кимендә 10 метр.

4.7.66. Умартачылык хуҗалыклары биналары һәм корылмалары арасындагы ераклыкны, технологик һәм планлаштыру таләпләренә бәйле рәвештә, аларны арттыру зарурлыгы килеп чыкмаса, янгынга каршы аермалар белән тигез кабул итәргә кирәк.

4.7.67. Крестьян (фермер) хуҗалыгы (алга таба - фермер хуҗалыгы) гомуми милкендә булган һәм җитештерү һәм башка хуҗалык эшчәнлеген (авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү, эшкәртү, саклау, ташу һәм сату) бергәләп гамәлгә ашыручы гражданнар берләшмәсеннән гыйбарәт.

Фермер хуҗалыгын бер кеше оештырырга мөмкин.

4.7.68. Фермер хуҗалыклары төзү һәм аларның эшчәнлеге «крестьян (фермер) хуҗалыгы турында " 2003 елның 11 июнендәге 74-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә җайга салына.

4.7.69.Фермер хуҗалыгы эшчәнлегенең төп төрләре - авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү һәм эшкәртү, шулай ук аларны ташу, үзҗитештерү авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм сату.

Фермер хуҗалыкларын проектлаганда әлеге бүлекнең норматив таләпләренә, шулай ук әлеге нормативларның тиешле бүлекләренә таянып эш итәргә кирәк.

4.7.70. Гамәлдәге авыл хуҗалыгы предприятиеләре, умарталар, фермер хуҗалыклары һәм авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге башка объектлар базасында, шулай ук авыл торак пунктлары территорияләрендә кунак йортлары урнаштыру мөмкин.

Авыл кунак йорты - авыл торак пунктына туристик максатлар белән килгән гражданнарны урнаштыру чарасы (табигый, тарихи, социаль-көнкүреш һәм башка объектларны рухи һәм башка ихтыяҗларны канәгатьләндерү, тормыш эшчәнлеген саклап калу, физик көчләрне торгызу һәм үстерү максатларында куллану) һәм вакытлыча яшәү урынында чыганаклардан керем алу белән бәйле эшчәнлек белән шөгыльләнү максатыннан башка.

4.7.71. Авыл кунак йортын уңайлы экологик шартлары булган территорияләрдә, магистраль транспорт һәм инженерлык коммуникацияләреннән, әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаучы сәнәгать предприятиеләреннән һәм башка объектлардан, шулай ук тавыш һәм начар ис чыганакларыннан еракта урнаштырырга кирәк.

Авыл кунак йорты уңайлы подъезд, тирә-юнь төзекләндерелгән территория, автотранспорт чараларын саклау урыны булырга тиеш.

Авыл кунак йорты СНиП 31-01-2003, СНиП 31-02-2001, СНиП 2.07.01-89*, шулай ук әлеге нормативларның «авыл җирлекләре торак пунктларын төзүнең норматив параметрлары» бүлеген проектларга кирәк.

4.8. Махсус билгеләнештәге зоналар

Гомуми таләпләр

4.8.1. Җирлекнең махсус билгеләнештәге зоналары составына зиратлар, крематорийлар, үләт базлары, җитештерү һәм куллану калдыкларын урнаштыру (саклау һәм күмү) объектлары һәм әлеге зоналарны бүлеп бирү юлы белән генә тәэмин ителергә мөмкин һәм башка функциональ зоналарда ярамый торган башка объектлар керә ала.

4.8.2. Махсус билгеләнештәге зонада урнашкан предприятиеләр, җитештерүләр һәм объектлар өчен, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләрнең егәрлегенә, характерына һәм санына бәйле рәвештә, санитар классификация нигезендә, 2.2.1/2.1.1.1200-03 СанПиН таләпләренә туры китереп, санитар-яклау зоналары билгеләнә.

Санитар-яклау зоналарын оештыру әлеге нормативларның «әйләнә - тирә мохитне саклау» бүлегенең таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

4.8.3. Санитар-саклау зоналары махсус билгеләнешле территорияләр зоналарын мәгълүмати билгеләр чикләрен мәҗбүри билгеләү белән аерып тора.

Зиратларны урнаштыру зоналары

4.8.4. Зиратларны, биналарны һәм җирләү өчен билгеләнгән корылмаларны урнаштыру, киңәйтү һәм реконструкцияләү «җирләү һәм җирләү эше турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 8-ФЗ номерлы Федераль закон, СанПиН 2.1.1279-03 һәм әлеге норматив таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

4.8.5. Зиратларны түбәндәге территорияләрдә урнаштыру рөхсәт ителми:

үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү һәм минераль су чыганакларын санитар саклау зоналарының беренче һәм икенче поясы;

закарстланган, көчле ярлы токымнарның өслегенә һәм су күтәрүче горизонтларны туплау урыннарына чыгу белән;

җир өслегеннән 2 метрдан да ким булмаган грунт суларының торышы, аларның аеруча югары торышы, шулай ук су басу, авыру һәм җимерелү куркынычы булган урыннарда, сазланган;

халык тарафыннан хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗлары, коену һәм мәдәни-савыктыру максатлары өчен файдаланыла торган ярларда, күлләрдә, елгаларда һәм башка ачык сулыкларда.

4.8.6. Зиратны урнаштыру өчен җир кишәрлеген сайлау түбәндәге санитар-эпидемиологик факторларга нигезендә башкарыла:

санитар-эпидемиологик хәл;

шәһәр төзелеше һәм ландшафтлы зоналаштыру; геологик, гидрогеологик һәм гидрогеохимик белешмәләр; туфрак - географик һәм туфракның һәм туфракның үз-үзен чистартуга сәләте;

эрозия потенциалы һәм пычрату миграциясе;

транспорт үтемлелеге.

Зират өчен бүлеп бирелгән участок түбәндәге таләпләрне канәгатьләндерергә тиеш:

ачык сулыклардан, шулай ук эчәргә яраклы һәм көнкүреш максатларында

грунт сулары кулланганда, торак пунктлардан читтә, каршы якта булу;

су басмау;

грунт суларының максималь торышы булган җир өслегеннән 2,5 метрдан да ким булмаган дәрәҗәдә торышы булырга тиеш.

Җир өслегеннән 2,5 метр биеклектәге җир участогы кремация соң җирләү өчен зират урнаштыру өчен генә файдаланылырга мөмкин;

1,5 метр тирәнлектә коры, копшәк туфракка ия булу, туфракның дымлылыгы 6-18 процент чикләрендә булу;

торак территориягә карата җилле яктан урнашкан.

4.8.7. Зиратны урнаштыру расланган проект нигезендә башкарыла, анда карала:

әйләнә-тирә мохитне саклауны тәэмин итү чаралары белән зиратны урнаштыру урынының нигезлелеге;

традицион типтагы зиратлар өчен су алу катламы булу;

дренаж системасы;

территорияне чүп-чардан арындыру;

санитар-яклау зонасын оештыру һәм төзекләндерү;

яшел утыртмаларның холкы һәм мәйданы;

керү юлларын һәм автостоянкаларны оештыру;

барлык төр зиратлар өчен җирләү төре буенча участокларга бүленү зоналарын планлаштыру карары, җирләү урыннарының гомуми мәйданы 65-70 проценттан да ким булмаска тиеш;

зират территориясен функциональ зоналарга бүлү (керү, ритуаль, административ-хуҗалык, җирләү, зират периметры буенча яшеллекне саклау);

канализация, су, җылылык, электр белән тәэмин итү, территорияне төзекләндерү.

4.8.8.Зират өчен җир кишәрлегенең күләме конкрет торак пунктта яшәүчеләр санын

исәпкә алып билгеләнә, ләкин ул 40 гектардан артмый. Шул ук вакытта халык санының перспективалы үсеше, үлем-китем коэффициенты, гамәлдәге җирләү хезмәте күрсәтү объектлары булу, кабул ителгән җирләү схемасы һәм ысуллары, җир кишәрлеге нормалары, дине исәпкә алына.

Мәрхүмне җирләү өчен зиратлар территорияләрендә җир кишәрлеге күләме җирле

үзидарә органы тарафыннан шул рәвешле билгеләнә.

4.8.9 Федераль хәрби мемориал зираты өчен җир участогы анда

күмеләчәк җирләрнең санынннан чыгып билгеләнә һәм 40 гектардан артырга да мөмкин.

Мәрхүмне җирләү өчен зиратлар территорияләрендә җир кишәрлеге күләме җирле үзидарә органы тарафыннан шул рәвешле билгеләнә.

Федераль хәрби мемориал зират территориясендә һәлак булган (вафат булган)

кешене җирләү өчен җир участогы 5 кв. метр тәшкил итә.

4.8.10.Яңадан булдырыла торган җирләү урыннары селитет территориясеннән кимендә 300 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

4.8.11. Мәрхүмнең җәсәден күчереп күмү юлы белән җирләү зиратлары (кабердә күмелү, склепка кую) ераклыкта урнаштырыла:

торак, иҗтимагый биналар, спорт-сәламәтләндерү һәм санатор - курорт зоналары:

100 метр - зиратның мәйданы 10 гектардан ким;

50 метр - авыл, ябык зират һәм мемориаль комплекслар өчен;

халыкны үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү чыганагының су алу корылмаларыннан 1000 метрдан да ким булмаган су чыганагын санитар саклау зоналары поясларының ераклыгын һәм фильтрация вакытын раслап, 1000 метрдан да ким булмаган су алу корылмаларыннан;

кое, каптажлар, чишмәләр һәм башка табигый су чыганаклары кулланыла торган авыл торак пунктларында зиратларны урнаштырганда, зиратлар һәм торак пункт арасындагы санитар-саклау зонасы, грунт суларын чистарту нәтиҗәләре һәм лаборатор тикшеренүләр мәгълүматлары нигезендә тәэмин ителә.

4.8.12.Санитар-саклау зоналары территориясе планлаштырылган, төзекләндерелгән һәм яшелләндерелгән булырга, транспорт һәм инженерлык коридорлары булырга тиеш. Яшелләндерү проценты үсемлекләрнең су режимын көйләүдә катнашу шартларыннан чыгып исәп-хисап юлы белән билгеләнә.

4.8.13. Зиратларның санитар-яклау зоналары, биналар һәм җирләү өчен билгеләнгән корылмалар территорияләрендә, дини һәм йола объектларыннан тыш, әлеге объектларга хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган биналар һәм корылмалар төзү рөхсәт ителми.

Санитар-саклау зоналары һәм зиратлар территориясендә үзәкләштерелгән хуҗалык-эчә торган су белән тәэмин итү челтәрләрен урнаштыру тыела.

4.8.14. Зиратларда, башка биналарда һәм җирләү өчен билгеләнгән биналарда су белэнтәэмин итү системасын күздә тотарга кирәк. Үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү һәм канализация системалары булмаганда, су сибү өчен шахта коелары урнаштыру, санитар нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры китереп, яраклы типтагы җәмәгать бәдрәфләре төзү рөхсәт ителә.

4.8.15. Зиратлар, биналар һәм җирләү өчен билгеләнгән корылмалар участокларында 20 метрдан да ким булмаган яшел үсентеләр зонасы, автокатафалкалар һәм автотранспорт стоянкасы, чүп-чар җыю өчен чүп-чар мәйданнары карала.

4.8.16. Зиратларны һәм каберлекләрне күчергәндә территорияләрне һәм участокларны рекультивацияләү зарур. Торак территорияне планлаштыру өчен ликвидацияләнә торган җирләү урыннарыннан грунт файдалану рөхсәт ителми.

Җирләү урыны территориясеннән файдалану аны күчергәннән соң егерме ел узгач рөхсәт ителә. Җирләү урыны территориясе бу очракларда бары тик яшел үсентеләр өчен генә файдаланылырга мөмкин. Бу территориядә биналар һәм корылмалар төзү тыела.

Зиратларны күчергәннән соң, санитар-саклау зоналарының, шулай ук зират чорыннан соң яңа җирләү өчен ябык зиратларның күләме үзгәрешсез кала.

4.8.17. Матәм йолалары йортлары гамәлдәге яки яңа проектлана торган зиратлар территориясендә, коммуналь зоналар территорияләрендә, торак төзелеше чикләрендә һәм торак зоналардан читтә аерым җир кишәрлекләрендә урнашкан.

Матәм йортларыннан торак биналарга, дәвалау, балалар, мәгариф, спорт-сәламәтләндерү, мәдәни - агарту учреждениеләре һәм социаль тәэмин итү учреждениеләре территорияләренә кадәр ераклык матәм йорты характерын исәпкә алып регламентлана һәм 100 метрдан да ким булмаска тиеш.

Үләт базларын урнаштыру зоналары

4.8.18. Үләт базлары (биотермик чокырлар) биологик калдыкларны (терлек һәм кош мәетләрен) зарарсызландыру - юк итү, яндыру яки күмү өчен; терлек чалу пунктларында, икмәк ашламаларында, ит эшкәртү оешмаларында, базарларда, сәүдә оешмаларында һәм башка оешмаларда ачыкланган ветеринария конфискатлары; хайваннарның азык-төлек һәм азык-төлек булмаган чималын эшкәрткәндә алына торган башка калдыклар) өчен билгеләнгән.

Үләт базлары (биотермик чокырлар) Россия Федерациясенең баш дәүләт ветеринария инспекторы тарафыннан 04.12.1995 ел, № 13-7-2/469 расланган биологик калдыкларны җыю, утильләштерү һәм юк итү буенча ветеринария-санитария кагыйдәләре таләпләренә туры китереп проектлана.

4.8.19. Үләт базы яисә биотермик чокыр төзү өчен җир кишәрлеген сайлап алуны

һәм бүлеп бирүне, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсенең санитар - эпидемиологик бәяләмәсе булганда, әлеге объектларны урнаштыруны җирле үзидарә органнары уткәрә.

4.8.20. Үләт базлары (биотермик чокырлар) 600 кв. метрдан да ким булмаган коры

биек җирдә урнаштыралар. Грунт сулары торышының дәрәҗәсе җир өслегеннән 2 метрдан да ким булмаска тиеш.

4.8.21. Үләт базыннан (биотермик чокырдан) санитар-яклау зонасы күләме:

торак, иҗтимагый биналар, терлекчелек фермалары (комплекслар) - 1000 метр;

мал узышлары һәм көтүлекләр - 200 метр;

автомобиль, тимер юлларның категориясенә карап-50-300 метр.

4.8.22. Дәүләт ветеринария оешмалары территориясендә урнашкан биотермик чокырлар ярдәмче корылмалар составына керә. Әлеге территориядә урнашкан ветеринария оешмаларының җитештерү биналары белән чокыр арасындагы ераклык регламентланмый.

4.8.23. Үләт базларын (биотермик чокырларны) махсус сакланыла торган территорияләрдә (шул исәптән аеруча саклана торган табигать территорияләрендә, су саклау зоналарында, су белән тәэмин итү чыганакларын саклау зоналарында) урнаштыру катгый тыела.

4.8.24. Үләт базы(биотермик чокырлар) территориясен керү капкалары белән һәм кимендә 2 метр биеклектәге тоташ койма белән проектлыйлар. Койманың эчке ягы бөтен периметр буенча тирәнлеге 0,8-1,4 метр, киңлеге 1,5 метр булган траншея һәм траншея аша аркылы күпер белән проектлана.

4.8.25. Үләт базы янында терлекләрнең мәетләрен ачу, дезинфекция чаралары, инвентарь, махсус киемнәр һәм инструментлар саклау өчен бина проектлыйлар.

4.8.26. Үләт базларына (биотермик чокырларга) әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зоналары " бүлеге таләпләре нигезендә килү юллары карала.

4.8.27.Аерым очракларда, Татарстан Республикасының Баш дәүләт ветеринария инспекторы рөхсәтеннән соң, үләт базы территориясен сәнәгать төзелеше өчен куллану рөхсәт ителә,әгәр дә соңгы күмелүгә:

биотермик чокырга - кимендә 2 ел,

җир чокырына-25 ел үткән булса.

Сәнәгать объекты азык-төлек продуктларын һәм терлек азыгын кабул итү, җитештерү һәм эшкәртү белән бәйле булырга тиеш түгел.

Җитештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү объектларын урнаштыру зоналары

4.8.28.Туплау, саклау, күмү, җитештерү һәм куллану калдыкларын зыянсызландыру объектларын урнаштыру, «Җитештерү һәм куллану калдыклары турындагы» 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы, «Экологик экспертиза турындагы» 1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы, «Куркыныч җитештерү объектларының сәнәгать куркынычсызлыгы турындагы» 1997 елның 21 июлендәге 116-ФЗ номерлы, СНиП 2.01.28-85, СанПиН 42-128-4690-88, СанПиН 2.1.7.1322-03, СанПиН 2.1.7.1322-03, СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03, Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь комплекс буенча дәүләт комитетының 21.08.2003 ел, № 152 карары «Россия Федерациясе торак пунктлары территорияләрен чистартуның генераль схемаларын эшләү тәртибе турында методик рекомендацияләре, СП 2.1.7.1038-01, Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы тарафыннан 02.11.1996 елда расланган каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны проектлау, эксплуатацияләү һәм рекультивацияләү буенча инструкция» раслау турында", СП 2.1.7.1038-01 карарларына нигезләнеп .8.24. Калдыкларны урнаштыру объектларын булдыру үз компетенцияләре нигезендә калдыклар белән эш итү өлкәсенең федераль башкарма хакимият органнары тарафыннан бирелгән рөхсәтләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

Калдыклар белән эш итү объектларын сәнәгать һәм башка махсус билгеләнештәге җирләрдә генә урнаштыру мөмкин.

4.8.29. Калдыкларны урнаштыру объектларын булдыру үз компетенцияләре нигезендә калдыклар белән эш итү өлкәсенең федераль башкарма хакимият органнары тарафыннан бирелгән рөхсәтләр нигезендә .8.24. Калдыкларны урнаштыру объектларын булдыру үз компетенцияләре нигезендә калдыклар белән эш итү өлкәсенең федераль башкарма хакимият органнары тарафыннан бирелгән рөхсәтләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

Калдыкларны урнаштыру объектларының төзү урынарын билгеләү махсус (геологик, гидрологик һәм башка) тикшеренүләр нигезендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

Калдыклар белән эш итүгә бәйле предприятиеләрне, биналарны, төзелмәләрне, корылмаларны һәм башка объектларны төзү, реконструкцияләү, консервацияләү һәм бетерү, шәһәр төзелеше эшчәнлеге, дәүләт экспертизасы турындагы законнар нигезендә үткәрелә торган дәүләт экспертизасының уңай бәяләмәсе булганда рөхсәт ителә.

Калдыкларны урнаштыру һәм зарарсызландыру белән бәйле объектларның проект документлары «экологик экспертиза турында " 1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы Федераль законның 11 статьясы нигезендә дәүләт экологик экспертиза объекты булып тора.

4.8.30. Торак пунктлар, лесопарк, курорт, дәвалау-савыктыру, рекреацион зоналар чикләрендә, шулай ук су саклау зоналарында, эчә торган һәм хуҗалык - көнкүреш су белән тәэмин итү максатларында файдаланыла торган җир асты су объектларының су җыю мәйданнарында калдыкларны күмү тыела.

Файдалы казылма ятмалары яткан урыннарда һәм тау эшләрен алып бару урыннарында файдалы казылма ятмаларының пычрану куркынычы һәм тау эшләрен алып бару куркынычсызлыгы булган очракларда калдыкларны күмү тыела.

Калдыкларны дәүләт реестрына кертелмәгән объектларда урнаштыру тыела.

4.8.31. Җитештерү һәм куллану калдыкларын саклау һәм күмү өчен объектларны урнаштыруны җитештерү һәм куллану калдыкларын зарарсызландыру объектлары (чүп - чар яндыру һәм чүп-чар эшкәртү объектлары) белән бергә башкарырга кирәк.

4.8.32. Калдыклар белән эш итү объектларының санитар-яклау зоналары күләмнәре Россия Федерациясе Баш дәүләт санитар табибының 25.09.2007 № 74 «санитар - эпидемиологик кагыйдәләрнең һәм СанПиН нормативларының яңа редакциясен гамәлгә кертү турындагы карары белән билгеләнгән 2.2.1/2.1.1.1200-03" предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар классификациясе һәм санитар - тар - саклау зоналары".

Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары

4.8.33. Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары (алга таба - объектлар) җитештерү калдыкларын озак саклау, аларны күмү һәм зарарсызландыру, алардан файдалануның бөтен чорына һәм ябылганнан соң халыкның санитар - эпидемиологик иминлеген тәэмин итү шарты белән билгеләнгән.

Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары СанПин 2.1.7.1322-03, СНиП 2.01.28-85, СанПиН таләпләре нигезендә проектлана 2.2.1/2.1.1.1200-03.

4.8.34. Объектларны торак зонадан читтә һәм норматив санитар-яклау зоналарын тәэмин итеп, аерым территорияләрдә урнаштырырга кирәк.

Объектлар торак төзелешенә карата җиләс яктан урнашырга тиеш.

4.8.35. Объектларны урнаштыру рөхсәт ителми:

су чыганакларын санитар саклау зоналары территориясендә;

дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны саклау зоналарында;

шәһәр читендәге халык күпләп ял итә торган зоналарда һәм дәвалау-савыктыру учреждениеләре территориясендә;

рекреацион зоналарда;

су күтәрүче горизонтлар өзелә торган урыннарда;

сазлык һәм су баса торган урыннарда;

су саклау зоналары чикләрендә.

4.8.36. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарын да урнаштырырга ярамый:

файдалы казылма ятмаларының җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәтеннән башка мәйданнарында;

актив карст зоналарында; оползня зоналарында;

җир асты су чыганакларының туклану зонасында;

рекреацион зоналар территорияләрендә;

урманнар, урман парклары һәм башка яшел үсентеләр биләгән, саклау һәм санитар - гигиена функцияләрен үтәүче һәм ял итү урыны булган җирләрдә;

кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча Федераль хезмәт тарафыннан билгеләнгән сроклар тәмамланганчы органик һәм радиоактив калдыклар белән пычранган участокларда.

4.8.37. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарын проектларга кирәк:

җиләс яктан (өстенлекле юнәлештәге җилләр өчен) торак пункт территориясенә карата;

әйләнә-тирә мохитне пычратмый торган чаралар һәм инженерлык чишелешләрен гамәлгә ашыру мөмкин булган мәйданчыкларда;

эчәргә яраклы су алу урыннарыннан, балыкчылык хуҗалыкларыннан түбәнрәк урыннарда; авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге яисә авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә йә начар сыйфатлы авыл хуҗалыгы җирләрендә;

гидрогеологик шартлар нигезендә, аз - фильтрлау грунтлары (балчык, суглинкалар, сланецлар) булган участокларда, полигонны эксплуатацияләгәндә су күтәрүне исәпкә алып, күмелгән калдыклардан 2 метрдан да түбән булмавы.

Полигонны урнаштыру участогы 2 метр тирәнлектәге җир асты сулары ятылу дәрәҗәсе булган территорияләрдә, аслык токымнарын фильтрацияләү коэффициенты белән, секундына 10(-6) сантиметр/секундтан да ким булмаган; азык-төлек җитештерү өчен файдаланылмый торган техник культуралар үстерү өчен

файдаланыла торган авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрдән 2 километр ераклыкта урнашырга тиеш.

Начар гидрогеологик шартлар булганда, сайлап алынган мәйданчыкта грунт суларының кимүен таләп итә торган инженер чараларын күздә тотарга кирәк.

Утырту грунтларында полигоннар төзү грунтларның утырту үзенчәлекләрен тулысынча бетергән очракта рөхсәт ителә.

4.8.38. Объектның күләме җитештерүчәнлеге, калдыкларның төре һәм классы, эшкәртү технологиясе, 20-25 елга исәп - хисап вакыты һәм аннан соң калдыклардан файдалану мөмкинлеге белән билгеләнә.

4.8.39. Объектлар участокларының функциональ зоналашуы объектның билгеләнешенә һәм сыйдырышлыгына, калдыкларны эшкәртү дәрәҗәсенә бәйле һәм ул кимендә 2 зонадан (административ-хуҗалык һәм җитештерү) торырга тиеш.

4.8.40. Объектлар территориясендә автоном котельный, калдыкларны яндыру өчен махсус җайланмалар, юу корылмалары, машина механизмнарын юк итү һәм зарарсызландыру рөхсәт ителә.

4.8.41. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннары составында агулы сәнәгать калдыкларын күмүне күздә тотарга кирәк:

агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводы; агулы сәнәгать калдыкларын күмү участогы;

агулы сәнәгать калдыкларын ташу өчен билгеләнгән махсус автотранспорт стоянкасы.

4.8.42. Объект территориясендә калдыкларны урнаштыру СанПин 2.1.7.1322-03, агулы сәнәгать калдыклары, шулай ук СНиП 2.01.28 - 85 таләпләренә туры китереп башкарыла.

4.8.43. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводын, бәлки, кыска арада, төп калдыклар белән тәэмин итүче предприятиедән урнаштырырга кирәк.

4.8.44. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру буенча завод төзелешенең тыгызлыгын кимендә 30 процент кабул итәргә кирәк.

Завод биналарының, корылмаларының һәм бүлмәләренең составы 2.01.28-85 СНиП 5 бүлеге таләпләренә туры китереп билгеләнә.

4.8.45. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру буенча заводның санитар-яклау зонасы күләме атмосфера һавасының көтелгән пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты исәпләүләре нигезендә һәр конкрет очракта билгеләнә.

4.8.46. Агулы сәнәгать калдыкларын күмү участогын (алга таба - күмү участогы) әлеге нормативларның 4.8.74 п.таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк.

Җирләү участогы территориясендә корылмаларны проектлау СНиП 2.01.28-85 6 бүлеге таләпләренә туры китереп башкарыла.

4.8.47. Җирләү участогыннан торак пунктларга һәм ачык сулыкларга кадәр, шулай ук мәдәни объектларга кадәр санитар-яклау зонасы күләмнәре -

сәламәтләндерү максатларында билгеләнгән конкрет җирле шартларны исәпкә алып билгеләнә, ләкин кимендә 3000 метр.

Җирләү участогының санитар-яклау зонасында агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводын, махсус автотранспортны һәм пычранган яңгыр һәм дренаж суларын кулланучыларны урнаштыру рөхсәт ителә.

4.8.48. Җирләү участокларын кимендә ераклыкта урнаштырырга кирәк:

200 метр - авыл хуҗалыгы җирләреннән, гомуми челтәрдәге автомобиль һәм тимер юллардан;

50 метр - рекреацион максатларда файдалану өчен билгеләнмәгән урман һәм урман утыртмалары чикләреннән.

Җир асты суларының, аларның физик - химик һәм бактериологик составының биеклеген контрольдә тотуны тәэмин итү өчен калдыклар күмү участогы территориясен һәм аның санитар-яклау зонасын күздә тоту өчен

СНиП 2.01.28-85 (8.6 п.) таләпләренә туры китереп күзәтүче скважиналар каралган.

4.8.49. Махсус автотранспорт стоянкасын, кагыйдә буларак, агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводы янында урнаштырырга кирәк.

Махсуслаштырылган автотранспорт стоянкасының санитар-яклау зонасы күләме СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләренә туры китереп кабул ителә.

4.8.50. Махсус машиналарны һәм контейнерларны чистарту, юу һәм зарарсызландыру өчен корылмалар полигонның җитештерү зонасыннан чыгып административ-көнкүреш биналарыннан кимендә 50 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

4.8.51. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү буенча полигон объектларын бер мәйданчыкта урнаштыру рөхсәт ителә, әгәрдә торак пунктның җитештерү зонасында завод һәм машина кую урыннары булмаган очракта.

4.8.52. Җитештерү калдыкларын урнаштыру объектлары үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү, канализация челтәрләре, чистарту корылмалары (локаль) белән тәэмин ителергә тиеш, шул исәптән әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә өске су һәм дренаж суларын чистарту.

4.8.53. Объектларга керү юллары әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары " бүлеге таләпләре нигезендә проектлана.

Каты коммуналь калдыкларны урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары

4.8.54. Каты коммуналь калдыклар полигоннары (алга таба - ККК) каты көнкүреш калдыкларын изоляцияләү һәм зарарсызландыру өчен билгеләнгән махсус

корылмалар булып тора һәм халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген гарантияләргә тиеш.

Полигоннар теләсә кайсы торак пунктларның зурлыгы буенча оештырылырга мөмкин. Торак пунктларның төркемнәре өчен үзәкләштерелгән полигоннарны проектлау тәкъдим ителә.

Каты коммуналь калдыклар полигоннары СП 2.1.7.1038-01 таләпләре, каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны проектлау, эксплуатацияләү һәм рекультивацияләү буенча Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы тарафыннан 02.11.1996 елда расланган инструкция нигезендә проектлана.

4.8.55. Полигоннар торак зонадан читтә, норматив санитар-яклау зоналарын тәэмин итеп, аерым территорияләрдә урнаштыру.

Җир кишәрлеген бүлеп биргәндә, полигонны эксплуатацияләү срогы һәм әлеге территорияне хуҗалык өчен яраклы хәлгә кайтару чаралары билгеләнә (рекультивация).

4.8.56. Санитар-саклау зонасының күләме түбәндәгечә тәшкил итә:

компостлау участоклары - 500 метр;

камилләштерелгән чүплекләр - 1000 метр.

Санитар-саклау зонасының зурлыгы, зарарлы матдәләрнең атмосферада таралуы, алга таба табигый тикшеренүләр һәм үлчәүләр ярдәмендә тикшерелергә тиеш. Әгәр зона чикләре норматив зонадан чыкса, ул 1 ПДК изолициясе буенча билгеләнә.

Санитар-саклау зонасы яшеллеккә ия булырга тиеш.

4.8.57. Полигоннарны урнаштыру рөхсәт ителми:

су чыганаклары һәм минераль чыганаклары санитар саклау зоналары территориясендә; курортларны саклауның барлык зоналарында;

ярыкланган токымнарның өскә чыгу урыннарында; су күтәрүче горизонтлар өзелә торган урыннарда;

халык күпләп ял итә һәм сәламәтләндерү учреждениеләре урнашкан урыннарда.

ККК полигоны урнаштыру өчен җирлекне сайлаганда, җирнең климатик һәм туфрак үзенчәлекләрен, геологик һәм гидрологик шартларын исәпкә алырга кирәк.

ККК полигоннары глиналы яки авыр суглинка ачыкланган участокларда, ә грунт сулары 2 метрдан артык тирәнлектә урнашкан участокларда урнаштырыла. 1 метрдан артык тирәнлектәге сазлык полигоннары һәм чишмәләр рәвешендәге грунт сулары чыга торган участоклар файдаланылмый.

4.8.58. Каты көнкүреш калдыклары полигоны тигез территориядә урнаштырыла, ул калдыкларның бер өлешен атмосфера утырмалары белән юдыру һәм алар янәшәсендәге җир мәйданнарының һәм ачык сулыкларның, торак пунктлар янында урнашкан торак пунктларның пычрануы мөмкинлеген юкка чыгара. ККК территориясе өчен яр буе җир участогы бүлеп бирү рөхсәт ителә, ул аның өслекләреннән башлап, суларны ачык сулыкларга бүлеп бирү өчен тау каналларын урнаштыру юлы белән өске суларны җыюны һәм бетерүне тәэмин итәргә мөмкинлек

бирә.

4.8.59. Полигон ике үзара бәйләнешле территориаль өлештән тора: ККК склады астында урнашкан территория һәм хуҗалык-көнкүреш объектларын урнаштыру өчен территорияләр.

4.8.60. Хуҗалык зонасы персонал өчен җитештерү - көнкүреш бинасын урнаштыру, машиналар һәм механизмнар урнаштыру өчен тукталышлар урнаштыру өчен проектлана. Персонал өчен кирәкле күләмдә эчә торган һәм хуҗалык-көнкүреш суы белән тәэмин итү, ризык кабул итү бүлмәсе, бәдрәф әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә каралган.

4.8.61. Хуҗалык зонасы территориясе бетонлана яки асфальтлана, яктыртыла, җиңел коймалар була.

4.8.62. ККК полигонының бөтен территориясе буенча 2 метрдан артык тирәнлектәге җиңел коймалар яки 2 метрдан да артмаган биеклектәге киптерү траншеясы валы проектлана. Полигон коймасында җитештерү-көнкүреш бинасы янында шлагбаум урнаштырыла.

4.8.63. Полигоннан чыкканда чүп ташучы машиналар өчен бетон ванна урнаштыру белән контроль-дезинфекция җайланмасы каралган. Ваннаның күләме чүп ташучы машиналарның йөреш өлешен эшкәртүне тәэмин итәргә тиеш.

4.8.64. Полигонның яшел зонасында контроль скважиналар проектлана, шул исәптән: бер контроль скважина - грунт сулары агымы буенча полигоннан югарырак, каты көнкүреш калдыкларын грунт суларына туплау йогынтысын исәпкә алу өчен полигоннан 1 - 2 скважина түбәнрәк.

4.8.65. Грунт һәм өслек суларының сыйфатын контрольдә тоту корылмалары автотранспорт өчен подъездларга ия булырга тиеш.

4.8.66. Каты көнкүреш калдыклары полигоннарына әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы» бүлеге таләпләре нигезендә керү юллары проектлана.

Кар кабул итү пунктларын урнаштыру зоналары

4.8.67. Торак пунктлардан, шул исәптән юллардан, ясалма корылмалардан (күперләрдән, эстакададан, юлүткәргечләрдән һ.б.) кар-боз катламнарын җыю, саклау һәм утильләштерү өчен махсус корылмаларны - кар кабул итү пунктларын күздә тотарга кирәк.

Кар кабул итү пунктлары канализация системасына тоташтырылган «коры» кар чүплекләре һәм кар - эрү шахталары рәвешендә булырга мөмкин.

Кар кабул итү пунктларын проектлауны автомобиль юлларын кардан саклау һәм чистарту буенча методик рекомендацияләр нигезендә ОДМ 218.5.01-2008 тармак юл методик документына туры китереп башкарырга кирәк, 28.12.2005 елда расланган «Су белән тәэмин итү, канализация, гидротехник корылмалар һәм инженерлык гидрогеологиясенең фәнни-тикшеренү һәм конструкторлык -

технологик институты» федераль дәүләт унитар предприятиесе («ВОДГЕО» фәнни-тикшеренү институты " ФДУП) белән расланган су объектларына ташландык суларны җыю, бүлеп бирү һәм чистарту системаларын исәпләү, шулай ук әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә норматив документлар белән билгеләү буенча рекомендацияләр.

4.8.68. Кар кабул итү пунктлары саны һәм аларның урнашу урыннары шартларыннан чыгып билгеләнә:

кар чыгару эшләренең оперативлыгын тәэмин итү;

кар чыгарганда транспорт чыгымнарын минимальләштерү;

чыгарылырга тиешле кар күләмнәре;

канализация коллекторларының һәм чистарту корылмаларының үткәрүчәнлек сәләте;

транспорт белән тәэмин итү.

4.8.69. Су объектларының су саклау зоналарында, боз катламы өслегендә һәм су объектының су җыю территориясендә, шулай ук җир асты инженерлык челтәрләре өстендә «коры» кар өеме урнаштыру рөхсәт ителми.

4.8.70. Кар кабул итү пунктларыннан алып торак төзелешенә кадәр санитар-сак зонасы күләмен кимендә 100 метр кабул итәргә кирәк.

4.8.71. «Коры» кар чүплеге өчен бүлеп бирелгән кишәрлеккә ия булырга тиеш: каты катлам, рельефка кар суларның эләгүенә юл куймый торган бөтен периметр буенча тышлык; су җыю лотоклары һәм калын суны локаль чистарту корылмаларына ташу системасы; бөтен периметр буенча койма; контроль-үткәрү пункты.

Кар суларын канализациягә ташлау локаль чистарту корылмаларында алдан чистартылганнан соң норматив күрсәткечләргә кадәр башкарылырга тиеш.

4.8.72. Кар эретү шахталары конструкцияләрендә (камералар) кыш буе ташлана торган карны эретү, шулай ук кар суларын норматив күрсәткечләргә кадәр чистарту күздә тотылырга тиеш.

4.8.73. Җәйге вакытта автотранспортны туктату (парковка) оештыру өчен яки башка максатларда файдалану рөхсәт ителә.

4.9. Хәрби объектлар һәм башка режимлы территорияләр зоналары

4.9.1. Хәрби объектлар һәм башка режимлы территорияләр зоналары территорияләренә карата махсус режим билгеләнгән хәрби һәм башка объектларны урнаштыру өчен билгеләнгән.

Җирлекнең режимлы территорияләре зоналарыннан файдалану тәртибе федераль башкарма хакимият органнары һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан, җирлекнең махсус нормативлары һәм төзелеш кагыйдәләре нигезендә, җирле үзидарә органнары белән килештереп билгеләнә.

5. Җирлек инфраструктурасын формалаштыру

5.1.Социаль инфраструктура

5.1.1. Социаль инфраструктура учреждениеләренә, предприятиеләренә һәм оешмаларына гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, медицина

оешмалары, социаль тәэмин итү оешмалары, яшьләр белән эшләү учреждениеләре, спорт һәм физкультура-сәламәтләндерү учреждениеләре, мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре, сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, идарә оешмалары һәм учреждениеләре, проект оешмалары, кредит-финанс учреждениеләре һәм элемтә предприятиеләре, фәнни һәм административ оешмалар һәм башкалар керә (хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре). Барлык төрдәге һәм милек рәвешләрендәге хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен, хезмәт күрсәтүнең бердәм системасын булдыру максатларында, шәһәр округы, җирлек составындагы торак пунктларның планлаштыру структурасын, торак районнарга һәм микрорайоннарга (кварталларга) бүлешүне исәпкә алып урнаштырырга кирәк.

Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләрен түбәндәге факторларны исәпкә алып урнаштырырга кирәк:

аларның яшәү һәм эш урыннарына якынаюы;

җәмәгать пассажир транспорты челтәре белән үзара бәйләнеш.

5.1.2. Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре саны һәм сыйдырышлыгы, аларның җир кишәрлекләре күләме әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында китерелгән социаль нормативлар буенча кабул ителергә тиеш.

Җир кишәрлекләре күләмен, аның сыйдырышлылыгын, күләмен, микрорайон (квартал) һәм торак районның хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен урнаштырганда, халыкның төрле социаль төркемнәренә, шул исәптән физик мөмкинлекләре чикләнгән кешеләргә, әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында китерелгән ким булмаган тәэмин ителешнең социаль нормативларын кабул итеп, ихтыяҗларыннан чыгып эш итәргә кирәк.

Әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелмәгән җир кишәрлекләренең санын, сыйдырышлылыгын, аларны урнаштыру һәм күләмен проектлауга бирем буенча билгеләргә кирәк.

5.1.3. Авыл торак пунктларында вакытлыча яшәүче бакчачылык, яшелчәчелек берләшмәләре, дача хуҗалыклары һәм торак фонды сезонлы халык өчен хезмәт күрсәтү учреждениеләрен исәпләү түбәндәге күрсәткечләр буенча кабул итәргә рөхсәт ителә: 1000 кешегә исәп-хисап ясау:

сәүдә учреждениеләре-80 кв. метр сәүдә мәйданы;

көнкүреш хезмәте күрсәтү учреждениеләре-1,6 эш урыны;

янгын депосы-0,2 янгын автомобиле.

5.1.4. Хезмәт күрсәтү системасын формалаштырганда учреждениеләр һәм объектлар, шул исәптән көндәлек, периодик һәм эпизодик хезмәт күрсәтү дәрәҗәләре каралырга тиеш:

көндәлек хезмәт күрсәтү - халык йөри торган учреждениеләр һәм предприятиеләр, кимендә атнага бер тапкыр, яки яшәү һәм эш урыннарына якын урнашкан кешеләр;

кимендә айга бер тапкыр халык йөри торган, периодик хезмәт күрсәтү-учреждениеләр һәм предприятиеләр;

эпизодик хезмәт күрсәтү - аена бер тапкыр халык йөри торган учреждениеләр һәм предприятиеләр (махсуслаштырылган уку йортлары, хастаханәләр, универмаглар, театрлар, концерт һәм күргәзмә заллары һ.б.).

Хезмәт күрсәтү төрләре буенча объектлар исемлеге№ 3 кушымта әлеге нормативларга карата 4нче таблицада китерелгән.

5.1.5 .Көндәлек хезмәт күрсәтү объектларын урнаштыру башка функциональ билгеләнештәге территорияләр тирәсендә микрорайон (квартал) территориясеннән читтә урнашкан торак, катнаш торак төркемен проектлаганда мәҗбүри.

Микрорайон составында төркем урнашкан очракта, көндәлек хезмәт күрсәтү объектлары һәм алар белән тәэмин итү күрсәткечләре периодик хезмәт күрсәтү объектлары белән тәэмин ителешнең суммар күрсәткечләренә керә.

5.1.6 . Якынча исәпләүләр өчен азкатлы торак төзелеше территорияләренә хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлылыгы күрсәткечләрен 28нче таблица нигезендә кабул итәргә рөхсәт ителә.

28 нче таблица

Азкатлы торак төзелеше территорияләренә хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре санын һәм сыйдырышлылыгын билгеләү

азык-төлек кибетләре	Барлыгы-3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шул исәптән 70 кв. метр-хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, калган мәйдан - радиустан читтә, муниципаль район чикләрендә	Объектка 0,2-0,3 гектар
азык-төлек булмаган кибетләр	Барлыгы-3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шул исәптән 30 кв. метр-хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, калган мәйдан - радиустан читтә, муниципаль район чикләрендә	
Көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, 1000 кешегә исәпләнгән эш урыннары	2	Объектка 0,15 гектар

Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм	**Күрсәткечләр**	**Җир кишәрлекләре күләме**
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, 1000 кешегә исәпләнгән урыннар	Демографик структура буенча 1 - 6 яшьлек төркемнәрнең 85 проценты чикләрендә - якынча 52 процент;100 процент чикләрендә - якынча 62 процент	Ясле-бакчаларның сыйдырышлыгы 1 урынга кв.метрлар :100 урынга кадәр - 40, 100 дән югары - 35, ясле-бакчалар
Гомуми белем бирү оешмалары, 1000 кешегә исәпләнгән урыннар	Демографик структура буенча 7-18 яшьлекләр төркеменнәре 100проценттан – якынча 91 процентны колачлый	Гомуми белем бирү оешмасы сыйдырышлыгы, укучылар саны: 40 тан 400 гә кадәр - 1 укучыга 50 кв. метр 400 дән 500 гә кадәр - 1 укучыга 60 кв. метр 600 дән 800 гә кадәр - 1 укучыга 40 кв. метр 800 дән 1100 гә кадәр - 1 укучыга 33 кв. метр 1100 дән 1500 гә кадәр - 1 укучыга 21 кв. метр 1500 дән 2000 гә кадәр - 1 укучыга 17 кв. метр 2000 нән югары - 1 укучыга 16 кв. метр
1000 кешегә исәпләнгән спорт-ял комплексы, кв. метрларда гомуми мәйданы	300	0,2 - 0,5 гектар объектка
Амбулатор-поликлиника учреждениеләре: сменага 1000 кеше килүгә исәпләнгән поликлиникаларга, амбулаторияләр, 1000 кешегә	22 50	0,1 гектар, әгәр дә сменага 100 килү булганда, әммә объектка 0,5 гектардан да ким тугел 0,2 гектар объектка
Даруханәләрнең кв. метрлары , гомуми мәйданы 1000 кешегә исәпләнгәндә	50	0,2 - 0,4 гектар объектка
Даруханә киосклары кв. метрлары , гомуми мәйданы 1000 кешегә исәпләнгәндә	10	Объектка 0,05 гектар яки кертеп төзелгән
Көндәлек сәүдә предприятиеләре, 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә мәйданы кв.		

Учреждениеләр һәм предприятиеләр	**Күрсәткечләр**	**Җир кишәрлеклә**
Элемтә бүлеге, объект	1	Объектка 0,1-0,15 гектар
Банк бүлеге, гомуми мәйданы 1000 кешегә исәпләнгән кв. метр	40	
Тәртип саклау терәк пункты, объектлар	1	Объектка 0,1-0,15 гектар

Административ үзидарә, объектлар үзәге	1	
Искәрмә: 1.Гомуми белем бирү оешмалары түбәндәгеләр урнашкан: төп һәм урта гомуми белем бирү - халык саны кимендә 2 мең кеше булган, башлангыч гомуми белем бирү - кимендә 500 кеше булган җирлекләрдә. 2. Поликлиникаларны якын-тирә торак массивлар территориясендә норматив яктан һәркем файдалана алырлык булган очракта урнаштырырга мөмкин.		

5.1.8. Азкатлы торак төзелеше территорияләрендә хезмәт күрсәтүне оештыру өчен, нигездә, беренче һәм цокольлы (мәктәпкәчә белем бирү оешмаларыннан тыш) катларда урнашып, бинаның торак өлешләреннән Аерылган торак өлешләрен урнаштырып, торак биналарга кертелгән яки төзелгән индивидуаль эшчәнлек рәвешләрен файдаланып, оешмалар, учреждениеләр һәм предприятиеләр урнаштыру рөхсәт ителә. Шул ук вакытта төзелгән учреждениеләрнең гомуми мәйданы 150 кв.метрдан артмаска тиеш. Күрсәтелгән учреждениеләр һәм предприятиеләр үзәк формалаштыручы әһәмияткә ия булырга һәм торак белеменең үзәк өлешендә урнашырга мөмкин.

5.1.9 .Автомобильләрне ремонтлау һәм прокатлау, көнкүреш техникасын ремонтлау, шулай ук ритуаль хезмәтләр күрсәтү буенча төзелгән һәм төзелгән остаханәләр булган объектларны торак зона чигендә урнаштырырга кирәк.

5.1.10. Халык сәламәтлегенә зыян китерә торган (рентген кабинетлары, аппаратлар (СанПин 2.6.1.192-03 таләпләренә туры китереп стоматология кабинетларыннан тыш), төзелеш материаллары, Мәскәү-химик һ.б. кибетләреннән тыш), азкатлы төзелеш территориясендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.11.Авыл торак пунктлары территориясендә хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен, 50 кешедән башлап, һәр пунктта беренче чиратта кирәк булган объектларга һәм авыл җирлегенең административ үзәгендә урнашкан югары дәрәҗәдәге база объектларына бүлүне күздә тотарга кирәк. Авыл халкына көндәлек хезмәт күрсәтү объектлары исемлеге әлеге нормативларга караган 3 нче кушымтадагы 3 нче таблица нигезендә билгеләнә.

5.1.12. Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре белән кирәкле тәэмин ителеш дәрәҗәсен, халыкның категорияләре буенча колачлау дәрәҗәсен һәм җир кишәрлекләре күләме әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелмәгән хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре өчен әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелмәгән җир кишәрлекләренең санын, сыйдырышлылыгын, урнашу шартларын һәм күләмен проектлауга бирем буенча билгеләргә кирәк.

5.1.13. Авыл торак пунктларында хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләренең саны, составы һәм сыйдырышлыгы билгеләгәндә, хәрәкәт итү өчен чикләнгән зонада урнашкан башка торак пунктлардан килгән халыкны өстәмә рәвештә исәпкә алырга кирәк.

5.1.14. Авыл торак пунктларында хезмәт күрсәтү объектларын проектлаганда аларны көндәлек, вакыт-вакыт һәм эпизодик хезмәт күрсәтү объектларына бүлү системасын исәпкә алырга кирәк.

5.1.15. Көндәлек (якынайтылган) хезмәт күрсәтү объектлары исемлеге һәм социаль әһәмиятле объектлар белән минималь тәэмин ителешнең исәп-хисап күрсәткечләре 30 нчы таблицада китерелгән.

30 нчы таблица

Көндәлек (якынайтылган) хезмәт күрсәтү объектлары исемлеге һәм социаль әһәмиятле объектларның минималь тәэмин ителешенең исәп-хисап күрсәткечләре

Предприятие һәм оешмалар	Үлчәү берәмлеге	Минималь тәэмин ителеш
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	1000 кешегә урын	Демографик структура буенча 1-6 яшьлек төркемнәрнең 85 процентын колачлый
Гомуми белем бирү оешмалары	1000 кешегә урын	Демографик структура буенча 7-18 яшьләрдәге төркемнәрнең 100 проценты колачлана
Азык-төлек кибетләре	сәүдә мәйданы бу 1000 кешегә, кв.метр	Барлыгы - 3 кушымтадагы 4 таблица нигезендә , шул исәптән, 100 кв. метр 2000 метр хезмәт радиусы чикләрендә, калган мәйданы - радиуса хезмәт күрсәтү радиусыннан читтә, бу муниципаль районы чикләрендә
Азык-төлек булмаган береберенче беренче кирәкле товарлар кибете	сәүдә мәйданы 1000 кешегә, кв.метр	Барлыгы- 3 кушымтадагы 4 таблица нигезендә , шул исәптән кадәр 200 кв. метр чикләрендә хезмәт күрсәтү радиусы 2000 метр, калган мәйданы - хезмәт күрсәтү радиусы читтә, бу муниципаль
Җәмәгать туклану	1000 кешегә урыннар	8
Дарухапә пункты	торак төркеменә объектлар	1
Элемтә бүлекчәсе	торак төркеменә объектлар	1
Банк бүлекчәсе	1000 кешегә операцион урын	1
Көнкүреш хезмәте күрсәтү (остаханәләр, ателье, чәчтарашханәләр һәм башкалар)	1000 кеше өчен эш урыны	2
Кер юу, химчистка кабул итү пунктлары	торак төркеменә объектлар	1
Мәдәният оешмасы	гомуми мәйданы 1000 кешегә, кв.метр	50
Көндәлек хезмәт күрсәтүче спорт-тренажёр залы	1000 кешегә кв.метр идән мәйданы	70-80
Тәртипне саклау пункты	торак төркеменә гомуми мәйдан кв.метр	10

Җәмәгать бәдрәфләре	1000 кешегә исәпләнгән приборлар	1
Искәрмә: Халык саны 200 кешедән дә ким булган авыл торак пунктлары өчен аз сыйдырышлы мәктәпкәчә белем бирү оешмасы, башлангыч сыйныфлар белән берләштереп каралырга тиеш. Мондый оешмалар белән минималь тәэмин ителешне һәм аларның сыйдырышлылыгын җирле шартларга карап проектлау өчен задание буенча кабул итәргә кирәк.		

5.1.16. Һәр торак пункты халкын беренче чиратта кирәк булган зарурлык хезмәтләре белән тәэмин итү, һәркем файдалана алырлык 30 минутта (2-2,5 километр) җәяүле үтәрлек ара кадәр чикләрдә гамәлгә ашырылырга тиеш. Югары дәрәҗәдәге хезмәт күрсәтү учреждениеләрен урнаштыру, шул исәптән вакыт-вакыт, бу җирлек чикләрендә җәяүле-транспорт мөмкинлекләре 60 минуттан артык булмаган яки бу муниципаль район үзәгендә-нигездә вакыт-вакыт хезмәт күрсәтү оешмалары һәм учреждениеләре тупланган үзәктә.

5.1.17. Хезмәт күрсәтү радиусы авыл торак пунктларында кабул ителә:

мәктәпкәчә оешма - 500 метр;

гомуми белем бирү оешмалары:

I баскычлары укучылары өчен, укыту - 2 километрдан артык булмаган җәяүле һәм 15 минуттан артык булмаган (бер якка) транспорт белән барып җитү;

II һәм III баскыч укучылары өчен - 4 километрдан артык булмаган җәяүле һәм 30 минуттан артык булмаган (бер якка) транспорт белән барып җитү.

II - III баскыч укучыларына хезмәт күрсәтү 15 километр радиусы чикләрен артып китмәскә тиеш;

сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү - 2000 метр;

поликлиникалар, амбулаторияләрне, фельдшер-акушерлык пунктлары һәм даруханәләр - 30 минут җәяүләп-транспортта барып җитү.

5.1.18. Оешмадан 1 километр ераклыкта яшәүче авыл гомуми белем бирү оешмаларында укучы балаларга транспорт хезмәте күрсәтү оештырылырга тиеш. Укучыларны китереп кую балаларны йөртүгә билгеләнгә транспортта гамәлгә ашырыла.

Җәяүле якын килү чиге, укучыларны тукталышта җыю урыны 500 метрдан да ерак булмаска тиеш.

Транспорт тукталышы өч яктан уратып алынган япма белән җиһазлана, машиналар йөрү өлешеннән барьер белән аерыла, юл каты катламга ия һәм юл ягыннан юл күреме кимендә 250 метр.

Рөхсәт ителгән транспорт хезмәте күрсәтү чикләреннән ераграк арада яшәүче укучылар, шулай ук транспорт куллану мөмкинлекләре булып та, бу чорда һава шартлары начар булганда мәктәп яны интернаты күздә тотыла, сыйдырышлыгы гомуми урыннар исәбеннән 10 процент (СП 42.13330-2011).

5.1.19. Тиешле санитар - гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен урнаштыру куркынычсызлык шартлары «әйләнә-тирә мохитне саклау» һәм «янгын куркынычсызлыгы» бүлекләре таләпләре нигезендә тәэмин ителә.

5.1.20. Торак биналары җир кишәрлекләренең, гомуми белем бирү мәктәпләре, мәктәпкәчә балалар оешмалары һәм дәвалау учреждениеләре җир кишәрлекләре чикләренең, хезмәт күрсәтү учреждениеләр һәм оешмалары җир кишәрлекләренең

чикләренә кадәр минималь ара чикләре , авыл торак пунктларының инсоляция һәм яктылык исәп-хисабы нигезендә кабул итәргә, янгынга каршы һәм көнкүреш өзеклекләрне үтәп, әмма 31 таблицада күрсәтелгәннәрдән ким түгел.

31 нче таблица

Торак биналары җир кишәрлекләренең, гомуми белем бирү, мәктәпкәчә белем бирү һәм медицина оешмаларының хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм оешмаларының җир кишәрлекләренең чикләренә кадәр минималь аралык чикләре

Оешмалар, учреждениеләр, хезмәт күрсәтү оешмаларының җир кишәрлекләре чикләре	Учреждение һәм хезмәт күрсәтү оешмаларының биналарыннан (кишәрлек чикләреннән) ераклык ,		
	кызыл сызыкка кадәр	торак	гомуми белем бирү, мәктәпкәчә белем бирү һәм медицина оешмаларының җир кишәрлекләрнең
Мәктәпкәчә белем бирү һәм гомуми белем бирү оешмалары (бина диварлары)	10	инсоляция, яктылык һәм янгынга каршы норма таләпләре бенча	
Икенчел чимал кабул итү пунктлары	-	20	50
Янгын сүндерү депосы	10	50	50
Традицион күмү зиратлары мәйданы, гектарларда:			
10 га кадәр;	6	100	500
10 нан 20 кадәр;	6	300	500
20 дән алып 40 кадәр	6	500	500
Крематорийлар:			
әзерлек һәм обряд процессларыннан башка бер камералы мич белән;	6	500	500
бердән артык мич булганда	6	1000	1000
Ябык зиратлар (соңгы күмүдән 25 ел үткәннән соң) һәм мемориаль комплекслар, колумбарий, соң кремациядән җирләү өчен зиратлар	6	100	100

Искәрмә:
1. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары участоклары турыдан –туры хәрәкәт булган җиргә терәлеп торырга тиеш түгел.
2. Икенчел чимал кабул итү пунктлары яшел үсентеләр полосасы белән аерып алырга һәм аларга автомобиль транспорты өчен керү юлларны күздә тотарга.
3. Кабат урнаштырылган хастаханәләр участогы турыдан-туры магистраль урамнарга чиктәш булырга тиеш түгел.

5.1.21.Территориаль планлаштыру документларын әзерләгәндә һәм территорияне планлаштыру документларының социаль әһәмиятле объектларның төп төрләрен гамәлдәге норматив документлары таләпләренә туры китереп проектлаштырырга кирәк, шулай ук чын нормотивларның п. п. 5.1.28 - 5.1.34

5.1.22. Социаль әһәмиятле объектларның территориясеннән алып сәнәгать, коммуналь, авыл хуҗалыгы предприятиеләре, транспорт юллары һәм магистральләргә

кадәр аралык объект һәм корылмаларның санитар-саклану зоналары таләпләрендә күрсәтелгәнгә туры китереп билгеләнә.

Санитар-саклау зоналары территориясендә объектларны урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.23. 5.1.27 п. күрсәтелгән объектлар территориясенә керү һәм чыгу, эчендәге юллар, хуҗалык корылмаларына юллар, чүп җыю контейнер мәйданчыгы «Зонаның транспорт инфраструктурасын» нормативлары бүлеге таләпләре нигезендә проектлаштырыла

Хезмәт күрсәтү оешмалары территориясенә керү һәм чыгу, хуҗалык корылмаларына юллар.

5.1.24. Социаль әһәмияткә ия объектлар территориясе аша магистраль инженерлык коммуникацияләре (су белән тәэмин итү, канализация, җылылык белән тәэмин итү, электр белән тәэмин итү) узарга тиеш түгел.

5.1.25. Объектларны инженерлык белән тәэмин итү әлеге нормативларның "инженерлык инфраструктурасы зоналары" бүлеге таләпләре нигезендә проектлана.

Оешмалар, учреждениеләр һәм предприятиеләр урнаштырганда куркынычсызлык шартлары нормалаштырыла торган санитар - гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча «әйләнә-тирә мохитне саклау» һәм «янгын куркынычсызлыгы» бүлекләре таләпләре нигезендә тәэмин ителә.

5.1.26. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарын урамнардан ерактагы торак микрорайоннарның квартал эчендәге территорияләрендә, кварталара юлларда атмосфера һавасының пычрануын санитар кагыйдәләр һәм нормативлар таләпләренә туры килә торган арага урнаштырырга кирәк. Мәктәпкәчә оешма участогы чигеннән алып юлга кадәр кимендә 25 метр булырга тиеш.

Мәктәпкәчә оешмалар объектлары төзү өчен җир кишәрлекләре санитар кагыйдәләргә туры килү-килмәү турында санитар-эпидемиологик бәяләмә булганда бирелә.

Җирлектәге катлаулы рельефларда балалар өчен су басу һәм пычрану очракларын кисәтү өчен мәктәпкәчә белем бирү оешмасы участогыннан ташкын һәм яңгыр сулары чыгаруны күздә тотарга кирәк.

Аэрация шартлары буенча мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участоклары түбәнәйтелгән тизлек зонасында җил агымнары, аэродинамик күләгәдә урнаштырыла.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төрләре 2.4.1.2660-10 СанПиН нигезендә билгеләнә.

5.1.27. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары белән минималь тәэмин ителеш әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул ителә.

Җир кишәрлегенең мәйданы әлеге нормативларга 3 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә.

5.1.28.Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары торак төзелеше зонасында, предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау

зоналарыннан, санитар өзеклекләр, гаражлар, автостоянкалар, автомагистральләр, тимер юл транспорты объектлары, очып китү һәм һава транспорты утырту маршрутларыннан читтә урнашырга тиеш.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарын урнаштырганда, инсоляциянең норматив дәрәҗәләрен тәэмин итү һәм биналарны һәм уен мәйданчыкларын табигый яктырту өчен, торак һәм иҗтимагый биналардан санитар аермалар сакланырга тиеш.

Яңа төзелә торган мәктәпкәчә белем бирү оешмалары объектларын аерым торучы бинада урнаштырырга киңәш ителә. Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының сыйдырышлыгы проектлау биреме белән билгеләнә.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары аерым торучы, торак йортларга, административ һәм иҗтимагый билгеләнештәге биналарга (сәнәгать предприятиеләренең административ биналарыннан тыш), шулай ук торак йортларга һәм торак йортларга, административ иҗтимагый билгеләнештәге биналарга (сәнәгать предприятиеләренең административ биналарыннан тыш) корылган булырга мөмкин.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын торак йортларга, янкорма итеп төзелгән биналарга (яки янкорма), балалар өчен мөстәкыйль керү һәм автотранспорт өчен чыгу урыны булган аерым әйләндерелгән территория булганда, урнаштырырга рөхсәт ителә.

5.1.29. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасы өч катлы булырга тиеш. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарының өченче катларында өлкән яшьтәге балалар өчен төркемнәр, шулай ук балалар белән эшләү өчен өстәмә бүлмәләр урнаштырырга киңәш ителә

3 яшькә кадәрге балалар өчен төркем ячейкалары 1 нче катта урнашкан.

5.1.30. Мәктәпкәчә оешма территориясендә түбәндәге функциональ зоналар бүлеп бирелә:

уен зонасы; хуҗалык зонасы.

Уен һәм хуҗалык зонасы арасындагы ара 3 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.1.31. Уен зонасы үз эченә :

төркем мәйданчыклары - һәр төркем өчен индивидуаль мәйданчыклар-кече һәм кече яшьтәге (3 яшькә кадәр) һәм мәктәпкәчә яшьтәге 1 балага 9 кв.метрдан да ким булмаган (3-7 яшь) һәм төркем изоляциясе принцибын үтәп, физкультура мәйданчыгын (бер яки берничә) ала.

Ясле яшендәге балалар өчен төркем мәйданчыклары әлеге төркемнәр биналарыннан чыгу өчен якын урнаштыралар.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төркем һәм физкультура мәйданчыкларының инсоляциясе дәвамлылыгы инсоляциягә , торак һәм җәмәгать биналары һәм территорияләрнең кояшны саклауга гигиеник таләпләре нигезендә билгеләнә (СанПиН 2.4.1.30049-13).

Балаларны кояштан һәм явым-төшемнән саклау өчен һәр төркем мәйданчыгы территориясендә бер балага 1 кв. метрдан ким булмаган күләгәле түшәмә урнаштыралар. 15 кешедән ким булган төркемнәр өчен күләгәдәге гөмбәзнең мәйданы 20 кв. метрдан да ким булмаска тиеш.

Күләгә япмасы агач яки башка төзелеш материалларыннан эшләнгән, балаларның сәламәтлеге өчен зыянсыз булган идән белән җирдән 15 сантиметрдан да ким булмаган арада җиһазландырырга киңәш ителә.

Ясле һәм мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен күләгәле түшәмәләр өч яктан киртәләнә, койманың биеклеге 1,5 метрдан да ким булмаска тиеш.

Ясле яшендәге балалар өчен ясалма түшәмнәр мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасына урнаштырырга һәм йөрүне яки йокыны оештыру өчен верандлар буларак файдаланырга рөхсәт ителә. Биналарга өстәлә торган күләгә япмасы төркем бүлмәләрен капларга һәм табигый яктылыкны киметергә тиеш түгел.

5.1.32. Хуҗалык зонасы ашханәнең җитештерү бүлмәләренә керү ягыннан урнашырга һәм урамнан мөстәкыйль керү мөмкинлеге булырга тиеш.

Барлыкка килгән (тыгыз) шәһәр төзелеше шартларында урамнан мөстәкыйль рәвештә керү рөхсәт ителә. Хуҗалык зонасы территориясенә мөстәкыйль рәвештә керү мөмкинлеге булмаган очракта автотранспорт хуҗалык мәйданчыгына керү мөмкинлеге мәктәпкәчә белем бирү оешмасында балалар булмаган чорда гамәлгә ашырыла.

Хуҗалык зонасы территориясендә урын-җир кирәк-яракларын киптерү һәм келәм эшләнмәләрен чистарту өчен урыннар каралырга тиеш.

Хуҗалык зонасы территориясендә яшелчә саклагычларын урнаштырырга мөмкин.

Хуҗалык зонасында бинадан 15 метрдан да ким булмаган ераклыкта чүп-чар җыю мәйданчыгы булдырыла. Каты өслекле мәйданчыкта капкалар белән контейнерлар куела. Мәйданның зурлыгы контейнерлар нигезенең мәйданыннан артып китәргә тиеш. Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын җыю өчен башка махсус ябык конструкцияләрдән, шул исәптән аларны мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясе белән чиктәш җирдә торак төзелешенең контейнер мәйданчыкларында урнаштыру рөхсәт ителә.

5.1.33. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясен яшелләндерүне территория мәйданының төзелештән иркле булган кимендә 50 процентыннан файдалану күз алдында тотыла. Яшел үсентеләр төркем мәйданчыкларын бер-берсеннән һәм хуҗалык зонасыннан бүләр өчен файдаланыла. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясен урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә.

Агачлар 15 метрдан да ким түгел, ә куаклар мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасыннан 5 метрдан да ким булмаган арада утыртыла. Территорияне яшелләндергәндә, балалар арасында агулануларны кисәтү өчен, агулы җиләк-җимешле агачлар һәм куаклар, шулай ук чәнечкеле куаклар утыртылмый

Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясе периметр буенча койма һәм яшел үсентеләр белән әйләндереп алынган.

5.1.34. Мәктәпкәчә оешма биналары салкын һәм кайнар су белән тәэмин ителергә, канализация системалары белән җиһазландырылырга тиеш. Мәктәпкәчә оешмаларда су белән тәэмин итү әм канализация үзәкләштерелгән булырга тиеш.

Торак пунктта (салкын һәм кайнар) үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү булмаганда, мәктәпкәчә белем бирү оешмасында азык-төлек блогына, медицина блогы бүлмәләренә, кер юу бүлмәсенә, барлык төркем ячейкаларына су бирү тәэмин ителә.

Канализацияләнмәгән районнарда мәктәпкәчә оешмалар биналары, чүп-чар һәм локаль чистарту корылмалары урнаштырылган очракта, эчке канализация белән җиһазландырылачак.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары җәмәгать биналарында һәм корылмаларда җылылык, вентиляция һәм кондиционерлау таләпләренә туры китереп җылыту һәм вентиляция системалары белән җиһазландырыла. Күчмә җылыту приборларын, шулай ук инфракызыл нурланышлы җылыткычларны куллану рөхсәт ителми.

5.1.35. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясенә керү һәм керү юллары, хуҗалык корылмаларына керү юллары, чүп-чар җыю өчен контейнер мәйданчыгына керү юллары (асфальт, бетон һ.б.) булырга тиеш.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясендә терәк - хәрәкәт аппараты бозылган балалар өчен юл һәм тротуарларны читләтү 5 проценттан да артмый, ә аларның киңлеге - 1,6 метрдан да ким түгел. Борылышта һәм һәр 6 метр саен алар ял итү өчен мәйданчыкларга ия булырга тиеш.

Сукырлар һәм начар күрүчеләр өчен мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясендә балалар хәрәкәте иминлеге өчен йөрү юлларының киңлеге 3 метрдан да ким булмаска һәм ике дәрәҗәдәге коймага ия булырга тиеш: 90 сантиметр биеклектә перила һәм 15 сантиметр биеклектә планка.

Коймалар балалар йөргәндә тоткарлык булырга мөмкин булган барлык әйберләр: агачлар, куаклар, баганалар һ. б. өчен каралган.

Борылышлар , чатлар, биналар, баганалар янында һәм башка каршылыклар янында, юллар зур күлле катлам структурасына ия булырга тиеш, аларның кытыршы өслеге адымнарны әкренәйтүгә билге булып тора Асфальт юллар киңлегенә карап, дуга профильле булырга тиеш (юл уртасы ян як тарафларыннан 5-15 сантиметрга күтәрелә).

5.1.36. Яңа төзелә торган гомуми белем бирү оешмалары биналары шәһәр урамнарыннан ерактагы торак микрорайоннарның квартал эчендәге территорияләрендә, кварталара юлларда атмосфера һавасының пычрануы дәрәҗәсенең санитар кагыйдәләр һәм нормативлар таләпләренә туры килүен тәэмин итә торган ераклыкка (СанПиН 2.4.2821-10) урнаштырыла.

5.1.37. Гомуми белем бирү оешмаларының минималь тәэмин ителеше әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул ителә.

5.1.38. Яңа төзелә торган гомуми белем бирү оешмаларының сыйдырышлыгы бер сменада гына укырга исәпләнергә тиеш (СанПиН 2.4.2821-10)

32 нче таблица

5.1.39. Участок территориясе 1,5 метр биеклектәге койма белән әйләндереп алынырга һәм аның буенда яшел үсентеләр булырга тиеш.

Участокны яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 проценты исәбеннән күздә тотыла. Гомуми белем бирү оешмасы территориясен урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә. Агачлар - 15 метрдан да ким булмаган, ә куаклар гомуми

белем бирү оешмалары биналарыннан 5 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

Яшелләндерү вакытында агулануны кисәтү максатыннан, агулы җиләк-җимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.

5.1.40. Гомуми белем бирү оешмасы территориясендә түбәндәге зоналар бүлеп бирелә: ял итү зонасы, физкультура-спорт һәм хуҗалык зоналары. Укыту-тәҗрибә зонасы бүлеп бирү рөхсәт ителә.

Укыту-тәҗрибә зонасын оештырганда физкультура-спорт зонасын һәм ял зонасын кыскарту рөхсәт ителми.

34 нче таблица

Функциональ зоналарның мәйданын билгеләү

№	Зона	Берәмлек	Площадь в образовательных организациях					
п/п		үлчәү	Башлангыч гомуми белем бирү	Төп гомуми белем бирү	урта гомуми белем бирү һәм интернат оешмаларында			
			1 объект (4 сыйныф)	1 объект (9 сыйныф)	1 объект (11 сыйныф)	2 объект (22 сыйныф)	3 объект (33 сыйныф)	4 объект (22+22 сыйныф)

1	Физкуль-тура-спорт	кв.метр зонага 1 сыйныфка	850/213	5450/605	5610/510	6140/280	7760/235	7920/180
2	Укыту-тәҗрибә	кв.метр зонага 1 сыйныфка	240/60	1008/112	1200/109	1430/65	1980/60	2508/57
3	Ял	кв.метр зонага 1 сыйныфка	480/120	700/78	700/78	1400/64	2100/64	2800/64
4	Хуҗалык	кв.метр зонага 1 сыйныфка	500/125	500/56	500/45	625/28	750/23	750/17
Оешмага барлыгы		кв.метр Зоналар 1	2070/518	7658/851	8010/728	9595/436	12590/382	13378/318

5.1.41. Традицион типтагы интернат-оешмаларның сыйдырышлыгы 300 урыннан артмаска тиеш, балалар йортларының оптималь сыйдырышлылыгы - 60 урын.

5.1.42. Җир кишәрлеге коры, яхшы җилләтелә торган һәм инсолируем булырга, кимендә ике керү юлы (төп һәм хуҗалык), уңайлы керү юллары һәм 1,6 метр биеклектәге койма булырга тиеш.

5.1.43. Участокны яшелләндерү интернат учреждение территориясенең гомуми мәйданының 50 проценттан да ким булмаган өлешен исәпкә алып күздә тотыла.

Периметр буенча киңлеге 6 метр, икенче яктан - 1,5 метр булган яшел үсентеләр полосасын күздә тотарга кирәк.

Агачлар 10 метрдан да ким булмаган, куаклар бинадан 5 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

Яшелләндергәндә агулану барлыкка килүне кисәтү максатыннан, агулы җиләк-җимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.

5.1.44. Интернат оешмаларның җир кишәрлегендә түбәндәге функциональ зоналар проектлана:

төзелеш зонасы;

физкультура-спорт;

укыту-тәҗрибә зонасы;

ял зонасы;

хуҗалык зонасы.

Торак биналарның мәйданы һәм составы СП 2.4.990-00 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Бина тыгыз төзелеш шартларында урнашкан очракта, җир кишәрлегенең зоналары составы проектлауга бирем белән билгеләнә.

Функциональ зоналарның мәйданы 31 таблица нигезендә 1 класска исәп-хисап күрсәткечләре буенча кабул итәргә киңәш ителә.

5.1.45. Катнаш типтагы интернат-оешмаларда мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен төркем мәйданчыклары зонасы бүлеп бирелә. Төркем мәйданчыгы мәйданы 1 балага 7,2 кв. метр исәбеннән кабул ителә.

5.1.46. Авыл торак пунктларында урнашкан интернат оешмалары өчен әлеге учреждениеләргә якын урнашкан ярдәмче хуҗалык өчен зона бүлеп бирелә. Шул ук вакытта ярдәмче хуҗалыклардан торак биналарга кадәр ераклык, җирле шартларны

исәпкә алып, Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе территориаль бүлеге белән килештерелә.

5.1.47. Физкультура-спорт зонасы мәйданчыкларын урнаштыру һәм җиһазлау балаларның буена һәм яшенә туры килергә һәм уеннар , дәресләр вакытында балаларның травма алу мөмкинлеген булдырмаска тиеш.

Физкультура-спорт зонасын интернат оешмалары биналарының уку биналары тәрәзәләре ягыннан урнаштырырга кирәк түгел.

Туплы уеннар һәм спорт снарядлары ыргыту өчен мәйданчыкларны бина тәрәзәләреннән 25 метрдан да ким булмаган арага урнаштырырга кирәк; 3 метр биеклектәге мәйданчыклар киртәләгәндә, алардан ераклык 15 метрга кадәр киметелергә мөмкин, физкультура-спорт шөгыльләренең башка төрләре өчен мәйданчыклар 10 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.1.48. Ял зонасы яшелләндерелергә һәм тавыш чыганакларыннан ерак урнашырга тиеш (спорт мәйданчыклары, автостоянкалар, остаханәләр).

5.1.49. Хуҗалык зонасы мәйданын 1 кешегә 3 кв.метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

Хуҗалык зонасын төркем һәм физкультура мәйданчыкларыннан еракта урнашкан җир кишәрлеге чигендә урнаштырырга һәм калган территориядән яшел үсентеләр белән аерырга кирәк.

Хуҗалык зонасы урамнан мөстәкыйль рәвештә керү мөмкинлеге булырга тиеш.

Хуҗалык зонасы территориясендә ягулыкны тиешле саклагычлы котельный, су белән тәэмин итү корылмалары (үзәк су белән тәэмин ителмәгән очракта), автостоянка, яшелчә саклау урыннары, склад биналары урнашырга мөмкин.

5.1.50. Хуҗалык зонасында чүп-чар җыю өчен интернат учреждение бинасыннан 25 метрдан да ким булмаган арада бетонлы мәйданчык каралырга тиеш. Мәйданның зурлыгы чүп-чар җыю җайланмасы нигезенең мәйданы һәр яктан 1,5 метрдан артырга тиеш.

5.1.51. Интернат оешмаларын су белән тәэмин итү һәм канализация үзәкләштерелгән булырга тиеш, җылылык белән тәэмин итү - җирле котельныйлардан.

Автоном җылыту системасын куллану рөхсәт ителә.

Үзәкләштерелгән суүткәргеч һәм канализация челтәрләре булмаганда, җирле су белән тәэмин итү һәм канализация системалары проектлана.

5.1.52. Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру оешмаларын(балалар иҗаты йортлары, яшь техниклар станциясе, яшь туристлар, балалар-яшүсмерләр спорт мәктәпләре, балалар сәнгать мәктәпләре, музыка, сәнгать, хореография мәктәпләре) торак пунктлар территорияләрендә урнаштырырга кирәк, аларны яшәү һәм уку урыннарына якынайтып, кагыйдә буларак, җәмәгать пассажир транспорты челтәре белән үзара бәйләнештә җәмәгать үзәкләре составында.

5.1.53. Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары, шулай ук аларның җир кишәрлекләре мәйданнары әлеге нормативлардагы 9 нчы кушымта нигезендә билгеләнә.

Мәктәптән тыш учреждениеләрдән файдалану мөмкинлеге радиусы авыл торак пунктлары өчен - проектлауга бирем буенча кабул ителә. Тәкъдим ителә торган транспорт үтемлелеге-30 минуттан да артык түгел (бер якка).

5.1.54. Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары биналарыннан кызыл линиягә кадәр, торак һәм иҗтимагый биналар стеналарына кадәр ераклыкны гомуми белем бирү мәктәпләре биналары өчен дә кабул итәргә кирәк.

5.1.55. Участок территориясе 1,2 - 1,5 метр биеклектәге койма белән яисә яшел үсентеләр белән әйләндереп алынган булырга тиеш.

Участокны яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 проценты исәбеннән күздә тотыла.

Яшелләндерүдә агулану барлыкка килүне кисәтү максатыннан, агулы җиләк-җимешле агачлар һәм куаклар утыртылмый.

5.1.56. Чүп җыю савытларын хуҗалык зонасында бинаның тәрәзәләреннән һәм ишекләреннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.1.57. Дәвалау-профилактика оешмалары (алга таба - ЛПО) СанПин 2.1.3.2630-10 таләпләренә туры китереп урнаштырыла.

ДПО урнаштыру участогында санитар-химик, микробиологик, паразитологик күрсәткечләр, радиацион фактор буенча туфрак гигиена нормативларына туры килергә, атмосфера һавасында зарарлы матдәләр микъдары, электромагнит нурланышлар, тавыш, вибрация, инфразвук дәрәҗәләре гигиена нормативларыннан артмаска тиеш.

5.1.58. Психиатрия, йогышлы, шул исәптән туберкулез профиленең стационарлары торак төзелеш территориясеннән кимендә 100 метр ераклыкта урнаштырыла. Күрсәтелгән профильле 1000 һәм аннан да күбрәк койкалы стационарларны яшел зонада урнаштыру мәслихәт.

5.1.59. ДПО участогында аның белән бәйле булмаган оешмалар биналары урнашырга тиеш түгел. ДПО территориясендә яки аңа якын булган җирдә амбулатор тикшеренүгә килгән пациентлар яшәү өчен кунакханәләр яки пансионатлар, һәм/яки озатып йөрүче затларның яшәү шартларын күздә тоту максатка ярашлы.

5.1.60. Торак һәм җәмәгать биналарында аерым керү урыны булган очракта урнаштыру рөхсәт ителә:

сменага 100 кеше килү мөмкинлеге булган амбулатор-сырхауханә ДПОлары, шул исәптән фельдшер-акушерлык пунктларын, көндезге стационарлар булган оешмаларны да кертеп;

стоматология кабинетлары,стоматология амбулатор-поликлиника оешмалары, шул исәптән үз составларында көндезге стационарлар булган.

Торак биналарның цоколь катларында урнаштыру рөхсәт ителә:

табибларны кабул итү бүлмәләре (1 метрдан да ким булмаган тирәнлектә һәм табигый яктырту коэффициентының нормалаштырылган әһәмиятен саклаганда);

стоматология медицина оешмалары, фельдшер-акушерлык пунктлары, амбулаторияләр.

5.1.61. Торак һәм җәмәгать биналарында дерматологның амбулатор-поликлиника

консультатив кабул итүеннән тыш, йогышлы (шул исәптән туберкулез) авыруларга ярдәм күрсәтүче ДПОларны урнаштыру рөхсәт ителми.

Торак биналарда алкогольле һәм наркотикларга бәйлелектән җәфа чигүче затларга ярдәм күрсәтү өчен ДПО урнаштыру рөхсәт ителми.

Торак биналарда һәм аларга корылган биналарда микробиологик лабораторияләр (бүлекләр), магнит - резонанс томографиясе бүлекләрен урнаштыру рөхсәт ителми. Ионизацияләнә торган нурланыш чыганакларын файдаланучы оешмаларны урнаштыруга карата таләпләр радиацион куркынычсызлык нормалары һәм эшчәнлекнең бу төренә карата санитар-гигиена таләпләре нигезендә билгеләнә.

5.1.62. Медицина оешмаларының сыйдырышлыгы, шулай ук аларның җир кишәрлекләре мәйданнары әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

Медицина оешмаларының үтемлелеге радиусы кабул ителә:

авыл торак пунктлары өчен-әлеге нормативларның 5.1.23 пункты буенча.

5.1.63. ДПО участогын планлаштыру һәм зоналаштыруда функциональ зоналарның катгый изоляциясен үтәргә кирәк.

Стационар территориясендә йогышлы булмаган авырулар өчен йогышлы авырулар өчен дәвалау корпуслары, бакча-парк, патолого - анатомия корпусы, хуҗалык һәм инженер корылмалары бүлеп бирелә.

Йогышлы авырулар корпусы башка корпуслардан яшел үсентеләр полосасы белән аерыла.

Ритуаль зона булган патологоанатомия корпусы палата бүлекләре тәрәзәләреннән, шулай ук ДПО янында урнашкан торак һәм иҗтимагый биналардан күренергә тиеш түгел. ДПО ритуаль зонасына аерым керү каралырга тиеш.

5.1.64. Йогышлы, тире-венерология, акушерлык, балалар, психосоматик, радиология бүлекләре, күппрофильле медицина оешмалары составына керүче бүлекләр аерым торган биналарда урнаша.

5.1.65. ДПО территориясе дәвалау-саклау режимын тәэмин итү зарурлыгыннан чыгып төзекләндерелергә, яшелләндерелгән, коймаланган һәм яктыртылган булырга тиеш.

Яшел үсентеләр һәм газоннар мәйданы стационар мәйданының кимендә 50 процентын тәшкил итәргә тиеш.

5.1.66. ДПОның хуҗалык зонасы территориясендә тәрәзәләрдән кимендә 25 метр ераклыкта каты өслекле һәм урам ягыннан керү юлы булган калдыклар өчен контейнер мәйданчыгы урнаштыралар. Мәйданчыкның күләме контейнерлар нигезенең мәйданыннан барлык яктан да 1,5 метрга артып китәргә тиеш. Контейнер мәйданчыгы читләр керүдән сакланган, койма һәм япмага ия булырга тиеш.

Медицина оешмаларының калдыклары белән эш итү гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.1.67. Сәламәтлек саклау учреждениеләренең җитештерү территорияләрендә сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашалар һәм 44.13330.2011 СП нигезендә исәпләнә.

5.1.68. Даруханәләр аерым торучы азкатлы биналарда урнашырга, торак һәм җәмәгать биналарына янәшә торган иҗтимагый биналарның беренче катларына кертелергә мөмкин.

Даруханәнең авыл торак пунктларында ДПО белән бер территориядә яки бер бинада, әмма аерым керү урыны белән урнаштыру максатка ярашлы.

Даруханәләрнең җир участогының мәйданын әлеге нормативка 3 нче кушымта нигезендә кабул итәргә кирәк.

Даруханәләргә керү мөмкинлеге радиусын әлеге нормативларның 5.1.85 п. нигезендә кабул итәргә кирәк.

Ашыгыч медицина ярдәме станцияләрен (подстанцияләрен), ашыгыч медицина ярдәме күрсәтүнең күчмә пунктларын, фельдшер-акушерлык пунктларын проектлаганда җир кишәрлеген урнаштыру, аның санын, радиусын, урнаштыруны әлеге нормативка 9 нчы кушымта нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.1.69. Авыл торак пунктлары территориясендә яшьләр белән эшләү буенча республика һәм муниципаль учреждениеләрне (яшьләр сәясәтенең күппрофильле учреждениеләре) урнаштыру каралырга тиеш.

5.1.70. Яшьләр белән эшләү буенча республика һәм муниципаль учреждениеләренең түбәндәге төрләре булырга мөмкин:

яшәү урыны буенча күппрофильле яшүсмерләр, яшьләр, яшүсмерләр һәм яшьләр клублары ;

профильле һәм тар махсуслаштырылган учреждениеләр (клублар, үзәкләр), шул исәптән яшь гаилә клублары, яшь сайлаучы клублары, компьютер клублары яки интернет - клублар, хәрби-патриотик эзләнү клублары һ. б. лар.

5.1.71. Яшьләр эшләре буенча органнар учреждениеләре тарафыннан халыкны тәэмин итү нормативлары(яшәү урыны буенча балалар һәм яшьләр белән эш башкаручы учреждениеләр) муниципаль берәмлектә яшьләр санының уртача күрсәткече буенча халыкның гомуми саныннан 25 процент һәм муниципаль берәмлек яшьләренең гомуми саныннан 10процент тәшкил итә:

авыл җирлекләре өчен - яшәү урыны буенча бер күппрофильле үзәк (клуб) яки гамәлдәге мәдәният учреждениеләре, өстәмә белем бирү оешмалары базасында яшьләр белән эшләү бүлеге (сектор) яисә яшьләр белән эшләү буенча берничә (кимендә ике) төрле тар профильле һәм (яки) яшьләр белән эшләү буенча махсуслаштырылган учреждениеләр базасында яшьләр белән эшләү бүлеге (клуб);

5.1.102. Учреждениенең гомуми мәйданыннан чыгып, күпфункцияле яки күппрофильле муниципаль учреждение (үзәк, клуб) эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре 33 һәм 34 таблицаларда китерелгән.

33 нче таблица

Күп функцияле яки күппрофильле муниципаль учреждение эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре (гомуми мәйданы-300 кв. метрга кадәр)

Учреждениенең гомуми мәйданы	кимендә 100 кв.метр	100 - 200 кв.метров	200 - 300 кв.метров
Шул исәптән техник бүлмәләр	30 кв. кадәр	30 - 60 кв.метров	60 - 120 кв.метров
Дәресләр өчен кабинетлар саны	2 дән ким түгел	2 - 3	3 - 5
Студияләрдә, секцияләрдә, берләшмәләрдә яшь буенча төркемнәренең гомуми саны (алты көнлек эшләгәндә һәм төркемнең уртача составында 12-15	6 - 10	10 - 15	15 - 20
Шөгыльләнүчеләр саны	70 - 120 кеше	120 -180 кеше	180 - 240 кеше

Таблица 34

Күп функцияле яки күппрофильле муниципаль оешма эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре (гомуми мәйданы-300 кв. метрдан артык)

Гомуми мәйданы учреждениесе	300 - 1400 кв. метр	400 - 800 кв. метр	800 кв. метрдан артык
Шул исәптән, техник бүлмәләр	120 - 160 кв.метр	120 - 160 кв. метрдан	240кв. метрдан артык
Дәресләр өчен кабинетларның саны	5 - 7	7 - 15	15 м кимендә
Гомуми саны төрле яшь төркемнәре студияләрендә, секцияләрдә, берләшмәләр (алты көнлек эш көне - көндезге оешманың эше һәм уртача составындагы төркем 12 - 15 кеше)	20 - 25	25 - 60	60 м кимендә
Шөгыльләнүченең саны	240 - 360 кеше	300 - 800 кеше	800 дән артык кеше (бер кешегә 1кв. метрдан исәпләү)

5.1.103.Минималь тәэмин ителеше предприятиеләр-сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү кабул ителә нигезендә таблицада 4 нче кушымта № 3 к әлеге нормативлар, шулай ук:

өчен авыл торак пунктлары - таблица буенча 29 нчы.

Предприятия,сәүдә,җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү өчен радиусы мөмкинлеге шулай кабул ителә:

авыл өчен торак пунктлары буенча пункты 2.3.47 чын нормативлары.

5.1.104.Мәйдан җир республиканың сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәт күрсәтү билгеләнә, бу әлеге приложениясе № 3 билгеләнә .

5.1.105. Җитештерү территорияләрендә ябык һәм ачык челтәргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре каралырга тиеш.

Ябык челтәрдәге җәмәгать туклануы предприятиеләре сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашкан һәм СНиП 44.13330.2011 нигезендә, хезмәткәрләр санын исәпкә алып, исәпләнә.

Торак биналарның йорт яны территорияләрендә җәмәгать туклануы предприятиеләрен урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.106. Җитештерү территорияләрендә ябык һәм ачык челтәргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре каралырга тиеш.

Ябык челтәрдәге җәмәгать туклануы предприятиеләре сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашкан һәм СНиП 44.13330.2011 нигезендә, хезмәткәрләр санын исәпкә алып, исәпләнә:

сменага 200 дән артык кеше эшләгән очракта ярымфабрикатларда эшләүче ашханәне (нигезләгәндә, чималга эшләүче ашханәләрне күздә тотарга рөхсәт ителә)күздә тотарга кирәк.;

сменага эшләүчеләр саны 200 кешегә кадәр булганда-ашханә-өләшү; сменага эшләүчеләр саны 30 кешедән ким булганда, рөхсәт ителә.

5.1.107. Җитештерү зоналары һәм торак районнар территорияләре чигендә урнашкан ачык челтәр оешмалары күрсәткечләре якын-тирә районнар халкына 35 нче таблица буенча эшләүчеләрне исәпкә алу коэффициенты белән исәпләнә. Мондый территорияләрдәге челтәр составына сәүдә-көнкүреш, спорт, Саклык банкы, элемтә бүлекләре, шулай ук офислар һәм автосервис объектлары керә.

Таблица 35**Җитештерү зоналары һәм торак районнар территорияләре чигендә урнашкан ачык челтәр учреждениеләре күрсәткечләре.**

Нисбәтен: эшләүче (мең кеше)	**Коэффициент**	**Расчетные күрсәткечләре (1000 кеше) чикләрендә радиуса хезмәт күрсәтү**			
		сәүдә, кв. метр			**көнкүреш хезмәт күрсәтү, эш урыны**
авыл халкы (мең кеше)		**азык сәүдә мәйданнары**	**азык-төлек сәүдә мәйданы**	**җәмәгать туклануы, урыны**	
0,5	1	70	30	8	2
1	2	140	60	16	4
1,5	3	210	90	24	6

5.1.108. Базарларны торак төзелеше булган районнарда, сәүдә үзәкләре составында, транспорт магистральләре, шәһәр транспорты тукталышлары, автобус һәм тимер юл вокзаллары (станцияләр) янында урнаштырырга киңәш ителә.

Җәмәгать транспорты тукталышларыннан алып ваклап сату базарларына кадәр җәяүлеләр йөри ала торган Радиус 250 метрдан артмаска тиеш.

Базар территориясендә күчеш озынлыгы 400 метрдан артмаска тиеш: базарның иң ерак объектлары арасында - 400 метрдан;

200 метр - базарның теләсә кайсы ноктасыннан алып җәмәгать бәдрәфенә кадәр.

5.1.109. Базарларның җир участоклары күләмен шәһәр төзелеше хәленнән һәм тәэмин итүнең исәп - хисап күрсәткечләреннән чыгып, проект карары белән билгеләргә кирәк.

Ваклап сату базарының (комплекс) сәүдә мәйданының 1 кв. метрына 7дән 14 кв. метрга кадәр җир участоклары күләмен, сыйдырышлылыгына карап, кабул итәргә кирәк:

14 кв. метр - сәүдә мәйданы 600 кв. метр булганда;

7 кв. метр - сәүдә мәйданы 3000 кв. метрдан артык булганда.

5.1.110. Территориядән рациональ файдалану мөмкинлеген исәпкә алып, базарның иң чик сәүдә мәйданын 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә мәйданыннан 24 кв. метр исәбеннән проектларга кирәк.

Бер сәүдә урыны мәйданы 3 нче кушымта таләпләре нигезендә әлеге нормативларга туры килә һәм сәүдә мәйданының 6 кв. метрын тәшкил итә.

Гражданнар өчен сәүдә урыны мәйданы 1,5 кв. метрдан да ким булмаган мәйданны тәэмин иткәндә лотоклардан сезонлы сәүдә оештыру рөхсәт ителә.

Сәүдә урыннары ябык ваклап сату базарында (бинада, корылмада), шулай ук ваклап сату базарының ачык мәйданчыгында проектлана ала.

Ваклап сату базарында товар җитештерүчеләр тарафыннан товарлар сату эшчәнлеген гамәлгә ашыру өчен сәүдә урыннары саны муниципаль берәмлек администрациясе тарафыннан билгеләнә, әмма сәүдә урыннарының гомуми саныннан кимендә 50%.

5.1.111. Ваклап сату базарларының тер-риторияләрендә төзелешнең минималь тыгызлыгын кимендә 50 процент тәэмин итәргә киңәш ителә.

5.1.112. 2013 нче елның 1 гыйнварыннан базарларда, авыл хуҗалыгы базарларыннан һәм авыл хуҗалыгы кооперативларыннан тыш (ә 2015 елның 1нче гыйнварыннан - авыл хуҗалыгы базарларында, авыл хуҗалыгы кооператив базарларында һәм авыл хуҗалыгы кооперативларында) товарлар сату (эшләр башкару, хезмәтләр күрсәтү) эшчәнлеген оештыру өчен бары тик ваклап сату базары биналары комплексы булган биналар, корылмалар, корылмалар гына кулланылырга тиеш. Күрсәтелгән максатларда вакытлы биналарны, корылмаларны, корылмаларны куллану тыела. Әлеге вакытка кадәр базарларда капиталь биналар, корылмалар, корылмалар белән берррәттән вакытлы корылмалар да кулланылырга мөмкин.

5.1.113. Базарлар хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр өчен автомобильләрне вакытлыча саклау (парковка) урыннары белән тәэмин ителергә тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау урыннары белән тәэмин итү, ваклап сату базарлары территориясендә автотранспорт стоянкасы зоналарын (автостоянкалар) урнаштыру, шулай ук автостоянкалардан ераклык, керү һәм алардан чыгу юлларын әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә проектларга кирәк.

5.1.114. Җиңел автомобильләр кую өчен кирәкле машина-урыннарның исәп-хисап саны 1 сәүдә урынына яки 10 кв. метр сәүдә мәйданына 1 машина-урын исәбеннән проектлана.

Иҗтимагый-эшлекле зоналарда урнашкан базарларда 1000 кв. метрга кадәр сәүдә мәйданы күләме булганда, машина-урыннарның исәп-хисап саны 100 таблица нигезендә проектлана һәм 50 сәүдә урынына 25 машина-урын тәшкил итә.

Базарны проектлаганда аерым торучы бинада хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр өчен транспортны парковкалау мәйданчыгын автомобиль юлларының йөрү өлеше ягыннан күздә тотарга кирәк. Мәйданчык торак биналарның йорт яны территориясендә урнашырга тиеш түгел. Автомобиль кую урыннарыннан базарның теләсә кайсы ноктасына кадәр ераклык 400 метрдан да артмаска тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау өчен тукталышлар мәйданын исәпләгәндә, базарның гомуми мәйданына кертелми.

5.1.115. Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын җыю мәйданчыкларын базарның хуҗалык зонасында сәүдә зонасы чикләреннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.1.116. Ваклап сату базары территориясе төзекләндерелгән, яшелләндерелгән һәм коймаланган булырга тиеш.

5.1.117. Ваклап сату базарларын су белән тәэмин итү һәм канализацияләү - ТЭЦ, район яки җирле котельныйлар, автоном чыганаклардан җылылык белән тәэмин итү бәяләре булырга тиеш.

Ваклап сату базарлары территориясендә хуҗалык-эчәр су белән тәэмин итү, көнкүреш һәм производство канализациясенең аерым системаларын, яңгыр канализациясен төзергә кирәк.

5.1.118. Торак пунктлар территориясендә 1000 кешегә 3 кв.метр исәбеннән авыл хуҗалыгы продукциясе белән ярминкәне оештыру өчен вакытлыча мәйданчыклар булдырырга кирәк.

5.2. Транспорт инфраструктурасы

5.2.1. Урам-юл челтәре системасы җирлекнең планлаштыру структурасының нигезен тәшкил итә һәм барлык функциональ зоналар, башка җирлекләр белән уңайлы, тиз һәм куркынычсыз транспорт элемтәләрен тәэмин итүгә юнәлдерелгән.

5.2.2. Транспорт инфраструктурасы корылмалары һәм коммуникацияләре барлык функциональ зоналар составына таяна ала.

Җитештерү территорияләре составына керүче транспорт инфраструктурасы зоналары транспорт инфраструктурасы объектларын һәм корылмаларын, шул исәптән тимер юл, автомобиль, су һәм һава транспорты корылмалары һәм коммуникацияләрен, шулай ук санитар - яклау зоналарын, санитар өзеклекләр, махсус саклык зоналары зоналарын, мондый объектлар өчен төзелеш чикләүләрен билгеләү өчен билгеләнгән.

5.2.3. Татарстан Республикасын тотрыклы үстерү максатларында транспорт проблемаларын хәл итү торак пунктлар чикләренә транзит агымнарын чыгару белән тышкы элемтәләрнең үсеш алган транспорт инфраструктурасын булдыруны һәм автомобильчеләргә хезмәт күрсәтүнең югары дәрәҗәсен тәэмин итүне күздә тота.

Җирлекнең генераль планын эшләгәндә шәһәр округының, җирлекнең һәм аның янәшәсендәге территориянең планлаштыру структурасы белән үзара бәйләнештә Транспорт һәм урам-юл челтәренең бердәм системасын күздә тотарга кирәк.

Авыл җирлекләрендә яшәүчеләр өчен яшәү урыннарыннан алып җитештерү объектларына кадәр авыл хуҗалыгы предприятиесе чикләрендә хәрәкәт итү (җәяүлеләр яки транспорт кулланып) өчен вакыт 30 минуттан артмаска тиеш.

5.2.4. 2015 елга кадәр исәп-хисап чорына автомобильләр саны 1000 кешегә 286 җиңел автомобиль, 2025 нче елга кадәр исәп - хисап чорына 420 җиңел автомобиль кабул ителә.

Тышкы транспорт

5.2.5. Тышкы транспорт (тимер юл, автомобиль, су һәм һава - душ) урам - юл челтәре һәм шәһәр транспорт төрләре белән үзара бәйләнештә, пассажирлар йөртүнең уңайлылыгын, транспорт корылмаларын һәм коммуникацияләрне төзүнең һәм эксплуатацияләүнең куркынычсызлыгын, шулай ук җирле һәм транзит ташуларның рациональлеген тәэмин итә торган комплекслы система буларак проектларга кирәк.

5.2.6.Отвод җирләре өчен корылмалары һәм тышкы коммуникацияләр транспорт башкарыла билгеләнгән тәртиптә нигезендә гамәлдәге нормалар юлына бүлеп бирелгән полосаның.

Режим куллану әлеге җирләрне һәм куркынычсызлык белән тәэмин итү белән билгеләнә, тиешле дәүләт органнары тарафыннан күзәтү.

5.2.7 .Тәэмин итү максатларында нормальной эксплуатацияләү корылмалары һәм объектларның тышкы транспорт белән билгеләнә саклау зоналары бу туры белән гамәлдәге законнар белән билгеләнгән.

5.2.8 .Федераль закон нигезендә, 8 нче ноябрь, 2007 ел, № 257-ФЗ Турында«автомобиль юллары турында һәм юл эшчәнлеге хакында һәм Россия Федерациясенең кайбер актларына үзгәрешләр кертү турында аерым закон актларына Россия Федерациясе» автомобиль юллары карап, аларның әһәмиятен подразделяются на:

автомобиль юллары федераль әһәмияттәге;

автомобиль юллары төбәк яки муниципальара әһәмияттәге; автомобиль юллары җирле әһәмияттәге;

шәхси автомобиль юлының.

5.2.9. Таләпләренә туры китереп, СНиП 2.05.02-85* автомобиль юллары карап, аларны билгеләү һәм исәпләү хәрәкәте арткан чорда, подразделяются I-ә, I-б, II, III, IV һәм V категорияле.

5.2.10. Өчен автомобиль юллары кала, автомобиль юллары, рас - положенных торак пунктлары чикләрендә билгеләнә яр полосасы.

Автомобиль юлларының классына һәм (яки) категориясенә карап, юл буе полосасының киңлеге үсеш перспективаларын исәпкә алып, һәр юл буе полосасының киңлеге күләмдә билгеләнә:

I һәм II категория автомобиль юллары өчен-75 метр;

50 метр - III һәм IV категорияле автомобиль юллары өчен;

25 метр-V категорияле автомобиль юллары өчен;

5.2.11. Федераль, төбәк яки муниципаль, җирле әһәмияттәге автомобиль юлларының юл буе полосалары чикләрен билгеләү яисә мондый юл буе полосаларының чикләрен үзгәртү турында карар юл хуҗалыгы өлкәсендә дәүләт хезмәтләре күрсәтү һәм дәүләт милке белән идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыручы башкарма хакимиятнең федераль органы, Татарстан Республикасы башкарма хакимиятенең вәкаләтле органы, җирле үзидарә органы тарафыннан кабул ителә.

Федераль, төбәк яки муниципальара, җирле әһәмияттәге автомобиль юлларының юл буе полосаларын билгеләү һәм алардан файдалану тәртибе Россия Федерациясе Хөкүмәте, Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең иң югары башкарма органы, җирле үзидарә органы тарафыннан билгеләнә ала.

5.2.12. Автомобиль юлларын проектлау Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2007 елның 8 ноябрендәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон, СНиП 2.05.02-85*таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

Юллар категорияләрен билгеләгәндә, план элементларын проектлаганда, озын һәм аркылы профильләрне проектлаганда 20 елга тигез кабул итәргә кирәк. Исәп-хисап чорының башлангыч елы эчендә юл проектын (яки юлның мөстәкыйль участогы) эшләп бетерү елын кабул итәргә кирәк.

5.2.13. Автомобиль юллары трассасын салу, ясалма һәм юл буе корылмаларын урнаштыру урыннарын, җитештерү базаларын, подъезд юлларын һәм башка вакытлыча корылмаларны билгеләү, төзелеш ихтыяҗлары өчен, әйләнә-тирә мохиткә минималь йогынтыны исәпкә алып, үтәлергә тиеш:

автомобиль юллары трассаларын Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасы белән билгеләнгән транспорт зонасында салырга кирәк.;

трассаның авыл хуҗалыгы җирләрендә чәчү әйләнеше кырлары һәм хуҗалыклар чикләре буенча сузарга кирәк;

елгалар, күлләр һәм трассаның башка су объектлары буйларында алар өчен билгеләнгән Су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары эшләре артыннан салу зарур;

курортлар, ял йортлары, пансионатлар, шәһәр читендәге балалар учреждениеләре һ. б. урнашкан районнарда трассаларны алар тирәсендә билгеләнгән санитар зоналардан читтә салырга кирәк.;

автомобиль юллары трассасының урман массивлары буенча, урманнарны саклау һәм экологик тикшеренүләрне исәпкә алып, просекларны һәм янгынга каршы өзеклекләрне, предприятие һәм урманчылыкларның чикләрен файдаланып, мөмкин булган кадәр сузарга кирәк;

аеруча саклана торган табигый территорияләр зоналары буенча трассалар салу рөхсәт ителми.

Борычлы сазлык аша автомобиль юлларын проектлаганда (юл трассасына кадәр) су белән тәэмин ителгән горизонтта СНиП 2.05.02-85*таләпләренә туры китереп чаралар күрергә кирәк.

5.2.14. I, II, III категорияле автомобиль юллары торак пунктларны урап үтеп, аларга керү юллары белән проектлаштырырга кирәк. Торак пунктларны карап чыкканда, мөмкин булганча, юлларны җилләтке яктан сузарга кирәк.

Автомобиль юлларының җир катламын бровкадан төзелешкә кадәр булган ераклыкны таблицада китерелгән 38 нче пункттан да ким булмаган санда кабул итәргә кирәк

Таблица 38

Автомобиль юлларының җир катламының бровкасыннан төзелешкә кадәр ераклык

Автомобиль юлларының категориясе	**Җир катламы бровкасыннан ераклык, метр, ким түгел**	
	торак төзелешенә	**бакчачылык, яшелчәчелек, дача берләшмәләренә кадәр**
I, II, III	100	50
IV	50	25

Корылмаларны тавыштан саклау өчен әлеге нормативларның 6.5 бүлеге нигезендә шу - шы яклау чараларын, шул исәптән 10 метрдан да ким булмаган юл буенда тавыш саклау җайланмалары һәм яшел үсентеләр полосасын күздә тотарга кирәк.

5.2.31. Автомобиль юллары буенда хәрәкәт интенсивлыгы кимендә 4 000 прив.га җитә торган участокларда.берәмлек/тәүлек, ә велосипед хәрәкәте яки мопедларның интенсивлыгы бер юнәлештә 200 велосипедка (мопедка) җитә һәм 30 минут эчендә иң интенсив хәрәкәт булганда яки тәүлегенә 1000 берәмлек булганда, велосипед юлларын күздә тотарга кирәк.

Велосипед юллары, кагыйдә буларак, бер яклы хәрәкәт өчен 2,2 метр киңлектә мөстәкыйль җир өслегендә, насыплар табанының яки су төбеннән читтә, шулай ук махсус төзелә торган бермаларда (аерым очракларда - машиналар йөрү өлешеннән 1 метрдан да ким булмаган арада) проектларга кирәк.

Бер полосалы велосипед юллары, кагыйдә буларак, юлның өске ягында (җәйге чорда булган җилләргә исәпләгәндә), ә ике полосалы юлларның ике ягында да булырга тиеш.

Кысан шартларда һәм күпер корылмаларына якын килүдә юл читендә велосипед юллары оештырырга рөхсәт ителә. Бу очракларда юл читләрен ныгытылган (край) полосасы артында урнашкан 0,20 - 0,25 метр биеклектәге бордюрны, ә юлларны бордюрның вертикаль чигеннән 0,75 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

Халык саныннан чыгып, торак пунктларга якын килү урыннарында велосипед юлларының якынча озынлыгын 39 нчы таблица буенча билгелиләр.

Торак пунктларга якын килү юлында велосипед юлларының якынча озынлыгы

Таблица 39

Халык саны , халыкның мең кешедән	500 артык	500 - 250	250 - 100	100 - 50	50 - 25	25 - 10
Велосипед юлның озынлыгы, чакрым	15	15 - 20	10 - 8	8 - 6	6 - 3	3 - 1

Таблица 34

Халык саны 10 меңнән артык булган торак пунктларның бер-берсеннән аз гына (10 километрга кадәр) ерак булса, алар арасында велосипед юлын күздә тотарга кирәк.

5.2.32. Велосипед юллары юл буе полосасында (җирдән файдаланучылар белән килешенеп) урнашкан. Велосипед юлының параллель рәвештә автомобиль юлы полотнасына туры килүе мәҗбүри түгел.

Велосипед юлларының төп хисап параметрлары 40 нчы таблицада китерелгән.

Таблица 40

Велосипед юлларының төп исәпләү параметрлары

Нормалаштырылган параметр	**Тәкъдим ителгән әһәмияте**	
	каршынд агы яңа	**минималь каршындагы һәм кысынкы төзекләндерү**
хәрәкәт тизлеге, км/сәгать	25	15
Машиналар йөрү өлешенең киңлеге, метр, хәрәкәт өчен:		
берьяклы	1,0	0,75
икеяклы	1,75	1,50
ике полосалы белән кара-каршы хәрәкәте	2,50	2,00
Җәяүлеләр һәм велосипед хәрәкәте бүленгән велосипед юлы	4,00*(1)	3,25*(2)
Җәяүлеләр һәм велосипед хәрәкәте бүленмичә генә велосипед юлы	2,50*(3)	2,00*(4)
Велосипед юлы	1,20	0,90
Велосипед юлының юл кырыйларының киңлеге, метр	0,5	0,5
Кривыйларның иң аз радиусы - метр:		
Вираж булмаса	50	15
Виражы белән	20	10
Вертикаль кәкре, метрның иң аз радиусы:		
кабарынкы	500	400
богаулау	150	100
Иң күп озын тайпылыш, %	60	70
Аркылы үтеп керү, %	20	20
Радиуста виражны өзү:		
10 - 20 метрдан	Артык 40	30
20 - 50 метрга	30	20
50 - 100 метр	20	15 - 20
Габарит буенча биеклектә, метр	2,50	2,25
Минималь ераклык Ян кырыена кадәр, метр	0,50	0,50

* (1) җәяүлеләр өчен юлның киңлеге 1,5 метр, велосипед юлы - 2,5 метр.

* (2) җәяүлеләр өчен юлның киңлеге 1,5 метр, велосипед юлы - 1,75 метр.

*(3) хәрәкәт интенсивлыгы булганда сәгатенә 30 велосипедтан артмаган һәм сәгатенә 15 җәяүле.

*(4)хәрәкәт интенсивлыгы булганда сәгатенә 30 велосипедтан артмаган һәм сәгатенә 50 җәяүле.

Таблица 34

5.2.33. Автомобиль юлларын проектлаганда юл буенча автомобиль хәрәкәтенә тулысынча хезмәт күрсәтүне тәэмин итүче, хәрәкәт иминлеген һәм автомобиль транспорты эшенең нәтиҗәлелеген арттыруга ярдәм итүче предприятиеләр һәм корылмалар карала.

5.2.34. Автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә юл сервисы объектларын урнаштыруны территорияне планлаштыру документлары һәм техник регламентлар таләпләре нигезендә башкарырга кирәк. Автомобиль юлының юл буе полосалары чикләрендә юл сервисы объектларын урнаштыру автомобиль юлы хуҗасының язмача ризалыгы булганда гамәлгә ашырылырга тиеш.

Автомобиль юлын юл сервисы объектлары белән тәэмин итү автомобиль юлында күрүчәнлекне, юл хәрәкәте иминлегенең башка шартларын, шулай ук автомобиль юлын һәм анда урнашкан корылмаларны һәм башка объектларны эксплуатацияләү һәм карап тоту шартларын начарайтырга тиеш түгел.

Юл сервисы объектлары транспорт чараларының тукталыш урыннары һәм тукталышлары, шулай ук аларга автомобиль юлыннан керү мөмкинлеген тәэмин итү максатларында подъездлар, съездлар һәм кушылмалар белән җиһазландырылырга тиеш. Автомобиль юлы башка автомобиль юлы янында булганда подъездлар һәм съездлар күчмә-тизлек полосалары белән җиһазландырылырга һәм юл хәрәкәте иминлеген тәэмин итү максатларында автомобиль юлын төзекләндерү элементлары белән җиһазландырылырга тиеш.

5.2.35. Функциональ әһәмияткә ия булган автосервис предприятиеләре һәм объектлары өч хезмәт күрсәтү төркеменә бүленергә мөмкин:

йөк ташу; хәрәкәттәге состав; йөк ташу.

Пассажирларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән автосервис предприятиеләренә һәм объектларына автобус тукталышлары, пассажирлар автостанцияләре, автовокзаллар, кунакханәләр, мотельләр, кемпинглар, җәмәгать туклануы һәм сәүдә предприятиеләре, ял мәйданчыклары, парковка керә.

Күчмә составка хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән предприятие һәм автосервис объектларына техник хезмәт күрсәтү станциясе (алга таба - СТО), автозаправка станцияләре (алга таба - АЗС), юу пунктлары, эстакадалар, мәйданчыклар-стоянкалар керә.

Йөк ташуларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән автосервис предприятиеләренә һәм объектларына транспорт-экспедиция предприятиеләре, йөк автостанцияләре, контроль-диспетчерлык пунктлары, ял мәйданчыклары, парковка керә.

5.2.36. Автомобиль хәрәкәтенә хезмәт күрсәтү бинАлары һәм корылмалары һәм аларның комплекслары турыдан-туры юл янында яки торак пунктның яисә табигать шартларының планлаштырылган чишелешләренә карап, аннан читтә булырга мөмкин.

Юл янындагы объектны проектлаганда, төп юлның машиналар йөрү өлешеннән минималь ераклык 200-300 метр тәшкил итә.

Кагыйдә буларак, турыдан-туры юл янында проектларга кирәк булган корылмаларга түбәндәгеләр керә:

автобус тукталышлары;

Таблица 34

ял мәйданчыклары;

мәйданчыклар-комплекслар каршында автотранспорт өчен тукталышлар, шулай ук юл янында урнашкан кибетләр һәм иҗтимагый предприятиеләр һәм биналар янында; АЗС янында; стоя;

тикшерү-диспетчерлык пунктлары; җәмәгать туклануы предприятиеләре; юу пунктлары (АЗС һәм СТО комплексларында).

5.2.37. Пассажирлар өчен тукталыш һәм утыру мәйданчыклары һәм павильоннар автобус тукталышлары урыннарында булырга тиеш.

Тукталыш мәйданчыкларының киңлеген - машина йөрү өлешенең төп полосаларының киңлегенә, ә озынлыгын-бер үк вакытта туктатыла торган автобусларның санына карап, әмма кимендә 10 метр кабул итәргә кирәк.

I-а категорияле юлларда автобус тукталышларын җир полотносы чикләреннән читтә урнаштырырга кирәк, куркынычсызлык максатларында аларны машиналар йөрү өлешеннән аерырга кирәк.

I категорияле юлларда автобус тукталышларын икенчесенә каршы урнаштырырга кирәк, ә II - V категорияле юлларда аларны якындагы павильоннар стеналары арасында 30 метрдан да ким булмаган ераклыкка урнаштырырга кирәк.

I-III категорияле юлларда автобус тукталышларын - 3 километрдан да артык түгел, ә курорт районнарында һәм халык күп яши торган урыннарда 1,5 километрдан да күбрәк билгеләргә кирәк.

5.2.38. Ял итү, Туристлык транспорты тукталышлары мәйданчыкларын I һәм II категория юлларында 15-20 километр, III категорияле юлларда 25-35 километр һәм IV категорияле юлларда 45-5 километр карап чыгарга кирәк.

Күрсәтелгән мәйданчыкларның сыйдырышлылыгы тәүлегенә 300000 транспорт берәмлегенә кадәр, 10-15 - II һәм III категорияле юлларда, 10 - IV категорияле юлларда хәрәкәт интенсивлыгы булганда I категорияле юлларда бер үк вакытта 20 - 50 транспорт берәмлегеннән дә ким булмаган тукталышка исәп тотарга кирәк. I категорияле юлларда ике яклы урнаштырылганда аларның сыйдырышлылыгы, күрсәтелгән югарырак күрсәткеч белән чагыштырганда, ике тапкыр кими. Ял мәйданчыклары, туристлык транспорты тукталышлары яхшы булырга тиеш-урнаштырылган.

Ял мәйданчыклары территориясендә бәдрәфләр, эчә торган су чыганаклары, чүп-чар җыю урыннары, азык кабул итү урыннары, автомобильләргә техник карау өчен Корылмалар һәм сәүдә пунктлары каралырга мөмкин.

5.2.39. Автомобильләргә ягулык салу станцияләрен һәм юл стоянкаларын урнаштыру икътисадый һәм статистик эзләнүләр нигезендә башкарылырга тиеш. АЗС егәрлеге һәм алар арасындагы араны хәрәкәт интенсивлыгына карап 41 нче таблица буенча кабул итәргә киңәш ителә.

Таблица 34

Таблица 41

АЗС егәрлеген һәм алар арасындагы араны билгеләү

Хәрәкәт интенсивлыгы, транспорт берәмлекләре/тәүлек	**АЗСның,заправ-каларның күәте,тәүлектә**	**АЗС арасында ара, км**	**АЗСның урыны**
1000 до 2000дән артык	250	30 - 40	берьяклы
2000 до 3000дән артык	500	40 - 50	берьяклы
3000 до 5000дән артык	750	40 - 50	берьяклы
5000 до 7000дән артык	750	50 - 60	икеяклы
7000 до 20000дэн артык	1000	40 - 50	икеяклы
20000дән артык	1000	20 - 25	икеяклы

Искәрмә: АЗС урнашкан вакытта аның егәрлеге, исәпкә алып, төгәлләштерелергә тиеш

хезмәт күрсәтә торган барлык юлларның озынлыгы, хәрәкәт интенсивлыгы һәм бу участокларда башка исәп-хисап күрсәткечләре.

АЗСларга булган ихтыяҗны исәпләгәндә, 20-40 километр озынлыктагы эре шәһәр торак пунктыннан беренче узыште шәһәр яны рейсларын башкаручы автомобильләр 90 процентка якынын тәшкил итә. Исәп-хисапларда беренче аралыкта заправкага мохтаҗ автомобильләрнең өлеше якынча 50 процент тәшкил итә, дип кабул итәргә кирәк. Шуның нигезендә автотранспортның заправкаларга ихтыяҗы 0,5 коэффициенты белән кабул ителә. Алга таба, әмма шундый торак пунктлардан 100 километр ераклыкта, заправкага мохтаҗ автомобильләр өлеше гомуми хәрәкәт интенсивлыгының 75 процентын тәшкил итә. Бу очракта төзәтү коэффициенты-0,75. Юлның калган өлешендә бөтен транспорт исәп-хисапка алына.

5.2.40. Алар арасындагы ераклыкка һәм хәрәкәт интенсивлыгына карап, юл полосаларында постлар санын 42 нче таблица буенча кабул итәргә киңәш ителә.

Хәрәкәт интенсивлыгы, Транспорт берәмлекләре, тәүлек	**Йөзгә карап, постлар саны, алар арасында ераклык, километр**					**СТО урнаштыруы**
	80	**100**	**150**	**200**	**250**	
1 000	1	1	1	2	3	берьяклы
2 000	1	2	2	3	3	берьяклы
3 000	2	2	3	3	5	берьяклы
4 000	3	3	-	-	-	берьяклы
5 000	2	2	2	2	3	ике яклы
6 000	2	2	3	3	3	ике яклы
8 000	2	3	3	3	5	ике яклы
10 000	3	3	3	5	5	ике яклы
15 000	5	5	5	8	8	ике яклы
20 000	5	5	8	махсус исәп буенча		ике яклы
30 000	8	8	махсус исәп буенча			ике яклы

Юл буйларындагы СТО күздә тотарга кирәк.

5.2.41. Транзит мотельләре һәм кемпингларның сыйдырышлыгы (йокы урыннары) транспорт йөртүче автотуристлар санын һәм шәһәрара һәм халыкара пассажирлар йөртү автомобильләренең хәрәкәт интенсивлыгын исәпкә алып проектлауга задание буенча кабул итәргә кирәк. Торак пункт тирәсендә кунакханә учреждениеләренең сыйдырышлылыгын исәпләгәндә, әлеге предприятиеләрдә каралучы торак пункт аша уза торган барлык автомобиль юлларының суммар интенсивлыгыннан чыгып, ихтыяҗ булуын һәм ихтыяҗны исәпкә алырга кирәк.

Мотельләр һәм кемпинглар арасындагы ераклыкны 500 километрдан да артык кабул итәргә кирәк түгел.

Мотельләрне комплекслы рәвештә проектларга кирәк, шул исәптән юл СТО, АЗС, туклану һәм сәүдә пунктларын да.

Автосервис объектларында, кирәк булганда, туклану һәм сәүдә пунктларын урнаштырырга кирәк. Сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлыгы йөри торган автотуристлар санын,автомобильләрнең хәрәкәт интенсивлыгын,шулай ук якын-тирә торак пунктларда яшәүчеләрнең ихтыяҗларын исәпкә алып(алар булганда) проектлауга бирем буенча кабул ителергә тиеш.

5.2.42. Предприятияләр һәм автосервис объектлары төзелеше өчен җир участокларының якынча мәйданы 43 нче таблицада күрсәтелгән.

5.2.43. Торак пункт территориясе аша гомуми челтәр юллары салынган очракта, аларны "урамнар һәм юллар челтәре" бүлекчәсе таләпләрен исәпкә алып, әлеге нормативларны проектларга кирәк. Шул ук вакытта торак пункт аша уза торган гомуми челтәрдәге юл категориясе һәм параметрлары торак пункттан читтә юл категорияләренә һәм параметрларына туры килергә һәм (яки) хәрәкәт интенсивлыгын исәпкә алып югарырак кабул ителергә тиеш.

43 нче таблица

Предприятиеләр һәм автосервис объектлары төзү өчен җир кишәрлекләренең якынча мәйданы

№	Предприятиеләр һәм автосервис объектларының исеме	Якынча җир кишәрлегенең мәйданы, гектар
1	500 заправка булган автомобильләргә бензин салу станциясе белән стоянкасы	0,8
2	1000 заправка булган автомобильләргә бензин салу станциясе белән стоянкасы	1,1
3	10 пассажирга автопавильон	0,08
4	20 пассажирга автопавильон	0,1
5	җиңел автомобильләр өчен техник хезмәте күрсәтү станциясе 5 постка кадәр	бер постка 0,13
6	җиңел автомобильләр өчен техник хезмәте күрсәтү станциясе 5 посттан 8 постка кадәр	бер постка 0,17
7	10 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,45
8	25 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,65
9	50 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,75
10	75 кеше сыйдырышлы пассажир автостанциясе	0,9
11	5 автомобильгә мәйданчык	0,03 - 0,08
12	5 автопоездга мәйданчык	0,07
13	Юл хәрәкәте иминлеге буенча дәүләт инспекциясенең юл-патруль хезмәте посты	0,1
14	трасса буе ял итү мәйданчыгы, карау эстакадасы, бәдрәф	0,01-0,04
15	трасса буе ял мәйданчыгы, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, бәдрәф	0,7-1,0
16	автомобильләргә бензин салу станциясе, бәдрәф, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре	1,5
17	автомобильләргә бензин салу станциясе, техник хезмәте күрсәтү станциясе, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, юу пункты, ял итү бүлмәләре	3,5
18	Кемпинг, автомобильләргә бензин салу станциясе, техник хезмәте күрсәтү станциясе, бәдрәф, медицина пункты, юу пункты, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, мәйданчык-стоянка	5,0
19	Мотель, кемпинг, мәйданчык-стоянка, бәдрәф, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, автомобильләргә бензин салу станциясе, техник хезмәте	9,5

	күрсәтү станциясе, юу пункты, медицина пункты	
20	пассажир автостанциясе, мәйданчык-стоянка, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, ял итү бүлмәләре, юл хәрәкәте куркынычсызлыгы буенча дәүләт инспекциясенең юл-патруль хезмәте посты	0,45-0,9
21	Автовокзал, мәйданчык-стоянка, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, медицина пункты, милиция пункты	1,8
22	йөк автостанциясе, мәйданчык-стоянка, юу пункты, ял бүлмәсе, медицина пункты, бәдрәф	2,0-4,0
Искәрмә: 1. Комплексны проектлана торган артезиан скважинасыннан су белән тәэмин иткәндә 1 гектар өстәргә кирәк. 2. Проектлана торган чистарту корылмаларына канализация агынтыларын күрсәтелгән вакытка ташлаганда чистарту корылмаларының тибына карап, 0,4 - 1,0 гектар җирне өстәргә кирәк. 3. Котельныйны проектлаганда комплекс мәйданына 0,4 тән 0,7 гектарга кадәр мәйданчык өстәләчәк.		

5.2.48.Торбаүткәргечләрне урнаштыру һәм проектлау СНиП 2.05.06-85*, махсус ведомство норматив документлары һәм әлеге бүлек таләпләренә туры китерелеп башкарылырга тиеш.

5.2.49.Магистраль торбаүткәргечләр өчен җирләрне СН 452-73 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Магистраль җир өсте торбаүткәргечләре өчен җир полосаларының киңлеге билгеләнгән тәртиптә расланган проект белән билгеләнә.

5.2.50.Торбаүткәргеч трассасын проектлаганда инженер-геологик яктан иң уңайлы территорияләр сайлап алынырга тиеш.

Торбаүткәргеч трассасын сайлаганда торак пунктларның, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренең, автомобиль һәм тимер юлларның һәм башка объектларның, проектлана торган торбаүткәргечнең перспективалы үсешен исәпкә алырга, шулай ук аны эксплуатацияләү чорында торба үткәргечләрне төзү һәм аларга хезмәт күрсәтү шартларын исәпкә алырга, магистраль торбаүткәргечләрне төзү һәм эксплуатацияләү барышында табигать шартларының үзгәрүен фаразларга кирәк.

5.2.51.СНиП 2.05.06-85 таләпләре нигезендә эш шартларына, эретеп ябыштыру катнашмаларының бозылмый торган контроле күләменә һәм сынау басымы күләменә карап, магистраль торба үткәргечләр һәм аларның участоклары түбәндәге категорияләргә бүленә: В, I, II, III, IV.

Магистраль торбаүткәргечләр участокларының категорияләрен 3* СНиП 2.05.06-85*таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.52.Магистраль торбаүткәргечләрне (газ үткәргечләрне, нефть үткәргечләрне) проектлаганда аларны җир асты юлы белән төзүне күздә тотарга кирәк.

Җир өслеге буенча насыпларга (җир өсте салу) яки терәкләргә (җир өсте салу) торбаүткәргечләр сазлыклы урыннарда, шулай ук табигый һәм ясалма каршылыклар аша чыгу урыннарында сузыла. Шул ук вакытта торбаүткәргечләрне ышанычлы һәм куркынычсыз эксплуатацияләүне тәэмин

итүче махсус чаралар каралырга тиеш.
5.2.53.Җир өстендәге торбаүткәргечләрне җир дәрәҗәсеннән яки юл өслегеннән алып түбәненә кадәр биеклектән СНиП II таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк-89-80*- тик 0,5 метрдан да ким түгел.
5.2.54.Торбаүткәргечләрне киртә аша үткәргәндә торбаның түбәненнән яки пролет корылмасыннан ераклыкны кисешкән вакытта кабул итәргә кирәк:
чокыр һәм өрлек - 5 процентлы тәэмин ителеш булганда, су дәрәҗәсенә 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә;
боз керү мөмкин булган суднолар йөрми торган, елгалар һәм зур чокырлар - 1 процентлы тәэмин ителеш һәм боз йөрүнең иң югары горизонтыннан 0,2 метрдан да ким булмаган су дәрәҗәсенә кадәр.;
суднолар йөрешле елгалар - суднолар йөрешле елгаларда күпер асты габаритларын проектлау нормаларында һәм күперләрнең төп таләпләре белән билгеләнгән күләмнән дә ким түгел.

Сулышсыз елгаларда залом яки корчеход булганда торбаның түбәнлеге яки пролет корылмаларының күтәрелүе һәр конкрет очракта аерым билгеләнә, ләкин югары су горизонты өстендә кимендә 1 метр булырга тиеш (бер процентлы тәэмин ителеш буенча).
5.2.55.Җир асты торбаүткәргечен сузу тирәнлеге, әйләнә-тирә мохитне саклау таләпләрен исәпкә алып, торбаүткәргеч эшенең ышанычлылыгын тәэмин итүче конструктив карар белән билгеләнә.
5.2.56.Өемнәрдә торбаүткәргечләр салганда су үткәргеч корылмаларын урнаштыру каралырга тиеш.
5.2.57.Торбаүткәргечләрне салу техник коридорда эшләүче яки проектлана торган магистраль торбаүткәргечләр белән бер үк вакытта яки параллель рәвештә башкарылырга мөмкин.

Магистраль торбаүткәргечләрнең техник коридоры астында бер трасса буенча параллель сузылган торбаүткәргечләр системасын аңларга кирәк.

Аерым очракларда, техник-икътисади нигезләнгәндә һәм торбаүткәргечләр эшенең ышанычлылыгын тәэмин итү шартларында, нефть үткәргечләрнең һәм газ үткәргечләрнең бер техник коридорында уртак салу рөхсәт ителә.
5.2.58.Бер техник коридор чикләрендә продуктларны транспортлауның рөхсәт ителгән (суммар) күләмнәре һәм әлеге коридорлар арасында аралар билгеләнгән тәртиптә расланган нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә билгеләнә.
5.2.59.Торак пунктлар, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләре, аэродром, диңгез һәм елга портлары, пристань һәм башка шундый ук объектлар территорияләрендә магистраль торбаүткәргечләр салу рөхсәт ителми.

Барлык категориядәге автомобиль юллары күперләре буенча һәм электр кабельләре, элемтә кабельләре һәм башка торбаүткәргечләр белән бер траншеяда, СНиП 2.05.06-85 п.3.8 пунктында каралган очраклардан тыш, торбаүткәргечләр салу рөхсәт ителми.
5.2.60.Җир асты һәм җир өсте торбаүткәргечләре күчәреннән торак пунктларга, аерым сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренә, биналарга һәм корылмаларга кадәр ераклык торбаүткәргечләрнең классына һәм диаметрына, объектларның җаваплылыгы дәрәҗәсенә һәм аларның куркынычсызлыгын тәэмин итү зарурлыгына карап, «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июльдәге кабул ителгән 123-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә кабул ителергә тиеш.

Газ бүлү, компрессор һәм нефть эшкәртү станцияләреннән торак пунктларга, сәнәгать предприятиеләренә, биналарга һәм корылмаларга кадәр ераклыкны торбаүткәргечнең классына һәм диаметрына, күрсәтелгән станцияләрнең категориясенә һәм аларның куркынычсызлыгын тәэмин итү зарурлыгына карап, 2.05.06-85*СНиП 5 таблицасы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.61.Проектлана торган һәм гамәлдәге торбаүткәргечләрнең үзара кисешүе аерым очракларда магистраль торбаүткәргечләр күчәреннән торак пунктларга, сәнәгать предприятиеләренә һәм корылмаларына кадәр минималь араны саклау мөмкин булмаган очракта рөхсәт ителә.

5.2.62.Магистраль торбаүткәргечләрнең 110 кВ һәм аннан да югарырак көчәнештәге электр үткәргеч линияләре белән кисешкән урыннарында 60 метрдан да ким булмаган почмак астында торбаүткәргечләрне җир асты сузу гына каралырга тиеш.

5.2.63.Торбаүткәргечләрнең табигый һәм ясалма каршылыклар (елгалар, сусаклагычлар, каналлар, күлләр, күлләр, буалар, инешләр, ермаклар һәм сазлыклар, чокырлар, өрлекләр һәм автомобиль юллары) аша чыгу юллары СНиП 2.05.06-85 таләпләре нигезендә проектлана.

5.2.64.Эксплуатацияләүнең нормаль шартларын тәэмин итү һәм магистраль торбаүткәргечләрне һәм аларның объектларын зарарлау мөмкинлеген булдырмау өчен алар тирәсендә сак зоналары, шул исәптән:

нефть, табигый газ транспортлый торган торбаүткәргеч трассалары буенда-шартлы линияләр белән чикләнгән, һәр яктан торбаүткәргеч көзеннән 25 метр ераклыкта уза торган җир участогы;

күп катлы торбаүткәргеч трассалар буенда – югарыда күрсәтелгән ераклыктагы торбаүткәргечләр күчәреннән узучы шартлы линияләр белән чикләнгән җир участогы рәвешендә;

5.2.64.Эксплуатацияләүнең нормаль шартларын тәэмин итү һәм магистраль торбаүткәргечләрне һәм аларның объектларын зарарлау мөмкинлеген булдырмау өчен алар тирәсендә сак зоналары, шул исәптән сак зоналары билгеләнә:

нефть, табигый газ транспортлый торган торбаүткәргеч трассалары буенда – шартлы линияләр белән чикләнгән, һәр яктан торбаүткәргеч көзеннән 25 метр ераклыкта уза торган җир участогы;

күп катлы торбаүткәргеч трассалар буенда-югарыда күрсәтелгән ераклыктагы торбаүткәргечләр күчәреннән узучы шартлы линияләр белән чикләнгән җир участогы рәвешендә;

су асты кичү юллары буенда – су өслегеннән су киңлеге участогы рәвешендәге су өслегеннән параллель яссылыклар арасында төзелгән төбенә кадәр, һәр яктан 100 метр ераклыкка күчүнең көзге җепләреннән тора торган су асты кичүләре буенда – һәр яктан 100 метр арага параллель яссылыклар арасында төзелгән төбенә кадәр;

продукцияне транспортка әзерләү буенча технологик җайланмалар, баш һәм арадаш суырту һәм насос станцияләре, резервуар парклары, компрессор һәм газ тарату станцияләре, продукция, эстакадаларны, газны саклау станцияләре, нефтьне җылыту пунктлары тирәсендә - әлеге объектлар территорияләре чикләреннән бөтен якка 100 метр ераклыкка чигеп торучы җир участогы рәвешендә.

5.2.65.Торбаүткәргечләрнең сак зоналарына кергән җир кишәрлекләре җирдән файдаланучылардан алынмый һәм аларны саклау зоналары буенча мәҗбүри

таләпләрне үтәп, билгеләү буенча кулланыла.

5.2.66.Торбаүткәргеч трассалары һәм табигый һәм ясалма киртәләр белән кисешү урыннары җир өслегеннән 1,5 - 2 метр биеклектәге, әмма 500 метрдан да ким булмаган, борылыш почмагында урнаштырыла торган мәгълүмат билгеләре белән билгеләнә.

5.2.67.Торба үткәргечләрнең сак зоналарында торбаүткәргеч транспорт предприятиесе язмача рөхсәтеннән башка тыела:

теләсә нинди биналар һәм корылмалар төзү. Аммиак үткәргеченнән 1000 метр ераклыкта массакүләм спорт ярышлары, тамашачылар катнашында ярышлар, Һәвәскәр балыкчылык, вакытлыча кыр тораклары һәм теләсә кайсы билгеләнештәге корылмалар урнаштыру, терлекләргә утырту тыела;

барлык төр агач һәм куаклар утырту, материаллар туплау, балык промыселлары кишәрлекләре бүлеп бирү, балык, су хайваннары һәм үсемлекләр чыгару, су бүлү;

торбаүткәргечләр трассасы, автомобиль транспорт тукталышлары, тракторлар һәм механизмнар аша юллар һәм кичүләр кору;

мелиоратив җир эшләре, сугару һәм киптерү системалары җитештерү;

төрле ачык һәм җир асты, төзелеш, монтаж һәм шартлаткыч эшләр җитештерү, грунт планлаштыру;

геологик-төшерү, геологик-разведка, эзләү, геодезия һәм башка скважиналарны төзү, шурфлар һәм грунт пробаларын алу (туфрак үрнәкләреннән тыш) белән бәйле эзләнү эшләре башкару.

5.2.68.Торбаүткәргечләрнең сак зоналарында торбаүткәргечләрне нормаль эксплуатацияләүгә яки аларга зыян китерүгә китерә торган гамәлләр башкару тыела, аерым алганда:

мәгълүмат билгеләрен, контроль - үлчәү пунктларын урнаштыру, күмү һәм бозу;

линия арматурасы, катод һәм дренаж саклау станцияләре, линия һәм күзәтү коелары һәм башка линия җайланмалары коймаларын бозу, краннар һәм задвижкаларны ачу һәм ябу, элемтә, энергия белән тәэмин итү һәм телемеханика торбаүткәргечләрне өзү яки кертү, электр энергиясе белән тәэмин итү чараларын өзү яки кертү;

чүплекләрне оештыру, кислоталар, тоз һәм селте эретмәләренең ватылуы; яр ныгыту корылмаларының, су үткәрү җайланмаларының, җир һәм башка корылмаларның (җайланмаларның) җимерелүеннән, ә әйләнә-тирә территориянең һәм әйләнә-тирәлекнең җимерелүеннән, транспортлана торган продукциянең авария хәлендәге ташлавыннан саклау мөмкинлеге бирә торган корылмаларының, җир һәм башка корылмаларның (җайланмаларның) җимерелүе;;

якорь ташларга, чепләр, лотлар, волокушалар һәм траллар белән тирәнәйтү һәм җир чыгару эшләре;

ут кабызу һәм нинди дә булса ачык яки ябык чыганаклар җитештерү.

5.2.69.Саклау зоналарында эшләрне оештыру һәм җитештерү түбәндәгеләр тарафыннан гамәлгә ашырыла:

24.04.1992 елның 9 номерлы Россия Дәүләт техник күзәтчелеге (Россия Федераль тау һәм сәнәгать күзәтчелеге) карары белән расланган магистраль торбаүткәргечләрне саклау кагыйдәләре нигезендә.

Җирлек урамнары һәм юллары челтәре

5.2.70. Авыл торак пункты һәм авыл җирлеге чикләрендә урам челтәренең төп исәп-хисап параметрлары 53 нче таблица нигезендә кабул ителә.

53 нче таблица

Авыл торак пункты һәм авыл җирлеге чикләрендә урам челтәренең төп исәп-хисап параметрлары

Авыл урамнары һәм юллар категориясе	Төп билгеләнеш	Хәрәкәтнең исәп-хисап тизлеге, км/час	Хәрәкәт полосасының киңлеге, метр	Хәрәкәт полосалары саны	Җәяүлеләр өлешенең киңлеге тротуара, метров
Бистә юлы	Авыл җирлегенең гомуми челтәрнең тышкы юллары белән элемтәсе	60	3,5	2	
Төп урам	Торак территорияләрнең иҗтимагый үзәк белән бәйләнеше	40	3,5	2-3	1,5 - 2,25
Торак төзелештә урам: төп	Торак территорияләр эчендә һәм төп урам белән интенсив хәрәкәт юнәлешләре буенча элемтә	40	3,0	2	1,0 - 1,5
икенче дәрәҗәдәге (тыкрык) йөрү	Төп торак урамнар арасында элемтә Квартал тирәнлегендә урнашкан торак йортларның урам белән бәйләнеше	30 20	2,75 2,75 - 3,0	2 1	1,0 0 - 1,0
Хуҗалык юлы, маллар узышы	Шәхси мал-туар һәм йөк транспортының шәхси җир кишәрлекләренә бару	30	4,5	1	

5.2.71. Торак төзелеше территориясендә һәм аның авыруы зонасында урам челтәренең үткәрү мөмкинлеген 2015 елга кадәр исәпләнгән автомобиль дәрәҗәсеннән чыгып билгеләргә кирәк - 1 000 кешегә 325 җиңел автомобиль, 2025 елга кадәр исәпләнгән вакытка - 1 000 кешегә 440 җиңел автомобиль.

5.2.72. Авыл җирлеге чикләрендәге торак пунктларны, бердәм иҗтимагый үзәкләрне һәм җитештерү зоналарын тоташтыручы юлларны мөмкин булганча хуҗалыклар яисә чәчү әйләнеше кырлары чикләре буенча салырга кирәк.

5.2.73. Урамнарның кызыл линия чикләрендә киңлеген һәм аркылы профилен, аларны төзекләндерү дәрәҗәсен, авыл торак пункты күләменә, фаразланучы хәрәкәт агымнарына, инженерлык коммуникацияләрен салу шартларына, тибына, катларына һәм төзелешнең гомуми архитектура-планлаштыру чишелешенә бәйле рәвештә, кагыйдә буларак, 15-25 метр чикләрендә билгеләргә кирәк.

Тротуарларны, төзелеш тибына карамастан, торак урамнарның ике ягы буенча да күздә тотарга кирәк.

Автотранспортның икенче баскычлы урамнарында һәм бер полосалы хәрәкәте булган юлларда 7х15 метр зурлыктагы юл йөрү мәйданчыкларын, шул исәптән, машиналар йөрү өлешенең киңлеген, һәр 200 метр саен күздә тотарга кирәк.

Хуҗалык юлларын маллар узышлары белән бергә алып барырга рөхсәт ителә.

Шул ук вакытта алар төп урамнар кисәргә тиеш түгел. Хуҗалык юлларын каплау йөк автомобильләре, тракторлар һәм башка транспорт чаралары йөкләнешенә түзәргә тиеш.

5.2.74. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларда (алга таба - хуҗалык эчендәге юллар) хуҗалык эчендәге автомобиль юлларын, аларның билгеләнешенә һәм йөк ташуның исәп-хисап күләменә карап, 54 нче таблица нигезендә категорияләргә бүләргә кирәк.

54 нче таблица

Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларында хуҗалык эчендәге автомобиль юллары категорияләре

Хуҗалык эчендәге юлларны билгеләү	Йөк ташуның исәп-хисап күләме, мең тонна нетто, «пик» аенда	Юл категориясе
Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең һәм оешмаларның үзәк утарларын тоташтыручы юллар, торак-терлекчелек комплекслары, фермалар, продукция әзерләү, саклау һәм беренчел эшкәртү пунктлары һәм башка авыл хуҗалыгы объектлары белән тоташтыручы юллар, шулай ук авыл хуҗалыгы объектларын гомуми юллар белән тоташтыручы автомобиль юллары ярдәмче һәм мәйдан эчендәге юллардан тыш	10 югары	I-с
	10 кадәр	II-с
Аерым авыл хуҗалыгы җирләренә яисә аларның состав өлешләренә транспорт хезмәте күрсәтү өчен билгеләнгән ярдәмче юллар		III-с

5.2.75. Йөк ташу күләмен «пик» аена ике юнәлештә дә исәпләп чыгару күләмен, хуҗалык эчендәге юл категориясен билгеләү өчен, авыл хуҗалыгы предприятиеләрен һәм оешмаларын киләчәктә (кимендә 15 елга) үстерү планнары нигезендә билгеләргә кирәк.

5.2.76. Авыл хуҗалыгы җирләре мәйданы минималь һәм җир катламын, су бүлү каналларын һәм юлның һәр ягыннан 1 метр киңлектәге саклау полосаларын урнаштыру өчен кирәк булган полосаны үз эченә алырга тиеш.

5.2.77. Хуҗалык эчендәге юлларны проектлау өчен транспорт чаралары хәрәкәтенең исәп-хисап тизлеген 55 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

55 нче таблица

Хуҗалык эчендәге юлларны проектлау өчен транспорт чаралары хәрәкәтенең исәп-хисап тизлеге

Юл категориясе	Исәпләү тизлек хәрәкәте, км/сәг		
	төп	юл участокларында рөхсәт ителә	
		катлаулы	Аеруча катлаулы
I-с	70	60	40
II-с	60	40	30
III-с	40	30	20

5.2.78. Планның төп параметрларын һәм хуҗалык эчендәге юлларның озайтылган профильләрен 56 нчы таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

56 нчы таблица

Авыл хуҗалыгы эчендәге юлларның озын профильле һәм планының төп параметрлары

План параметрлары буйлык профиле	Исәп-хисап ясаганда параметрларның хәрәкәт тизлеге, км/сәг				
	70	**60**	**40**	**30**	**20**
Иң күп озын тайпылыш, %	60	70	80	90	90
Исәпләү арасы күренеш, метр:					
юл өслеге		75	50	40	25
каршы автомобиль	200	150	100	80	50
Иң кечкенә радиуслы кәкре, метр:					
планда	200	150	80	80	80
профильле:					
кабарынкы	4000	2500	1000	600	400
бөгелгән	2500	2000	1000	600	400
авыр шартларда бөгелгән	800	600	300	200	100

5.2.79. Җир өслегенең һәм хуҗалык эчендәге юлларның йөрү өлешенең аркылы профильле төп параметрларын 57 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

57 нче таблица

Җир катламының аркылы профиленең һәм хуҗалык эчендәге юлларның йөрү өлешенең төп параметрлары

Профильнең параметрлары	Юл категорияләре өчен параметрлары		
	I-с	II-с	III-с
Хәрәкәт полосалары саны	2	1	1
Киңлеге, метр			
хәрәкәт полосалары	3	-	-
машина йөрү өлеше	6	4,5	3,5
җир полотносы	10	8	6,5

юллар	2	1,75	1,5
юл буйларын ныгыту	0,5	0,75	0,5

Искәрмә:

1.II-с категорияле юллар өчен автопоездлар булмаганда яки даими булмаган хәрәкәттә йөрү өлеше киңлеге 3,5 метр, ә юл киңлеге - 2,25 метр (шул исәптән ныгытылган - 1,25 метр) кабул итәргә рөхсәт ителә.

2.Барьер тибындагы киртәләрне урнаштыру таләп ителгән юл участокларында киң габаритлы авыл хуҗалыгы машиналарының (киңлеге 5 метрдан артык) даими хәрәкәте булганда җир катламының киңлеге арттырылырга тиеш (юл кырыйларын киңәйтү хисабына).

3.Кыйммәтле авыл хуҗалыгы җирләрендә төзелә торган җир катламының киңлеген бертигез кабул итү рөхсәт ителә:

8 метр – I-с категорияле юллар өчен;

7 метр – II категорияле юллар өчен;

5,5 метр – III категорияле юллар өчен.

Кыйммәтле авыл хуҗалыгы җирләренә сугарулы, киптерелгән һәм башка мелиоратив җирләре, күпьеллык җиләк-җимеш агачлары биләп торган участоклар, шулай ук югары табигый уңдырышлы җирләр һәм аларга тиңләштерелә торган җир биләмәләре керә.

5.2.80. Киң габаритлы авыл хуҗалыгы машиналарының һәм транспорт чараларының даими хәрәкәте күздә тотылган хуҗалык эчендәге юлларда, әлеге юл өчен кабул ителгән шундый ук юл өчен дә, бер юл кырыен һәм, димәк, җир катламын киңәйтү хисабына, өслекле юл разъезды өчен мәйданчыклар төзүне проектларга кирәк.

Мәйданчыклар арасындагы ераклыкны каршылыклы транспорт чарасы күперләренә тигез арада кабул итәргә кирәк, ләкин 0,5 километрдан да ким түгел. Шул ук вакытта мәйданчыклар, кагыйдә буларак, кырларга чыгу урыннары белән бергә үрелеп барырга тиеш.

Җир катламының өске ягына чыгу өчен мәйданнарның киңлеген - 8, 10 һәм 13 метр, авыл хуҗалыгы машиналарының һәм транспорт чараларының киңлеге 3 метрга кадәр, киңлеге 3-6 метрдан һәм 6-8 метрдан артыграк, ә озынлыгы – машиналарның һәм транспорт чараларының (автопоездны да кертеп) озынлыгына карап, әмма 15 метрдан да ким түгел кабул итәргә кирәк. Бер полосалы машиналар йөрү өлешеннән разъезд мәйданына күчү участоклары 15 метрдан да ким булмаска тиеш, ә ике полосалы йөрү өлеше өчен – 10 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.2.149. Юлларның бер һәм ике катлы юлларның аркылы уклоннарын СНиП 2.05.11-83 нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.150. Терлекчелек комплекслары, кошчылык фабрикалары, фермалар, теплица комбинатлары һәм башка шундый объектлар чикләрендә урнашкан мәйдан эчендәге юллар, билгеләнүенә карап, бүләргә кирәк:

авыл хуҗалыгы объекты мәйданчыгы чикләрендә технологик һәм хуҗалык ташуларны, шулай ук мәйданчык территориясе чикләреннән читтә урнашкан хуҗалык эчендәге юллар белән элемтәне тәэмин итә торган җитештерү;

янгын сүндерү машиналарының һәм башка махсус транспорт чараларының (авто - һәм электрокарлар, автопогрузчиклар һ.б.) даими йөрүен тәэмин итә торган

ярдәмче чаралар.
5.2.152. Машиналар йөрү өлеше һәм мәйдан эчендәге юллар кырыйларының киңлеген, юллар билгеләнешенә һәм транспорт чаралары хәрәкәтен оештыруга бәйле рәвештә 58 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

58 нче таблица

Машиналар йөрү өлешенең һәм мәйдан эчендәге юллар читләренең киңлеге

параметрлар	Юллар өчен параметрлар, метр	
	житештерү	ярдәмче
Транспорт хәрәкәте вакытында хәрәкәт итү өлешенең киңлеге: икеяклы берьяклы	 6,0 4,5	 - 3,5
юл кырыйларын ныгыту озынлыгы	1,0	0,75
юл кырыйларын ныгыту киңлеге	0,5	0,5

5.2.153. Житештерү юлларының машиналар йөрү өлеше киңлеген тигез кабул итәргә рөхсәт ителә:
тулы киңлеккә ныгытылган юл читләре белән, гамәлдәге төзелешнең кысан шартларында - 3,5 метр;
58 нче таблица буенча ныгытылган юл читләре белән, бoжра хәрәкәте, каршы хәрәкәт булмаганда һәм транспорт чараларын узганда - 3,5 метр;
Киңлеге 1,5 метр булган бер ныгытылган юл читендәге һәм борт ташы белән, икенче яктан-транспорт чараларын каршы яки узып китү мөмкинлеге һәм бер яклы тротуар урнаштыру кирәк булганда - 4,5 метр.

Искәрмә: һәр борт ташы ягыннан юлларның йөрү өлешен өстәмә рәвештә 0,5 метрга киңәйтергә кирәк.
5.2.154. Тракторлар, трактор поездлары, авыл хуҗалыгы, төзелеш һәм башка үзйөрешле машиналар хәрәкәте өчен хуҗалык эчендәге юллар аерым җир өслегенә проектларга кирәк. Бу юллар җәйге чорда хуҗалык итүче җилләр өчен җәйге яктан тиешле эчке автомобиль юллары белән янәшә урнашырга тиеш.
5.2.155. Хәрәкәт полосасының һәм трактор юлының аерымланган җир полотносының киңлеге, мөрәҗәгать итүче хәрәкәт составы колеясы киңлегенә карап 59 нчы таблица нигезендә билгеләнергә тиеш.

59 нчы таблица

Хәрәкәт полосасының киңлеге һәм трактор юлының аерымланган җир полотносы

Транспорт чаралары, үзйөрешле һәм тагылма	хәрәкәт полосасының киңлеге, метр	җир полотносы киңлеге, метр

машиналар колеясенең киңлеге, метр		
2,7 дән кимрәк	3,5	4,5
2,7 дән 3,1 кадәр	4	5
3,1 дән 3,6 кадәр	4,5	5,5
3,6 дән 5 кадәр	5,5	6,5

Трактор юлларында (кирәк булганда) чыгу өчен мәйданчыклар урнаштыру рөхсәт ителә.

5.2.156. Хуҗалык эчендәге юлларны кисешү, тоташтыру һәм төзекләндерү СНиП 2.05.11-83 таләпләренә туры китереп проектлаштырырга кирәк.

5.3. Инженерлык инфраструктурасы
Инженерлык җиһазлары системасын оештыруның гомуми принциплары

5.3.1. Төзелештәге инженерлык җиһазлары системасын муниципаль берәмлекләрнең территориаль планлаштыру документлары һәм су белән тәэмин итү, канализация, җылылык, газ һәм электр белән тәэмин итү схемалары нигезендә проектларга кирәк, ул билгеләнгән тәртиптә эшләнгән һәм расланган. Әлеге тармак схемаларында технологиянең, егәрлекнең, челтәрләрнең күләмнәренең принципиаль мәсьәләләре хәл ителергә, схеманы гамәлгә ашыруның чиратлылыгы буенча киңәшләр бирелергә тиеш. Проектларда ресурслардан нәтиҗәле файдалану, энергияне сак тоту ысулларыннан файдалану, инженерлык корылмалары эшендә куркынычсызлыкны тәэмин итү һәм җайга салу өчен заманча чараларны куллану мәсьәләләре чагылырга тиеш.

Искәрмә: тармак схемалары булган очракта, проектлаштыруның һәр этабы мөстәкыйль төгәлләнгән карар булып тора һәм шул ук вакытта торак пунктның гомуми үсеш перспективасына органик рәвештә туры килергә мөмкин.

5.3.2. Су белән тәэмин итү, канализация, җылылык һәм газ белән тәэмин итү челтәрләрен һәм корылмаларын проектлаганда, гамәлдәге санитар нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә, шулай ук әлеге норматив таләпләренә туры килергә тиеш.

5.3.3. Инженерлык челтәрләрен һәм корылмаларны проектлаганда грунт сулары дәрәҗәсен үзгәртү мөмкинлеген өйрәнүгә һәм бу үзгәрешләрнең челтәрләрнең эксплуатацион ышанычлылыгына йогынтысы зур игътибар бирелергә тиеш.

5.3.4. Тарихи катлаулы төзелештә урнашкан инженерлык җиһазлары объектлары, тиешле нигезләнгәндә, өлешчә яки тулысынча җир асты киңлегендә урнашырга мөмкин.

Су белән тәэмин итү

5.3.5. Су белән тәэмин итү схемасын һәм системасын сайлауны торак пункт үзенчәлекләрен, суның төрле этапларында таләп ителә торган чыгымнарын исәпкә алып, су белән тәэмин итү чыганакларын, су басымына, сыйфатына һәм аны бирүнең тәэмин ителешенә карата таләпләр белән башкарырга кирәк.

5.3.6. Торак пунктны су белән тәэмин итү системаларын проектлау, шул исәптән хуҗалык-эчә торган һәм җитештерү су белән тәэмин итү чыганакларын сайлау, су

алу корылмаларын урнаштыру, шулай ук исәп-хисап чыгымнарын билгеләүне СНиП 2.04.01 - 85*, СНиП 2.04.02-84*, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.4.1074-01, СанПин 2.1.4.1175-02, ГОСТ 2761-84*, СанПиН 2.1.4.1110-02 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Торак-граждан, җитештерү билгеләнешендәге барлык объектлар, кагыйдә буларак, үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү системалары белән тәэмин ителергә тиеш.

5.3.7. Торак пунктның тәүлеклек уртача су кулланулы, су сибүгә киткән чыгымнарны исәпкә алып, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренең хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗлары һәм ихтыяҗлары өчен су чыгымнары суммасы буларак билгеләнә.

Торак пунктны су белән тәэмин итү системаларын проектлаганда халыкның хуҗалык-эчә торган ихтыяҗлары өчен тәүлеклек уртача (бер ел эчендә) су куллану нормаларын әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 1 нче таблицасы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Суны аерым куллану җәмәгать биналарында хуҗалык-эчә торган һәм көнкүреш ихтыяҗларына, сәламәтләндерү учреждениеләре (санаторийлар, ял йортлары, туристик комплекслар, балалар лагерьлары һ.б.) өчен су чыгымнарыннан тыш, су чыгымнарын үз эченә ала.

Төрле категориядәге кулланучыларның аерым объектлары буенча хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗларына су чыгымнары 2 нче кушымтаның 2 нче таблицасы нормалары нигезендә билгеләнә, 9 номерлы кушымта буенча әлеге нормативларга карата.

5.3.8. Гомумән алганда, яки аерым районнарда су белән тәэмин итү системасын проектлаганда суның түбәндәге исәп-хисап чыгымнарына таянырга кирәк:

максималь тәүлеклек чыгымнары (куб. метр/тәүлек) – су-койма корылмаларын, су әзерләү станцияләрен һәм су саклау өчен савытларны исәпләгәндә;

максималь сәгать чыгымнары (куб. метр/сәгать) – суны саклау өчен су үткәргечләрнең аерым торбалары буенча су бирә торган насос станцияләренең максималь җитештерүчәнлеген билгеләгәндә;

максималь сәгать (л/с) – су үткәргечләргә су бирә торган насос станцияләренең, су саклау сыешлыгыннан башка су белән тәэмин итү системасының магистраль һәм бүлү торбаүткәргечләренең максималь бирүен билгеләгәндә һәм күрсәтелгән торбаүткәргечләрне гидравлик исәпләгәндә суның секундлы чыгымнары;

коэффициентларны (Kmax) кабул итәргә кирәк: су куллануның тәүлеклек тигезсезлеге - 1,2; су куллануның сәгать тигезсезлеге - 1,4.

5.3.9. Исәп-хисап күрсәткечләре торак пунктның су белән тәэмин итү системаларын, шул исәптән тәкъдим ителә торган күрсәткечләр нигезендә аларның аерым структур элементларын 67 таблицада китерелгән су куллану күләмен алдан исәпләүләр һәм проектлау өчен кулланыла.

67 нче таблица

Торак пунктның су белән тәэмин итү системаларын проектлау һәм куллану күләмен алдан исәпләүләр өчен исәп-хисап күрсәткечләре

күрсәткеч	үлчәм	Авыл территорияләренең бердәмлеге күрсәткече		
		суүткәргеч, канализации	суүткәргеч, канализации	су һәм колонкалар

		һәм кайнар су белән тәэмин итү	белән тәэмин итү	белән тәэмин итү
микрорайонда кеше тыгызлыгы	кеше/гектар	7,5-100	7,5-100	7,5-100
җиһазларны су белән тәэмин итү	литр/тәүлеккә кешегә	230	150	50
су белән тәэмин итү	тәүлеккә куб.метр	1,7-23,0	1,1-15,0	0,4-5,0

5.3.10. Сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләре, сәламәтләндерү учреждениеләре ихтыяҗлары өчен, шулай ук исәпкә алынмаган чыгымнар һәм су сибү чыгымнары СНиП 2.04.02 - 84*таләпләренә туры китереп аерым билгеләнә.
5.3.11. Су алу корылмаларының тибын һәм схемасын территориянең геологик, гидрогеологик һәм санитар шартларыннан чыгып сайларга кирәк.

Яңа су алу җайланмаларын проектлаганда һәм булган су алу җайланмаларын киңәйткәндә аларның күрше участокларда гамәлдәге һәм проектлана торган дозорлар белән үзара хезмәттәшлек шартлары, шулай ук аларның әйләнә-тирәлеккә (өслек агымы, үсемлек һ.б.) йогынтысы исәпкә алынырга тиеш.

Су алу корылмаларын, су кулланунын перспективалы үсешен исәпкә алып, проектларга кирәк.
5.3.12. Сәнәгать предприятиеләрен җитештерү белән тәэмин итү өчен чистартылган юынты суларны куллану мөмкинлеген карарга кирәк.
5.3.13. Су челтәрләре божра белән проектлана. Тупик линияләрне суүткәргечләр итеп кулланырга рөхсәт ителә:

җитештерү ихтыяҗларына су бирү өчен – аварияне бетерү вакытында су белән тәэмин итүдә өзеклек булган очракта;

хуҗалык – эчәргә яраклы ихтыяҗларга су бирү өчен – торбалар диаметры 100 мм дан артык түгел;

янгынга каршы яки хуҗалык-янгынга каршы ихтыяҗларга су бирү өчен, янгын сүндерү чыгымнарына карамастан-линияләрнең озынлыгы 200 метрдан да артмаган очракта.

Бина һәм корылмаларның эчке суүткәргеч челтәрләре белән тышкы су челтәрләрен боҗралау рөхсәт ителми.
5.3.14. Хуҗалык-эчәргә яраклы суүткәргечләрне эчәргә яраклы булмаган сыйфатлы су белән тәэмин итүче суүткәргечләр челтәрләре белән тоташтыру рөхсәт ителми.
5.3.15.Янгынга каршы суүткәргеч 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»Федераль закон таләпләре нигезендә проектланырга тиеш.
5.3.16. Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм берләштерелгән җитештерү-эчә торган суүткәргечләр проектларында СанПин 2.1.4.1110-02 таләпләренә туры китереп санитар саклау зоналарын күздә тотарга кирәк.

Су белән тәэмин итү һәм эчәргә яраклы су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары чикләре әлеге нормативларның 9 нчы кушымтасының 3 нче таблицасында китерелгән.

5.3.17. Магистраль суүткәргечләр төзү өчен җир бүлеп бирелгән полосаның киңлеге һәм җир кишәрлекләре мәйданы СН 456-73 таләпләренә туры китереп билгеләнә.
5.3.18. Суүткәргеч корылмалар урнаштыру өчен мәйданчыклар сайлау, шулай ук аларның территорияләрен планлаштыру һәм төзү «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләре һәм санитар саклау зоналарына карата таләпләр нигезендә башкарылырга тиеш.

Сулыкларның һәм сулыкларның яр буе участокларында урнашкан суүткәргеч корылмалары мәйданчыкларының планлаштырылган тамгалары суның максималь күләменнән 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителергә тиеш.
5.3.19. Җитештерүчәнлегенә карап, су әзерләү корылмаларын урнаштыру өчен якынча исәп-хисап күләме, тәүлегенә мең куб. метрны, проект буенча, әмма аннан да артык түгел, кабул итәргә кирәк:

тәүлегенә 0,1 мең куб. метрга кадәр – 0,1 гектар;
0,1 дән 0,2 мең куб. метрга кадәр – 0,25 гектар;
0,2 дән 0,4 мең куб. метрга кадәр – 0,4 гектар;
0,4-0,8 мең куб. метрдан артык/тәүлегенә – 1,0 гектар;
тәүлегенә 0,8 дән 12 мең куб. метрга кадәр – 2 гектар;
тәүлегенә 12-32 мең куб. метрдан артык – 3 гектар.

Көчле агулы матдәләрне саклау өчен чыгым складларын суүткәргеч корылмалар мәйданчыгында урнаштырырга кирәк:

Канализация

5.3.20.Торак пунктларның канализация системаларын проектлауны СНиП 2.04.01-85*, СНиП 2.04.03-85*, СНиП 2.07.01-89*таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Торак-граждан, җитештерү билгеләнешендәге барлык объектлар, кагыйдә буларак, үзәкләштерелгән канализация системалары белән тәэмин ителергә тиеш.

Торак районның (гомумкомплавная, аерым, ярымысырлы) ташландык суларны аерым канализация вакытында сулыкларга ташлауны төшереп калдыруны исәпкә алып, техник-икътисадый чагыштыру нигезендә сайларга кирәк.

Санитар чистартуга, зарарсызландыруга дучар ителмәгән (су объектларына рөхсәт ителгән йогынты нормативларыннан һәм су объектларында зарарлы матдәләрнең рөхсәт ителгән концентрациясе нормативларыннан чыгып), шулай ук техник регламент таләпләренә туры килми торган агынты суларны агызу тыела.

5.3.21.Торак пунктларның канализация проектлары су белән тәэмин итү проектлары белән бер үк вакытта, су куллану балансына һәм агынты суларны агызуга мәҗбүри анализ белән эшләнергә тиеш. Шул ук вакытта чистартылган агынты, яңгыр суларын җитештерү белән тәэмин итү һәм су сибү өчен куллану мөмкинлеген карарга кирәк.

5.3.22. 5.3.22. Торак пунктларның канализация системаларын, шул исәптән аерым структур элементларны проектлаганда, көнкүреш суларын исәпләгәндә, тәүлеклек уртача тәүлеклеклек су белән тәэмин итүне, территориягә су сибүгә һәм яшел үсентеләргә су китүне исәпкә алмыйча, уртача тәүлеклеклек су

кулланугa тигез кабул итәргә кирәк.
Юынты суларны агызуны исәпләп чыгару (бер ел эчендә), су бүлү системасына бәйле рәвештә, агынты суларның барлык төрләре буенча тәүлеклеклек уртача чыгымнар суммасы итеп билгеләргә кирәк.
Аерым торак һәм иҗтимагый биналардан юынты суларның исәп-хисап чыгымнарын билгеләү өчен, тупланган чыгымнарны исәпкә алу кирәк булганда, СНиП 2.04.01-85* һәм әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 2 нче таблицасын кабул итәргә кирәк.
Сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләреннән җитештерү суларының уртача тәүлеклек уртача чыгымнары, шулай ук исәпкә алынмаган чыгымнарны торак пунктның тәүлеклеклек су белән тәэмин ителешенең 25 проценты күләмендә өстәмә рәвештә кабул итәргә рөхсәт ителә.
Канализацияләнмәгән районнарда бер кешегә 25 л/тәүлегенә аерым су бүлүне кабул итәргә кирәк.
5.3.23.Торак пунктта агып җыела торган суларның исәпләнгән уртача тәүлеклек чыгымын әлеге нормативларның 5.4.23 п. буенча билгеләнә торган чыгымнар суммасы буларак билгеләргә кирәк.
Исәп-хисап күрсәткечләре торак пунктның канализация системаларын проектлау һәм ташландык суларны агызу күләмен башлангыч исәпләүләр өчен кулланыла.
5.3.24.Территориаль планлаштыру документларын эшләгәндә, тәүлеклек уртача (бер елга) су бүлүне кабул итәргә рөхсәт ителә:
шәһәр торак пунктлары өчен - бер кешегә тәүлегенә 550 л; авыл торак пунктлары өчен - 1 кешегә 150 л.
Искәрмә: тәүлеклек уртача су бүлүне, территориянең җирле шартларына һәм төзекләндерү дәрәҗәсенә карап, 10-20 процентка үзгәртү рөхсәт ителә.
5.3.25. Чагыштырмача су бүлү күләмен түбәндәге су бүлү коэффициентларын кулланып билгеләргә киңәш ителә:
шәһәр торак пункты буенча уртача - 0,98;
азкатлы төзелеш территориясе өчен-0,98;:
шәһәр җирлеге-1,0;
авыл җирлеге-0,9;
җирле сәнәгать булганда-0,8-0,9.
5.3.26.Торак пунктларның канализация системаларын, аларның резерв территорияләрен урнаштыру, шулай ук чистарту корылмаларын урнаштыруны СНиП 2.04.03-85 һәм СанПиН2.2.1/2.1.1.1200-03 нигезендә башкарырга кирәк
5.3.27.Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе белән килештереп, үзәкләштерелгән канализация системасы булмаганда, атланмалы станцияләрне күздә тотарга кирәк. СНиП 2.04.03-85 таләпләренә туры китереп, СНиП 2.04.03 - 85 таләпләренә туры китереп, атланмай станцияләренә бүлеп бирелә торган җир кишәрлекләренең күләмнәрен СанПиН2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк.
Дренаж станцияләрне диаметрлы 400 мм диаметрлы канализация коллекторлары янында проектларга кирәк, шул ук вакытта агынты суларның саны коллектор буенча гомуми исәп-хисап чыгымының 20 проценттан артмаска

тиеш.
5.3.29.Канализация корылмалары төзү, планлаштыру, эшкәртү һәм аларның территориясен яшелләндерү өчен мәйданнарны сайлау "Инженер челтәрләрен урнаштыру" бүлеге таләпләренә һәм санитария саклау зоналары төзелеше таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.
Шул ук вакытта, җир өстендәге суларны чистарту суларын һәм канализация суларын саклау корылмаларын торак микрорайоннарга (кварталларга) һәм торак урыннарына урнаштырырга ярамый.
Дренаж системалары өчен корылмалар урнаштыру өчен мәйданнарның якынча үлчәмнәре һәм алардан торак һәм җәмәгать биналарына кадәр ара 68 таблицага туры килергә тиеш.

68 нче таблица

Су бүлү системалары корылмаларын урнаштыру өчен участокларның якынча күләме һәм алардан торак һәм иҗтимагый биналарга кадәр ераклык

Объектның исеме	Участок үлчәме, метр	Торак һәм иҗтимагый биналарга кадәр ераклык, метр
Өслек сулары чистарту корылмалары	җитештерүчән леккә һәм корылма төренә карап	7.1.2 СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таблицасы нигезендә
Квартал эчендәге канализация насос станциясе	10x10	20
Тоннель коллекторлар шахталары тирәсендә эксплуатацияләү мәйданчыклары	20x20	кимендә 15 (коллекторлар күчәреннән)

69 нчы таблица

Канализациянең чистарту корылмалары өчен җир кишәрлекләренең үлчәмнәре

Канализациянең чистарту корылмалары җитештерүчәнлеге, мең куб метр/тәүлек	Җир участокларының үлчәме, гектар		
	чистарту корылмалары	ләм мәйданчыклары	агып төшүче суларны тирән чистартуның биологик буалары
0,7 гә кадәр	0,5	0,2	-
0,7 дән 17 гә кадәр	4	3	3
17 дән 40 ка кадәр	6	9	6
40 тан 130 га кадәр	12	25	20
130 дан 175 кә кадәр	14	30	30
175 тән 280 гә кадәр	18	55	-
Искәрмә: тәүлегенә 280 мең куб.метрдан артык җитештерүчәнлеге булган чистарту корылмаларының җир участоклары күләмнәрен кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсе белән килештерелгән проектлар буенча кабул итәргә кирәк.			

70 нче таблица

Канализация чистарту корылмалары өчен санитар-яклау зоналары

5.3.30.Сулыкларның һәм сулыкларның яр буе участокларында урнашкан канализация корылмалары һәм насос станцияләре мәйданчыкларының планировкалы билгеләрен, җил куышы һәм җил дулкынының биеклеге белән 3

Агып төшүче суларны чистарту корылмалары	Чистарту корылмаларының исәп-хисап күрсәткечләре буенча метрлар ераклыгы, тәүлегенә мең			
	0,2 кадәр	0,2 дән 5кә кадәр	5тән 50кә кадәр	50 дән 280га кадәр
Насос станцияләре һәм авария-җайга салу резервуарлары, локаль чистарту корылмалары	15	20	20	30
Явым-төшемнәрне саклап калу өчен катлам мәйданчыклары булган механик һәм биологик чистарту корылмалары, шулай ук су мәйданчыклары	150	200	400	500
Ябык биналарда явым-төшемне термомеханик эшкәртү белән механик һәм биологик чистарту корылмалары	100	150	300	400
Кырлар: а)фильтрлау; б) сугару	200 150	300 200	500 400	1000 1000
Биологик буалар	200	200	300	300

Искәрмә:
1.0,5 гектарга кадәр фильтрация басулары өчен, коммуналь типтагы 1,0 гектарга кадәр сугару басулары өчен, җитештерүчәнлеге 50 куб. метрга кадәр булган юынты суларны механик һәм биологик чистарту корылмалары өчен, 100 метр күләмендә санитар-саклау зоналары кабул итәргә кирәк.
2.Тәүлегенә 15 куб. метрга кадәр үткәрерлек җир асты фильтрациясе кырлары өчен санитар-саклау зоналарын 50 метр күләмендә кабул итәргә кирәк.
3. Санитар саклау зоналарының агызу станцияләреннән зурлыгы 300 метр булырга тиеш.
4.Санитар саклау зоналары ачык типтагы чистарту заводларыннан торак урыннарына кадәр 100 метр, ябык тип - 50 метр булырга тиеш.
5.Сәнәгать предприятияләре территориясендә булмаган чистарту корылмаларыннан һәм суүткәргеч станцияләреннән, сәнәгать чистарту суларын мөстәкыйль чистарту өчен, һәм көнкүреш сулары белән уртак эшкәртү өчен, санитар саклау зоналары үлчәмнәре бер үк булырга тиеш. производствога килгәндә, аннан сулар ага, ләкин 58 нче таблицада күрсәтелгәннәрдән ким түгел.
6. Санитар саклау зоналарының кар эретүләреннән һәм кар рафтинг пунктларыннан торак мәйданына кадәр 100 метр итеп кабул ителергә тиеш.

процент тәэмин ителгән, язгы ташуның максималь горизонтыннан 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә артыграк кабул итәргә кирәк.
5.3.31.Магистраль канализация коллекторлары өчен җирләрне сайлау, бүлеп бирү һәм куллану СН 456-73 таләпләренә туры китереп башкарыла.
5.3.32. Агынты суларның чистарту корылмалары мәйданчыгын, җылы чорда җилләр өчен, торак төзелешкә һәм торак пунктка карата, су агымы буенча түбәнрәк булган юнәлештән торырга тиеш.
Җитештерү һәм яңгыр канализациясенең чистарту корылмаларын, кагыйдә буларак, сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнаштырырга кирәк.
5.3.33. Канализациянең чистарту корылмалары өчен җир кишәрлекләре күләме 69 нчы таблицада күрсәтелгәнчә кабул итәргә кирәк.
5.3.34.Локаль канализация системаларының чистарту корылмаларының җир участоклары күләмен грунт шартларына һәм агынты сулар күләменә карап кабул итәргә кирәк, ләкин 0,25 гектардан артык түгел.
Җир участоклары коймаланырга, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә тиеш.
5.3.35. Канализация чистарту корылмалары өчен санитар-саклау зоналарын СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләренә туры китереп 70 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Яңгыр канализациясе

5.3.36. Өске суларга бүлеп бирү бассейннан торак пункт территориясенең су агынтысы, яңгыр канализациясе челтәреннән сулыкларны агызып, проектланырга тиеш. Өске агынтыны тишек булмаган сулыкларга, юдырыла торган чокырларга, йомык ложбиналарга, сазланган территорияләргә проектлау рөхсәт ителми.
5.3.37. Территорияне планлаштыру һәм төзү проектлары өслек сулары агымының табигый шартларын максималь рәвештә саклауны күздә тотарга тиеш. Өске суларны үткәрүне кыенлаштыра торган биналарны һәм корылмаларны урнаштыру рөхсәт ителми.
5.3.38.Яңгыр канализациясен проектлаганда торак пунктлар территорияләре өчен яңгыр суларының исәп-хисап чыгымнарын СНиП 2.04.03-85*таләпләренә туры китереп билгеләргә кирәк.
Агымны оештыру рельефны оештыру һәм дренаж җайланмаларының ачык яки ябык системасын урнаштыру проблемаларын комплекслы чишү белән тәэмин ителергә тиеш: түбән торбалар (дренажлар), подшипниклар, чокырлар, тиз агымнар, буран су коелары.
Өске сулар агышын проектлаганда СНиП 2.04.03-85, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләре белән эш итәргә кирәк.
5.3.39. Күпкатлы төзелеш районнарында ябык типтагы яңгыр канализациясен проектларга кирәк. Ачык су үткәргеч җайланмаларын (канаулар, кюветлар, лотоклар) районнарда бер, ике катлы йортлар һәм авыл торак пунктларында, шулай ук урамнар, юллар, юллар һәм тротуарлар белән кисешкән урыннарда күперләр яки торбалар урнаштырылган парк территорияләрендә куллану рөхсәт

ителә.
Рекреацион территорияләрдә яңгыр канализациясе һәм ачык типтагы дренаж челтәрләре рәвешендә өске һәм җир асты суларын бүлеп бирү системасын проектлау рөхсәт ителә.
5.3.40.Өске суларны ачык система буенча бүлеп бирү кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча Идарәсе, су объектларын җайга салу һәм саклау, су биологик ресурсларын саклау органнары белән тиешле нигезләнгән һәм килештерелгән очракта рөхсәт ителә.
5.3.41. Яңгыр каршылыкларын проектлау түбәндәге участокларда карала:
озынча участокларда спусклар (күтәрешләр);су; юл чатларында һәм җәяүлеләр кичүендә өслекләр кушылдыгы ягыннан; түбәнәйтелгән урыннарда-озакка сузылган буш урыннар азагында; түбән урыннарда; урамнарның пычкылары профиле булганда; урам, ишегалды һәм парк территорияләренең өске сулары агымнары булмаган урыннарында
5.3.43.Яңгыр сулары агымын җайга салу өчен буалар яки резервуарларны проектларга, шулай ук ныгытылган чокырларны һәм эчәргә яраклы су чыганагы булмаган, коену һәм спорт өчен яраксыз һәм балык хуҗалыгы максатларында кулланылмаган буаларны кулланырга кирәк.
5.3.44.Эрозиягә дучар ителгән Торак төзелеше территорияләре (уклоннар һәм грунт характеристикалары буенча) кишәрлекләрендә өске суларны биналардан биналардан өстәмә рәвештә субүлгечнең гомуми системасына локаль бүлеп бирүне күздә тотарга кирәк.
5.3.45.СНиП 2.04.03 - 85*, СНиП 2.04.03-85 таләпләренә туры китереп, «юынты суларны чистарту корылмаларын проектлау», СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләренә туры китереп чистартырга кирәк.
5.3.46.Өслек агынты чистарту корылмаларыннан алып торак төзелешенә кадәр санитар-яклау зонасын кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе һәм табигать саклау органнары белән килештереп, өске типтагы чистарту корылмалары өчен корылмалардан конструктив файдалану шартларына һәм корылмалардан ачык типтагы чистарту корылмаларына - 100 метр, ябык типтагы 50 метрны кабул итәргә кирәк.

Мелиоратив системалар һәм корылмалар гомуми таләпләр

5.3.47.Мелиорация (сугару һәм киптерү) системалары һәм корылмалары СНиП 2.06.03-85, СНиП 33-01 - 2003, СНиП 2.06.05-84, СНиП 2.06.06-85, СНиП 2.06.07-87, СНиП 2.06.04-82 һәм әлеге норматив таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.
5.3.48.Мелиоратив системаларны һәм корылмаларны проектлаганда, җирләрнең торышын контрольдә тоту өчен, күзәтчелек скважиналары челтәрен һәм су чыгымнарын үлчәү чараларын күздә тотарга кирәк. Сугару системасы мәйданы 20 мең гектардан артык булганда туфракның дымлылыгын һәм корылышын, сугару һәм дренаж суларының сыйфатын тикшереп тору буенча лабораторияләр, шулай ук метеорологик станцияләр һәм су - баланс

мәйданчыклары өстәмә рәвештә проектларга кирәк.
5.3.49.Мелиорация системаларында СНиП 2.06.03-85 таләпләренә туры китереп саклагыч урман утыртмаларын күздә тотарга кирәк.
5.3.50.Мелиорация системаларын урнаштырганда «әйләнә-тирә мохитне саклау турында»2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 43 статьясы таләпләрен үтәргә кирәк.

Сугару системалары

5.3.51.Сугару системасы составына түбәндәгеләр керә: сусаклагычлар, су алу һәм балык саклау корылмалары, табигый һәм ясалма су чыганакларында, отстойниклар, насос станцияләре, сугару, су җыю-җыю һәм дренаж челтәрләре, тау каналлары, корылмалар, су сиптерү һәм су сиптерү машиналары, җайланмалар һәм җайланмалар, идарә һәм автоматлаштыру чаралары, җирләрнең мелиоратив торышын контрольдә тоту чаралары, электр белән тәэмин итү һәм элемтә объектлары, эрозиягә каршы корылмалар, эксплуатация хезмәтенең җитештерү һәм торак биналары, юллар, урман саклау корылмалары, дамбалар.
5.3.52.Мелиоратив каналлар (сугару, су җыю, коллектор - дренаж) өчен җир полосаларын, төзелеш чираты нигезендә, гамәлдәге су һәм җир законнарын исәпкә алып, СН 474-75 таләпләренә туры китереп, авыл хуҗалыгы культуралары белән шөгыльләнүче җирләргә бүлеп бирергә кирәк.
5.3.53.Балык хуҗалыгы сулыкларындагы су алу җайланмаларын проектлаганда, балык һәм су биологик ресурсларын саклау өлкәсендә территориаль органнар белән килештереп, балык саклау корылмаларын су алу корылмаларына эләгүдән саклау өчен урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Балык саклау корылмалары белән су алу җайланмаларын Уылдык чәчү, кышлату чокырлары районнарында, интенсив миграция һәм личинкаларның һәм яшь балыкларның зур концентрациясе участокларында, тыюлык зоналарында урнаштыру рөхсәт ителми.
5.3.54.Магистраль каналдан (торбаүткәргечтән, лотоктан), аның тармакларыннан, төрле тәртипләрне бүлүче һәм сугаручы бүлгечләрдән торган сугару челтәрен канал һәм лоток рәвешендәге ябык торбаүткәргечләр рәвешендә проектларга кирәк.
5.3.55.Магистраль каналларда һәм бүлгечләрдә балк, чокырлар, җирле түбәнәю, сулыклар белән кисешкән урыннарда, ә су чыгымы белән бер секундка 5 куб.метрдан артык булган зур урыннарда урнашкан авария су агызу корылмаларын проектларга кирәк.
5.3.56.Су җыю-агызу челтәрен су сибү участоклары, чәчү әйләнеше басулары чикләре буенча, тальвеглар, лощиналар, чокырларны максималь файдаланып, түбәнәйтелгән урыннар буенча проектларга кирәк.
5.3.57.Су чыганакларында, су кабул итү җайланмаларында, каналларда исәп-хисап чыгымнары һәм дәрәҗәләренең күләмен, су җыю мәйданында суны формалаштыру үзенчәлекләрен исәпкә алып, 33-101-2003 СП нигезендә билгеләргә кирәк.

Киптерү системалары

5.3.58.Киптерү системаларын проектлаганда территориянең артык түбәнәюе һәм һәр су балансының зурлыгы билгеләнергә тиеш.

Киптерелә торган массивта артык дымлылануның сәбәпләренә бәйле рәвештә, шуны күздә тотарга кирәк:

өске суларны әйләнә-тирә су җыю мәйданыннан - тау каналларын проектлау, тальвегтагы сулыкларда су агынтысын җайга салу юлы белән саклау;

язгы ташкын сулары белән сулыкларны һәм сулыкларны су басудан саклау - койма дамбаларын проектлау, сулыкларда ташкын суларын көйләү, елгаларның үткәрүчәнлек сәләтен арттыру, СНиП 2.06.15 - 85 таләпләрен исәпкә алып, Урта Чаллы су җыю мәйданчыклары арасында су бүленешен яңадан бүлү юлы белән башкарыла.;

киптерелә торган массивта өске агымны ябу һәм ачык типтагы җайга салучы челтәрләрне проектлау юлы белән бүлеп бирү;

җир асты суларын тоту һәм киметү - тоту каналларын яки дреналарны проектлау, вертикаль дренаж скважиналарының линия системасын проектлау, системалы горизонталь дренажны куллану юлы белән; җир асты суларының дәрәҗәләрен киметү өчен ябык киптерү челтәрен проектларга кирәк;

СНиП 2.06.15 - 85 таләпләрен исәпкә алып, яр буе дренажын яки вертикаль дренаж скважиналарының линия системасын проектлау юлы белән сулыклардан һәм сулыклардан фильтрацион суларны су басудан саклау.

5.3.59. Киптерү системасы составына түбәндәгеләр керә: су кабул итүнең җайга салынулы өлеше, ул үткәрә, койма һәм җайга салу челтәрләре, насос станцияләре, дамбалар, челтәрләрдәге корылмалар, идарә һәм автоматлаштыру чаралары, җирләрнең мелиоратив торышын контрольдә тоту чаралары, электр белән тәэмин итү һәм элемтә объектлары, эрозиягә каршы корылмалар, эксплуатация хезмәтенең җитештерү һәм торак биналары, юллар һәм урман саклау корылмалары.

5.3.60.Язгы һәм җәйге-көзге сәбәпләр аркасында су басуга дучар ителгән елгаларны тотуда, бу төр авыл хуҗалыгы җирләре өчен рөхсәт ителгән җирләрдән, күл буе түбәнлекләрдә һәм сусаклагычларга янәшә торган су басу территорияләрендә вак-төяк зоналарны бетерү өчен, койма дамбалары белән киптерү системаларын проектларга кирәк.

5.3.61.Елгалар, күлләр, су саклау урыннары су белән җылытыла торган сукбай территорияләрдә, йомык кояшлар корганда, тирән үткәргеч каналлар төзелешен булдырмас өчен, тимер һәм автомобиль юллары буенда, гамәлдәге су үткәргеч корылмаларын үзгәртеп коруның экологик максатка ярашсызлыгы булганда, насослар белән су суыртып алу дамбалары урнаштырмыйча, киптерү системаларын проектларга кирәк.

5.3.62.Авыл хуҗалыгы җирләрен киптерү өчен горизонталь дренажны проектларга кирәк. Вертикаль дренажны теләсә нинди егәрлектәге ком, торфяник, 2 метрга кадәр егәрлекле супесей һәм җиңел суглинкалар булган территорияне киптергәндә кулланырга рөхсәт ителә.

Авыл хуҗалыгы җирләрен Елгаларның, сусаклагычларның, күлләрнең фильтрация сулары белән су басудан саклау өчен вертикаль дренажның сызык системасын яки объектка керә торган җир асты суларын тоту өчен, аслык токымнары үткәргәндә, тәүлегенә 300 кв.метрдан да ким булмаган күләмдә кулланырга кирәк.

Санитар чистарту

5.3.63.Санитар чистарту объектлары булып йорт яны территорияләре, урам һәм микрорайон юллары, мәдәни-көнкүреш объектлары, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар, парклар, скверлар, мәйданнар һәм башка җәмәгать кулланылышы урыннары, ял итү урыннары тора.

Эпидемия куркынычы югары булу һәм халык сәламәтлеге өчен куркыныч булу сәбәпле, чистартуның үзенчәлекле объектлары дип медицина учреждениеләре, бигрәк тә йогышлы, тире-венерология, туберкулез хастаханәләре һәм бүлекләре, ветеринария объектлары, пляжлар санарга кирәк.

5.3.64.Торак пунктлар территорияләрен санитар чистартуны Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь комплекс буенча дәүләт комитетының 2003 елның 27 сентябрендәге 170 нче номерлы карары белән расланган Торак фондын техник эксплуатацияләү кагыйдәләре һәм нормалары, шулай ук җирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары таләпләре нигезендә башкарырга кирәк.

5.3.65.Шәһәр төзелеше проектлаштырганда каты коммуналь калдыкларны туплау нормативлары кулланыла, алар Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты яки җирлекләрнең һәм шәһәр округларының җирле үзидарә органнары тарафыннан билгеләнгән (Татарстан Республикасы законы белән аларга тиешле вәкаләтләр бирелгән очракта).

Җыела торган коммуналь калдыкларның исәп-хисап саны даими (биш елга бер тапкыр) факттагы мәгълүматлар буенча төгәлләнергә, ә нормага төзәтмәләр кертелергә тиеш.

72 нче таблица

Коммуналь калдыкларны туплау нормалары

Коммуналь калдыклар төрләре	Коммуналь калдыклар саны елына 1 кешегә	
	кг	литр
Каты: суүткәргеч, канализация, үзәк җылылык һәм газ белән тәэмин ителгән торак биналардан; башка торак биналардан	190 - 225 300 -	900 - 1000 1100 - 1500
Иҗтимагый биналарны исәпкә алып, торак пунктның гомуми саны	280 - 300	1400 - 1500
Чокырлардан сыеклык (канализация булмаганда)	-	2000 - 3500
Урамнарның, мәйданнарның һәм паркларның 1 кв. метр каты өслекләреннән смета	5 - 15	8 - 20
Искәрмә: 1.Калдыкларны туплау нормаларын зур шәһәр торак пунктлары өчен кабул итәргә кирәк. 2.Зур габаритлы коммуналь калдыкларны туплау нормаларын каты коммуналь калдыкларның китерелгән күрсәткечләре составында 5 процент күләмендә кабул итәргә кирәк.		

5.3.66.Торак зоналарда йорт яны территорияләрендә каты коммуналь калдыклар өчен уңайлы подъездлы контейнерлар урнаштыру өчен махсус мәйданчыклар проектлана. Мәйданчык ачык һәм су үткәрә торган өслек белән проектлана.

Контейнерлар урнаштыру өчен мәйданчыклар торак йортлардан, балалар, дәвалау-профилактика учреждениеләреннән, спорт мәйданчыкларыннан һәм ял итү урыннарыннан ераграк торырга тиеш халык саны 20 метрдан да ким түгел, ә 100 метрдан да артмый. Мәйданчыкларның күләме 13 нче таблица нигезендә кабул ителә һәм тиешле санда контейнерлар урнаштыруга исәпләнгән булырга тиеш, әмма 5тән дә артык түгел.

Билгеләнә торган чүп җыючылар (контейнерлар) санын билгеләү өчен чүп җыючы халык саныннан, каты коммуналь калдыклар җыелу нормативларыннан, калдыкларны саклау срокларыннан чыгып эш итәргә кирәк. Чүп җыючыларның исәп-хисап күләме алар оешкан чорда каты коммуналь калдыкларның факттагы туплануына туры килергә тиеш.

5.3.67.Канализацияләнмәгән биналардан сыек калдыклар җыю өчен ишегалды юынтылыклары урнаштырыла, алар су үткәрә торган пычракка ия булырга тиеш. Ишегалды чүп-чарлары булганда, уртак әйбер булырга мөмкин. Пычрану тирәнлеге грунт сулары дәрәҗәсенә бәйле, әмма 3 метрдан да артык булырга тиеш түгел.

Ишегалды җыештырулары торак биналардан, мәктәпкәчә белем бирү, гомуми белем бирү оешмаларыннан, балалар уеннары һәм халык ялы өчен мәйданчыклардан 20 һәм 100 метрдан да ким булмаган ераклыктан ераграк торырга тиеш.

Үзәкләштерелмәгән су белән тәэмин итү шартларында ишегалды җыештыручылары коелардан һәм чишмәләрнең каптажларыннан 50 метрдан да ким булмаган ераклыкка ераграк торырга тиеш.

Шәхси йорт территориясендә чүп җыю урыннары, ишегалды бәдрәфләре һәм юын чокырлары торак милекчеләре тарафыннан билгеләнергә тиеш, аерма 8-10 метрга кадәр киметелергә мөмкин.

Чүп җыючылар, ишегалды бәдрәфләре һәм юыну чокырлары йорт биләмәсенең чикләреннән 4 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

5.3.68.Дәвалау учреждениеләре территориясендә чүп җыючылар өчен мәйданчыкны дәвалау корпусыннан кимендә 25 метр һәм азык-төлек блогыннан кимендә 100 метр ераклыкта хуҗалык зонасында проектларга кирәк. Мәйданчыкның зурлыгы чүп җыючылар нигезенең барлык яктан да 1,5 метрдан артмаска тиеш. Мәйданчык каты өслеккә һәм урам ягыннан подъездга ия булырга тиеш.

Медицина һәм/яки фармацевтика эшчәнлеген гамәлгә ашырганда барлыкка килә торган калдыкларны җыю, вакытлыча саклау, транспортлау, зарарсызландыру һәм зарарсызландыру СанПин 2.1.7.2790 - 10 таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

5.3.69.Базарлар территориясендә:

чүп җыючылар өчен хуҗалык мәйданчыкларын сәүдә урыннарыннан кимендә 30 метр ераклыкта проектларга кирәк;

базарларда канализациясез җәмәгать бәдрәфләрен сәүдә урыннарыннан кимендә 50 метр ераклыкта проектларга кирәк. Аларда исәп-хисап урыннары саны һәр 50 сәүдә урынына кимендә бер булырга тиеш.

5.3.70.Парклар территориясендә:

сменалы чүп - чар җыю урыннарын урнаштыру өчен бүлеп бирелгән участоклар белән хуҗалык зонасын ял итүчеләр күпләп җыела торган урыннардан (бию мәйданчыклары, эстрада, фонтаннар, төп аллеялар, тамаша павильоннары һ. б.) 50 метрдан да ким булмаган санда проектларга кирәк.;

хуҗалык мәйданчыклары өчен контейнерлар санын билгеләгәндә, уртача калдыклардан 3 көн эчендә йөрергә кирәк;

җәмәгать бәдрәфләрен ял итүчеләр күпләп җыела торган урыннардан 50 метрдан да ким булмаган арага бер урын исәбеннән чыгып проектларга кирәк.

5.3.71.Пляж территориясендә:

чүп-чар җыю өчен мәйданчыкларның күләме Пляж мәйданының 3500-4000 кв. метрына 0,75 куб. метр сыйдырышлы бер контейнер исәбеннән исәп тотарга кирәк;

җәмәгать бәдрәфләрен 75 кешегә бер урын исәбеннән проектларга кирәк. Җәмәгать бәдрәфләреннән коену урынына кадәр ераклык 50 метрдан да ким булмаска һәм 200 метрдан да артмаска тиеш.

5.3.72.Каты коммуналь һәм сыек көнкүреш калдыкларын зарарсызландыру махсус билгеләнгән полигоннарда башкарыла. Каты коммуналь калдыкларны

утильләштерү буенча полигоннарны һәм Предприятиеләрне проектлау һәм урнаштыру әлеге нормативларның "махсус билгеләнештәге зоналар" бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.73.Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча предприятие һәм корылмаларның җир участоклары һәм санитар-яклау зоналары күләме 73 нче таблицада китерелгән саннан ким булырга тиеш түгел.

73 нче таблица

Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча җир участоклары һәм санитар-яклау предприятиеләре һәм корылмалары күләмнәре

Предприятиеләр һәм объектлар	Җир кишәрлекләре күләме 1000 тонна каты көнкүреш калдыклары өчен елына, гектар	Санитар-зоналарының үлчәмнәре, метр
Калдыкларны яндыру һәм корылмалары, елына мең тонна:		
40ка кадәр;	0,05	500
40тан артык.	0,05	1 000
Полигоны *	0,02 - 0,05	500
Компостлау участоклары	0,5 - 1,0	500
Ассенизация басулары	2 - 4	1 000
Дренаж станцияләре	0,2	500
Чүп-чар төяү станцияләре	0,04	100
Каты коммуналь калдыклар өчен камилләштерелгән чүплекләр	0,3	1 000
* Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарыннан тыш, аларны урнаштыру «махсус билгеләнештәге зоналар» бүлеге таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.		

5.3.74.61 таблицада күрсәтелмәгән куллану калдыкларын транспортлау, утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча предприятиеләрнең һәм корылмаларның санитар-яклау зоналары күләмнәрен санитар нормаларга туры китереп кабул итәргә кирәк.

Җылылык белән тәэмин итү

5.3.75.Яңа җылылык белән тәэмин итү системаларын проектлау һәм төзү, гамәлдәге җылылык белән тәэмин итү системаларын реконструкцияләү һәм үстерү, торак - коммуналь хуҗалыкны, сәнәгать һәм башка оешмаларны кирәкле

җылылык белән тәэмин итү дәрәҗәсен тәэмин итү максатларында, Менделеевск муниципаль районының җылылык белән тәэмин итү расланган схемалары нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

Җылылык белән тәэмин итүнең кабул ителгән схемасы түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш: җылылык-энергиянең норматив дәрәҗәсен;

СНиП 41-02-2003 таләпләренә туры китереп, ышанычлылык норматив дәрәҗәсе; экологик куркынычсызлык;

куркынычсызлык эксплуатацияләү.

5.3.76.Җылылык белән тәэмин итү схемаларын эшләгәндә исәп-хисап җылылык нагрузкалары билгеләнә:

торак пунктларны һәм гамәлдәге сәнәгать предприятиеләрен гамәлдәге төзү өчен - факттагы җылылык йөкләнеше буенча төгәлләштерелгән проектлар буенча;

төп (профиль) җитештерүне үстерүнең эреләндерелгән нормалары яисә шундый ук җитештерү проектлары буенча сәнәгать предприятиеләре төзү планлаштырыла торган предприятиеләр өчен;

төзелешкә билгеләнүче торак районнар өчен-җылылык нагрузкаларын урнаштыру тыгызлыгының эреләнгән күрсәткечләре яисә биналарның һәм корылмаларның чагыштырма җылылык характеристикалары буенча.

5.3.77.Җылылык нагрузкалары, СНиП 41 -02-2003 ГОСТ Р 54954-2012 таләпләренә туры китереп, җылылык белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы буенча кулланучылар категорияләрен исәпкә алып билгеләнә.

5.3.78.Җылылык энергиясенең торак һәм иҗтимагый биналарны җылылык белән тәэмин итү системасына чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 8-10 нчы таблицалары буенча билгеләнә.

Торак һәм иҗтимагый биналарны кайнар су белән тәэмин итү системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 13 һәм 15 нче таблицалары буенча билгеләнә.

Торак һәм иҗтимагый басмаларны Инженерлык белән тәэмин итү системасына беренчел ягулыкның чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 18 һәм 19 нчы таблицалары буенча билгеләнә.

5.3.79.Торак пунктлар территорияләрендә торак һәм иҗтимагый төзелешне җылылык белән тәэмин итүне күздә тотарга кирәк:

үзәкләштерелгән - котельный, җылылык һәм атом электростанцияләреннән; автоном, түбә котельныйларыннан, фатир җылылык генераторларыннан.

Яңа төзелеш районнарын җылылык белән тәэмин итү системасын сайлау вариантларны техник-икътисадый чагыштыру нигезендә башкарылырга тиеш.

5.3.80.Торак пунктлар территорияләрендә үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү чыганакларын урнаштыру, кагыйдә буларак, коммуналь-склад һәм җитештерү зоналарында, мөмкин булганча, җылылык йөкләнеше үзәкләрендә башкарыла.

Торак төзелештә җылылык белән тәэмин итү чыганакларын, җылылык пунктларын урнаштыру, СНиП таләпләренә туры китереп, атмосферада зарарлы

пычраткыч матдәләр таралуның норматив дәрәҗәсенә ирешү һәм исәп-хисап ясау чаралары белән акустик исәп-хисапларга нигезләнгән булырга тиеш 41 -02-2003-СНиП 2.07.01-89*, СНиП 41-01-2003.

Торак-коммуналь төзелеш һәм торак булмаган зоналар өчен җылылык белән тәэмин итү чыганагыннан туры килә торган аерым җылылык челтәрләре кулланырга кирәк.

Һәр район җылылык чыганагыннан җылылык челтәрләренең кулланучыларга икедән дә ким булмаган чыгарылуын күздә тотарга кирәк.

Техник нигезләнгәндә, һәр кварталга төрле магистраль яки бүлү җылылык челтәрләреннән ике тапкыр файдалануга тапшыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.81.Котельныйларны урнаштыру өчен җир кишәрлекләре Түбән Кама муниципаль районының җылылык белән тәэмин итү схемалары нигезендә сайлана.

Торак төзелеше районнарында урнашкан аерым торучы котельныйлар өчен җир кишәрлекләре күләмен 74 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Җир участоклары коймаланырга, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә тиеш.

74 нче таблица

Торак төзелеше районнарында урнашкан аерым торучы котельныйлар өчен җир кишәрлекләре күләме

Котельныйларның җылылык җитештерүчәнлеге, Гкал/сәг (МВт)	Җир участоклары, гектар, котельныйларның күләме:	
	каты ягулыкта	газ-мотор ягулыгында
5кә кадәр	0,7	0,7
5-10 (6дан 12гә кадәр)	1,0	1,0
10нан 50гә кадәр (12дән 58кә кадәр)	2,0	1,5
50-100 (58-116)	3,0	2,5
100 дән 200 гә кадәр (116 дан 233 кә кадәр)	3,7	3,0
200 дән 400 гә кадәр (233 тән 466 га кадәр)	4,3	3,5
Искәрмә: 1. Кулланучыларны кайнар су белән тәэмин итүче котельныйларның, шулай ук тимер юл буенча ягулык китерү күздә тотыла торган котельныйларның җир участоклары күләмен 20 процентка арттырырга кирәк. 2.Көл чүплекләрен авыл хуҗалыгы өчен яраклы җир кишәрлекләрендә селитет территориясеннән читтә урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Көл чүплекләрен урнаштыру шартлары һәм алар өчен мәйданчыклар күләме СНиП 41 -02-2003		

5.3.82.Җылылык белән тәэмин итү чыганакларыннан санитар-саклау зоналары күләме СанПиН таләпләренә туры китереп салына 2.2.1/2.1.1.1200-03. Якынчатигез үлчәмнәр тәшкил итә:
600 МВт егәрлеге белән эквивалент электростанцияләреннән.
артык:
ягулык сыйфатында кулланылучы күмер һәм мазут - 1000 метр; газ һәм газ - мотор ягулыгында эшләүче күмер-500 метр; ТЭЦТАН.
күмер һәм мазут ягулыгында эшләүче район котельныйлары - 500 метр, газ һәм Газ - Мазут ягулыгында эшләүче - 300 метр, җылылык электростанцияләренең алтын калдыкларыннан-300 метр.
Каты, сыек һәм газ барлыкка китерүче ягулыкта эшләүче котельныйлар өчен санитар-саклау зонасы күләме һәр конкрет очракта атмосфера һавасы пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты (тавыш, вибрация, электромагнит кыры һ.б.) йогынты исәпләүләре нигезендә, шулай ук натураль тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре нигезендә билгеләнә.
5.3.83.Компактлы торак пунктларда үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү системасы булмаганда, халык тыгызлыгы 40 кеше/гектар булган бер, ике катлы торак йорт территорияләрендә торак һәм иҗтимагый биналар төркеменә котельныйлардан автоном җылылык һәм җылылык белән тәэмин итүне күздә тотарга рөхсәт ителә.
Автоном җылылык белән тәэмин итү өчен индивидуаль котельныйлар(аерым торучы, төзелгән, төзелгән һәм тышкы урнаштыру казаннары (түбә) проектлана.
5.3.84.Түбә, төзелгән-янкорма котельныйлар өчен санитар-яклау зонасы күләме билгеләнми. Күрсәтелгән котельныйларны урнаштыру һәр конкрет очракта атмосфера һавасы пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты ясау исәп-хисаплары нигезендә, шулай ук табигый тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре нигезендә башкарыла.
5.3.85.Трассаларны һәм җылылык челтәрләрен салу ысулларын СНиП II нигезендә карарга кирәк-89-80*- СНиП 41-02-2003, СНиП 2.07.01-89*.
Җылылык трассаларын узу өчен, әлеге юнәлешләрдә махсус коммуникацион коридорлар бүлеп бирелә, алар үзара кисешүләр участокларын бетерү яки киметү максатларында башка инженерлык коммуникацияләрен салу мәнфәгатьләрен исәпкә алалар.
5.3.86.Торак төзелеше һәм торак булмаган зоналар өчен җылылык белән тәэмин итү чыганагыннан туры килә торган аерым җылылык челтәрләрен проектларга кирәк.
5.3.87.Җылылык бирүдә өзеклекләр күзәтелми торган биналар (хастаханәләр, балалар тәүлек буе яши торган мәктәпкәчә оешмалар һ. б.) өчен җылылык белән тәэмин итү системасын проектлаганда җылылык белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы түбәндәге карарларның берсе белән тәэмин ителергә тиеш:
бинаны тулысынча җылытуны тәэмин итә торган резерв җылылык чыганакларын, шул исәптән электр энергиясен кулланып, проектлау;
төрле җылылык челтәрләреннән ике яклы туклану.
5.3.88.Җылылык челтәрләрен урнаштыру «инженерлык челтәрләрен урнаштыру»бүлекчәсе таләпләре нигезендә башкарыла.

Газ белән тәэмин итү

5.3.89.Яңаларын проектлау һәм төзү, гамәлдәге газ бүлү системаларын реконструкцияләү һәм үстерү СНиП 42-01-2002, ПБ 12-529-03 һәм Татарстан Республикасын газ белән тәэмин итү һәм газлаштыруның Генераль схемасы (СНиП) таләпләренә туры китереп, торак-коммуналь хуҗалыкны, сәнәгать һәм башка оешмаларны газлаштыру буенча республика программалары нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.90.Магистраль газүткәргечләр төзү өчен җир бүлеп бирелгән полосаның киңлеге һәм җир кишәрлекләре мәйданы СН 452-73 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Торак пунктлар территориясендә магистраль газүткәргечләр урнаштыру рөхсәт ителми.

Магистраль газүткәргечләрдән санитар аермалар СанПиН2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

5.3.91.Транспортлана торган газның эш басымы буенча газ үткәргечләрне классификацияләүнең 75 нче таблицасында китерелгән.

75 нче таблица

Транспортлана торган газның эш басымы буенча газ үткәргечләрне классификацияләү

Газ үткәргечләрен басым буенча		Транспортлана торган газ төре	Газүткәргечтә эш басымы, МПа
Югары	I категорияле	Табигый	0,6 дан 1,2 гә кадәр
		Сыекландырылган углеводород газы	0,6 дан 1,6 га кадәр
	1а категорияле	Табигый	ТЭЦ территориясендә газ-турбина һәм пар-газ энергетика җайланмаларына карата 1,2% артык
	II категорияле	Табигый һәм сыекландырылган углеводород газы	0,3 тән 0,6 га кадәр
Урта		Табигый һәм сыекландырылган углеводород газы	0,005 тән 0,3 гә кадәр
Түбән		Табигый һәм сыекландырылган углеводород газы	0,005 гә кадәр

5.3.92.Эчке газүткәргечләрдә һәм газ кулланучы җайланмалар каршында газ басымы түбәндәге күрсәткечләрдән артмаска тиеш:

газ басымы зурлыгы җитештерү таләпләренә бәйле булган җитештерү

биналарында-1,2 МП;
башка җитештерү биналарында-0,6 МП;
сәнәгать предприятиеләренең көнкүреш биналарында - аерым торучы, җитештерү биналарына янкормаган һәм бу биналарга төзелгән-0,3 МП; административ биналарда-0,005 МП; котельныйларда-0,005 МП.:
җитештерү предприятиеләре территориясендә аерым торучы-1,2 МП, шул ук шәһәр торак пункты территориясендә - 0,6 МП, янкорма, төзелгән һәм түбә җитештерү биналары-0,6 МП, янкорма, төзелгән һәм түбә иҗтимагый, административ һәм көнкүреш биналары-0,3 МП;
(СНиП 2.08.02-89 таләпләренә туры килә торган биналардан тыш) һәм склад - 0,005 МПа; торак биналар - 0,003 МПа.
5.3.93.Газ бүлү системасы тиешле күләмдә һәм кирәкле Параметрлар буенча газ бирүне тәэмин итәргә тиеш.
Билгеләнгән тәртиптә расланган газ кулланучылар өчен, аларның исемлеге газдан ягулык сыйфатында файдалану һәм газ белән тәэмин итүнең өстенлекле хокукы булган газ үткәргечләрне куллану юлы белән яки башка ысуллар белән өзлексез газ белән тәэмин ителергә тиеш.
Кулланучылар газ чыгымнарын билгеләргә тиеш:
сәнәгать предприятиеләре өчен гамәлдәге предприятиеләрнең сораштыру кәгазьләре, яңа һәм реконструкцияләнә торган яки шундый ук предприятиеләрнең проектлары, шулай ук эреләнгән күрсәткечләр буенча;
гамәлдәге торак-коммуналь сектор өчен СНиП 2.04.08-87*нигезендә.
Газ җылылыгы белән газ куллануның эреләнгән күрсәткечен проектлаганда 34 МДж/куб. метр (8000 ккал/куб. метр) кабул итәргә рөхсәт ителә:
үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин итү булганда-1 кешегә елына 120 куб. метр;
газ җылыткычлардан кайнар су белән тәэмин иткәндә-бер кешегә елына 300 куб. метр;
кайнар су белән тәэмин ителмәгән очракта-1 кешегә 18 куб. метр ; кайнар су белән тәэмин ителмәгән очракта (авыл торак пунктларында) - 1 кешегә 220 куб.метр.
5.3.94.Газ бүлү станцияләре һәм газ тутыру станцияләре (алга таба - ГНС) торак пунктлардан, шулай ук аларның резерв территорияләреннән читтә урнашырга тиеш.
Газ өстәмә пунктлар (алга таба - ГНП) торак пунктларның селитебтан читтә, кагыйдә буларак, торак төзелешенә карата өстенлек бирүче юнәлештәге җилләр өчен җил билгеләнгән яктан урнашырга тиеш.
5.3.95.ГНС җир кишәрлекләренең күләме, җитештерүчәнлегенә карап, проект буенча кабул итәргә кирәк, әмма җитештерүчәнлек станцияләре өчен дә түгел:
Елына 10 мең тонна - 6 гектар; 20
елына 7 мең тонна; елына 40 мең тонна - 8 гектар.
ГНС урнаштыру өчен мәйданчыкны, федераль закон таләпләре нигезендә, 10 метр киңлектәге янгын полосасы коймаларын һәм урман массивларына кадәр минималь ераклыкны исәпкә алып, күздә тотарга кирәк.
2008 елның 22 июлендәге 123 нче номерлы ФЗ "янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент".

5.3.96.Газ өстәмә пунктларның һәм баллоннарның төгәл складларының җир участоклары күләмнәрен 0,6 гектардан да артмаска тиеш.
5.3.97.Газ бүлү челтәрендә газ басымын киметү һәм җайга салу өчен газ җайга салу пунктлары (алга таба - ГРП), блоклы газорегуль - торак пунктлары (алга таба - ГРПБ) һәм шкафлар (алга таба - ШРП) проектлана.
5.3.98.ГРПНЫ аерым торучыларга урнаштырырга кирәк;
газлаштырыла торган җитештерү биналарына, котельныйларга һәм иҗтимагый биналарга, җитештерү характерындагы бүлмәләргә кертелгән;
бер катлы газлаштырыла торган җитештерү биналары һәм котельные (подвал һәм цоколь катларында урнашкан биналардан тыш);
Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының " С0 класслы җылылык белән тәэмин итүче I һәм II дәрәҗәдәге газификацияләнүче җитештерү биналары катламнарында җылылык белән тәэмин итүче С0 класслы ут - чыдамлык;
сәнәгать предприятиеләре территориясендәге асылмалы коймалар урнаштырылган биналардан тыш.
ГРПБНЫ аерым торучыларга урнаштырырга кирәк.
ШРП аерым торучы Терәкләрдә яки тышкы стеналарда урнаштыра, алар газ белән тәэмин итү өчен билгеләнгән.
5.3.99.Газ бүлү станциясе, баш ГРП һәм ГРП коймаларыннан биналар һәм корылмаларга кадәр ераклык керү газүткәргеченең классына карап кабул ителә:
Р = 1,2 МП керү басымы булган баш ГРПДАН, шәһәр округы, шәһәр җирлеге составындагы торак пунктлар территориясеннән газүткәргечләр салганда-15 метр;
Р = 0,6 МПа-10 метр.
5.3.100.Газүткәргечләрдән һәм башка газ тарату челтәреннән күрше объектларга кадәр янгынга каршы ераклыклар «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент " 2008 елның 22 июлендәге 123 нче номерлы ФЗ Федераль закон таләпләре нигезендә билгеләнә.
5.3.101.Торак пунктларда аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП, СНиП II таләпләренә туры китереп, биналардан һәм корылмалардан ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.-89- 80*.
Кысан шартларда биналардан һәм корылмалардан сәгатенә 10 000 куб. метрга кадәр үткәрү мөмкинлеге булган газ регулятор пунктларына кадәр араны 30 процентка киметү рөхсәт ителә.

76 нчы таблица

Торак пунктларда аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП дан ераклык

ГРП, ГРПБ, ШРП га кертүдә газ басымы, МПа	Аерым торучы ГРПП, ГРПБ һәм горизонталь буенча аерым торучы ШРПга кадәрге ераклык, метр:			
	биналар һәм корылмалар	тимер юллар (якындагы рельска кадәр)	автомобиль юллары (юл читенә кадәр)	һава электр линияләре
0,6 кадәр	10	10	5	1,5 биеклектән

0,6 дан 1,2 гә кадәр	15	15	8	дә ким түгел

Искәрмә:

1. Ераклыкны ГРП, ГРПБ яки ШРП биналарының тышкы диварларыннан, ә җиһазлар ачык мәйданчыкта урнашканда - коймадан алырга кирәк.

2.Таблицаның таләпләре аерым биналарда яки шкафларда урнашкан газ агымын үлчәү берәмлекләренә дә кагыла.

3. Газ басымы 0,3 МП га кадәр булганда аерым торучы ШРПтан биналар һәм корылмаларга кадәр ара нормалашмый.

5.3.102.Тышкы газүткәргечләрне, резервуарларны, сыекландырылган углеводород газының баллон җайланмаларын проектлау һәм аларны урнаштыру «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләренә туры китереп гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.103. Мәктәпкәчә белем биру оешмалары, хастаханәләр, гомуми белем биру оешмалары, санаторийлар, җәмәгать, административ һәм көнкүреш биналары биналарының диварлары һәм түбәләре буенча барлык басымнарның газ үткәргечләрен транзит белән салу тыела.

Нигезләнгән очракларда бер торак бина диварлары буенча 100 м диаметрлы уртача басымнан да югарырак булмаган, С0 классы ут төрлелеге III дәрәҗәдән дә ким булмаган һәм түбәдән 0,2 метрдан да ким булмаган ераклыкта газүткәргечләрне транзит белән салу рөхсәт ителә.

А һәм Б категорияләрендәге биналар буенча, стеналар буенча, өстендә һәм астында, ГРП биналарыннан тыш, барлык басымнарны газ үткәргечләре салу тыела.

5.3.104.Газ бүлү челтәрләре, резервуар һәм баллон җайланмалары, газ тутыру станцияләре һәм сыекландырылган углеводород газының башка объектлары сәнәгать куркынычсызлыгы өлкәсендә норматив документлар таләпләре нигезендә проектланырга һәм корылырга тиеш.

5.3.105. Газ бүлү челтәрләре объектлары өчен сак зоналары күләмнәре һәм алар чикләрендә урнашкан җир кишәрлекләрен куллану шартлары Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2000 елның 20 ноябрендәге 878 номерлы карары белән расланган газ бүлү челтәрләрен саклау кагыйдәләре белән билгеләнә.

Газ бүлү челтәрләренең саклык зоналарына керүче җир кишәрлекләрендә тыела:

торак, иҗтимагый-эшлекле һәм җитештерү билгеләнешендәге объектларны төзү;

эксплуатация оешмалары белән килешенеп, газүткәргечләрне алдан чыгармыйча гына аларда урнашкан күперләрне, коллекторларны, автомобиль һәм тимер юлларны сүтү һәм реконструкцияләү;

яр ныгыту корылмаларын, су үткәргеч җайланмаларын, җир һәм башка корылмаларны, газ бүлү челтәрләрен җимерүдән саклый торган корылмаларны җимерергә;

тану билгеләрен, контроль - үлчәү пунктларын һәм башка газ бүлү челтәрләрен

күчерү, зарарлау, салу һәм юк итү;
чүплекләр һәм складлар урнаштырырга, кислоталар, тоз, селтелочей һәм башка химик актив матдәләр эретмәләре агызырга;
сак зоналарын киртәләү һәм киртәләү, эксплуатация оешмалары персоналының газ бүлү челтәрләренә керүенә, газ бүлү челтәрләренә хезмәт күрсәтүне үткәрүгә һәм зыяннарны бетерүгә каршы тору;
вә ул җәһәннәм утын урнаштырырга якын булды.;
базлар урнаштырырга, туфракны авыл хуҗалыгы һәм мелиоратор - орудиеләр һәм 0,3 метрдан артык тирәнлектәге механизмнар белән эшкәртергә.;
ГРП һәм газ бүлү челтәренең башка биналары, җир асты коелары люклары капиткаларын һәм ишекләрен ачарга, элемтә, яктырту һәм телемеханика системаларын электр белән тәэмин итүне кертергә яки өзәргә;
газ бүлү челтәрләре биналарына чит әйберләр, баскычлар, баскычлар агызып, аларны җир өсте газүткәргечләренә, киртәләренә, киртәләренә бәйләргә һәм беркетергә, аларга керергә;
газ бүлү челтәрләренә үз белдегең белән тоташырга.
Газ бүлү челтәрләренең саклау зоналарында хуҗалык эшчәнлеге, җир участогы өслеген бозу башкарыла, һәм 0,3 метрдан артык тирәнлеккә туфрак эшкәртү газ бүлү челтәрләренең эксплуатацион оешмасының язма рөхсәте нигезендә башкарыла.
5.3.106.Халык белән торак пунктларның газ бүлү системалары100 мең кеше газ бүлүнең технологик процессы белән дистанцион идарә итү һәм газ куллануны ком - мерик исәпкә алуның автоматлаштырылган системалары белән җиһазландырылырга тиеш. 100 мең кешедән ким булган торак пунктларга газ бүлү системаларын газ бүлүнең технологик процессы белән дистанцион идарә итү һәм газ куллануны коммерция исәбенә алу буенча автоматлаштырылган системалар белән тәэмин итү турында карар эксплуатацияләүче оешмалар яисә заказчы тарафыннан кабул ителә.
5.3.107.Күп катлы торак биналарны һәм корылмаларны җылылык белән тәэмин итү һәм кайнар су белән тәэмин итү өчен ябык яну камерасы булган җылылык генераторларын проектлау рөхсәт ителә. Җылылык генераторларын урнаштыру СНиП 41-01-2003, СНиП 42-01-2002, СП 41-08-2004, СП 42-101-2003 таләпләренә туры китереп башкарыла.
Яну продуктлары вертикаль төтен юллары аша бирелергә тиеш.
Выброс төтен шул ук вакытта башкарырга кирәк югарырак түбәсе бина.
Биналарның тышкы конструкцияләре аша яну продуктларын турыдан-туры ташлау рөхсәт ителми.
5.3.108.Компактлы азкатлы торак пунктлар территориясендә газ белән тәэмин итү объектларын проектлауны «азкатлы торак төзелеше территориясендә инженерлык челтәрләре һәм корылмалар» бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.

Электр белән тәэмин итү

5.3.109.Торак пунктны электр белән тәэмин итүне проектлаштырганда электр чыганакларына электр нагрузкасын билгеләүне 34.20.185-94, СП 31-110-2003 рд таләпләре һәм «ФСК ЕЭС» ААҖ нең 2006 елның 2 июнендәге техник сәясәте

турындагы Нигезләмә нигезендә, ГОСТ Р 54954-2012 башкарырга кирәк.

Торак пунктларда электр куллануның эреләнгән күрсәткечләрен электр куллану нормаларына туры китереп кабул итәргә рөхсәт ителә (әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 4 нче таблицасы).

Алдан исәп-хисап ясау өчен авыл территориясенең чагыштырма исәп-хисап йөкләнешенең эреләнгән күрсәткечләрен 77 нче таблица буенча кабул итәргә рөхсәт ителә.

5.3.110.Торак һәм җәмәгать биналарының һавасын кондиционацияләү системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен белешмәләр әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 11 һәм 12 нче таблицалары буенча билгеләнә (ГОСТ Р 54954-2012).

Торак биналарның һәм җәмәгать биналарының җәмәгать зоналарын яктырту системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 15 һәм 16 нчы таблицалары буенча билгеләнә (фатирларны яктырту өчен энергия чыгымнары 15 нче таблица күрсәткечләренә кертелмәгән, чөнки бу системалар проект һәм төзелеш оешмаларының җаваплылыгы предметы булып тормый.)

Биналарны Инженерлык белән тәэмин итү системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 17 нче таблицасы буенча билгеләнә.

77 нче таблица

Авыл территориясенең чагыштырма исәп-хисап йөкләнешенең эреләнгән күрсәткечләре

Халык саны, мең кеше	Торак пункт					
	плитәләр белән	табигый газда, 3т/ кешегә		стационар электр плитәләре белән, кВт/кешегә		
	тулаем алганда, торак пункт буенча	шул исәптән:		тулаем алганда, торак пункт буенча	шул исәптән:	
		үзәк	төзелеш микрорайонна ры (кварталлары)		үзәк	төзелеш микрорайон нары (кварталлар ы)
50дән артык	0,46	0,62	0,41	0,55	0,72	0,51
3 - 50	0,43	0,55	0,40	0,52	0,65	0,50
Кимендә 3	0,41	0,51	0,39	0,50	0,62	0,49

Искәрмә:

1.Әһәмияттәге чагыштырма электр нагрузок китерелгән шинам 10(6) кВ туклану үзәкләре.
2.Торак фондта газ һәм электр плитәләре булган очракта, чагыштырма йөкләмәләр аларның нисбәтенә пропорциональ рәвештә билгеләнә.
3.Торак пунктта гомуми мәйдан белән факттагы тәэмин ителеш хисаплылыктан аерылып торган очракларда, таблицада китерелгән мәгънәләрне факттагы тәэмин ителешнең исәп-хисапка карата мөнәсәбәтенә тапкырларга кирәк.
4.Таблицада китерелгән күрсәткечләр торак һәм җәмәгать биналарының (административ, уку, фәнни, дәвалау, сәүдә, тамаша, спорт), коммуналь предприятиеләрнең, транспорт хезмәте күрсәтү объектларының (автомобильләрнең ябык һәм ачык стоянкалары), тышкы яктыртуның йөкләнешен исәпкә ала.
5.Таблицада вак сәнәгать кулланучылары (4 пунктта санап үтелгән искәрмәләрдән тыш), кагыйдә буларак, шәһәр бүлү челтәрләре буенча туклана торган кулланучылар исәпкә алынмаган.
Әлеге кулланучыларны таблица күрсәткечләренә исәпкә алу өчен түбәндәге коэффициентларны кертергә кирәк: газ плитәләре булган торак пункт өчен - 1,2 - 1,6; электр плитәләре булган торак пункт өчен - 1,1 - 1,5.
Коэффициентларның зур әһәмиятләре үзәккә, азрак - нигездә торак төзелеше микрорайоннарына (кварталларга) карый.
6.Шәһәр үзәгенә төрле административ учреждениеләр, уку, фәнни, проект оешмалары, сәүдә предприятиеләре, җәмәгать туклануы предприятиеләре, тамаша предприятиеләре һ. б. күп кенә территорияләр керә.
5.3.111.Татарстан Республикасында электр белән тәэмин итү системаларын үстергәндә, электр челтәрләре киләчәктә, урта көчәнешнең югарырак классларына күчүне исәпкә алып, проектларга кирәк (6-10 кВ.нан 20 - 35 кВ. га кадәр).
5.3.112.Электр энергиясен бүлүнең көчәнеш системасын сайлау, перспективалы электр йөкләнешләренең үсешен анализлауны исәпкә алып, Татарстан Республикасының бүлү электр челтәре комплексы (алга таба - РСК) челтәрләренең перспективалы үсеше схемасы нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.
5.3.113.Электр челтәрләренең перспективалы үсеше схемасын эшләүгә кадәр
35-200 кВ һәм 6-10 кВ көчәнеше белән урта көчәнеш челтәрләрен югарырак көчәнешкә күчерү мәсьәләсе тиешле техник-икътисадый нигезләү нигезендә электр белән тәэмин итү объектларына проект документациясен әзерләгәндә хәл ителергә тиеш.
5.3.114.Челтәр объектларын реконструкцияләү (торгызу - яңарту) буенча зур күләмле эшләр башкарганда, проектлаганда, гамәлдәге РСК челтәрләрен урта көчәнешнең югары классына күчерү вариантларын карарга кирәк.
5.3.115.Торак пунктларның электр челтәрләренең киеренкелеге исәп-хисап чоры һәм энергия системасында көчәнешләр системасы чикләрендә аларны үстерү концепциясен исәпкә алып сайлана: 35 - 110 - 220 - 500 я 35 - 110 - 330 - 750 кВ.
Электр белән тәэмин итү системасының көчәнеше, энергия трансформациясе баскычларының иң аз санын исәпкә алып, сайлап алынырга тиеш. Якын арада үсеш чорында 35 - 110/10 кВ көчәнешләр системасы иң максатка ярашлы булып

тора.
Авыл торак пунктларында проектлаштырганда, тиешле техник-икътисадый нигезләнгәндә, челтәрләрне 35 кВ көчәнешкә күчерү вариантын күздә тотарга кирәк.
5.3.116.Торак пунктларны электр белән тәэмин итүне проектлаганда, проектлана торган территорияләрдә урнашкан төп электроприемниклар (категорияләр буенча) исемлеге нигезендә, аның ышанычлылыгын тәэмин итүгә карата таләпләрне исәпкә алырга кирәк.
Беренче категорияле электроприемниклары - электроприемниклары, электр белән тәэмин итүнең өзеклеге кешеләр тормышы өчен куркыныч, Дәүләт иминлеге өчен куркыныч, шактый матди зыян, катлаулы технологик процессның җимерелүе, коммуналь хуҗалыкның, элемтә һәм телевидение объектларының аеруча мөһим элементларының эшләвен бозу. Беренче категорияле электроприемниклары нормаль режимнарда электр энергиясе белән ике бәйсез резервлаучы туклану чыганакларыннан тәэмин ителергә тиеш, һәм аларны электр белән тәэмин итүнең бер туклану чыганагыннан электр белән тәэмин итүне өзү бары тик туклануны автомат рәвештә торгызу вакытында гына рөхсәт ителергә мөмкин.
Беренче категорияле электроприемниклар составыннан аерым электроприемниклары Төркеме аерылып тора, аларның өзлексез эшләве кешеләрнең гомеренә, шартлауларга һәм янгыннарга куркыныч янамасын өчен кирәк. Беренче категорияле электроприемникларының махсус төркемен электр белән тәэмин итү өчен өчен өченче бәйсез туклану чыганагыннан өстәмә туклану каралырга тиеш.
Икенче категорияле электроприемниклары - электроприемниклары, алар электр белән тәэмин итү өзеклеге продукциянең күпләп чыгарылуына, эшчеләрнең, механизмнарның һәм сәнәгать транспортының массакүләм торышына, шәһәр һәм авыл халкының нормаль эшчәнлеген бозуга китерә.
Өченче категорияле электроприемниклары-беренче һәм икенче категория билгеләмәләренә туры килми торган калган электроприемниклары.
5.3.117.Электр белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы буенча алар категориясе булган торак пунктлардан файдаланучыларның төп электр кабул итү җайланмалары Исемлеге рд 34.20.185-94 номерлы кушымтасы таләпләренә туры китереп билгеләнә.
5.3.118.Электр белән тәэмин итү шартлары буенча электр белән тәэмин итүне проектлау проектлана торган территориянең төп массасына карата башкарыла. Аларда югары категорияле аерым электроприемниклары яки беренче категорияле махсус төркем булса, электр белән тәэмин итүне проектлау әлеге электроприемникларын электр белән тәэмин итүнең таләп ителә торган ышанычлылыгын булдыру буенча кирәкле чаралар белән тәэмин ителә.
5.3.119.Яңа төзелеш, киңәйтү, реконструкцияләү һәм техник яктан яңадан коралландырганда РСК объектларын кирәк:
электр белән тәэмин итүнең ышанычлылыгын күтәрүнең схемалы хәл итү сыйфатында челтәрле резервлауны проектлау;
35-220 кВ көчәнештәге барлык подстанцияләр дә челтәрле резерв белән тәэмин ителергә тиеш;

бер тапкыр челтәрле резервлау шартларыннан кулланучыларны электр белән тәэмин итү системасын формалаштыру;
электроприемникларының махсус төркеме өчен кулланучы билгели торган резерв (автоном) туклану чыганагын проектларга кирәк.
5.3.120.Электр челтәрләрен проектлау, торак пунктларның һәм алар янәшәсендәге территорияләрнең барлык кулланучыларын исәпкә алып, 35-110 кВ һәм аннан да күбрәк электр белән тәэмин итүче челтәрләрне һәм 6-20 кВ бүлү челтәрләрен үзара бәйләү белән комплекслы рәвештә башкарылырга тиеш. Шул ук вакытта, ведомство карамагына карамастан, төрле кулланучыларны тукландыру өчен электр белән тәэмин итү системасының аерым элементларын бергәләп куллануны күздә тотарга киңәш ителә.
«ФСК ЕЭС» ААҖ нең 2006 елның 2 июнендәге «Россия ЕЭС» ААҖ Директорлар Советы тарафыннан расланган техник сәясәт турындагы Нигезләмәнең таләп - таләпләренә туры китереп, проектлаштырганда 6-20 кВ һава линияләре белән челтәрләр төзүнең төп принцибын кабул итәргә кирәк.
5.3.121.Электр тапшыру линияләрен узу өчен махсус коммуникацион коридорлар бүлеп бирелә, алар үзара кисешүләр участокларын бетерү яки минимальләштерү максатыннан башка инженерлык коммуникацияләрен салу мәнфәгатьләрен исәпкә алалар.
5.3.122.Сәнәгать предприятиеләренең энергия системаларының гомуми челтәрләренә электр белән тәэмин итү системаларын проектлау НТП-94 таләпләренә туры китереп башкарыла
«Сәнәгать предприятиеләрен электр белән тәэмин итүне проектлау.Технологик проектлау нормалары»дигән темага семинар узды.
5.3.123.Гомуми энергетика системаларына керүче электр тапшыру линияләрен җитештерү зоналары территориясендә, шулай ук авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү зоналары территориясендә урнаштыру рөхсәт ителми.
5.3.124.110 - 220 кВ һәм аннан да югары көчәнешле һава электр линияләре торак төзелешеннән читтә урнаштырырга киңәш ителә.
5.3.125.110 - 220 кВ һәм аннан да югары көчәнештәге электр тапшыру линияләрен торак төзелеше чикләрендә түбәнәйтелгән электр подстанцияләренә карата электр - тәэмин итүче оешма белән килешү буенча кабель линияләре белән күздә тотарга кирәк.
5.3.126.110 кВ һәм аннан да югары көчәнешле гамәлдәге һава электр тапшыру линияләрен торак төзелешеннән читкә чыгаруны яки һава линияләрен кабель белән алыштыруны күздә тотарга киңәш ителә.
5.3.127.4 каттагы биналар төзелешендәге торак зона территориясендә 10 кВ.га кадәр көчәнешле электр тапшыру линияләре җир асты башкаруындагы кабельләр белән, ә 3 нче каттагы биналар һәм аннан да түбәнрәк - һава яки кабельләр белән башкарылырга тиеш.
5.3.128.Халыкны электр кырының һава электр линияләре (алга таба - ВЛ) белән төзелә торган тәэсиреннән саклау максатларында, санитар өзеклекләр - югары вольтлы линия трассасы буенда, анда электр кырының киеренкелеге 1 кВ/метрдан артып китә.
Яңа проектлана торган тармаклар, шулай ук биналар һәм корылмалар өчен,

горизонталь чыбыкларның горизонталь урнашуы булган ВЛ трассасы буендагы санитар өзеклекләр чикләрен һәм электр кырының киеренкелеген киметү чараларыннан башка, перпендикуляр ВЛ юнәлешендәге ерак фазалы үткәргечләр җиренә проекциядән ике якка да киметү чараларыннан башка, ВЛ трассасы буендагы санитар өзеклекләр чикләрен алу рөхсәт ителә.:

20 метр-330 кВ. м, 30 метр-500 кВ. м, 40 метр-750 кВ. м, 55 метр-1150 кВ. м көчәнеше өчен.

Объектны файдалануга тапшырганда һәм эксплуатация барышында санитар аерма инструменталь үлчәү нәтиҗәләре буенча төзәтелергә тиеш.

Бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре территорияләре чикләренә кадәр ВЛДАГЫ читтәге үткәргечләрдән санитар аермалар әлеге нормативларның 4.3. 5 п. таләпләре нигезендә кабул ителә.

5.3.129.ВЛ өчен шулай ук сак зоналары билгеләнә:

Идел буенда вертикаль яссылыклар арасында төзелгән, параллель турыдан-туры, ерак чыбыклардан (кичектерелмәгән хәлдә) торган җир участоклары:

2 метр-1 кВ. га кадәр көчәнеш белән идарә итү өчен;

10 метр-1 кв. нан 20 кВ. га кадәр көчәнеш; 15 метр-35 кВ. га кадәр авырлыктагы ВЛ өчен;

20 метр - 110 кВ авырлыктагы су белән тәэмин итү;

25 метр - 150, 220 кВ авырлыктагы су белән тәэмин итү өчен;

30 метр - 330, 400, 500 кВ. м, 40 метр - 750 кВ. м авырлыктагы су өчен.;

30 метр-800 кВ (даими ток) көчәнеше белән идарә итү өчен; 55 метр-көчәнеш 1150 кВ.;

сулыклар (елга, каналлар, күлләр һ.б.) аша чыгу зоналары, су өслеге рәвешендә вертикаль яссылыклар өстендә һава киңлеге рәвешендә, линиянең ике ягында да, суднолар йөрешле сулыклар өчен туктаусыз торган торышта, сулыклар өчен - 100 метр арада, сулыклар өчен-корыда уза торган Идел буенда сак зоналарын билгеләү өчен каралган ераклыкта.

5.3.130.Җир асты кабель линияләре өстендә, гамәлдәге электр челтәрләрен саклау кагыйдәләре нигезендә, кабельләр өстендәге мәйдан күләмендә сак зоналары куелырга тиеш:

кабель линияләре өчен һәр яктан 1 кВ. метрдан югарырак, кабель линияләре өчен 1 кВ. метрга кадәр, һәр яктан бер кабельдән 1 кВ. метрга кадәр, ә

торак пунктларда тротуарлар астында кабель линияләре үткәндә-биналар һәм корылмаларга 0,6 метр һәм урамның машиналар йөрү өлешенә 1 метр.

Су асты кабель линияләре өчен 1 кВ. дан югарырак булган сак зонасы билгеләнергә тиеш, ул параллель рәвештә чик кабельләрдән 100 метр ераклыкта билгеләнергә тиеш.

5.3.131.Кабель линияләренең сак зоналары электр челтәрләрен саклау кагыйдәләре таләпләрен үтәп кулланыла.

Төзелмәгән җирдә салынган кабель линияләренең сак зоналары мәгълүмати билгеләр белән билгеләнергә тиеш. Мәгълүмати билгеләрне 500 метрдан да ким түгел, шулай ук кабель линияләре юнәлешен үзгәртү урыннарында урнаштырырга кирәк.

5.3.132.Торак пункт территориясендә трансформатор подстанцияләре һәм бүлү җайланмалары электр җайланмаларын (алга таба - ПУЭ) урнаштыру

кагыйдәләренең шәһәр төзелеше таләпләре һәм 2006 елның 2 июнендәге «Россия ЕЭС» ААҖ Директорлар Советы тарафыннан расланган «ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турындагы нигезләмәләр нигезендә ачык һәм ябык типтагы җайланмалар проектлана.

16 мең кв һәм аннан да күбрәк егәрлекле трансформаторлар белән түбәнәйтү подстанцияләре, бүлү җайланмалары һәм торак төзелеше территориясендә урнашкан кабельләргә һава линияләренең күчү пунктлары ябык типтагы проектларга кирәк. Ябык подстанцияләр аерым торучы биналарда урнашырга, встроенными һәм пристроенными.

5.3.133.Җәмәгать биналарында төзелгән һәм төзелгән трансформатор подстанцияләрен, шул исәптән комплектлы трансфор - матор подстанцияләрен, ПУЭ таләпләрен, тиешле санитар һәм янгынга каршы нормаларны, СП 31-110-2003 таләпләрен үтәү шарты белән проектлау рөхсәт ителә.

5.3.134.Торак биналарда (фатирлы йортларда һәм тулай торакларда), хастаханә учреждениеләренең йокы корпусларында, санатор-курорт учреждениеләрендә, ял йортларында, социаль тәэмин итү учреждениеләрендә, шулай ук аналар һәм балалар өчен учреждениеләрдә, гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында, эшче һәм башка хезмәткәрләрнең квалификациясен әзерләү һәм күтәрү буенча уку йортларында, һөнәри белем бирү оешмаларында һ.б. төзү рөхсәт ителми.

Торак биналарда урнаштырылган һәм төзелгән подстанцияләрне урнаштыру, подстанциядән читтә электр һәм Магнит кырларының тавыш басымы, вибрация, электр һәм Магнит кырларының йогынтысы буенча санитар нормалар таләпләрен үтәү шарты белән, трансформаторларның коры яки тутырылмаган, экологик куркынычсыз, сыек диэлектриклары белән генә рөхсәт ителә.

5.3.135.Массакүләм торак төзелеше зоналарында һәм гамәлдәге торак зоналарда ачык типтагы яңа подстанцияләрне проектлау тыела.

Ачык типтагы гамәлдәге подстанцияләрдә торак һәм мәдәни - көнкүреш биналарында тавыш дәрәҗәсен нормативка кадәр киметүне тәэмин итүче тавыш - яклау чараларын һәм халыкны электромагнит йогынтысыннан саклау чараларын гамәлгә ашырырга кирәк.

5.3.136.Трансформатор подстанцияләрен җитештерү территориясендә урнаштыру, шулай ук подстанцияләрнең тибын, егәрлеген һәм башка характеристикаларын сайлаганда, ПУЭ таләпләренә, экологик һәм янгын куркынычсызлыгы таләпләренә, электр йөкләнешләренең, архитектура - төзелеш һәм эксплуатация таләпләренең, әйләнә-тирә мохит шартларының зурлыгын һәм характерын исәпкә алып, инженерлык әзерлеге вакытында проектларга кирәк.

5.3.137.Электр подстанцияләре өчен санитар-яклау зонасы күләме, атмосфера һавасына физик йогынты ясау исәп-хисаплары, шулай ук натураль үлчәү нәтиҗәләренә карап билгеләнә.

Аерым торучы бүлү пунктларын һәм 6-20 кВ көчәнештәге трансфор-матор подстанцияләрен урнаштырганда, һәр кеше ике егәрлектән 1000 кв га кадәр булмаган трансформаторлар арасында һәм торак һәм җәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр араны тавыштан саклау буенча чараларны башкарганда-10 метрдан да ким түгел, ә дәвалау - профилактика учреждениеләре биналарына

кадәр-25 метрдан да ким булмаска тиеш.
5.3.138.Подстанциягә, бүлү һәм көчеш пунктларына якын килгәндә, кабельле һәм һава линияләрен кертү һәм чыгару өчен техник коридорлар һәм полосаларны күздә тотарга кирәк. Һава линияләренең кабельләргә күчүе пунктлары өчен җир кишәрлекләре күләмен 0,1 гектардан да артмаска тиеш.
5.3.139.Подстанция территориясе коймаланырга тиеш. Койма транспорт килергә мөмкин булган урыннарда ябык тумбалар кую шарты белән ябык подстанцияләр өчен каралмаган булырга мөмкин.
5.3.140.Җитештерү зонасында подстанцияләрдән һәм бүлү пунктларыннан биналар һәм корылмаларга кадәр араны СНиП II -89-80* таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк.

Элемтә объектлары

5.3.141.Предприятиеләрне, биналарны һәм элемтә корылмаларын, Радио һәм телевидение, янгын һәм сак сигнализациясен, инженерлык җиһазлары системаларын диспетчерлаштыру эшләрен гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.
Элемтә, сигнализация җайланмаларын проектлаганда, инженерлык җиһазларын диспетчерлаштырганда, Гражданнар оборонасы сигналлары һәм гадәттән тыш хәлләр сигналлары буенча халыкка хәбәр итү системасы белән идарә итү мөмкинлеген күздә тотарга кирәк.
5.3.142.Элемтә линияләре өчен җирләрне сайлау, бүлеп бирү һәм алардан файдалану СН 461-74 таләпләренә туры китереп башкарыла.
5.3.143.Линия-кабель корылмаларын проектлау беренчел элемтә челтәрләренең перспективалы үсешен исәпкә алып башкарылырга тиеш.
5.3.144.Элемтә линияләре өчен трассаларны (мәйданчыкларны) урнаштыруны Россия Федерациясе Җир кодексы нигезендә элемтә җирләрендә башкарырга кирәк:
торак пунктлардан читтә -, нигездә, транспорт коммуникацияләре зонасында урнашкан автомобиль юллары һәм су юллары буенда, электр тапшыру һәм элемтә линияләре һәм аларга хезмәт күрсәтү белән бәйле инфраструктура; җир - җирләрдән файдалану чикләре буенча урнашкан.;
торак пунктларда-күбесенчә урамнарның җәяүлеләр өлешендә (тротуарлар астында) һәм кызыл линия белән төзелеш линиясе арасындагы полосада.
5.3.145.Торак пунктлардан читтә кабель линиясе трассасын барлык җир участокларында, шул исәптән автомобиль һәм тимер юлларга бүлеп бирелгән полосаларда, саклау һәм тыю зоналарында, шулай ук автомобиль һәм тимер юл күперләрендә, коллекторларда һәм автомобиль һәм тимер юлларның тоннельләрендә конкрет шартларга карап сайларга кирәк.
Трасса юллары булмаганда, элемтәнең кабельле линияләре җирләрендә, авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә яки авыл хуҗалыгы җирләрендә, кадастр бәяләве буенча, шулай ук урман фонды җирләрендә аз бәяле үсентеләр биләп торган мәйданнар исәбенә, гамәлдәгеләрен максималь рәвештә кулланып урнаштырырга кирәк.
Россия Федерациясе Урман кодексының 105 статьясы нигезендә, урман-парк зоналарында кабель элемтә линияләре трассаларын урнаштыру тыела.

Кабель канализациясе трассаларын проектлаганда урам юллары, юллар һәм рельс юллары белән кисешүләр саны ким булуга омтылырга кирәк. Торак пунктлар территориясендә һәм аннан читтә кабель линиясе сузу, ябылырга, яңадан планлаштырылырга яки реконструкцияләнергә тиешле урамнар буенча горизонталь һәм Вертикаль планлаштырылмаган участокларда рөхсәт ителә.

5.3.146.Һава линияләре терәкләрендә элемтә кабельләре подвескасын (вакытлыча вариант сыйфатында) индивидуаль төзелеш районнарын телефонлаштырганда абонент шәһәр телефон челтәрләренең бүлү участокларында, авыл телефон челтәрләренең абонент һәмостанцияара линияләрендә, шулай ук визон эчендәге челтәрләрдә (кабельләрне җир асты сузу кыен булган районнарда, тирән чокырлар һәм елгалар аша кабель линияләре кичүендә һ.б.) күздә тотарга рөхсәт ителә.

5.3.147.Авыл телефон челтәрләренең кабельләрен подвескасын гамәлдәге һава элемтә линияләре терәкләрендә күздә тотарга кирәк. Әлеге максатлар өчен яңа терәкләрне проектлау тиешле нигезләнгәндә рөхсәт ителә.

Торак пунктлар территорияләрендә биналарның түбәләренә куелган агынты баганалар кулланылырга мөмкин.

5.3.148.Су киртәләре аша кабельле чыгу юллары линияләрнең билгеләнүенә һәм җирле шартларга бәйле рәвештә, салына торган су астында, күперләр һәм Терәкләрдә проектлана ала.

Су киртәләре аша кабельле чыгу урыннары линия-кабельле корылмаларны проектлауга өч таләп нигезендә урнаштырыла.

5.3.149.Яңа территорияләрне төзегәндә, 5тән алып 862 МГц га кадәр ешлык диапазоны булган кабельле телевидениенең бүлү системалары челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Кварталларны (микрорайоннарны) проектлаганда һәм реконструкцияләгәндә «күләгә зоналары», ягъни абонент Р 52023-2003 ГОСТ тарафыннан билгеләнгән дәрәҗәләрдән түбәнрәк абонент розеткаларын кабул итү дәрәҗәсе булган территорияләрдән качарга кирәк. Кабельле телевидениенең бүлү системаларының яңа челтәрләре, «күләгә зоналары» барлыкка килмәсен өчен, «йортка антенна» яки «йортлар төркеменә антенна»схемасы буенча төзелергә тиеш.

Торак төзелеше объектлары өчен, йортлар подъездларында телекоммуникацион шкафлар һәм коммуникацион розеткалар урнаштыруны да кертеп, кабельле телевидение системаларын, цифрлы телевидение, телефон һәм башка инфокоммуникацион хезмәтләрне күмәк кабул итү мөмкинлеген тәэмин итәргә кирәк.

5.3.150.Яңа төзелеш объектларын төзүне тормышка ашырганда телекоммуникацион системалар, эфирлы цифрлы телевидениене коллектив кабул итү системалары төзүне һәм бер үк вакытта өч элемтә операторы тарафыннан хезмәт күрсәтү өчен кирәкле булган ябык эчке коммуникацияләр буенча йорт эчендәге элемтә челтәрләрен төзүне тәэмин итәргә кирәк.

5.3.151.Яңа территорияләрне төзегәндә, Гражданнар оборонасы сигналлары һәм гадәттән тыш хәлләр сигналлары буенча, элемтә тармагының гамәлдәге норматив документларына туры китереп, шулай ук түбәндәге норматив документлар таләпләрен үтәп, халыкка хәбәр итү системасының локаль

челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк:
«Халыкны табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында»1994 елның 12 декабрендәге 68 нче номерлы федераль закон;
«Гражданнар оборонасы турында " 1998 елның 12 февралендәге 28 нче номерлы Федераль закон; Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 елның 25 октябрендәге 1554 нче номерлы күрсәтмәсе;-
тыныч һәм сугыш вакытында гадәттән тыш хәлләр килеп чыгу куркынычы турында яисә килеп чыгу турында халыкка үз вакытында хәбәр итүне тәэмин итү чаралары турында;
Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла - казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгы, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгы һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «халыкка хәбәр итү системалары турында Нигезләмәне раслау хакында»2006 елның 25 июлендәге 422/90/376 нче номерлы боерыгы.
5.3.152.Элемтә, телевидение, чыбыклы тапшырулар яки кабель канализациясе торбаларыннан башка җир асты һәм җир өсте корылмаларына кадәр минималь ара «инженерлык челтәрләрен урнаштыру»бүлекчәсе таләпләре нигезендә билгеләнә.
5.3.153.Тапшырыла торган радиотехник объектларны урнаштырганда санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләре үтәлергә тиеш, шул исәптән саклау зонасы, санитар-яклау зонасы һәм әлеге нормативларның 6.6 нчы бүлеге таләпләре нигезендә төзелешне чикләү зонасы билгеләнә.
5.3.154.Электромагнит нурланышлар дәрәҗәсе 1 СанПиН кушымтасы буенча хәбәрдар булган ПДУДАН артмаска тиеш 2.1.8/2.2.4.1383-03 (6.6.3 пункт).
5.3.155.Диспетчерлык пунктлары, кагыйдә буларак, хезмәт күрсәтелә торган территория үзәгендә эксплуатация хезмәтләре биналарында яки хезмәт күрсәтелә торган биналарда проектларга кирәк.
5.3.156.Янгын сүндерү һәм сигнализация җайланмалары НПБ 88-2001*таләпләренә туры китереп проектлана.
5.3.157.Элемтә линияләре һәм объектлары, шулай ук торак район территориясендә җир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар биләгән участоклардан файдалану 80 нче таблица буенча кабул ителә.

80 нче таблица

Элемтә линияләре һәм объектлары,

шулай ук җир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар биләгән җирләрдән файдалану төрләре

Объектның исеме	Зонаның төп параметрлары	Куллану төре
Җир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар	Шәһәр коллекторының сак зонасы коллектор ягыннан һәр якка 5әр метр. 15 метр радиуста коллекторның вентиляция валының башының куркынычсызлык зонасы.	Яшелләндерү,машина йөртү юллары, уен мәйданчыклары
Радиорелей элемтә линиясе	Куркынычсызлык зонасы нурның ике ягында да 50 метрдан	Үле зона
Телевидение объектлары	Куркынычсызлык зонасы d = 500 метрдан	Яшелләндерү
Автоматик телефон станцияләре	Автоматик телефон станциясеннән торак биналарга кадәр ераклык-30 метр	Юллар, мәйданчыклар, яшелләндерү

Инженерлык челтәрләрен урнаштыру

5.3.167.Инженерлык челтәрләрен, нигездә, урам һәм юлларның аркылы профильләре чикләрендә урнаштырырга кирәк:

тротуарлар яки бүлү полосалары астында - коллекторларда, каналларда яки тоннельләрдә инженерлык челтәрләре;

аеру полосаларында - җылылык челтәрләре, суүткәргеч, газүткәргеч, хуҗалык һәм яңгыр канализацияләре.

Искәрмә:

1.Торак пунктлар территориясендә канализация челтәрләрен җир өсте һәм җир өсте сузу рөхсәт ителми. ;

җиңел ялкынсынучы һәм янучан сыеклыклар, шулай ук сәнәгать предприятиеләрен һәм складларын тәэмин итү өчен сыекландырылган газлар белән торбаүткәргечләр салу;

магистраль торбаүткәргечләр сузу.

2.Торак пунктлар территориясе буенча салынучы нефть продуктлары өчен 2.05.13-90 Снипына таянырга кирәк.

3.Тоннельләрдә, коллекторларда һәм каналларда газүткәргечләр сузу рөхсәт ителми. Сәнәгать предприятиеләре территориясендә 0,6 МП га кадәр басым белән корыч газүткәргечләр салу искәрмә булып тора (СНиП II-89-80*);

4.Гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территориясе аша шәһәр (авыл) билгеләнешендәге магистраль инженер коммуникацияләре узарга

тиеш түгел;
- су белән тәэмин итү, канализация, җылылык белән тәэмин итү, энергия белән тәэмин итү.
5.3.168.Торак районга хезмәт күрсәтүче инженерлык челтәрләрен проектлау, кагыйдә буларак, урамнарның һәм юлларның тиешле техник зоналарында гамәлгә ашырылырга тиеш. Әлеге челтәрләрне микрорайоннар (кварталлар) аша үтү иң мөһим очракларда шәһәр милке булган махсус бүлеп бирелгән зоналарда рөхсәт ителә. Техник зоналар габаритлары, аларда салына торган инженерлык челтәрләренең конкрет төрләренә карап билгеләнә.
Квартал эчендәге инженерлык челтәрләре һәм аларда корылмаларны төзелешкә бүлеп бирелә торган участоклар арасында билгеләнә торган техник зоналарда проектларга кирәк. Бу челтәрләрне төзелә торган участоклар аша сервитутны мәҗбүри тәэмин итеп, аларны салу зоналарына узу мөмкин. Бу шарт биналарны микрорайонның (квартал) бүлү челтәрләренә һәм аларга корылмаларга тоташтыруны тәэмин итүче инженер челтәрләре участокларына да кагыла.
5.3.169.Җир асты инженерлык челтәрләрен гомуми траншеяларда берләштерелгән урнаштыруны күздә тотарга кирәк: ;
тоннельләрдә-500-900 м диаметрлы җылылык челтәрләрен, 500 ммга кадәр суүткәргеч, уннан артык элемтә кабеле һәм 10 кВ. га кадәр көчәнешле ун көч кабеле, магистраль урамнарны һәм тарихи төзелеш районнарын реконструкцияләгәндә, трансшеяларда, магистраль урамнар һәм тимер юллар белән кисешкәндә, урамнарның аркылы профилендәге урын җитмәгәндә.
Тоннельләрдә шулай ук һава үткәргечләр, каты канализация һәм башка инженерлык челтәрләре салу да рөхсәт ителә. Җиңел ялкынсынучы һәм ягулык сыеклыкларын транспортлый торган газүткәргечләрне һәм торбаүткәргечләрне кабель линияләре белән бергә урнаштыру рөхсәт ителми.
Искәрмә:
1.Катлаулы грунт шартларында төзелгән участокларда, кагыйдә буларак, керү тоннельләрендә су ташучы инженерлык челтәрләрен урнаштыруны кирәк.
2.Авыл территорияләрендә катлаулы планлаштыру шартларында җир өсте һәм җир өсте җылылык челтәрләрен, тиешле нигезләмә һәм җирле үзидарә органнары рөхсәте булганда, салу искәрмә булып тора.
5.3.170.Җылылык челтәрләренең җир асты сузылышын түбәндәге инженерлык челтәрләре белән бергә кабул итәргә рөхсәт ителә:
каналларда-суүткәргечләр, 1,6 МП.га кадәр басымлы торбаүткәргечләр, мазутүткәргечләр, җылылык челтәрләренә хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән контроль кабельләр белән;
тоннельләрдә-500 мм диаметрлы суүткәргечләр, элемтә кабельләре, 10 кВ.га кадәр көчәнештәге көч кабельләре, 1,6 МП. га кадәр басым белән кыскартылган һава торбаүткәргечләре, каты канализация торбалары.
Җылылык челтәрләренең каналларда һәм башка инженерлык челтәрләре белән тоннельләрдә торбаүткәргечләрен салу, югарыда күрсәтелгәннәрдән тыш, рөхсәт ителми.
Искәрмә: җылылык челтәрләре зиратлар, чүплекләр, үләт базлары, РАО күмелгән урыннар, сугару басулары, фильтрация кырлары һәм җылылык китерүченең химик, биологик һәм радиоактив пычрану куркынычы булган

башка участоклар территориясе буенча проектларга рөхсәт ителми.
5.3.171.0,6 МП.га кадәр басым белән газүткәргечләрне җәяүлеләр йөри торган һәм автомобиль күперләре буенча салу рөхсәт ителә, әгәр күпер янмый торган материаллардан төзелгән булса һәм күпер янучы материаллардан төзелгән булса.
5.3.172.Суүткәргеч челтәрен киңлектәге урамның ике ягында да урнаштырырга кирәк:
машиналар йөрү өлеше 22 метрдан артык;
урамнар кызыл линия чикләрендә 60 метр һәм аннан да күбрәк.
5.3.173.Елга, автомобиль юллары, шулай ук бинала һәм корылмаларның инженерлык челтәрләре белән кисешүне туры почмак астында карарга кирәк. Нигезләнгәндә, ким дигәндә, 45, ә тимер юл корылмалары 60° тан да ким булмаган почмак астында кисешү рөхсәт ителә.
Елгаларның, автомобильләрнең , шулай ук корылмаларның инженерлык челтәрләре белән кисешү урынын сайлау гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп, дәүләт күзәтчелеге органнары белән килештереп башкарылырга тиеш.
5.3.174.Гомуми челтәрнең тимер юллары, шулай ук елгалар, чокырлар, ачык суүткәргечләр кисешкән вакытта җылылык челтәрләрен җир өсте челтәрләре салу каралырга тиеш. Шул ук вакытта даими автомобиль юллары һәм тимер юл күперләреннән файдаланырга рөхсәт ителә.
Тимер, автомобиль, магистраль юллар, урамнар, шәһәр һәм район әһәмиятендәге урамнар, шулай ук җирле әһәмияттәге урамнар һәм юллар, гамәлдәге суүткәргеч һәм канализация челтәрләре, газүткәргечләрнең җир асты челтәрләре киселешендәге җылылык челтәрләрен 41-02-2003 СНиП нигезендә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.
5.3.175.Тимер юллар һәм автомобиль юллары кисешкән урыннардан горизонталь буенча ераклык җир асты газүткәргечләре белән дә ким булмаска тиеш:
гомуми файдаланудагы тимер юлларда, I - III категорияле автомобиль юлларында күперләргә һәм тоннельләргә, шулай ук җәяүлеләр күперләренә, алар аша тоннельләргә кадәр - 30 метр, гомуми кулланылыштагы тимер юллар, IV - V категорияле автомобиль юлларына һәм трубаларга кадәр
- 15 метр;
стрелка күчерү зонасына кадәр (утраулар, крестовиннарның койрыгы, рельсларга тоташу урыннары) - 20 метр;
элемтә челтәре терәгенә кадәр-3 метр.
Кисешә торган корылмалар карамагындагы оешмалар белән килештереп, күрсәтелгән араларны кыскарту рөхсәт ителә.
5.3.176.Сәнәгать предприятиеләре мәйданчыкларында, нигездә, инженерлык челтәрләрен урнаштыру өчен җир өсте һәм җир өсте юлларын карарга кирәк.
Предприятиеләрнең завод алды зоналарында һәм сәнәгать төеннәренең иҗтимагый үзәкләрендә инженерлык челтәрләрен җир асты белән урнаштыруны күздә тотарга кирәк.
5.3.177. Җиңел ялкынсынучы һәм янучы сыеклыклар өчен аерым терәкләрдә, эстакадаларда салынучы җир өсте торбаүткәргечләрен диварлардан кимендә 3

метр ераклыкта урнаштырырга кирәк, үтемсез бу ара 0,5 метрга кадәр киметелергә мөмкин.

Басымына карап, җир өсте газүткәргечләрен янмый торган материаллардан яки бина һәм корылмаларның конструкцияләре буенча, СНиП42-01-2002елның 3 нче таблицасы таләпләре нигезендә баганаларга салырга кирәк.

5.3.178.Түбән терәкләрдә сыеклык һәм газ белән тыгыз торба үткәргечләр, шулай ук көч һәм элемтә кабельләре урнаштырырга кирәк.:

бу максатлар өчен махсус билгеләнгән техник полосаларда предприятиеләрнең мәйданчыклары;

сыек продуктлар һәм сыекландырылган газ складлары территориясендә.

Моннан тыш, түбән терәкләрдә торак пунктлардан читтә төзелергә тиешле территория буенча җылылык челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.179.Җир дәрәҗәсеннән алып кешеләр үтеп керүдән тыш, ирекле территориядә түбән терәкләрдә салынучы торбаларның (яки аларны изоляцияләү өслегеннән) түбәнлегенә кадәр биеклекне кимендә кабул итәргә кирәк:

торбалар төркеме киңлеге 1,5 метрдан да ким булмаган очракта - 0,35 метр; торбалар төркеме киңлеге 1,5 метрдан һәм аннан да күбрәк булганда - 0,5 метр.

300 мм диаметрлы һәм ким дигәндә түбән терәкләрдә торба үткәргечләрне ике яки аннан да күбрәк вертикальгә урнаштыруны күздә тотарга кирәк, челтәрләр трассасы киңлеген максималь рәвештә киметергә кирәк.

5.3.180.Югары терәкләрдә салына торган торба яки изоляция өслегеннән җирнең биеклегеннән түбәненә кадәр биеклекне кабул итәргә кирәк:

территориянең машиналар йөрми торган өлешендә, кешеләр уза торган урыннарда - 2,2 метр;

автомобиль юллары белән кисешкән урыннарда (машиналар йөрү өлешенең өслеге өслегеннән) - 5 метр;

троллейбусның контакт челтәре белән кисешкән урыннарда (юл йөрү өлешенең өслеге өслегеннән) - 7,3 метр;

предприятиеләр территориясендә кайнар шлакны ташу өчен эчке тимер юл юллары булган җиңел һәм янучан сыеклыклар һәм газлар белән кисешкән урыннарда - 10 метр, торбаүткәргечләрне җылылык белән саклау җайланмасында - 6 метр.

5.3.181.Якын-тирә җир асты инженерлык челтәрләреннән биналар һәм корылмаларга кадәр горизонталь (яктылык) буенча 81 таблица буенча ераклыкны кабул итәргә кирәк.

Күрше инженерлык җир асты челтәрләре арасында горизонталь (яктылык) буенча араларны параллель урнаштырганда 82 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк, ә авыл торак пунктлары биналарында инженерлык челтәрләрен тапшыруда - 0,5 метрдан да ким булмаска тиеш. Катнаш торбаүткәргечләр салынган тирәнлектә 0,4 метрдан артык ара булса, 82 нче таблицада күрсәтелгән араны, траншеяларның тизлеген исәпкә алып, әмма траншеяларның тирәнлеген исәпкә алып, насыпи һәм кемка табанына кадәр арттырырга кирәк.

81 һәм 82 нче таблицаларда күрсәтелгән араны иминлек һәм ышанычлылык таләпләрен тәэмин итүче тиешле техник чараларны үтәгәндә киметергә рөхсәт ителә.

5.3.182.0,6 МП га кадәр басым астында оятсыз шартларда (норматив документлар белән регламентланган араларны башкару мөмкин түгел) җир асты газ үткәргечләре салганда трассаның аерым участокларында, биналар һәм аркалары аркасында, шулай ук аларны аерым торучы ярдәмче корылмалар (биналар) белән якынайтканда, 81 һәм 82 нче таблицаларда күрсәтелгән араны 0,6 МПадан артык басымлы газүткәргечләр арасында 50 процентка кадәр кыскарту рөхсәт ителә.

81 нче таблица

Якын-тирә җир асты инженерлык челтәрләреннән биналар һәм корылмаларга кадәр горизонталь (яктылык) буенча ераклык

Инженерлык челтәрләре	Ут яктылыгында горизонталь буенча ераклык				Җир асты челтәрләреннән башлап:				
	биналарның һәм корылмаларның нигезе	предприятие коймаларының нигезе, эстакадалар һәм элемтә, тимер юллар терәкләре	ахыр юл күчәре		урамның борт ташы, юллар (машиналар йөрү өлешеннән, юл кырыйларының ныгытылган полосасыннан тыш)	чокырның тышкы кыры яки ярның төбе	ВЛ нигезе көчәнеше		
			1,520 мм үлчәү тимер юллары, ләкин ярның төбенә һәм казу читенә кадәр окопларның тирәнлегеннән ким түгел.	тимер колеялар 750 мм			1 кВ га кадәр ачык яктырту, троллейбус челтәре	1-35 кВ. дан артык	35-110 кВ һәм аннан да күбрәк
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Суүткәргеч һәм терәк канализация	5	3	4	2,8	2	1	1	2	3
Гравитация (көнкүреш һәм яңгыр)	3	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3
Дренаж	3	1	4	2,8	1,5	1	1	2	3
Юлдаш дренаж	0,4	0,4	0,4	0	0,4	-		-	-
Яна торган газүткәргечләре 0,005кә кадәр түбән	2	1	3,8	2,8	1,5	1	1	5	10
уртача 0,005тән 0,3кә кадәр	4	1	4,8	2,8	1,5	1	1	5	10
югары: 0,3 тән 0,6 га кадәр	7	1	7, 8	3,8	2, 5	1	1	5	10
0,6 дан 1,2 гә кадәр	10	1	10,8	3,8	2,5	2	1	5	10

82 нче таблица

Күрше инженерлык җир асты челтәрләре арасында горизонталь (яктылык) буенча ераклыклар

Инженерлык челтәрләре	Горизонталь буенча ераклык								ут яктылыгында	кадәр:			
	суүткәргеч	көнкүреш канализац	дренаж һәм яңгыр к анализ	басым газ үткәргечләре, МПа (кгс/см2)				көч кабельләре барлык көчән	элемтә кабельләре	җылылык челтәрләре		каналлар, тоннельләр	тышкы пневматик һәм чүп юллар
				түбән 0,005 кә кадәр	уртача 0,005 0,3 кадәр	югары				тоннельнең, каналның	каналсыз прокладканың тышчасы		
						0,3 0,6 кадәр	баштагы 0,6 1,2гә						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Суүткәргеч	1,5	1нче ис	1,5	1	1	1,5	2	1*	0,5	1,5	1,5	1,5	1
Көнкүреш канализациясе	1нче искәрмәне кара	0,4	0,4	1	1,5	2	5	1*	0,5	1	1	1	1
Яңгыр канализациясе	1,5	0,4	0,4	1	1,5	2	5	1*	0,5	1	1	1	1
Басым газ үткәргечләре, МПа: түбән-0,005	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	1
уртача 0,005 тән 0,3 кә кадәр	1	1,5	1,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	1,5
югары: 0,3тән артык 0,6 кадәр	1,5	2	2	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1,5	2	2
0,6 дан 1,2 гә кадәр	2	5	5	0,5	0,5	0,5	0,5	2	1	4	2	4	2

5.3.184.Җир асты инженерлык челтәрләре җәяүлеләр кичүе белән кисешкән вакытта тоннельле торбаүткәргечләрне, ә көч һәм элемтә кабельләрен тоннельләр өстендә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.
5.3.185.Газ бүлү челтәрләренең җир асты резервуарларын билгеләргә кирәк-җир өслегеннән алып югары барлыкка килә торган резервуарга кадәр 0,6 метр тирәнлектә салырга.
Җир асты резервуарлары арасында ут арасы 1 метрдан да ким булмаска тиеш, ә җир өсте резервуарлары арасында - зуррак катнаш резервуар диаметрына тигез, әмма 1 метрдан да ким булмаска тиеш.
5.3.186.Сыекландырылган углеводород газлары складларыннан, сыекландырылган углеводород газлары резервуар җайланмаларыннан, сыекландырылган углеводород газы кулланыла торган биналардан һәм җайланмалардан янгынга каршы ераклыкны «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»22 июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.
5.3.187.Җәмәгать яки җитештерү бинасы янында бер төркем җайланмасын күздә тоту рөхсәт ителми. Торак бина янында бер-бер артлы 15 метрдан ким булмаган арада өч баллон җайланманы күздә тотарга рөхсәт ителә. Тыштан индивидуаль баллон җайланмаларын яктылык арасында тәрәзә проемнарыннан 0,5 метр һәм беренче каттагы ишек проемнарыннан 1,0 метр, ишек һәм тәрәзә һәм подвал катларындагы проемнардан, шулай ук канализация коеларыннан 3 метрдан да ким булмаган ераклыкта күздә тотарга кирәк.
5.3.188.Гнс урнашкан сәнәгать предприятиеләре территориясендә яки СНиП 42-01-2002 таләпләре нигезендә сыекландырылган углеводород газы резервуарларыннан биналарга һәм корылмаларга кадәр минималь ераклыкны кабул итәргә кирәк.

Азкатлы торак төзелеше территориясендә инженерлык челтәрләре һәм корылмалар

5.3.189.Азкатлы торак төзелеше территориясе өчен проект инженерлык чишелешләрен сайлау җирле инженерлык челтәрләрен эксплуатацияләү өчен җаваплы тиешле органнар тарафыннан бирелгән территорияне Инженерлык белән тәэмин итүгә техник шартлар нигезендә башкарылырга тиеш.
5.3.190. Җылылык, газ, канализация челтәрләрен, кагыйдә буларак, урамнарның һәм юлларның тиешле техник зоналарында проектларга кирәк. Әлеге челтәрләрне микрорайоннар (кварталлар) аша аерым очракларда махсус бүлеп бирелгән зоналарда үтү рөхсәт ителә.
Квартал эчендәге инженерлык челтәрләре һәм аларда корылмаларны төзелешкә бүлеп бирелә торган участоклар арасында билгеләнә торган техник зоналарда проектларга кирәк. Бу челтәрләрне төзелә торган участоклар аша сервитутны мәҗбүри тәэмин итеп, аларны салу зоналарына узу мөмкин. Бу шарт биналарны микрорайонның (квартал) бүлү челтәрләренә һәм аларга корылмаларга тоташтыруны тәэмин итүче инженер челтәрләре участокларына да кагыла.
5.3.191.Азкатлы торак төзелешен җылылык белән тәэмин итү схемалары, әлеге нормативларны исәпкә алып, төзелешнең планлаштырылган карарлары нигезендә эшләнә.
Схемаларда җылылык нагрузкалары һәм газ чыгымнары; җылылык белән тәэмин итүне үзәкләштерү яки децентрализацияләү дәрәҗәсе; үзәкләштерелгән җылылык чыганаклары (котельныйлар) тибы, егәрлеге һәм саны; җылылык һәм газ челтәрләрен трассировкалау; үзәк җылылык пунктларының һәм газ җайга салу пунктларының һәм газ җайга салу җайланмаларының саны һәм урыннары; җылылык белән тәэмин итү челтәрләрен

урнаштыру тибы һәм саны һ. б. билгеләнә.
5.3.192.Азкатлы торак төзелешен җылылык белән тәэмин итүне автоном типтагы һәр фатир генераторыннан да, шулай ук үзәкләштерелгән - тиешле инженерлык коммуникацияләре булган гамәлдәге яки яңа проектлаштырыла торган котельныйлардан да (ГРП) децентрализацияләнгән итеп карау рөхсәт ителә.
Үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү аерым очракларда, районда төзелеш яки аның янында булган үзәкләштерелгән системалар булганда, һәм алардан җылылык һәм газ нагрузкалары белән тәэмин итү мөмкинлеге булганда (бу системаларны реконструкцияләмичә яисә өлешчә үзгәртеп кормыйча) проектларга кирәк.
Азкатлы торак төзелеше районнарында җылылык белән тәэмин итү системаларын куллану мөмкин булмаган яки максатка ярашсызлыгы булган очракта, табигый газны кулланып, табигый газ белән тәэмин итү системасын ГОСТ 5542-87 буенча, һәр йорт хуҗасында, фатирда яки шәхси милектәге социаль өлкә объектларында билгеләнә торган автоном типтагы җылылык генераторлары эшен тәэмин итә торган иң нәтиҗәле Бердәм энергия чыганагы буларак, проектларга киңәш ителә.
Җылылык белән тәэмин итү системаларын проектлау җылылык белән тәэмин итүне үзәкләштерү яки децентрализацияләү буенча карар кабул ителгәннән соң гамәлгә ашырыла.
5.3.193.Газ бүлү системаларын проектлауны сәнәгать куркынычсызлыгы өлкәсендә норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.
Газүткәргечләрне җир асты һәм җир өсте юлы белән салуны күздә тотарга кирәк. Нигезләнгән очракларда торак йортлар һәм кварталлар эчендәге биналар стеналары буенча СНиП 42-01-2002 п. таләпләре нигезендә газүткәргечләрне җир өсте сузу рөхсәт ителә.
Азкатлы торак төзелеше территориясендә югары басымлы газүткәргечләр салу рөхсәт ителми. Якын-тирә территорияләрдә алар булган очракта, техник зоналар һәм газ бүлү станцияләреннән һәм торак төзелешенә кадәр араларны әлеге нормативларның 64 нче таблицасы һәм әлеге нормативларның «газ белән тәэмин итү» бүлекчәсе таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.
Азкатлы торак төзелеше территорияләрен газ белән тәэмин итү сыекландырылган газ баллон җайланмаларыннан, сыекландырылган газ белән резервуар җайланмалардан башкарылырга мөмкин.
Су үткәргечнең тышкы челтәрләрен һәм корылмаларын «су белән тәэмин итү» бүлекчәсе таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.
Урам челтәреннән биналарның фундаментларына кадәр иң аз ара 5 метр тәшкил итәргә тиеш. Аерым очракларда, биналарның һәм корылмаларның фундаментларын саклау өчен тиешле чаралар үтәлгән очракта, әлеге араны 3 метрга кадәр киметү (футлярларда, тимер бетон обоймада салу һ.б.) һәм аларны эксплуатацияләүче оешма белән килештерү шарты белән киметү рөхсәт ителә.
Торак участок территориясе буенча салынучы суүткәргечтән әлеге участокта урнашкан биналарга кадәр ара 3 метрдан да ким булмаска тиеш.
Кайнар су белән тәэмин итү һәм җылылык белән тәэмин итү өчен азкатлы торак төзелеше территориясендә, кагыйдә буларак, индивидуаль җылылык чыганакларын күздә тотарга кирәк.
Административ һәм торак биналар өчен индивидуаль котельныйлар ягулыгы сыйфатында табигый газ кулланырга кирәк.
5.3.194. Су үткәргече булмаган районнарда артезиан скважиналарын һәм баш суүткәргеч корылмаларын (резервуарлар, су башняларын, насос станцияләрен, чистарту корылмаларын) проектларга кирәк. Артезиан скважиналарын һәм су үткәргечнең баш

корылмаларын су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналарын тәэмин итү белән бер мәйданчыкта урнаштырырга кирәк.
Аерым очракларда, проект нигезендә, бер - ике фатирлы бер йорт, шахталы һәм вак көпшәле кое, каптаж, чишмәләр өчен автоном су белән тәэмин итүне оештыру рөхсәт ителә.
5.3.195.Азкатлы торак төзелешендә су белән тәэмин итү күләменең исәп-хисап күрсәткечләре буенча, тәүлегенә 10 л/кв.метрга кадәр су сибүгә өстәмә чыгымнар кабул ителә.
5.3.196.Бер - ике фатирлы йортларга су үткәрү үзәкләштерелгән канализация системасына тоташтыру булганда яки җирле канализация булган очракта, тиешле нигезләнгән очракта рөхсәт ителә.
5.3.197.Азкатлы торак төзелешен канализацияләү схемасын сайлау карала торган районда гамәлдәге канализация системасының азкатлы торак төзелешенең проектлана торган территориясеннән юынты суларның өстәмә чыгымын, санитар, табигать саклау һәм административ органнар таләпләрен, шулай ук төзелешнең планлаштыру карарларын кабул итәргә мөмкинлек бирүче булуын исәпкә алып билгеләнә.
Гамәлдәге канализация булмаган очракта, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе, Ростехнадзорның Татарстан Республикасы буенча технологик һәм экологик күзәтчелек идарәсе һәм башка кызыксынган оешмалар бәяләмәләре нигезендә, канализациянең яңа системасын (барлык кирәкле корылмалар, шул исәптән чистарту корылмалары белән) проектларга кирәк.
5.3.198.Канализациянең тышкы челтәрләрен һәм корылмаларын әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы» бүлеге таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.
Әлеге участокта урнашкан йортларга кадәрге участок территориясе буенча салына торган канализация ишегалды челтәреннән 2 метрдан да ким булмаска тиеш.
Шахт коедан яки индивидуаль скважинадан су алу белән тәэмин итүнең децентрализацияләнгән системасын кулланганда, су белән тәэмин итү чыганакларыннан канализациянең локаль чистарту корылмаларына кадәр ераклык 50 метрдан да ким булмаска тиеш, ә су чыганагына таба грунт сулары хәрәкәте юнәлешендә күрсәтелгән корылмаларга кадәр минималь ара гидродинамик исәп-хисаплар белән нигезләнергә тиеш.
Бер-ике фатирлы торак йортлар өчен, юынтыларны тәүлегенә 3 куб. метрдан да ким булмаган күләмдә тотып, локаль чистарту корылмалары урнаштыруны күздә тотарга рөхсәт ителә.
Азкатлы торак төзелешен, шул исәптән коттеджларны канализация өчен киртәләр урнаштыру рөхсәт ителми.
5.3.199.Азкатлы торак төзелешен электр белән тәэмин итү әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы» бүлеге таләпләре нигезендә проектлаштырырга кирәк.
Азкатлы торак төзелешен электр белән тәэмин итү өчен трансформатор подстанциясе трансформаторларының егәрлеген исәпләү буенча кабул итәргә кирәк.
0,38 кВ челтәре һава яки кабель линияләре белән аерылган тармаклы схема яки нотрансформатор подстанцияләре белән ачык режимда башкарырга тиеш.
Һава һәм кабель линияләре трассалары фатир яны участокларыннан читтә узарга, хезмәт күрсәтүче автотранспортның һава линияләре терәкләренә керү өчен уңайлы булырга һәм кабель линияләрен тоткарлыксыз казу мөмкинлеге бирергә тиеш.
Таләп ителгән өзеклекләрне 81 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.
5.3.200.Азкатлы торак төзелеше территориясендә шәһәр телефон элемтәсе, радиотрансляция, шәһәр кабель телевидениесе, янгын һәм сак сигнализациясе

системаларын проектларга кирәк
"Инженерлык инфраструктурасы зоналары" әлеге нормативларны»
Өстәмә элемтә һәм сигнализация системаларының кирәклеге заказчы тарафыннан билгеләнә һәм проектлау биремендә карала.

6.Әйләнә-тирә мохитне саклау

6.1. Гомуми таләпләр
6.1.1. Җирлекне планлаштыру һәм төзү барышында әйләнә-тирә мохитне саклау, табигый ресурслардан рациональ файдалану, куркынычсыз тормыш эшчәнлеге һәм кеше саулыгы белән бәйле мәсьәләләрне хәл итүнең өстенлекле юнәлеше дип санарга кирәк.
6.1.2.Атмосфера һавасы, су, туфрак сыйфатын, шулай ук тавыш, вибрация, электромагнит һәм ионизацияләүче нурланышларның һәм табигый һәм техноген куркынычның башка факторларының рөхсәт ителгән дәрәҗәләренә ирешүне тәэмин итәргә кирәк.
6.1.3.Проектлаганда Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, Россия Федерациясе Су кодексы, Россия Федерациясе Җир кодексы, Россия Федерациясе Һава кодексы, Россия Федерациясе Урман кодексы, 2002 елның 10 гыйнварындагы 7 нче номерлы ФЗ "әйләнә-тирә мохитне саклау турында», 1999 елның 4 маендагы 96 нчы номерлы ФЗ «атмосфера һавасын саклау турында», 1999 елның 30 мартындагы 52 нче номерлы ФЗ «санитар-экологик икеайлык турында" федераль законнарга таянып эш итәргә кирәк һәм куллану калдыклары турында "1998 елның 24 июнендәге 89 нчы номерлы ФЗ , «аеруча саклаулы турында" 1995 елның 15 февралендәге 33 нче номерлы федераль закон проектлары «экологик экспертиза турында» 1995 елның 23 ноябрендәге 174 нче номерлы ФЗ , «җир асты байлыклары турында» 1992 елның 21 февралендәге 2395-1 номерлы Россия Федерациясе Законы, Татарстан Республикасы Экология Кодексы һәм башка норматив хокукый актлар нигезендә, алар нигезендә шәһәр төзелеше эшчәнлегенең төп юнәлешләреннән берсе-табигатьтән рациональ файдалану, табигатьне саклау, ресурсларны, территорияләрне куркыныч табигать күренешләреннән һәм техноген процесслардан саклау һәм кеше тормышының уңай шартларын тәэмин итү.

Табигый ресурслардан рациональ файдалану

6.1.4. Табигать комплексы территорияләрен, флора һәм фаунаны куллану һәм саклау 2002 елның 10 гыйнварындагы 7 - ФЗ номерлы «әйләнә-тирә мохитне саклау турында», 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы «аеруча саклана торган табигый территорияләр турында», 1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы «хайваннар дөньясы турында», Татарстан Республикасы Экология Кодексы һәм башка норматив хокукый документлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.1.5. Авыл хуҗалыгы өчен яраклы булмаган җирләрдә үсеш өчен территорияне күздә тотмаска кирәк. Авыл хуҗалыгы ихтыяҗлары өчен аларны бирү максатларында авыл хуҗалыгы җирләрен тартып алу бары тик законда билгеләнгән тәртиптә генә рөхсәт ителә.

6.1.6. Җирлек территориясендә торак төзелеше, сәнәгать комплекслары һәм башка объектларны проектлау Татарстан Республикасы буенча җир асты байлыкларыннан файдалану идарәсеннән булачак төзелеш участогы астында җир асты байлыкларында файдалы казылмалар булмау турында бәяләмә алганнан соң гамәлгә ашырыла. Файдалы

казылма ятмалары мәйданнарын төзү, шулай ук алар яткан урыннарда җир асты корылмаларын урнаштыру Татарстан Республикасы буенча җир асты байлыкларыннан файдалану идарәсе рөхсәте белән рөхсәт ителә.

6.1.7. Россия Федерациясе Урман кодексы, «җирләрне бер категориядән икенче категориягә күчерү турында» 2004 елның 21 декабрендәге 172 - ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 28 гыйнварындагы 48 номерлы карары белән расланган урман фонды җирләрен башка категорияләргә күчерү турындагы документлар составы һәм тәртибе турындагы нигезләмәгә туры китереп, аерым очракларда гына торак пунктлар җирләренә күчерү рөхсәт ителә. «Россия Федерациясе Урман кодексын гамәлгә кертү турында» 2006 елның 4 декабрендәге 201-ФЗ номерлы Федераль законның 9 статьясы нигезендә урман фонды җирләрендә гражданнарның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләрен урнаштыру, гражданнарга дача хуҗалыгын алып бару, бакчачылык, яшелчәчелек, индивидуаль гараж яки индивидуаль торак төзелеше өчен урман кишәрлекләре бирү тыела.

6.1.8. Территориядән файдалану өчен махсус шартлары булган зоналарда шәһәр төзелеше эшчәнлеге (саклау, санитар-саклау зоналары, мәдәни мирас объектларын саклау зоналары, су саклау зоналары, эчәргә яраклы су чыганакларын саклау зоналары, саклана торган объектлар зоналары) җир, су объектлары зоналары белән регламентлана, шәһәр төзелеше законнары, санитар - эпидемиологик иминлек, әйләнә-тирә мохитне саклау турындагы, махсус сакланыла торган табигый территорияләр турындагы законнар һәм Россия Федерациясенең башка законнары һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән.

6.1.9. Биналарны, корылмаларны һәм коммуникацияләрне урнаштыру рөхсәт ителми:
- аеруча саклана торган табигый территорияләрдә;
- рекреацион зоналар территориясендә, шәһәр урманнарын да кертеп, проектлана торган объектлар ял һәм спорт өчен билгеләнмәгән булса, рекреацион зоналар территориясендә;
- I пояста, әгәр проектлана торган объектлар чыганакларны файдалануга бәйле булмаса, эчә торган су белән тәэмин итү чыганакларын һәм су үткәрү корылмалары мәйданчыкларын санитар саклау зоналары;
- курортларны санитар (тау-санитар) саклау округының I зонасында, әгәр проектлаштырыла торган объектлар табигый дәвалау чараларын курортлардан файдалану белән бәйле булмаса;
- өслек су объектларының яр буе полосасында;
- Гидрометеорология станцияләрен саклау зоналарында;
- инженерлык коммуникацияләренең сак зоналарында.

6.1.10. Торак пунктларның якын-тирә территорияләренә рекреацион, санитар-гигиеник һәм сәламәтләндерү функцияләрен гамәлгә ашыру максатларында яшел һәм урман-парк зоналары формалаштыруны күздә тотарга кирәк. Яшел һәм урман-парк зоналары табигать һәм башка объектларны саклау функциясен башкара торган саклагыч урманнар категориясенә керә. Аларның чикләрендә әлеге зоналарның максатчан билгеләнешенә

туры килми торган эшчәнлек алып бару тыела. Урман-парк һәм яшел зоналарның, шулай ук шәһәр урманнарының чикләрен үзгәртү рөхсәт ителми.

6.1.11. Аз урманлы районнарда урнашкан торак пунктлар тирәсендә саклагыч урман полосалары (җил саклау, яр ныгыту һ.б.) булдыруны, калкулыклар, чокыр һәм балкаларны яшелләндерүне күздә тотарга кирәк. Саклагыч урман полосаларының киңлеген кабул итәргә кирәк:
- эре шәһәр торак пунктлары өчен-500 метрдан да ким түгел;
- урта шәһәр торак пунктлары өчен-100 метрдан да ким түгел;
- кече шәһәр һәм авыл торак пунктлары өчен-50 метрдан да ким түгел.
6.1.12. Муниципаль берәмлекләр чикләрендә, территориянең геоморфологик үзенчәлекләрен исәпкә алып, гидрографик челтәр базасында, табигый һәм яшелләндерелгән территорияләрнең территориаль өзлексез системасы рәвешендә табигый-экологик каркас системасын күздә тотарга кирәк.

Атмосфера һавасын саклау

6.2.1. Атмосфера һавасының норматив сыйфатын тәэмин итү өчен «атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон, СанПиН 2.1.6.1032-01 һәм СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләрен үтәү зарур.

6.2.2. Төзелешләрне проектлаганда атмосфера һавасының пычрануы чыганакларыннан атмосфера пычрануы дәрәҗәсен исәпләү юлы белән, аэроклиматик һәм геоморфологик шартларны исәпкә алып, атмосфера һавасының пычрануын бәяләү һәм аның сыйфатын үзгәртүне, гамәлдәге һәм планлаштырыла торган объектлар, ПДК яки һәр пычраткыч матдәнең якынча куркынычсыз дәрәҗәсен фаразлау зарур. Шулай ук атмосфераның пычрануын булдырмау буенча кисәтү чаралары, шул исәптән оештырылмаган ташлаулар һәм икенчел чыганаклар эшләнергә тиеш.

6.2.3. Территорияне планлаштыру буенча документацияне эшләгәндә әйләнә - тирә мохитне саклау буенча чараларны территориядән файдалануның махсус шартлары булган зоналарда үз-үзләрен тоту таләпләрен исәпкә алып нигезләү башкарыла.

6.2.4. Атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләр концентрациясе ГН 2.1.6.1338-03, ГН 2.1.6.309-07 һәм СанПиН 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп кабул ителә. Аларны үтәү халыкның сәламәтлегенә һәм аның яшәү шартларына турыдан-туры яки турыдан-туры йогынты ясамауны тәэмин итә.

6.2.5. Торак, иҗтимагый-эшлекле һәм рекреацион зоналарны атмосфера һавасы пычрану чыганакларына карата, җилләр өчен (өстен килүче юнәлештәге җилләр өчен) төп яктан урнаштырырга кирәк.

6.2.6. Торак зонада атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләр микъдары-ПДКдан, халык күпләп ял итә торган урыннарда, авыруларны дәвалау - профилактика учреждениеләре һәм тернәкләндерү үзәкләре урнашкан территорияләрдә 0,8 ПДКтан артмаска тиеш.

6.2.7. Атмосфера һавасының пычрану чыганаклары булып чикләрдән тыш барлыкка килә торган пычрану дәрәҗәсе ПДК һәм/яки торак зоналарны пычратуга керткән өлеш 0,1 ПДК дан артып киткән предприятиеләр, аларның аерым биналары һәм корылмалары тора.

6.2.8. Атмосфера пычрануның нокталары булган объектларны пычрану дәрәҗәләре билгеләнгән гигиена нормативларыннан артып киткән территорияләрдә проектлау һәм урнаштыру тыела. Гамәлдәге объектларны реконструкцияләү һәм техник яктан яңадан җиһазландыру, атмосферага зарарлы матдәләр чыгаруны рөхсәт ителгән чиккә кадәр киметү шарты белән, мондый территорияләрдә рөхсәт ителә. Калдыклар составында расланган ПДК яки яки якынча куркынычсызлык дәрәҗәләре булмаган матдәләр булса, объектларны проектлау һәм урнаштыру тыела.

6.2.9. Халык саулыгына һәм аның яшәү шартларына тискәре йогынты ясау чыганаклары булырга мөмкин булган объектларны урнаштыру һәм киңәйтү өчен мәйданчыклар аэроклиматик характеристиканы, җир рельефын, атмосферада индустриаль ташлауларның закончалылыгын, шулай ук атмосфераның пычрану потенциалын исәпләп сайлап алына.

6.2.10. I һәм II класслы зарарлы матдәләр белән пычрану чыганаклары булган җитештерү объектларын секундына 1 метрга кадәр тизлек белән, озак яки еш кабатлана торган штильләр, инверсияләр, томан белән (бер ел эчендә 30 - 40 процент, кыш дәвамында - 50 - 60 процент) җилләр күп булган районнарда урнаштырырга кирәк түгел.

6.2.11. Атмосфера пычрануның потенциалы (алга таба - АПП) - атмосфераның катнашмаларны чәчәргә сәләте. АПП СанПиН 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп, метеорологик параметрларның уртача еллык күрсәткечләре буенча билгеләнә.

6.2.12. I һәм II класслы предприятиеләрне югары һәм бик югары АПП булган территорияләрдә урнаштыру Россия Федерациясенең Баш дәүләт санитар табибы яисә аның урынбасары тарафыннан индивидуаль тәртиптә хәл ителә.

6.2.13. Әйләнә-тирә мохиткә һәм кеше саулыгына йогынты ясау чыганаклары булган сәнәгать объектлары, җитештерүләр һәм корылмалар өчен СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә санитар-яклау зоналары билгеләнә. Санитар-саклау зоналарында торак төзелешен һәм әйләнә-тирә мохитнең нормалаштырыла торган сыйфат күрсәткечләре белән башка территорияләрне урнаштыру тыела. Санитар-саклау зонасы яки аның бер өлеше резерв территория буларак карала алмый һәм җитештерү яки торак территорияне киңәйтү өчен файдаланыла алмый.

6.2.14. Атмосфера һавасын пычратудан саклауны СанПин 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Су ресурсларын саклау

6.3.1. Су объектларын саклау халыкның сәламәтлегенә куркыныч тудыручы һәм массакүләм йогышлы, паразитар һәм йогышлы булмаган авырулар үсешенә, судан файдалану шартларының начараюына яки аның януына, эчә торган, хуҗалык - көнкүреш, дәвалау һәм рекреация максатларының юкка чыгуына ярдәм итүче өслек һәм җир асты суларының пычрануын булдырмау һәм бетерү өчен кирәк.

6.3.2. Эчәргә яраклы, хуҗалык-көнкүреш һәм рекреацион судан файдалануның су объектлары пычранган дип санала, әгәр судан файдалану пунктларында су составы һәм үзлекләре күрсәткечләре хуҗалык эшчәнлегенең, көнкүреш кулланылышының турыдан-туры яки турыдан-туры булмаган йогынтысы астында үзгәрсә һәм халыкның судан файдалану өчен өлешчә яки тулысынча яраксызга әйләнсә.

6.3.3. Химик матдәләр микъдары су объектларында гигиеник рөхсәт ителгән концентрацияләрдән һәм рөхсәт ителгән матдәләрнең якынча рөхсәт ителгән ГН 2.1.5.1315-03 һәм ГН 2.1.5.2307-07 ГН 2.1.5.5.2307-07 ГН дәрәҗәләреннән артмаска тиеш.

6.3.4. Су объектларын саклау чараларын Россия Федерациясе Су кодексы, Татарстан Республикасы норматив хокукый актлары, билгеләнгән тәртиптә расланган санитар һәм экологик нормалар, шулай ук әлеге нормативлар таләпләре нигезендә күздә тотарга кирәк. Шул ук вакытта, хуҗалыкны эчәргә яраклы су белән тәэмин итү, халык ялы өчен файдаланыла торган су объектларында, шулай ук торак пунктлар чикләрендә урнашкан рекреация үзәкләрендә, шул исәптән санатор-курорт зоналарында, рекреация үзәкләрендә, пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясен үтәп, су объектларының пычрануын кисәтүне тәэмин итәргә кирәк.

6.3.5. Хуҗалык яки башка объектларны урнаштыру, проектлау, файдалануга тапшыру һәм эксплуатацияләү һәм су объектларының су сыйфатына йогынты ясарга сәләтле теләсә нинди эшләр башкарганда, СанПин 2.1.5.980-00 һәм СП 2.1.5.1059-01 билгеләнгән нормативларны үтәү мәҗбүри.

6.3.6. Торак, иҗтимагый-эшлекле, катнаш һәм рекреацион зоналарны юынты сулар чыгаруга карата су объектлары агымы буенча югарырак урнаштырырга кирәк.

6.3.7. Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдалану чыганаклары буларак файдаланыла торган сусаклагычларны һәм аларның түбән бьефларын эксплуатацияләүне сусаклагычларны проектлауга, төзүгә һәм эксплуатацияләүгә санитар һәм экологик таләпләрне исәпкә алып башкарырга кирәк.

6.3.8. Су объектлары ярларында урнашкан ял итү зоналарында су саклау чаралары ГОСТ 17.1.5.02-80 таләпләренә җавап бирергә тиеш.

6.3.9. Табигый сулыкны яки сулыкны үзгәртү яки төзекләндерү эшләре аның табигый чыгышын саклау шарты белән башкарыла.

6.3.10. Порт корылмаларын урнаштыруны таләп итүче предприятиеләрне кимендә 200 метр ераклыктагы селитеб территориясенә карата, су агымы буенча түбәнрәк урнаштырырга кирәк.

6.3.11. Предприятие, склад хуҗалыклары, хуҗалыклар һәм башка объектлар территорияләреннән өске су чистарту корылмаларында, нигездә, җитештерү ихтыяҗларына чистартылган сулардан файдаланып чистартылырга тиеш.

6.3.12. Су объектларына юынты һәм дренажлы суларны агызу тыела:
- табигый дәвалау ресурслары булган;
- аеруча саклана торган су объектларына кертелгән;
- эчәргә яраклы һәм хуҗалык-көнкүреш су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары чикләрендә урнашкан;
- дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар (тау-санитар) саклау округларының I, II зоналары чикләрендә, туризм, спорт һәм халык күпләп ял итә торган урыннарда урнашкан;
- балык саклау зоналары, балык хуҗалыгы тыюлыклары чикләрендә урнашкан зоналары.

6.3.13. Эчәргә яраклы һәм хуҗалык өчен файдаланыла торган су объектлары өчен 2.1.4.110-02 СанПиН нигезендә санитар саклау зоналары билгеләнә. Санитар саклау зоналары территориясендә санитар төзекләндерү буенча чаралар үтәргә кирәк. Җир асты суларының химик пычрану куркынычын тудыручы объектларны урнаштыру санитар саклау зонасының III поясы чикләрендә, Татарстан Республикасы буенча Роспотребнадзор идарәсе бәяләмәсе булганда гына, су горизонтын пычратудан саклау буенча махсус чаралар үтәлгән очракта гына рөхсәт ителә.

6.3.14. Уңай гидрологик режимны саклау, санитар торышны яхшырту, өске су объектларыннан рациональ файдалану өчен су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары куела, алар кысаларында хуҗалык итү өчен махсус режим регламентлана. Гражданнарның су объектларына ирекле үтеп керүен тәэмин итү максатларында яр буе полосасы билгеләнә.

6.3.15. Су саклау зоналары, яр буе саклау һәм яр буе полосалары, шулай ук аларны саклау һәм хуҗалыктан файдалану режимнары Россия Федерациясе Су кодексы белән билгеләнә.

6.3.16. Өске суларны пычратудан саклауны СанПин 2.1.5.980 - 00 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк. Җир асты суларын пычратудан саклауны 2.1.5.1059-01 СП билгеләгән таләпләр нигезендә башкарырга кирәк.

6.4. Туфракны саклау

6.4.1. Җирне саклау буенча таләпләр пычранган туфракларның кеше сәламәтлегенә һәм яшәү шартлары мөмкин булган территорияләргә куела һәм туфракның спецификасын,

территориянең туфрак - климат үзенчәлекләрен, химик кушылмаларның һәм элементларның фон эчтәлеген исәпкә алып билгеләнә.

6.4.2. Туфракларның торышын бәяләү СанПиН 2.1.7.1287-03 таләпләренә туры китереп, нормативтан тыш пычрану участокларын ачыклау максатыннан үткәрелә.

6.4.3. Кеше өчен потенциаль куркыныч булган химик һәм биологик матдәләр, биологик һәм микробиологик организмнар туфракларында тоту, шулай ук радиация фонының дәрәҗәсе билгеләнгән ПДК (дәрәҗәләрдән) артмаска тиеш.

6.4.4. Туфрак сыйфатына гигиеник таләпләр, беренче чиратта, мәктәпкәчә белем бирү һәм гомуми белем бирү оешмалары, спорт, уен, балалар мәйданчыклары, торак төзелеше, ял итү мәйданчыклары, рекреацион зоналар, эчә торган су чыганакларын санитар саклау зоналары, су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары, санитар - яклау зоналары өчен билгеләнә.

6.4.5. Объектларны урнаштыру өчен мәйданчыкны сайлау туфракның физик-химик үзенчәлекләрен, аларның составын; табигый-климат характеристикасы (җилләр Розасы, явым-төшем күләме, температура режимы); туфракларның ландшафтлы, геологик һәм гидрологик характеристикалары; хуҗалык кулланылышы төрләрен исәпкә алып башкарыла.

6.4.6. Татарстан Республикасы буенча Россия кулланучылар күзәтчелеге идарәсе бәяләмәсеннән башка төзелеш өчен җир кишәрлекләре бирү рөхсәт ителми.

6.4.7. Торак урыннардагы туфракның санитар-эпидемиологик яктан куркыныч дәрәҗәсе буенча пычрану дәрәҗәсе буенча 5 категориягә бүленергә мөмкин: чиста, рөхсәт ителгән, уртача куркыныч, куркыныч һәм гадәттән тыш куркыныч. Химик һәм эпидемиология күрсәткечләре буенча туфракка карата таләпләр әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән.

6.4.8. 2.1.7.1287-03 СанПиН нигезендә авыл хуҗалыгы кулланылышындагы туфрак химик матдәләр белән пычрану дәрәҗәсе буенча түбәндәге категорияләргә бүленергә мөмкин: рөхсәт ителгән, уртача куркыныч, куркыныч һәм гадәттән тыш куркыныч (әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 2 нче таблицасы). Пычрануга бәйле рәвештә туфрактан файдалану буенча рекомендацияләр 6 нчы кушымтаның 3 нче таблицасында әлеге нормативларга китерелгән.

6.4.9. Туфракны саклау буенча чаралар һәр конкрет очракта, пычрану категориясен исәпкә алып эшләнә һәм махсус куллану режимнарын кертү; максатчан билгеләнешен үзгәртү; туфракны рекультивацияләү һәм мелиорацияләү, уңдырышлылыкны торгызуны күздә тотарга тиеш.

6.4.10. Торак зоналарда, транспортның йогынтысы зоналарында, күмелгән сәнәгать калдыклары (полигоннарга якын-тирә территорияләр туфраклары), сәнәгать һәм коммуналь калдыклар җыелу урыннарында, авыл хуҗалыгы җирләре, санитар-яклау

зоналары территорияләрендә туфракның торышына мониторинг үткәрелергә тиеш. Тикшеренүләрнең күләме һәм мониторинг вакытында өйрәнелә торган күрсәткечләр исемлеге, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе белән килешү максатларын һәм бурычларын исәпкә алып, һәр конкрет очракта билгеләнә. Җирләрне деградацияләүне булдырмау, туфракның уңдырышлылыгын һәм пычранган территорияләрне торгызу максатларында җирләрне әйләнештән алу белән консервацияләргә рөхсәт ителә.

6.4.11. Радиоактив һәм химик пычрануга дучар булган җирләр авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрдән файдалануда чикләнергә, алардан төшереп калдырылырга тиеш һәм аларны атсервацияләү өчен запас җирләренә күчерелергә мөмкин. Мондый җирләрдә авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү һәм сату тыела. Җирләрне консервацияләү тәртибе Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә.

Тавыштан һәм тирбәлештән саклау

6.5.1. Торак пунктларны планлаштыру һәм төзүне тавыш бирүнең рөхсәт ителгән дәрәҗәләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

6.5.2. Нормалаштырыла торган территорияләр өчен тавыш бирүнең рөхсәт ителгән шартлары, тышкы тавышның төп чыганакларының тавыш характеристикалары, көтелгән тавыш дәрәҗәсен билгеләү тәртибе һәм исәп-хисап нокталарында аларны киметү таләп ителә торган шартларны 51.13330.2011 СП нигезендә кабул итәргә кирәк. Төрле территорияләрдә кеше өчен тавыш йогынтысының максималь дәрәҗәләре әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелгән.

6.5.3. Тышкы тавыш чыганакларыннан саклау объектлары булып торак һәм җәмәгать бинаалары, торак төзелеше территорияләре, җитештерү предприятиеләренең эш урыннары тора.

6.5.4. Гамәлдәге аэропортлар янында һәм гамәлдәге территорияләрдә яңа проектлана торган аэропортлар, аэродромнар, вертодромнар янында торак төзелешенең гамәлдәге территорияләрендә авиация тавышы дәрәҗәләре ГОСТ 22283-88 билгеләнгән күрсәткечләрдән артмаска тиеш.

6.5.5. Торак пунктларны тавышлы саклау чараларын СП 51.13330.2011 таләпләренә туры китереп карарга кирәк.

6.5.6. Ешлыкларның ешлыгы - 20 Гц ешлыктан түбәнрәк булган тавыш тирбәлешләре һәм дулкыннары. Инфразвукның техноген чыганаклары булып түбәндәгеләр тора ала: ешлыгы белән секундына 20 циклдан ким булган җиһазлар, транспорт, аэродинамик һәм бәрелү гамәлләре сәнәгать җайланмалары, су асты һәм җир асты шартлаулары һ. б. Инфразвукның рөхсәт ителгән күрсәткечләре нормалары СН 2.2.4/2.1.8.583-96 белән регламентлана, алар әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 5 нче таблицасында китерелгән.

6.5.7. Инфратавышка каршы көрәшнең иң нәтиҗәле ысулы - чыганакта технологик җиһазларның эш режимнарын үзгәртү, аэродинамик процессларның интенсивлыгын киметү (тизлекне чикләү) юлы белән аны киметү. җылылык электростанцияләрен ташлау системалары һ. б.). Инфразвукның кимүе аны тарату юлында интерференцион типтагы тавышкиметкечләр куллану юлы белән мөмкин.

6.5.8. Торак пунктларда яңа төзелеш һәм реконструкция территорияләре тирбәлеш параметрлары буенча СН 2.2.4/2.1.8.566-96 таләпләре буенча бәяләнергә тиеш

6.5.9. Торак һәм җәмәгать биналарында, торак төзелеше территориясендә тирбәлеш чыганаклары булып инженер челтәрләре һәм корылмалар, җитештерү предприятиеләрен урнаштыру һәм җиһазлау, эш вакытында зур динамик йөкләмәләр тудыра торган транспорт чаралары тора ала, алар грунтта һәм төзелеш конструкцияләрендә тирбәлеш таралуга китерә, шулай ук сейсмик активлыкка китерә. Тирбәлеш тавыш барлыкка килүнең сәбәбе булырга мөмкин. Торак һәм җәмәгать биналарында, торак төзелеше территориясендә, эш урыннарында тирбәлеш дәрәҗәсе гамәлдәге норматив документлар белән билгеләнгән күрсәткечләрдән артмаска тиеш.

6.5.10. Тирбәлештән саклау буенча чаралардан түбәндәгеләр күздә: биналарны һәм корылмаларны тирбәлеш чыганакларыннан бетерү; биналарны һәм корылмаларны проектлаганда тирбәлеш чыганагы барлыкка килә торган динамик йөкләнешне киметү чаралары.

6.6. Электромагнит кырлардан саклау

6.6.1. Җирлек территорияләрен электромагнит кырлар йогынтысыннан саклау өчен, шулай ук электромагнит нурланышларның санитар-яклау зоналары күләмнәрен билгеләгәндә гамәлдәге норматив документларга таянып эш итәргә кирәк. Радиотапшыручы радиотехник объектлар өчен санитар-яклау зоналары күләмен билгеләү радиоешлык диапазонының электромагнит нурланышлары буенча гамәлдәге нормалар һәм радиоешлыкларның интенсивлыгын исәпләү методикалары нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.6.2. Электромагнит кырлардан, нурланышлардан һәм нурланышлардан саклау буенча махсус таләпләр куела:
- барлык типтагы стационар радиотехник объектлар (радиоүзәкләр, радио - һәм телевизион станцияләр, радиолокацион һәм радиорелей станцияләрен дә кертеп һ. б.) өчен;
- электромагнит энергиясен алучы башка объектларның, югары көчәнештәге ВЛ һәм башка объектлар;
- кәрәзле элемтә системалары элементлары һәм башка хәрәкәтчән элемтә төрләре.
6.6.3. Радиоешлык диапазонының тышкы электромагнит кыры йогынтысына дучар ителгән Торак, иҗтимагый һәм җитештерү биналары эчендә радиоешлыклы радиотехник объектлар (алга таба - ПРТО) тарафыннан төзелә торган электромагнит кырының дәрәҗәсе халык өчен билгеләнгән СанПиНнан артмаска тиеш. 2.1.8/2.2.4.1383-03 СанПиН

2.1.8/2.2.4.1190-03 - СанПин 2.1.2645-10 һәм 6 нчы кушымтаның таблицасында китерелгән 6 нчы кушымтаның икенче нурланышын исәпкә алып, әлеге нормативларга туры килә.

6.6.4. 3-30 МГц диапазонындагы антенналар радиостанцияләре һәм 26,5 - 27,5 МГц ешлыкларының гражданнар диапазоны радиостанцияләре урнаштыру СанПиН 2.1.8/2.2.4.1383-03 таләпләренә туры китереп башкарыла.

6.6.5. Халыкны ПРТО антеннары тарафыннан төзелә торган электромагнит кырлар йогынтысыннан саклау максатларында, ПРТОның перспективалы үсешен исәпкә алып, санитар-саклау зоналары һәм төзелешне чикләү зоналары билгеләнә (бинадан читтә 10 Вт артмаган эффектив нурланышлы бер стационар радиостанцияне урнаштыру очракларыннан тыш). Санитар-яклау зонасы чикләре әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 6 нчы таблицасында күрсәтелгән җир өслегеннән 2 метр биеклектә билгеләнә.

6.6.6. Корылманы чикләү зонасы тышкы чикләрдә җир өслегеннән 2 метрдан артык биеклектә элеккеге тромагнит кырлары ПДДАдан артып киткән территориядән гыйбарәт. Төзелешнең чикләү зонасының тышкы чиге перспективалы төзелеш биналарының максималь биеклеге буенча билгеләнә, аларның өске каты биеклегендә электромагнит кырларының дәрәҗәсе ПДДАдан артмый.

6.6.7. Торак төзелеше территориясендә урнашкан 100 кВт артык тапшыручылар егәрлеге белән санитар-яклау зонасы чикләре Россия Федерациясенең Баш дәүләт санитар табибы яисә аның урынбасарының карары белән билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

6.6.8. Санитар-яклау зонасы һәм төзелешне чикләү зонасы торак төзелеше территориясе сыйфатында һәм әйләнә-тирә мохитнең нормалаштырыла торган сыйфат күрсәткечләре булган башка объектлардан файдалана алмый, шулай ук предприятиенең резерв территорияләре буларак карала һәм сәнәгать мәйданчыгын киңәйтү өчен файдаланыла алмый.

6.6.9. Халыкны электр кыры тәэсиреннән саклау максатларында, аның ВЛ барлыкка килүе, СанПиН 2.2.1./2.1.1.100-03 таләпләренә туры китереп санитар өзеклекләр куела. 12.1.051-90 ГОСТ нигезендә ВЛ өчен шулай ук сак зоналары билгеләнә.

6.6.10. Халыкны электромагнит кырлардан, нурланышлардан һәм нурланышлардан саклау чаралары үз эченә алырга тиеш:
- электромагнит кыр чыганакларын рациональ урнаштыру һәм саклау чараларын куллану;
- антенналарның бушатыла торган куәтен киметү;
- нурланыш чыганакларына, шул исәптән икенчел нурланыш чыганакларына (челтәрләргә, биналар конструкцияләренә, коммуникацияләренә)керү мөмкинлеген чикләү;
- югары вольтлы идәннәрдән санитар өзекләр урнаштыру.

6.7. Радиацион куркынычсызлык

6.7.1. Җирлек территориясендә радиацион куркынычсызлыкны тәэмин итү буенча таләпләр 1996 елның 9 гыйнварындагы 3-ФЗ номерлы «Халыкның радиацион куркынычсызлыгы турында» гы Федераль закон, СанПин 2.6.1.2523-09 (РРБ-99/2009), СП 2.6.1.2612-10 (ОССРБ-99/2010) белән билгеләнгән һәм нурланышның җайга салынулы табигый чыганакларына: радон изотоплары һәм аларның һавада таралу продуктлары., төзелеш әйберләрендә булган табигый радионуклидларның гамма-нурланышы, эчәргә яраклы суда, ашламаларда һәм файдалы казылмаларда табигый радионуклидлар**.**

6.7.2. Халыкның радиацион куркынычсызлыгы тәэмин ителә:
- радиацион контроль һәм радиацион хәл турында мәгълүмат системасын оештыру белән;
- халыкны, шулай ук әйләнә-тирә мохит компонентларын радиацион авария булган очракта саклау буенча чаралар үткәрү һәм планлаштыру нәтиҗәлелеге белән.
6.7.3. Татарстан Республикасының муниципаль берәмлекләре территорияләрен төзелеш өчен бүлеп бирер алдыннан, СП 2.6.1.2612-10 (ОСПОРБ-99/2010), СанПиН 2.6.1.2800-10 һәм СП 11-102-97 таләпләренә туры китереп, радиацион хәлгә бәя бирергә кирәк.

6.7.4. Торак һәм иҗтимагый биналар төзү өчен территорияләрне сайлаганда гамма-нурланышның эквивалент дозасы 0,3 МкВ/сәгатьтән дә ким булмаган һәм грунт өслегеннән радон агымы тыгызлыгы 80 мБк/(кв. метр) артмаган участоклар сайлап алына. Биналар һәм корылмалар урнаштырганда, гамма-нурланышның эквивалент дозасы 0,6 МкВ/сәгатьтән артмаган территорияләрне сайлыйлар, ә корылма контурасы чикләрендә радон өслегеннән грунт агымының тыгызлыгы 250 мБк/(кв.метр) тәшкил итә. Әлеге параметрлар арткан очракта, проектта бинаны гамма - нурланыш һәм радонның югары дәрәҗәләреннән саклау системасы каралырга тиеш.

6.7.5. Радиоактив пычратуларны эзләү барышында ачыкланган төзелеш участоклары инженерлы әзерләнүләр барышында дезактивация үтәргә (радиацион реабилитация) тиеш.

6.7.6. Радиация объектын урнаштыру урынын сайлаганда объектның категориясен, аның потенциаль радиацион, химик һәм халык һәм әйләнә - тирә мохит өчен куркыныч булуын исәпкә алырга кирәк. Яңа төзелә торган объектның мәйданы төзелеш нормаларына һәм кагыйдәләренә, проектлау нормаларына һәм СП 2.6.1.2612-10 таләпләренә туры килергә тиеш.

6.7.7. Ионлы нурланыш объектыннан яклауны проектлаштырганда объект территориясеннән читтә халык өчен эквивалент дозаның егәрлеге 0,06 мкЗв/С дан артмаска тиеш, ә персонал һәм халык өчен биналарда һәм объект территориясендә әлеге норматив 7 нче таблицаның 6 нчы кушымтасы нигезендә билгеләнә.

6.8. Микроклиматны көйләү

6.8.1. Торак пунктлар территорияләрен планлаштырганда һәм төзегәндә горизонт яклары буенча яктылык проеммаларын һәм проектлана торган биналар өчен яктылык климаты коэффициентын билгеләү 83нче таблица буенча кабул ителергә тиеш.

83 нче таблица

Горизонт һәм проектлаштырыла торган биналар өчен яктылык климатының коэффициенты ягыннан яктылык проеммаларын билгеләү

Яктылык проемнары	Горизонт яклары буенча яктылык проемнарының ориентлашуы	Яктылык климатының коэффициенты
Биналарның эчке стеналарында	Т, ТКч, ТКб, Кб, Кч, ККч, ККб, К	1
Туры почмаклы һәм трапеция сыман фонарьләрдә	Т-К, Кч-Кб, ТКч-ККб, ККч-ТКб	1
“Шед” тибындагы фонарьләрдә	Т	1
Зенит фонарьләрендә	-	1
Искәрмә: 1. Т-төньяк; ТКч-төньяк-көнчыгыш; ТКб-төньяк-көнбатыш; Кб-көнбатыш; Кч-көнчыгыш;ККч- көньяк-көнчыгыш; ККб-көньяк - көнбатыш; К-көньяк. Т-К-төньяк - көнбатыш, Кч-Кб- көнчыгыш -көнбатыш , ТКч-ККб-төньяк көнчыгыш-көньяк көнбатыш, ККч-ТКб-көньяк көнчыгыш-төньяк көнбатыш 2. Дәвалау учреждениеләрендә ут яклары буенча яктылык проемнарының ориентлашуы СНиП 31-06-09 нигезендә кабул итәргә кирәк.		

6.8.2. Биналар һәм территорияләр инсоляциясе дәвамлылыгын исәпләгәндә билгеләнгән тәртиптә расланган инсоляция графиклары буенча, СанПиН таләпләренә туры китереп башкарыла 2.2.1/2.1.1.1076-01

Инсоляциянең озынлыгы түбәндәге торак биналарында регламентлана;

мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында;

белем бирү оешмаларында, балаларга өстәмә белем бирү оешмаларында, һөнәри белем бирү оешмаларында, интернат-мәктәпләрдә, балалар йортларында һ. б.;

дәвалау-профилактика, санатор-сәламәтләндерү һәм курорт учреждениеләрендә;

социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләрендә (инвалидлар һәм өлкәннәр өчен интернат-йортлар һ. б.).

6.8.3. Торак һәм җәмәгать биналары өчен өзлексез инсоляция дәвамлылыгы биналарның тибына һәм функциональ билгеләнешенә, шәһәрнең планлаштыру зоналарына

дифференцияль рәвештә билгеләнә һәм 22 марттан 22 сентябрьгә кадәр бер көнгә кимендә 2 сәгать тәшкил итәргә тиеш.

6.8.4. Торак биналарда инсоляция дәвамлылыгы бер бүлмәдә 1 - 3 бүлмәле фатирларда һәм 4 һәм аннан да күбрәк бүлмәләр булган ике бүлмәдә булырга тиеш. Инсоляция дәвамлылыгының өзелүе рөхсәт ителә, шул вакытта ,чорларның берсе 1,0 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш. Шул ук вакытта, нормалаштырыла торган инсоляциянең суммар озынлыгы 0,5 сәгатькә артырга тиеш.

6.8.5. Инсоляциянең озынлыгы 0,5 сәгатькә, 2 - 3 бүлмәле фатирларда һәм 3 бүлмәдән дә ким булмаган бүлмә инсоляцияләнә торган күп бүлмәле фатирларда (4 һәм аннан да күбрәк бүлмә), шулай ук, аеруча катлаулы шәһәр төзелеше шартларында төзелеш урнаштырганда кимүе рөхсәт ителә.

6.8.6. Балалар өчен уен мәйданчыклары, спорт мәйданчыклары, торак биналар, мәктәпкәчә оешмаларның төркем мәйданчыклары, спорт зонасы, гомуми белем бирү мәктәпләре һәм мәктәп-интернатларның ял итү зоналары, стационар тибындагы дәвалау - профилактика учреждениеләренең ял зоналары территорияләрендә инсоляция дәвамлылыгы җир мәйданының 50 процентында кимендә 3 сәгать тәшкил итәргә тиеш.

6.8.7. Инсоляциянең артык җылылык йогынтысын чикләү буенча таләпләр аерым фатирларның торак бүлмәләренә яки коммуналь фатирларның бүлмәләренә, гомуми белем бирү мәктәпләре, мәктәп - интернатлар һәм башка урта махсус уку йортлары, дәвалау - профилактика, санатор - сәламәтләндерү һәм социаль тәэмин итү учреждениеләренең көньяк-көнбатыш һәм көнбатыш юнәлешенә ия булган бүлмәләренә кагыла.

6.8.8. Елның эссе вакытында инсоляцияләрнең һәм территорияләрнең артык җылы йогынтысын чикләү биналарның планлаштыру һәм юнәлеш бирү, территорияләрне төзекләндерү белән тәэмин ителергә тиеш, ә биналарны кояштан саклау мөмкинлеге булмаганда, кояшны саклауның конструктив һәм техник чараларын күздә тотарга кирәк. Инсоляция территорияләренең җылылык йогынтысын чикләү биналарны кысу, махсус ышыкландыручы җайланмалар һәм рациональ яшелләндерү белән тәэмин ителергә тиеш.

6.8.9. Инсоляциянең артык җылылык йогынтысын чикләү чаралары биналарны табигый яктырту нормаларын бозуга китермәскә тиеш.

6.9. Җитештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү

6.9.1. Торак пунктлар территорияләрен планлаштыру һәм төзегәндә әйләнә-тирә мохитнең җитештерү һәм куллану калдыклары белән пычрануын булдырмау буенча чараларны күздә тотарга кирәк.

6.9.2. Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре территориясендә барлыкка килә торган калдыкларны җыю, транспортлау, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру

һәм урнаштыру системасын оештыруны Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен санитар чистартуның генераль схемаларына һәм Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен төзекләндерү кагыйдәләренә туры китереп күздә тотарга кирәк.

6.9.3. Проект документациясен эшләгәндә җитештерү һәм куллану калдыкларының барлыкка килү, җыю, куллану, зарарсызландыру, транспортлау һәм урнаштыруга анализ ясалырга тиеш, шул исәптән калдыклар барлыкка килүнең иң куркыныч чыганакларын һәм оештырылмаган чүплекләрне ачыклау да;
калдыклар барлыкка килү күләмнәрен киметү, аларны утильләштерү һәм зарарсызландыру өлкәсендә потенциалны бәяләү;
проектны төзү һәм эксплуатацияләү чорында калдыклар барлыкка килү һәм эш итү, чыгару һәм зарарсызландыру күләмнәре фаразы.
6.9.4. Калдыкларны урнаштыруның һәм утильләштерүнең экологик куркынычсызлык шартларын булдыру чаралары комплекслы рәвештә (калдыклар барлыкка килү чыганагыннан алып утильләштерү, урнаштыру урынына кадәр) эшләнергә тиеш. Торак пунктларның төркемнәре өчен үзәкләштерелгән җирлекара полигоннарны проектлау тәкъдим ителә.

6.9.5. Полигоннарны урнаштыру рөхсәт ителми:
- су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары территорияләрендә;
- дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар (тау-санитар) саклау округларында;
- өслек су объектларының су саклау зоналарында;
- ярыкланган токымнарның өслегенә чыгу урыннарында;
- су күтәрүче горизонтларны туплау урыннарында;
- халык күпләп ял итә һәм сәламәтләндерү учреждениеләре урнашкан урыннарда.
6.9.6. Калдыкларны утильләштерү, термик йогышсызландыру һәм урнаштыру объектлары төзелеше өчен җир кишәрлекләрен сайлау, гамәлдәге санитар нормаларга (СанПиН) туры китереп, әлеге максатларда территорияне куллану мөмкинлекләрен бәяләүдән чыгып башкарылырга тиеш 2.2.1/2.1.1.1200-03(СанПиН 2.1.7.1322-03).

6.10. Үсемлекләр һәм хайваннар дөньясын саклау

6.10.1. «Әйләнә-тирәлекне саклау турында»гы 2002 елның 10 гыйнварындагы 7нче номерлы Федераль закон нигезендә шәһәр округлары һәм җирлекләрнең яшел фондын саклау яшел фондны саклауны һәм үстерүне тәэмин итә торган һәм экологик хәлне нормальләштерү һәм уңайлы әйләнә-тирә мохит булдыру өчен кирәкле чаралар системасын күздә тота.

6.10.2. Яңа төзелешне проектлауны һәм гамәлдәге төзелешне заманча торышын һәм гамәлдәге яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклауны исәпкә алып башкарырга

кирәк. Бер үк вакытта Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең яшел утыртмаларын булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре таләпләре дә үтәлергә тиеш.

6.10.3. Кыйммәтле үсемлекләр дөньясы объектларын фәнни һәм хуҗалык мөнәсәбәтләрендә саклауны тәэмин итү максатларында аеруча саклаулы табигать территорияләре һәм акваторияләр бүлеп бирелергә мөмкин, алар өчен махсус сак режимы билгеләнә.

6.10.4. «Хайваннар дөньясы турында» 1995 елның 24 апрелендәге 52 - ФЗ номерлы Федераль закон таләпләренә туры китереп, объектларны урнаштыру, проектлау һәм төзүдә һәм хуҗалык эшчәнлегенең башка төрләрен тормышка ашырганда, хайваннар дөньясы объектларының яшәү тирәлеген һәм аларның үрчү, нагула, ял итү һәм миграция юлларын саклау, шулай ук территорияләрнең һәм акваторияләрнең саклау участокларының кагылгысызлыгын тәэмин итү буенча чаралар каралырга һәм үткәрелергә тиеш.

6.10.5. Хайваннар дөньясы объектларының хуҗалык һәм фәнни яктан кыйммәтле булган яшәү урыннарын саклау максатларында, аларның яшәү циклларын (үрчетү, яшь үрчетү, нагул, ял итү, миграция һ.б.) тормышка ашыру өчен кирәкле территорияләр һәм акваторияләрнең саклау участоклары бүлеп бирелә. Территорияләрнең һәм акваторияләрнең саклау участокларында хуҗалык эшчәнлегенең аерым төрләре тыела яки аларны үткәрү вакыты һәм технологияләре регламентлана, әгәр алар хайваннар дөньясы объектларының тормыш циклларын бозалар икән.

6.12. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау. Уртак таләпләр.

6.12.1. Тарихи-мәдәни билгеләнештәге җирләрнең категорияләре һәм алардан файдалану режимнары Россия Федерациясе Җир кодексының 99 статьясы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

6.12.2. Мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр) җирләрендә эшчәнлекне җайга салу «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» 2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм алар нигезендә нәшер ителгән норматив хокукый актлар таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.12.3. Хәрби һәм граждан җеназәләре җирләрендәге эшчәнлекне җайга салу 1996 елның 12 гыйнварындагы 8 нче номерлы «җирләү һәм җирләү эше турында» гы Федераль законы, «Ватанны саклаганда һәлак булучыларның истәлеген мәңгеләштерү турында»гы 1993 елның 14 гыйнварындагы 4291-1 номерлы Россия Федерациясе законы, әлеге нормативларның «махсус билгеләнештәге зоналар» бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла. Җирләнгән обьектлар мәдәни мирас объектлары булып саналган очракта, 2002 елның 25 июнендәге 73нче номерлы “Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирасы (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) обьектлары»турындагы Федераль закон таләпләре нигезендә карала.

Мәдәни мирас объектларын саклау

6.12.4. “Мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклау” бүлеге, Мәдәни мирас объектларын ачыклау, исәпкә алу, өйрәнү, аларның җимерелүенә яки зыян китерүенә юл куймау, мәдәни мирас объектларының сакланышын һәм кулланылышын контрольдә тоту максатыннан, территориаль планлаштыру документларын эшләү өчен (яки процессында) эшләнә. Мәдәни мирас объектларын саклау таләпләре шәһәр төзелеше регламентларына һәм проект документларына кертелә.

6.12.5. Мәдәни мирас объектының сакланышын тәэмин итү максатларында аның белән бергә территориядә мәдәни мирас объектын саклау зоналары: сак зонасы, төзелеш һәм хуҗалык эшчәнлеген җайга салу зонасы, саклана торган табигать ландшафты зонасы билгеләнә. Шәһәр төзелеше һәм табигый-ландшафт ситуациясенә карап, мәдәни мирас объекты зоналарның кайберәүләренә, яки барлык төрләренә дә ия булырга мөмкин.
Мәдәни мирас объектларының саклау зоналарын эшләү мәдәни мирас объектларын дәүләт тарафыннан саклау чарасы булып тора.
6.12.6. Мәдәни мирас объектын саклау зоналарының кирәкле составы мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты белән билгеләнә.
Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты - Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең территориаль планлаштыру документларының бер өлеше.
Саклау зоналары проекты мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен, җирләрдән файдалану режимнарын һәм әлеге зоналар чикләрендә шәһәр төзелеше регламентларын билгели.
Искәрмә:

1. Мәдәни мирас объектын саклау зоналары проектын эшләү табигый, тарихи-архитектура, тарихи-шәһәр төзелеше, архив һәм башка тикшеренүләргә нигезләнә, аларның нәтиҗәләре мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проектының мәҗбүри состав өлеше булып торган тарихи - мәдәни терәк план документлары комплексында теркәлә.

2. Мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты дәүләт тарихи-мәдәни экспертиза үтәргә тиеш.

3. Саклау зоналары территориясе чикләре гамәлдә булган һәм (яки) булмаган җир биләмәләре һәм җирдән файдалану чикләре белән туры килмәскә мөмкин.

6.12.7. Җирләрдән файдалану режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары шәһәр төзелеше эшчәнлеген тормышка ашырганда тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне саклау зоналары чикләрендә планлаштыру, төзелеш, композицияләр, табигый ландшафт, масштаб, стиль, материаллар, төс һәм декоратив элементлар белән берләшкән биналарның һәм корылмаларның күләмле-пространство структурасын, табигый һәм булдырылган әйләнә-тирә мохит белән чагыштыруны тәэмин итәргә тиеш.

6.12.8. Билгеләнгән саклау зоналары чикләрендә җирләрдән һәм шәһәр төзелеше регламентларыннан файдалану режимнарын үтәү шәһәр төзелеше һәм хуҗалык

эшчәнлеген башкарганда мәҗбүри. Җирләрдән файдалануның билгеләнгән режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары турындагы мәгълүматлар муниципаль берәмлекләрнең төзелеш кагыйдәләренә кертелә. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары булуы турында белешмәләр Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына, Дәүләт шәһәр төзелеше кадастрына һәм дәүләт җир кадастрына кертелә.

Искәрмә:

Тарихи-мәдәни кыйммәткә ия булган объектларны саклау зоналары чикләрендә ачыкланган һәм ачыкланган мәдәни мирас объектларын мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына кертү нәтиҗәсендә, мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты төзәтмәләр кертергә тиеш.

6.12.9. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләре (Россия Федерациясе халыкларының аеруча кыйммәтле мәдәни мирас объектларын һәм Бөтендөнья мирасы исемлегенә кертелгән мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләреннән тыш), шулай ук җирләрдән файдалану режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты нигезендә раслана:
- федераль әһәмияттәге мәдәни мирас объектларына карата - Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан мәдәни мирас объектларын саклау буенча федераль орган белән килештерү буенча;
- региональ һәм җирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларына карата - «Мәдәни һәм тарихи кыйммәтләрне саклау һәм алардан файдалану турында» Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә.
6.12.10. Һәйкәлләрнең яки ансамбльнең бөтенлеген бозмый торган, җимерелү куркынычлыгы булмаган эшләрдән кала, тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау зоналары чикләрендә җир, төзелеш, мелиорация, хуҗалык һәм башка эшләр башкару тыела.

6.12.11. Һәйкәл яки ансамбльне һәм (яки) аларның территорияләрен, шул исәптән җир төзелеше, җир, төзелеш, мелиорация, хуҗалык һәм башка эшләрне саклау буенча һәм тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне саклау зоналарында эшләр башкару проектлары мәдәни мирас объектларын саклау буенча тиешле органнар белән килештерелергә тиеш.

Күрсәтелгән эшләрне башкарганда, хуҗалык үзләштерелергә тиешле территориядә мәдәни мирас объекты билгеләре булган (Реестрга кертелгән яки ачыкланган) объектларның булмавы турында, шулай ук дәүләт тарихи - мәдәни экспертизасы һәм дәүләт экология экспертизасының уңай бәяләмәләрен алган төзелеш процессында әлеге объектларның сакланышын тәэмин итү буенча эшләр башкару проектларында дәүләт тарихи-мәдәни экспертиза бәяләмәләре булу мәҗбүри.

6.12.12. Мәдәни мирас объектларында мәдәни мирас объектының физик сакланышын тәэмин итүгә юнәлдерелгән ремонт - реставрация эшләре, шул исәптән: мәдәни мирас объектын консервацияләү, һәйкәлне ремонтлау, һәйкәлне яки ансамбльне

реставрацияләү, мәдәни мирас объектын заманча файдалану өчен җайлаштыру, шулай ук фәнни - тикшеренү, эзләнү, проект һәм җитештерү эшләре, фәнни - методик җитәкчелек, техник һәм авторлык күзәтчелеге рөхсәт ителә.

Искәрмә:

1. Аерым очракларда, археологик мирас объектын саклау астында, билгеләнгән тәртиптә, казу эшләреннән археологик табылдыкларны тулысынча яки өлешчә алып башкарыла торган коткару археологик кыр эшләре алына.

2. Объектның тарихи, архитектура, фәнни, сәнгать, шәһәр - төзелеш, эстетик яки башка әһәмиятлелеге булганда һәм аны торгызу өчен кирәкле җитәрлек фәнни мәгълүматлар булганда (аерым очракларда) югалган мәдәни мирас объектын торгызу рөхсәт ителә.

6.12.13. Физик һәм юридик затлар мәдәни мирас объекты территориясендә хуҗалык эшчәнлеген башкарырга, җир кишәрлегеннән (яки су объекты участогы) файдаланырга хокуклы һәм әлеге территориядән файдалану режимын һәм “Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләр)” турында 2002 елның 25 июнендәге 73нче номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе җир законнары һәм «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»гы 2005 елның 1 апрелендәге 60нчы номерлы Татарстан Республикасы законы белән билгеләнгән таләпләрне үтәргә тиеш.

6.12.14. Әгәр күрсәтелгән объектларның торышына, әйләнә-тирә тарихи-мәдәни мохиткә зыян китермәсә, шулай ук башка затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаса, мәдәни мирас объектлары төрле максатлар өчен кулланыла ала (объект милекчесе теләге буенча). Бу очракта түбәндәге таләпләрне үтәү мәҗбүри:
- реестрга кертү өчен нигез булып торган, аның үзенчәлекләре нигезендә тарихи-мәдәни мирас җирләрен карап тоту режимы;
- объектның тышкы күренеше һәм интерьерның үзгәрмәүчәнлеге;
- “Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләр)” турындагы 2002 елның 25 июнендәге 73нче номерлы Федераль законында билгеләнгән тәртиптә мәдәни мирас объектында яисә аның җир кишәрлегендә эшләрне проектлау һәм үткәрү;
- мәдәни мирас объектларын саклау органнары белән килештереп урнаштырылган объектка керү шартларын тәэмин итү.
Искәрмә:

- әлеге объектның сакланышын һәм гражданнарның законлы мәнфәгатьләрен тәэмин итү максатларында, Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан, әлеге чикләүләрне кертү өчен нигез булып торган шартларны тулысынча бетергәнчегә кадәр гамәлдә булган әлеге объекттан файдалану чикләүләре билгеләнергә мөмкин.

6.12.15. Мәдәни мирас объектын һәм аның территориясен куллану тыела:
складлар, шартлаткыч һәм янгын куркынычы булган материаллар, складлар һәм материаллар җитештерү өчен, мәдәни мирас объектлары интерьерларын, аларның

фасадларын һәм территорияләрен, әйләнә-тирә табигать мохитен пычратуга китерә торган материаллар җитештерү өчен, зарарлы пар һәм газ чыгара торган материаллар складлары, бөртеклеләр, яшелчә, терлекчелек продуктлары саклау һәм җитештерү өчен, шулай ук хуҗалык максатларында хайваннарны тоту өчен биналар, транспорт чаралары, авыл хуҗалыгы һәм башка үзйөрешле машиналарның гаражлары һәм тукталышлары,мәдәни мирас объектлары конструкцияләренә динамик һәм вибрацион йогынты ясый торган станоклар, җайланмалар һәм башка механик двигательләр белән тәэмин ителгән җитештерүләр (егәрлекләренә бәйсез рәвештә), һәйкәл өчен уңайсыз булган температура һәм дымлылык режимы, химик актив матдәләр булган җитештерү һәм лабораторияләр булдыру.

6.12.16. Мәдәни мирас объектларыннан транспорт һәм инженерлык коммуникацияләренә кадәр түбәндәге ераклыкны кабул итәргә кирәк:

- тиз йөрешле һәм туктаусыз хәрәкәт итүче магистральләрнең йөрү өлешләренә кадәр: катлаулы рельеф шартларында - 100 метр;
- яссы рельефта-50 метр;
- суүткәргеч, канализация һәм җылылык белән тәэмин итү челтәрләренә кадәр (аера торганнардан тыш) - 15 метр;

- башка җир асты инженерлык челтәрләренә кадәр-5 метр.

Реконструкция шартларында инженерлык челтәрләренә кадәр күрсәтелгән араларны киметергә, ләкин ким дигәндә, түбәндәгеләрне кабул итәргә мөмкин:

су суырткыч челтәрләренә кадәр-5 метр, су күтәрмәүчеләргә кадәр - 2 метр.

Шул ук вакытта, мәдәни мирас объектларының сакланышын тәэмин итү бүлеген эшләүне һәм аның нигезендә эшләр башкарганда мәдәни мирас объектларының сакланышын тәэмин итү буенча махсус чаралар үткәрүне тәэмин итәргә кирәк.

6.12.17. Ачыкланган мәдәни мирас объектларына карата реестрга кертү турындагы мәсьәләне хәл иткәнче, реестрга кертелгән мәдәни мирас объектларына карата да шундый ук чаралар карала.

6.12.18. Россия тарихи җирлекләренең рәсми расланган исемлегенә керүче тарихи җирлекләрдә шәһәрне формалаштыручы барлык тарихи кыйммәтле объектлар: планировка, төзелеш, композиция, табигый ландшафт, археологик катлам, төрле шәһәр киңлекләре (ирекле, төзелгән, яшелләндерелгән) арасындагы нисбәт дәүләт сагында булырга тиеш; пространство структурасы, фрагментар һәм руинирлаштырылган шәһәр төзелеше мирасы, масштабы, күләме, структурасы, стиль, материал, төс, декоратив, табигый һәм кеше булдырган элементлар белән чагыштыру, үсеш барышында алынган тарихи җирлекнең төрле функцияләре, шулай ук башка кыйммәтле объектлар берләшкән биналар һәм корылмаларның формасы һәм йөзе.

6.12.19. Тарихи җирлектә шәһәр төзелеше, хуҗалык һәм башка эшчәнлек мәдәни мирас объектларының һәм тарихи кыйммәтле шәһәр төзелеше объектлары сакланышын тәэмин итүне исәпкә алып һәм Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр)

турында» Федераль закон һәм «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» Татарстан Республикасы Законы нигезендә аерым җайга салынырга тиеш.

6.12.20. Тарихи җирлектә шәһәр төзелеше эшчәнлеген аерым җайга салу мәдәни мирас объектларын саклау органнары һәм башкарма хакимият органнарының мәдәни мирас объектларын саклау буенча чаралар комплексын җайга салу өлкәсендә шәһәр төзелеше эшчәнлеген җайга салу өлкәсендәге контрольлеге аша гамәлгә ашырыла:
- тарихи җирлек чикләрендә тарихи-архитектура, тарихи-шәһәр төзелеше, архив һәм археологик тикшеренүләр нигезендә тарихи-мәдәни терәк план төзү;-
- биналар һәм корылмаларның күләменә һәм пропорцияләренә, төзелеш материалларын куллануга, чәчәкләр чишелешенә, автостоянкалар, реклама, элмә такталар урнаштыруны тыюга яки чикләү һәм мәдәни мирас объектларының һәм тарихи мохитнең сакланышын тәэмин итүнең башка шартларына кагылышлы шәһәр төзелеше регламентларын эшләү.
Искәрмә: тарихи-мәдәни терәк планнардагы мәгълүматлар, мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләре, аерым җайга салу объектлары һәм мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләре турында белешмәләр дәүләт шәһәр төзелеше кадастрына кертелергә тиеш.

6.12.21. Тарихи җирлекләр өчен эшләнелә торган территориаль планлаштыру документлары һәм мәдәни мирас объектлары территорияләре һәм аларның саклау зоналары чикләре чикләрендә билгеләнә торган шәһәр төзелеше регламентлары мәҗбүри булырга тиеш. Россия Федерациясе хөкүмәте билгеләгән тәртиптә мәдәни мирас объектларын саклау буенча федераль орган һәм Россия Федерациясе субъектының мәдәни мирас объектларын саклау өлкәсендә вәкаләтле башкарма хакимият органы белән Татарстан Республикасы законында билгеләнгән тәртиптә килештерелгән.

6.13. Аеруча кыйммәтле җирләр

6.13.1. Аеруча кыйммәтле җирләрнең категорияләре һәм билгеләнеше Россия Федерациясе Җир кодексының 100 нче статьясы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

6.13.2. Аеруча кыйммәтле җирләрдә аларның максатчан билгеләнешенә туры килми торган теләсә нинди эшчәнлек тыела.

6.14. Инженер-экологик эзләнүләр

6.14.1. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны, шулай ук проект документларын әзерләгәндә, капиталь төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә инженерлык-экологик эзләнүләрне башкару зарур.

6.14.2. Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр комплекслы инженерлык эзләнүләренең иң мөстәкыйль төре булып тора һәм әйләнә-тирәлекнең заманча торышын бәяләү һәм тискәре экологик һәм алар белән бәйле социаль, икътисадый һәм башка нәтиҗәләрне булдырмау, минимальләштерү һәм халыкның оптималь яшәү шартларын саклау максаты белән, антропоген йөкләнеш йогынтысында мөмкин булган үзгәрешләрне фаразлау өчен башкарыла.

6.14.3. Инженерлык-экологик эзләнүләр үткәрү Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексының 47 нче статьясы, Россия Федерациясе хөкүмәтенең 2006 елның 19 гыйнварындагы 20 нче номерлы карары белән, капиталь төзелеш объектларының проект документларын әзерләү, төзү, реконструкцияләү, капиталь ремонт өчен инженерлы эзләнүләр төрләре исемлеген һәм инженерлы эзләнүләрен үтәү турындагы нигезләмәне раслый.

Инженер - экологик тикшеренүләрне оештыру һәм үткәрү тәртибенә карата гомуми нигезләмәләр һәм таләпләр 1996 нчы елның 11 нче февралендә кабул ителгән СНиПның 8 нче номерлы "Төзелеш өчен инженерлык эзләнүләр" бүлегендә билгеләнгән. Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр үткәрүнең төп кагыйдәләре һәм тәкъдим ителә торган процедуралары "Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр" СП 11-102-97 регламентлана

6.14.4. Инженерлык-экология эзләнүләрен тәэмин итәргә тиеш:
- территориянең табигый һәм техноген шартларын, аның хуҗалык - хуҗалык кулланылышын һәм социаль сферасын комплекслы өйрәнү;
- әйләнә - тирәлекне саклау һәм экосистемалар вакытында аерым компонентларның хәзерге экологик торышын, аларның техноген йогынтыларга тотрыклылыгын һәм яңадан торгызуга сәләтен бәяләү;
- объектны төзегәндә, эксплуатацияләгәндә һәм бетергәндә табигый (табигый - техник) системаларның мөмкин булган үзгәрешләренең фаразын эшләү;
- экологик куркыныч һәм хәвеф-хәтәрне бәяләү;
- инженерлык-хуҗалык эшчәнлегенең зарарлы һәм теләмәүче экологиклогик нәтиҗәләрен булдырмау буенча тәкъдимнәр эшләү һәм экологик хәлне саклау, торгызу һәм савыктыру буенча табигатьне саклау һәм компенсация чараларын нигезләү;
- җирле халыкның социаль-икътисади, тарихи, мәдәни, этник һәм башка мәнфәгатьләрен саклау буенча чаралар эшләү;
- проект алды һәм проект эшләре этапларына җавап бирә торган локаль экологик мониторинг оештыру һәм үткәрү буенча рекомендацияләр һәм (яки) программалар эшләү.
6.14.5. Инженер-экологик эзләнүләр түбәндәге документация төрләре өчен проектлаштыруның билгеләнгән тәртибе нигезендә башкарыла:
- территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документлар;
- проект документациясе - төзелеш проектлары, предприятиеләр, биналар һәм корылмаларның эш документлары.
Искәрмә: территориаль планлаштыру документларында (муниципаль берәмлекләрне территориаль планлаштыру схемаларында, җирлекләрнең һәм шәһәр округларының генераль планнарында) территорияләрнең тотрыклы үсешен, экологик иминлекне, халыкның сәламәтлеген саклау, табигый ресурслардан рациональ файдалану мәсьәләләре «әйләнә - тирә мохитне саклау»бүлегендә карала.

6.14.6. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны экологик нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр максаты булып территорияләрнең тотрыклы үсешен,

халыкның экологик куркынычсызлыгын, шәһәр төзелеше һәм башка проект карарларының оптимальлеген тәэмин итү тора.

6.14.7. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларның экологик нигезләнүе өчен инженер-экологик эзләнүләр үз эченә түбәндәгеләрне алырга тиеш:
- территориянең (торак, җитештерү, рекреацион зоналарда) экологик торышын бәяләү, шул исәптән атмосфера һавасы, туфрак, грунт, җир асты һәм өске су объектлары, транспорт чаралары, җитештерү һәм куллану калдыклары, аеруча саклана торган табигый территорияләренең булу-булмавын бәяләү;
- физик йогынты (тавыш, вибрации, электр һәм магнит кырлары, табигый һәм техноген чыганаклардан ионлаштыручы нурланышлар) бәяләү;
- структур организациясе буенча билгеләнгән карарларны гамәлгә ашырганда территориянең функциональ әһәмиятенә һәм экологик шартларына мөмкин булган үзгәрешләрне фаразлау;
- әйләнә-тирә мохитне саклау һәм экологик мониторинг чараларын оештыру буенча тәкъдимнәр һәм рекомендацияләр.
Искәрмә: Татарстан Республикасы экология һәм табигый байлыклар министрлыгы белән килештерелгән шәһәр округлары һәм җирлекләрнең расланган генераль планнары булганда, аерым территориаль зоналар һәм төзелеш проектлары буенча проект документларын нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр генераль план белән каралган аерым биналар үткәрелми.

6.14.8. Башкарылган инженер-экологик эзләнүләр материаллары «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегенең территорияне планлаштыру һәм төзү проектларын эшләүне тәэмин итәргә тиеш.

6.14.9. Капиталь төзелеш объектларын төзү, реконструкцияләү проект документларын нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләрнең бурычлары булып түбәндәгеләр тора:
- экологик яктан тикшерү өчен объектны сайлап алынган вариантта, аны эксплуатацияләүнең нормаль режимын, шулай ук залп һәм аварияле ташлаулар һәм пычраткыч матдәләр ташлауның мөмкин булган өлешен исәпкә алып кирәкле һәм җитәрлек материаллар алу;
- территориаль планлаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру һәм төзү документларын әзерләгәндә алынган әйләнә-тирә мохит торышы буенча материалларны һәм мәгълүматларны ачыклау, йогынты зонасы чикләрен ачыклау.

6.14.10. Инженер-экологик эзләнүләр материаллары эш проектының «әйләнә-тирә мохитне саклау буенча чаралар исемлеге» бүлеген эшләүне тәэмин итәргә тиеш.

6.14.11. Проект документациясен нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр үз эченә түбәндәгеләрне алырга тиеш:

- объектны төзи башлаганчы әйләнә-тирә мохит компонентларының торышын бәяләү, пычрануның фон характеристикасы;

- экосистемаларның торышын, аларның йогынтысына тотрыклылыгын һәм яңадан торгызуга сәләтен бәяләү;
- фаразланган йогынтыларга сизгер булган табигый шартларның төп компонентлары буенча тәэсир итү зонасы чикләрен аныклау;
- объектны төзегәндә һәм эксплуатацияләгәндә корылманың йогынтысы зонасында әйләнә - тирә мохитне үзгәртүне фаразлау өчен кирәкле параметрларны алу;
- табигатьне саклау чараларын оештыру, шулай ук әйләнә-тирә мохитне торгызу һәм савыктыру чараларын оештыру буенча тәкъдимнәр;
- объектны төзү, эксплуатацияләү һәм бетерү чорында локаль һәм махсус экологик мониторинг программасына тәкъдимнәр.

6.14.12. Инженер-экологик тикшеренүләр составында аерым эш төрләрен һәм тикшеренүләрне билгеләү һәм кирәклеге, аларның үзара алышынуы шартлары, проектлана торган биналарның һәм корылмаларның төренә, характерына һәм җаваплылыгы дәрәҗәсенә, табигый - техноген хәл үзенчәлекләренә, территориянең экологик өйрәнелгәнлегенә һәм проект эшләренең стадиясенә бәйле рәвештә билгеләнә.

Инженерлык-экологик эзләнүләрне башкару өчен кирәкле объектлар исемлеге әлеге бүлеккә кушымтада күрсәтелгән һәм дәүләт экспертизасына тиешле барлык объектларны үз эченә ала.

7. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характерындагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау

7.1. Гомуми таләпләр

7.1.1. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр йогынтысыннан саклау Татарстан Республикасы территориясен һәм халкын табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр килеп чыкканда куркынычлардан, шулай ук хәрби гамәлләр алып барганда яисә бу гамәлләр нәтиҗәсендә саклануны тәэмин итүгә юнәлдерелгән чаралар җыелмасыннан гыйбарәт.

7.1.2. Гражданнар оборонасы чаралары «Гражданнар оборонасы турында " 1998 елның 12 февралендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары тарафыннан эшләнә.

7.1.3. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр йогынтысыннан саклау чаралары «халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында» 1998 елның 21 декабрендәге 68 - ФЗ номерлы федераль закон таләпләре нигезендә, дәүләт стандарты Р 22.07-95 таләпләрен исәпкә алып, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары тарафыннан эшләнә.

7.1.4. Җирлекнең генераль планын, шул исәптән гражданнар оборонасы буенча группага ия булган территорияләрне, шулай ук, инженерлык, социаль һәм коммуналь – көнкүреш объектларын реконструкцияләүне исәпкә алып, төзелгән территорияләрне үстерү -

төзелгән территорияне тәэмин итү өчен билгеләнгән көнкүреш инфраструктурасын СНиП 22-02-2003, СНиП II -7-81*СНиП 2.01.51-90, СНиП II-11-77, СНиП 21-01-97*, СНиП 2.01.02-85*, ППБ 01-03, СП 11-112-2001, СП 11-107-98, Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгының уртак боерыклары белән расланган халыкка хәбәр итү системасы турында нигезләмә, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003нче елның 25 нче октябрендәге 1544 нче номерлы күрсәтмәсе, «гидротехник корылмаларның иминлеге турында»гы 1997 нче елның 21 нче июлендәге 117 нче номерлы федераль закон, әлеге нормативларның 7.3 һәм 7.4 бүлекләре нигезендә Россия Федерациясе мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгы һәм Россия Федерациясе мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының 2006 нчы елның 25 нче июнендәге 422/90/376 номерлы һәм 2006 нчы елның 12 нче сентябрендәге 8232 нче номерлы боерыгы нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

7.2. Инженерлы әзерләнү һәм территорияне саклау

7.2.1. Гомуми таләпләр

7.2.1.1. Шәһәр төзелеше карарларын кабул итү инженер-геологик хәл һәм гамәлдәге экзодинамик процессларны җентекләп анализлау нәтиҗәләренә нигезләнергә тиеш. Ахыргы карарны, чараларның комплекслы бәясен исәпләп, вариантларны техник - икътисади яктан чагыштырганнан соң, шулай ук кабул ителгән вариантның куркынычсызлыгын исәпкә алып кабул итәргә кирәк, инженерлык әзерлеге, конструктив карарлар һәм эксплуатация чыгымнары, шулай ук кабул ителгән вариантның куркынычсызлыгы.

Грунтларның исәп-хисап гидрогеологик режимын үтәүнең нигезен, шулай ук табигый шартларны тиешенчә үзгәртүгә һәм үзләштерелә торган территориянең ярамас бозылуына китерә торган эрозион һәм башка физик-геологик процессларның үсешен булдырмый калуны тәэмин итәргә кирәк.

7.2.1.2. Территорияләрне планлаштырганда һәм төзегәндә, кирәк булганда, гамәлдәге норматив документлар (СНиП 22-01-95, СНиП 11-02-96, СНиП 33-01-2003, СНиП 2.06.15-85 һ.б.) һәм Россия территориясен куркыныч процесслардан гомуми инженерлык яклавы белән берлектә, табигый хәвеф-хәтәр факторларның гамәлдәге факторларыннан инженерлык яклавын күздә тотарга кирәк.

Инженерлык әзерләү чараларын инженер-геологик шартларның үзгәрүе, территорияне файдалануның характерын һәм планлаштыру оешмасын исәпкә алып гамәлгә ашырырга кирәк.

Территориянең инженерлык әзерлеге төзелештә булырга тиешле территорияләрне шәһәр төзелешендә үзләштерү мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш. Инженерлык әзерлеге һәм яклау төзелешнең, инженерлык инфраструктурасы системасының, ландшафт һәм су объектларының, шулай ук яшел массивларның рациональ эшләве өчен уңай шартлар тудыру максатында уздырыла.

7.2.1.3. Инженерлык яклавы зарурлыгы Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексының Татарстан Республикасы территориясен үстерү өлешендә нигезләмәләренә туры китереп билгеләнә: яңа төзелә торган һәм реконструкцияләнә торган территорияләр өчен - территориаль планлаштыру документлары проектларында, планировка һәм техник чишелешләрнең вариантын исәпкә алып территорияне планлаштыру документларында һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрнең тискәре нәтиҗәләрен киметүдә;

төзелеш алып барылган территорияләр өчен - объектны төзү, реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлау буенча проект документациясендә, гамәлдәге планлаштырылган карарларны исәпкә алып һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрнең тискәре нәтиҗәләрен киметү. Төзелеш өчен бирелә торган территорияләрне просадка катламнарының минималь тирәнлеге, деградацияләнгән утырту грунтлары булган кишәрлекләрдә, шулай ук аз кысыла торган грунтлар урнашкан кишәрлекләрдә урнаштыру яхшырак. Махсус грунтларда урнашкан территорияләрне планлаштыруны һәм төзүне СНиП 2.01.09-91 таләпләре нигезендә башкарырга кирәк.

7.2.1.4. Инженерлык яклавын проектлаганда түбәндәгеләрне тәэмин итәргә кирәк:
-саклана торган территорияләргә, биналарга һәм корылмаларга тискәре йогынты ясауның рөхсәт ителгән дәрәҗәсенә кадәр киметү, бетерү яки киметү мөмкин булган куркыныч процессларны булдырмау;
- эшләрне гамәлдәге геологик процессларның яңа һәм (яки) интенсификациясенә китерми торган ысуллар белән җитештерү;
- тыюлык зоналарын, ландшафтларны, тарихи объектларны һ.б. саклап калу; инженерлык яклавы корылмаларының тиешле архитектур бизәлеше; әйләнә-тирә мохитне саклау чаралары белән бәйләү; кирәкле очракларда - төзелеш һәм эксплуатацияләү чорында сакланган территорияләрнең һәм объектларның торышын, инженерлык яклавы корылмаларының эшен системалы күзәтү (мониторинг).
7.2.1.5.Куркыныч геологик процесслардан саклау буенча чаралар һәм корылмаларлар СНиП 22-02-2003 таләпләре нигезендә үтәлергә тиеш. Инженерлык саклау чараларын оештырганда һәм гамәлгә ашырганда бозылган территорияләрне реконструкцияләү һәм төзекләндерү, дәүләт стандарты 17.5.3.04-83* һәм ГОСТ 17.5.3.05-84 таләпләрен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

7.2.2. Су басудан саклау өчен корылмалар һәм чаралар.

7.2.2.1. Инженерлык ягыннан су басудан яклау кирәк булганда

7.2.1. Инженерлык ягыннан су басудан яклау кирәк булганда, әйләнә-тирә мохитне саклау һәм су басуның тискәре йогынтысын бетерү таләпләренә бәйле рәвештә территорияләрне һәм аерым объектларны су басуны булдырмый калуны тәэмин итә торган чаралар комплексын алдан күрергә кирәк.

7.2.2.2. Су басудан саклау түбәндәгеләрне үз эченә алырга тиеш:

- язгы-көзге чорда язгы ташу суларын үткәрүгә бәйле куркыныч күренешләрдән халыкны саклау;
- биналарны, корылмаларны, нигез грунтларын локаль яклау һәм тулаем төзелгән территорияне саклау;
- табигать ландшафтларын яклау, махсус фәнни яисә мәдәни кыйммәткә ия табигать системаларын саклау, су агызу;
- дренаж суларын утильләштерү (чистарту кирәк булганда), җир асты һәм өске сулар режимы артыннан мониторинг системасы, су ташый торган коммуникацияләрдә чыгымнарны (агып чыгуларны) һәм басымнарны, нигезләрне, биналарны һәм корылмаларны деформацияләүне, шулай ук инженерлык саклау корылмаларының эшен күзәтеп тору.

7.2.2.3. Су басудан саклау түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:
- төзелгән территорияләрнең, җитештерү-техник, коммуникацион, транспорт объектларының һәм аларның аерым корылмаларының өзлексез һәм ышанычлы эшләве һәм үсеше;
- халык тормышының норматив санитар-гигиена шартлары;
- норматив санитар-гигиена, социаль һәм рекреацион шартлар якланган территорияләр.

7.2.2.4. Су басу характерына бәйле рәвештә (локаль - аерым биналар, корылмалар һәм участоклар; мәйданчык) локаль һәм/яки территориаль инженерлык саклау системалары проектлана.

Инженерлык яклавының локаль системасы аерым биналарны һәм корылмаларны яклауга юнәлтелергә тиеш. Ул дренажларны, антифильтрацион пәрдәләрне һәм экраннарны үз эченә ала.

Территориаль система төзелгән территорияне (кишәрлекне)гомуми яклауны тәэмин итәргә тиеш,каптыручы дренажларны кабызырга, фильтрлыкка каршы пәрдәләр, өске агымны оештыру белән территорияне вертикаль планлаштыру, ачык су агымнарының табигый башка элементларын чистарту, яңгыр канализациясе, су объектлары режимын җайга салу, микроклиматик һәм башка шартларны яхшырту.

Яңгыр канализациясе территориаль системаның элементы булып торырга һәм инженерлык яклауның гомуми системасы составында яисә аерым проектланырга тиеш.

7.2.2.5. Су басудан инженерлык яклавы системасы аерым участокларның һәм объектларның барлык локаль системаларын берләштерә торган территориаль бердәм булып тора. Шул ук вакытта ул муниципаль районнарның территориаль планлаштыру схемалары, шәһәр округының һәм җирлекләрнең генераль планнары, шулай ук территорияне планлаштыру документлары белән бәйле булырга тиеш.

7.2.2.6. Су басудан саклау корылмалары һәм чаралары СНиП 22-02-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләренә туры китереп проектлана.

7.2.2.7. Грунт суларының югары торышы булган территорияләрдә, сазлыклы участокларда, ябык дренажлар урнаштыру юлы белән, капиталь төзелеш зонасында грунт сулары дәрәҗәсенең кимүен күздә тотарга кирәк.

Аз катлы төзелеш территориясендә, шулай ук гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрдә, спорт яссы корылмалары территорияләрендә ачыктан-ачык киптерү челтәрен проектлау рөхсәт ителә.
7.2.2.8. Төзелешкә тиешле торф ятмалары участокларында, грунт сулары тигезлеген киметү белән беррәттән, аларның өсләрен минераль грунтлар белән тыгызлауны күздә тотарга кирәк, ә тиешенчә нигезләнгәндә, аны юкка чыгару рөхсәт ителә. Минераль грунтлар белән төяү катламының калынлыгы, торфның тиешле явым-төшемнәрен һәм өске агым төзү өчен кирәкле территориянең текәлеген тәэмин итүне исәпкә алып, билгеләнә.

7.2.2.9. Территорияне су басудан инженерлык яклавын гамәлгә ашырганда, саклана торган территориянең һәм аның янәшәсендәге акваториянең рекреацион потенциалын киметү рөхсәт ителми. Рекреация өчен сулыкларның һәм сулыкларның су буе территорияләреннән файдалану табигатьтән файдалануның һәм су хуҗалыгы комплексларын төзүнең башка төрләре белән бертигез дәрәҗәдә карарга кирәк.
Рекреация өчен сулыкларның һәм сулыкларның су буе территорияләреннән файдалану табигатьтән файдалануның һәм су хуҗалыгы комплексларын төзүнең башка төрләре белән бертигез дәрәҗәдә карарга кирәк.
7.2.3. Су басудан саклау өчен корылмалар һәм чаралар.

7.2.3.1. Яр буе участокларында урнашкан торак пунктларның территорияләре язгы ташу сулары белән су басудан, җил белән - су куудан һәм грунт сулары белән су басу (юдыру) яки җимерелүдән сакланырга тиеш. Сөрелгән территориянең тамгасын, җил куышы вакытында дулкынның биеклеген исәпкә алып, югары суларның исәп-хисап горизонтыннан 0,5 метрга югарырак кабул итәргә кирәк. Исәп-хисап дәрәҗәсенә карап дамбаның ишкәгшен арттыруны корылмаларның классына карап, СНиП 2.06.15-85 һәм СНиП 33-01-2003 нигезендә билгеләргә кирәк.
Югары суларның исәп-хисап горизонты өчен суның иң югары дәрәҗәсен кабатлау билгесе кабул итәргә кирәк: 100 елга бер тапкыр - торак һәм иҗтимагый биналар төзелгән яки төзелергә тиешле территорияләр өчен; 10 елга бер тапкыр - яссылык спорт корылмалары территорияләре өчен.
7.2.3.2. Су басудан инженерлык яклавының төп чаралары дип, түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк:
- су объектлары ягыннан территорияләрне тигезләү;
- планлаштырылмый торган тамгаларга кадәр территориянең рельефын ясалма күтәрү;
- су астында калган территорияләрдән һәм түбән бозылган җирләрдән өске ташландык һәм дренаж суларын туплау, җайга салу, бүлеп чыгару;
- инженерлык саклау корылмалары, шул исәптән дамбалар, дренажлар, дренажлы һәм су агызу челтәрләре һәм башкалар.
Инженерлык яклавының ярдәмче чаралары сыйфатында табигать системаларының һәм аларның компонентларының табигый үзлекләреннән файдаланырга кирәк, алар инженерлык яклавының төп чараларының нәтиҗәлелеген арттыра.

Территорияне инженерлык яклавы проекты составына язгы ташуларны һәм яңгыр суларын үткәрүне күздә тоткан оештыру-техник чараларны кертергә кирәк.

7.2.3.3.Үзләштерелә торган территорияләрне инженерлык ягыннан яклау территориаль һәм локаль корылмаларның, чараларның бердәм системасын булдыруны күздә тотарга тиеш.

7.2.3.4. Су басудан инженерлык яклавын төзегәндә, су белән тәэмин итүне һәм су белән тәэмин итүне яхшырту, сәнәгать һәм коммуналь объектларны эксплуатацияләү, шулай ук энергетика, транспорт, рекреация һәм табигатьне саклау максатларында, корылмаларны һәм инженерлык саклау системаларын бер үк вакытта куллану мөмкинлеген һәм максатчанлыгын билгеләргә кирәк.

7.2.3.5. СНиП 22-02-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләре нигезендә су басудан саклау корылмалары һәм чаралары проектлана.

7.2.3.6.

7.2.4. Яр саклау корылмалары һәм чаралары

7.2.4.1. Елгаларның, күлләрнең, сусаклагычларның, диңгезләрнең һәм диңгезләрнең ярларын инженерлык ягыннан яклау өчен 85 нче таблицада китерелгән корылмалардан һәм чаралардан файдаланалар.

85 нче таблица

Елгаларның, күлләрнең, сусаклагычларның, диңгезләрнең ярларын инженерлык ягыннан яклау өчен корылмалар һәм чаралар.

Корылманың төре һәм чаралар	Корылманы һәм чараларны билгеләү һәм аларны куллану шартлары
Дулкынлы	
Яр буйлы: монолит һәм җыелма бетоннан һәм тимер-бетоннан, ташлар, агач бура, свай ише дулкынлы ТК профильле яр буе стеналары (яр буйлары)	I һәм II сыйныф биналарын һәм корылмаларын, автомобиль һәм тимер юлларны, кыйммәтле җир җирләрен саклау өчен сусаклагычларда, күлләрдә һәм елгаларда
Тимер бетон һәм металл стеналары	Нигездә елгаларда һәм сусаклагычларда
Мәйданчыкның нигезен ныгытуга корылган баскычлы ныгытмалар	Текә ярлар янындагы сусаклагычларда 15°артык булганда

Массив дулкыннар	Суның тотрыклы дәрәҗәсе булган сусаклагычларда
Кыек: Бетон, асфальт-бетоннан, асфальт өслекләр	Сусаклагычларда, елгаларда, идән асты җир корылмалары утырмаларында, аларның ныклыгы җитәрлек булганда
Җыелма плиталардан каплау	2,5 метрга кадәр дулкын булганда
Таш белән тулган сыгылмалы өслек һәм челтәр блоклар белән каплау	Сусаклагычларда, елгаларда, җир корылмаларында (сөзәк ярлар һәм биек булмаган дулкыннарда - 0,5 - 0,6 метрдан кимрәк)
Синтетик материаллардан һәм икенчел чималдан ябулар	Шул ук
Дулкынландыргыч (Волногасящие)	
Яр буйлы (басымлы кырлы һәм дулкынландыргыч камералы корылмалар)	Сусаклагычларда
Откослы: җыелма ташлардан	Рекреацион файдалану булмаган очракта сусаклагычларда, елгаларда, җир корылмалары катламнарында
Фасон блокларны кучерү һәм урнаштыру	Сусаклагычларда рекреацион файдалану булмаганда
Ясалма ирекле пляжлар	Сусаклагычларда (10°дан ким булмаганда) наносларның яр буйлары буйлап аз йөрүләре һәм суның тотрыклы дәрәҗәсе шартларында
Пляж ярдәмендә саклау (Пляжеудерживающие)	
Яр буенда: бетон, бетон блоклардан, таштан ясалган җир асты банкетлары	Сусаклагычларында пляжны беркетү өчен бераз дулкынлану булса
Локаль участокларда инертлы материаллар (таш банкетлар, комлы кушылмалар һ.б.)	Сусаклагычларда сөзәк яр буйларында
Аркылы	Табигый һәм ясалма пляжларны төзегәндә һәм ныгытканда сусаклагычларда, елгаларда

Махсус	
Рельефның табигый формаларын имитацияләүче материаллар	Яр процессларын көйләү өчен сусаклагычларда
Корылманың төре һәм чаралар	Корылманы һәм чараларны билгеләү һәм аларны куллану шартлары
Нанослар запасын яңадан төзү (яр буйларын күчерү, су асты корылмаларын куллану һ.б.)	Нанослар балансын көйләү өчен сусаклагычларда
Агымны юнәлдерүче; ташлар җыелмасыннан ясалган агымны юнәлдерүче дамбалар	Елгаларда елга ярларын саклау һәм ярларны юдырудан ерак китү өчен
Грунттан агымны юнәлдерүче дамбалар	Агым күчәренең читкә тайпылуы өчен агым тизлеге түбән булган елгаларда
Катлаулы шпорлар яки ярымтыюлар	Шул ук
Ныгытма (сөңге грунтын ясалма беркетү)	Дулкыннар биеклеге 0,5 метрга кадәр булган сусаклагычларда, елгаларда, җир корылмалары катламнарында

7.2.4.2. Яр саклау корылмалары һәм чаралары төрен яисә аларның комплексын сайлап алуны, тиешле очракларда суднолар йөреше, урман эретмәсе, судан файдалану таләпләрен исәпкә алып, яр буеның яклана торган участогының билгеләнүенә һәм аннан файдалану режимына бәйле рәвештә башкарырга кирәк.

7.2.4.3. Саклау корылмалары СНиП 22-02-2003 таләпләре нигезендә проектлана.

7.2.5. Каршыкарст чаралары.

7.2.5.1. Каршыкарст чараларын территорияләрдә биналарны һәм корылмаларны проектлаганда, аларның геологик төзелешендә эрүчән тау токымнары (известьташлар, доломитлар, акбур, карбонат цементлы ватык грунтлар, гипслар, ангидритлар, таштан тоз) һәм җир өслегендә карст күренешләре (бүрәнкәләр, казанлыклар, карст-эрозия чокырлары һ.б.) һәм (яисә) грунт массивының тирәнлегендә (грунтларның тыгызлыгы, полосалары, мәгарәләре һ.б.) булуын күздә тотарга кирәк.

7.2.5.2. Биналарны һәм корылмаларны карсттан инженерлык яклавы өчен түбәндәге чаралар яисә аларның ярашуы кулланыла:
- планлаштыру;

- су яклау һәм фильтрационга каршы;
- геотехник (нигезләрне ныгыту);
- конструктив (аерым яисә геотехник комплекслар белән);
- технологик (технологик җиһазларның һәм коммуникацияләрнең ышанычлылыгын арттыру, аларны кабатлау, аларның читкә таралуын тикшереп тору, авария участокларын вакытында сүндерү мөмкинлеген тәэмин итү һ.б.);
- эксплуатацияләү (грунтларның торышын системалы күзәтү, биналарның һәм коралларның деформацияләнүе).

Каршыкарст чараларын ачыкланган һәм фаразланган карст күренешләренең характерына, барлыкка килгән токымның төренә, аларның яту шартларына һәм проектлана һәм яклана торган территорияләрне һәм корылмаларны саклау үзенчәлекләре белән билгеләнә торган таләпләргә бәйле рәвештә сайларга кирәк.

7.2.5.3. Каршыкарст чаралары тиеш:
- активлашуны булдырмый калырга, ә кирәк булганда карст һәм карст-суффозия процессларының активлыгын киметергә;
- тиешле дәрәҗәдә грунт катламнарының карст һәм карст-суффозия деформацияләрен төшереп калдырырга яисә киметергә;
- җир асты биналарына һәм тау эшләнмәләренә карст куышлыкларыннан суның югары фильтрлануын һәм алга китешен булдырмаска;
- карст күренешләренә кертелгән территорияләрне, биналарны һәм корылмаларны нормаль эксплуатацияләү мөмкинлеген тәэмин итәргә.

7.2.5.4. Планлаштыру чаралары ябылган территорияләрне рациональ куллануны һәм киткән чыгымнарны оптимальләштерүне тәэмин итәргә тиеш. Алар әлеге районның үсеш перспективасын һәм каршыкарст үсеше шартларына йогынтысын исәпкә алырга тиеш.

Планлаштыру чаралары составына керә:
-функциональ зоналарны махсус урнаштыру, планировка структурасын эшләгәндә магистраль урамнарны һәм челтәрләрне трассировкалау, карсткуркынычлы участокларны карап чыгу һәм аларга мөмкин булган кадәр яшел үсентеләр утырту;
территорияләрне карст үсеше төзелешнең техноген йогынтысыннан инженерлык яклавын эшләү;
-биналарның һәм корылмаларның карст провалларының интенсивлыгы буенча тотрыклылык I-II категорияләре чикләреннән тыш, шулай ук паваллар барлыкка килүнең азрак интенсивлыгы (ешлыгы) булган участоклардан читтә урнашуы, әмма аларның уртача диаметрлары 20 метрдан артык (А тотрыклылык категориясе) булырга тиеш

7.2.5.5.Су яклаучы һәм фильтрлыкка каршы чаралар биналар һәм корылмалар төзү һәм эксплуатацияләү чорында гидрогеологик шартларның техноген үзгәрешләре йогынтысында карстны һәм аның белән бәйле суффозион һәм проваль күренешләрне куркыныч активлаштыруны булдырмый калуны тәэмин итә һәм түбәндәгеләргә юнәлдерелергә тиеш:

-җир өсте, сәнәгать һәм хуҗалык-көнкүреш суларының грунтка инфильтрациясен максималь кыскарту, шул исәптән сәнәгать һәм хуҗалык-көнкүреш суларын агызу белән көрәш;
-җир асты суларының дәрәҗәләрен арттыруны булдырмау (бигрәк тә түбәнге сулы горизонтларның дәрәҗәләре түбәнәю белән ярашканда), ярык-карст һәм сулы горизонтларда суларның хәрәкәт тизлеге арту һәм шулай ук карстны активлаштыруга китерергә мөмкин булган гидрогеологик шартларның башка техноген үзгәрешләрен арттыру;
-җир өслеген җентекләп вертикаль планлаштыруны эшләүне һәм төзелә торган кишәрлекләрдән читкә суларны бүлеп, ышанычлы яңгыр канализациясе җайланмасын; казаннарда һәм төзелеш чорында җир өсте сулары туплануга юл куймау, гидроизоляция, су агызу коммуникацияләрен һәм продуктүткәргечләрне салу, куен казаннарын салу эшләрен катгый контрольдә тоту.

7.2.5.6. Сусаклагычларның, җир асты су җыю җайланмаларының һәм башка су асты корылмаларының һәм төзелә торган территорияләргә йогынтысын арттыруны чикләргә кирәк.

7.2.5.7. Сусаклагычларны, каналларны, шламосаклагычларны, су белән тәэмин итү һәм канализация системаларын, дренажларны, котлованнардан һәм башка корылмалардан су агызу системаларын проектлаганда карстның гидрологик һәм гидрогеологик үзенчәлекләре исәпкә алынырга тиеш. Кирәк булганда фильтрлыкка каршы пәрдәләр һәм экраннар, гидротехник корылмаларның һәм җайланмаларның эш режимын җайга салу һ.б.лар кулланыла.

7.2.5.8. Геотехник чараларга түбәндәгеләр керә:
-җир өстендә, котлованнарда һәм тау эшкәртмәләрендә табылган карст куышлыкларын һәм ярыкларны тампонирлау;
-закарст токымнарын һәм (яисә) югарырак ятучы грунтларны цементацион эремәләр инъекциясе белән яки башка ысуллар белән беркетү;
-фундаментларның ышанычлы, карстланлмаган яки беркетелгән грунтларга таянуы.
7.2.5.9. Әгәр геотехник чаралар кулланып карст һәм карст-суффозия деформацияләрен төзү мөмкинлеге тулысынча кире кагылмаса, шулай ук аларны куллануның техник мөмкинлеге булмаган яисә максатка ярашлы булмаган очракта, карст деформацияләре барлыкка килүне исәпкә алып, корылманың фундаментлары һәм конструкцияләре исәбеннән билгеләнгән конструктив чаралар каралырга тиеш.
Каршыкарст чаралары СНиП 22-02-2003 таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.
7.2.6. Грунтларны салкын куркытудан саклау чаралары.

7.2.6.1. Грунтларны салкын (криоген) күрсәтүдән инженер яклау аз катлы биналарның һәм корылмаларның, сызыкча корылмаларның һәм коммуникацияләрнең (торба үткәргечләрнең, электр передачалары линияләренең, юллар, элемтә линияләре) өчен кирәк.
7.2.6.2.Каршылык чаралары түбәндәге төрләргә бүленә:

-инженер-мелиорация (җылылык мелиорациясе һәм гидромелиорация);
-конструктив;
-физик-химик (тозлау, грунтларны гидрофобизацияләү һ.б.);
-катнаш.

Җылылык мелиоратив чаралар фундаментны җылылык изоляцияләүне, җир асты коммуникацияләренең тышкы периметры буенча фундамент янында җылылык бүлеп бирүне күздә тота.
Гидромелиоратив чаралар грунт сулары дәрәҗәсен киметүне, сезонлы-туңган катлам чикләрендә грунтларны киптерүне һәм җир өслеген атмосфера һәм җитештерү сулары белән туендырудан, ачык һәм ябык дренаж системаларыннан файдалануны күздә тота.
Конструктив каршылыклы чаралар пучиноопас грунтларында фундаментлар һәм корылмалар эшенең нәтиҗәлелеген арттыруны күздә тота һәм фундаментны үзләштерүче көчләрне киметү, фундаментларны һәм корылманың җир өсте өлешен пучинистый грунтларның тигез булмаган деформацияләренә җайлаштыру өчен билгеләнгән.
Физик-химик шытымнарга каршы чаралар туфракны бәйләгеч һәм тотрыкландыручы матдәләр белән специаль эшкәртүне күздә тота.
7.2.6.3. Кирәк булганда, кулланыла торган чараларның ышанычлылыгын һәм нәтиҗәлелеген тәэмин итү өчен мониторинг ясау күздә тотыла. Дымлылык, туфракны туңдыру режимы, кышкы чор азагында корылмаларны күзәтү һәм деформацияләү үткәрү зарур. Күзәтүләрнең составын һәм режимын инженер-геокриологик шартларның катлаулылыгына, кулланыла торган фундаментларның типларына һәм үзләштерелә торган территориядә суык җибәрү процессларының потенциаль куркынычына бәйле рәвештә билгелиләр.

7.2.6.4. Грунтларны салкын куркытудан саклау чараларын СНиП 22-02-2003, СНиП 33-01-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләре нигезендә тикшерергә кирәк. 2-2001 МОДН таләпләрен исәпкә алып, юл өслеге конструкциясен салкын куркытудан саклау чараларын башкарырга.

7.2.7. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларын саклау буенча корылмалар һәм чаралар.

7.2.7.1. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында биналар һәм корылмалар проектлаганда каралырга тиеш:
-планлаштыру чаралары;
-биналарны һәм корылмаларны яклауның конструктив чаралары;
-тигез булмаган явым-төшемне киметә торган һәм биналарның һәм корылмаларның креннарын аларны тигезләүнең төрле ысулларын кулланып бетерә торган чаралар;
-җир өслегенең деформациясен киметә торган тау эшләре тәртибен күздә тота торган тау саклау чаралары;
-нигезләрнең деформацияләренең тигез булмавын киметә торган төзелеш мәйданчыкларын инженерлык әзерләү;
-утырма грунтлар белән капланган территорияләрдә су яклау чаралары;

-нигезләрнең тигез булмаган деформацияләре күрсәтелгән чорда тышкы һәм эчке инженерлык челтәрләренең, лифтларның һәм башка инженер һәм технологик җиһазларның нормаль эксплуатациясен тәэмин итүче чаралар;
Җир өслегенең деформацияләрен, шулай ук биналарны һәм корылмаларны, кирәк булганда һәм төзелеш чорында инструменталь күзәтүләр.
7.2.7.2. Эшләнә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында яклау буенча чараларны СНиП 2.01.09-91 таләпләре нигезендә проектлаштырырга кирәк.

7.2.7.3. Файдалы казылмалар ятмалары территориясен планлаштырганда һәм төзегәндә җир асты байлыклары турындагы закон таләпләрен үтәргә кирәк.
Файдалы казылмалар ятмалары мәйданнарын төзү җир асты байлыкларыннан файдалану буенча федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәте белән рөхсәт ителә. Шул ук вакытта файдалы казылмаларны җир куеныннан чыгару мөмкинлеген тәэмин итә торган чаралар каралырга һәм гамәлгә ашырылырга тиеш. 7.2.7.4. Төзелеш дигәндә, беренче чиратта түбәндәге территорияләрдән файдаланырга кирәк:
-сәнәгать булмаган файдалы казылмалар ята;
-файдалы казылмалар эшләнде һәм җир өслеген деформацияләү процессы тәмамланды;
-эшләнмә проектлана торган объектларны амортизацияләү срогы тәмамланганнан соң көтелә.
Файдалы казылмалар запаслары булган территорияләрне төзү өчен сайлаганда, билгеләнгән төзелешнең максатка ярашлы булуы биналар һәм корылмалар урнаштыруның мөмкин булган вариантларының чагыштырмача икътисадый нәтиҗәлелеге исәпләүләре белән расланырга тиеш.
7.2.7.5. Территорияне планлаштыру документларын эшләгәндә аның составына төп сызымнар масштабында башкарылган тау-геологик чикләүләр схемаларын кертергә кирәк. Схемаларда төзелеш шартлары буенча территорияләрнең категориясе күрсәтелергә тиеш: шәһәр яны, чикләнгән, яраксыз, торак районнарда һәм микрорайоннарда төзелеш өчен вакытлыча яраксыз.
Территорияләрне категорияләргә бүлүне СНиПның 9 нчы кушымтасы 2.01.09-91 нигезендә башкарырга кирәк.
7.2.7.6.Алда фаразлау буенча уңышсызлык килеп чыгарга мөмкин булган урыннарда биналарны һәм корылмаларны проектлау рөхсәт ителми. Фаразлаулар буенча I һәм 1к төркемнәре буенча иң чик күрсәткечләрдән арткан җир өслегенең деформацияләнүе көтелә торган өстәмә территорияләрдә (1 һәм 2 СНиП 2.01.09-91 таблицалары), биналарны һәм корылмаларны проектлауга махсуслаштырылган оешма төзү һәм тиешле техник-икътисадый нигезләү булу буенча аерым очраклар кертелергә мөмкин.

7.2.7.7. Төзелеш өчен бирелә торган территорияләрдә утырма катламнарның минималь тирәнлеге, деградацияләнгән утырту грунтлары булган кишәрлекләрдә, шулай ук утырма катлам аз кысыла торган грунтлар урнашкан кишәрлекләрдә өстенлек итә.

7.2.7.8. Урынның текә ярлары рәвешендә төзелешле территорияне планлаштыруны террасалар белән башкарырга кирәк.

7.2.7.9. Җир асты суларының биеклеге югары булган участокларда, шулай ук утыру катламын түшәүче дренировкалаучы участокларда күрсәтелгән биналарны һәм корылмаларны 3.10 СНиП 2.01.09-91 таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк.

7.2.8. Ишелүләргә каршы корылмалар һәм чаралар

7.2.8.1.Ишелү процессларыннан инженер яклавын проектлаганда, әлеге процессларны булдырмый калуга һәм стабильләштерүгә юнәлдерелгән түбәндәге чараларның куллануның максатка ярашлылыгын карарга мөмкин:
-сөзәклекнең рельефын аның тотрыклылыгын арттыру максатларында үзгәртү ,текә сөзәклекне (откос) тергезү, тотрыксыз грунтларны алып ташлау яисә алыштыру, ныклы призма (контрбанкет) итәгенең аскы өлешендә коеп ташлау;
-территорияне вертикаль планлаштыру һәм җир өсте су отводы системасын төзү ярдәмендә өске суларның агышын җайга салу - өске суларның каршылыксыз агып төшүен тәэмин итү, агымсыз кишәрлекләрдә сулар утыруны һәм авыш территориясеннән сулар авышуына эләгүне төшереп калдыру;
-грунтка һәм эрозия процессларына су инфильтрациясен булдырмау - текә тау битләрендә грунтны сүлпән материаллар белән сеңдерү, тау битләренең горизонталь һәм сөзәк өслекләрендә - асфальт-бетоннан һәм битум-минераль катнашмалардан каплану рөхсәт ителә;
-җир асты суларының биеклеген ясалма киметү;
-агроурманмелиорация (үсемлек капламын торгызу) - күпьеллык үләннәр чәчү, күпьеллык үләннәр һәм куаклар утырту;
-грунтларны беркетү: ачык битләрне (откосларны) чыгару, сыпылдыклар ясалудан саклау;
-цементация, смолизация, силикатизация, грунтларны электрхимик һәм термик беркетү - йомшак һәм ярык грунтларда;
-ишелү процессларын булдырмау өчен тотып тору корылмалары - идән асты стеналары, свай конструкцияләре һәм баганалары, ныгытмалары, диварларны, контрфорслар, нык пояслар;
-башка чаралар (җылылык саклау җайланмалары һәм өслекләр ярдәмендә җылылык процессларын җайга салу, туңдыру һәм эретү процессларының зарарлы йогынтысыннан яклау, саклау зоналарын билгеләү һ.б.).
7.2.8.2. Әгәр 7.2.8.1 пункатында күрсәтелгән актив яклау чаралары һәм корылмалары кулланылса да, тулысынча ишелү барлыкка килү мөмкинлеген кире какмый, шулай ук актив яклауның техник яктан мөмкин булмавы яисә максатка ярашсызлыгы очрагында пассив яклау чараларын күздә тотарга кирәк:
-яклана торган корылмаларның аларны ишелдерүгә җайлашуы;
-башка чаралар.
7.2.8.3. төзелеп беткән территорияләрдән, машина юлларыннан һәм мәйданнардан (яклана торган зонадан тыш) ишелү барлыкка килергә мөмкин зонага салынган су юлларын һәм яңгыр суларын махсус нигезләгәндә генә җыю рөхсәт ителә.

Ишелү барллыкка килергә мөмкин булган зонада чистарту корылмаларын төзү рөхсәт ителми.
Сулыклардан су чыгаруны ачык сулыкларга һәм елгаларга, шулай ук агып төшүче суларны чистарту таләпләрен үтәгән һәм эрозиягә каршы җайланмаларны мәҗбүри гамәлгә ашырганда һәм сазлыкка һәм әйләнә-тирә мохиткә зыян салуның башка төрләренә каршы чараларны үтәгән чокырлар кертүне күздә тотарга кирәк.
7.2.8.4. Кисемтәләргә каршы корылмаларны һәм сулыклар һәм су агымнары ярларында чараларны проектлаганда, яр буе саклау корылмаларына карата таләпләрне өстәмә рәвештә үтәргә кирәк.

7.2.8.5. Саклау чараларын һәм корылмаларны һәм аларның комплексларын сайлаганда, сөзәклекнең (откос) мөмкин булган деформацияләрен, яклана торган объектларның җаваплылык дәрәҗәсен, аларның конструктив һәм эксплуатация үзенчәлекләрен исәпкә алырга кирәк.

7.2.8.6.Ишелүгә каршы корылмалар СНиП 22-02-2003 таләпләре нигезендә проектлана.

7.3. Янгын куркынычсызлыгы

7.3.1. Янгынга каршы таләпләрне 15 бүлекнең «шәһәр төзелеше эшчәнлегендә янгын куркынычсызлыгы таләпләре» дигән № 123 - ФЗ Федераль законның «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» дигән таләпләренә, шулай ук Россия Федерациясе законнарында һәм норматив-техник документларында бәян ителгән һәм күрсәтелгән Федераль закон таләпләренә каршы килми торган янгын куркынычсызлыгы буенча башка таләпләр нигезендә кабул итәргә кирәк.
7.3.2. Җирлек территорияләрен планлаштыру һәм төзү, янгын куркынычсызлыгы таләпләрен исәпкә алып, җирлекләрнең генераль планы нигезендә башкарылырга тиеш. Җирлекләр һәм шәһәр округлары территорияләренең янгын куркынычсызлыгын тәэмин итү чараларын үткәрүгә кагылышлы нигезләмәләрне тасвирлау һәм нигезләү материалларга авыл җирлекләре һәм шәһәр округлары территорияләрен планлаштыру проектларын нигезләү буенча аңлатма язмаларына керергә тиеш.
7.3.3. Норматив документларда янгын куркынычсызлыгы таләпләре булмаганда яки аның янгын куркынычсызлыгының тиешле дәрәҗәсенә ирешү өчен, янгын куркынычсызлыгы буенча норматив документларда каралган карарлардан аермалы техник карарлар кулланыла икән, «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» 22 июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон нигезләмәләре нигезендә, саклану объектының янгын куркынычсызлыгын тәэмин итү спецификасын чагылдыручы һәм кирәкле инженер - техник һәм оештыру чаралары комплексын үз эченә алган махсус техник шартлар эшләнергә тиеш. Махсус техник шартлар эшләү һәм килештерү Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 01.04.2008 ел, № 36 боерыгы белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

Торак, иҗтимагый һәм административ биналар, биналар, корылмалар һәм сәнәгать оешмаларының корылмалары арасындагы янгынга каршы араларны, янгын куркынычсызлыгы классына карап, 86 нчы таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

86 нчы таблица

Янгын куркынычсызлыгы дәрәҗәсенә һәм янгын куркынычының конструктив классына бәйле рәвештә янгынга каршы биналар, корылмалар һәм корылмалар арасындагы ераклык

Бинаның ут чыдамлыгы дәрәҗәсе	Конструктив янгын куркынычы классы	Ут чыдамлыгы дәрәҗәсендәге минималь ераклык һәм бүлмәләрнең янгын куркынычы конструктив классында, биналар һәм корылмалар, метрлар		
		I, II, III С0	II, III, IV С1	IV, V С2, С3
I, II, III	СО	6	8	10
II, III, IV	С1	8	10	12
IV, V	С2, С3	10	12	15

7.3.5.Биналар, корылмалар һәм төзелешләр арасындагы янгынга каршы ераклык тышкы диварлар яисә биналарның, корылмаларның һәм корылмаларның конструкцияләре арасындагы ераклык буларак билгеләнә. Чыгыш ясаучы биналарның, корылмаларның һәм төзелмәләрнең янучан материаллардан ясалган 1 метрдан артык конструкцияләре булганда, әлеге конструкцияләр арасындагы ераклыкны алырга кирәк.

7.3.6. Биналарның, корылмаларның һәм корылмаларның диварлары арасындагы янгынга каршы ераклыкларын тәрәзә уемнарыннан башка, янмаучан материаллардан түбә корылган очракта 20 процентка киметү рөхсәт ителә, моңа утка чыдам булуның IV һәм V дәрәҗә янгын куркынычсызлыгы классындагы С2 һәм С3 биналары керми. Янгынга каршы конструктив СО классының утлы чыдамлылыгы классының I һәм II дәрәҗә биналары арасындагы янгынга каршы араларны 50 процентка киметергә мөмкин. Бу вакытта һәр бина, корылма һәм корылма биналарының 40 процентган артыгы янгын сүндерү җайланмалары белән җиһазландырылган.

7.3.7.Ут чыдамлыгы V дәрәҗә каркас һәм щит конструкциясенең ике катлы биналары һәм корылмалары өчен, шулай ук янучан материаллардан булган түбәле биналар һәм корылмалар өчен янгынга каршы ераклыкны 20 процентка арттырырга кирәк.

7.3.8. Биналар, корылмалар һәм төзелешләр арасындагы янгынга каршы ераклыкларны янгын чыдамлылыгы дәрәҗәсе 3,5 метрга кадәр киметеп була, бу очракта башка бина,

корылма һәм корылма каршында урнашкан югарырак бина, корылма һәм корылма стенасы янгынга каршы 1 типтагы янгын сүндерү тибындагы дивар булып тора.

7.3.9. Ут янындагы җир кишәрлегендә бер, ике фатирлы торак йортлардан һәм хуҗалык корылмаларыннан (сарайлардан, гаражлардан, мунчалардан) күрше кишәрлекләрдә торак йортларга һәм хуҗалык корылмаларына кадәр янгынга каршы араларны таблица нигезендә кабул итәргә кирәк. Бер-берсенә караган биналарның стеналары тәрәзә уемнарында булмау, яраксыз материаллардан башкарылган яки ут саклауга дучар булу, ә түбәләре һәм кәрнизләре яраксыз материаллардан башкарылган булу шарты белән, биналарның күрсәтелгән типлары арасындагы янгынга каршы араны 6 метрга кадәр киметергә мөмкин.

7.3.10. Торак, иҗтимагый һәм административ биналардан (Ф1, Ф2, Ф3, Ф4) һәм II дәрәҗәдәге янгын куркынычының функциональ куркынычы классыннан алып җитештерү һәм склад биналарына, корылмаларына һәм төзелешләренә (Ф5 номерлы янгын куркынычының функциональ куркынычы классыннан) ким дигәндә 9 метр тәшкил итәргә тиеш (Ф5 янгын куркынычының функциональ куркыныч классы биналарына һәм С2, С3 - 15 метр), III дәрәҗәдәге утлы чыдамлык дәрәҗәсе - 12 метр, IV һәм V дала ут ныклыгы 15 метр тәшкил итәргә тиеш. Торак, иҗтимагый һәм административ биналардан (Ф1, Ф2, Ф3, Ф4) IV һәм V дәрәҗәдәге янгын куркынычының функциональ куркынычы классларыннан җитештерү һәм склад биналарына, корылмаларга һәм төзелмәләргә (Ф5 функциональ янгын куркынычы классына) кадәр ераклыклар 18 метр тәшкил итәргә тиеш. III дәрәҗәдәге күрсәтелгән биналар өчен алар арасындагы ераклык 12 метрдан да ким булмаска тиеш.

7.3.11. Вакытлы корылмаларны, ларекларны, киоскларны, лапасларны һәм башка шундый корылмаларны урнаштыру 87 нче таблицада күрсәтелгән таләпләр нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

7.3.12. Тараны саклау мәйданчыкларының киртәләре булырга һәм биналардан, корылмалардан төзелешләрдән кимендә 15 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

7.3.13. REI 150 дән ким булмаган утлы дивар, I - III дәрәҗәдәге ут ныклыгы булган биналар, корылмалар һәм корылмалар арасындагы янгынга каршы ераклыклар, моңа мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, стационар типтагы дәвалау учреждениеләре (Ф1.1, Ф4.1) биналары һәм автомобиль пассив күчереп йөртелә торган күпкатлы гаражлар керми.

7.3.14. Шәһәр торак пунктларын төзү чикләреннән урман массивларына кадәр янгынга каршы ераклык кимендә 50 метр булырга тиеш, ә бер-, ике катлы индивидуаль төзелеш чикләреннән урман массивларына кадәр кимендә 15 метр булырга тиеш.

Янгын сүндерү деполары һәм тышкы янгын сүндерү сууткәргече системасы булмаган җирлекләрдә теләсә нинди янгын сүндерү урыннары булган күрше урман массивларына кадәр ераклыкны 50 процентка арттырырга кирәк.

7.3.15. Юлламаларны һәм җәяүлеләр юлларын проектлаганда янгын сүндерү машиналарын торак һәм җәмәгать биналарына, шул исәптән төзелгән-кушып төзелгән биналарга үтү мөмкинлеген һәм янгын автобаскычларыннан теләсә кайсы фатирга яисә

бинага керү мөмкинлеген тәэмин итәргә кирәк. Бинаның стеналарына кадәр ара, кагыйдә буларак, 10 катка кадәр бина өчен 5 - 8 метр һәм 10 каттан артык бина өчен 8 - 10 метрны кабул итәргә кирәк. Бу зонада коймалар, электр үткәргечләрнең һава линияләрен урнаштыру һәм агачлар утырту рөхсәт ителми. Керешләре булмаган биналарның фасадлары буйлап, каты өслекле юллар урынына, аларны каплауга яки грунтка мөмкин булган йөкләнешне исәпкә алып, янгын сүндерү машиналары йөрү өчен яраклы 6 метр киңлектәге полосаларны күздә тоту рөхсәт ителә.

7.3.16. Җитештерелә торган куркыныч җитештерү объектлары эшкәртелә, эшкәртелә, саклана, транспортлана, янгын куркынычы булган матдәләр һәм материаллар юкка чыгарыла һәм алар өчен эшкәртү мәҗбүри
Сәнәгать куркынычсызлыгы турындагы декларацияләр (алга таба - шартлау-янгын куркынычы янаган объектлар) җирлекләр һәм шәһәр округлары чикләрендә, әгәр бу мөмкин булмаса яки максатка ярашлы булмаса, шартлау куркынычы булган объект территориясеннән читтә булган кешеләрне, биналарны һәм корылмаларны янгын куркынычы факторлары һәм (яисә) шартлау нәтиҗәсендә яклау чаралары эшләнергә тиеш. Территорияләрендә А, Б һәм В категорияләре биналары һәм корылмалары урнашкан, шартлату-янгын куркынычы һәм янгын куркынычы буенча башка җитештерү объектлары җирлекләр һәм шәһәр округлары чикләрендә дә урнаштырылырга мөмкин. Шул ук вакытта янгын куркынычының исәп-хисап әһәмияте янгын куркынычының мөмкин булган күрсәткеченнән артмаска тиеш, 2008 елның 22 июлендәге Федераль законда билгеләнгән № 123-ФЗ "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент". Шартлау куркынычы булган объектларны җирлекләр һәм шәһәр округлары чикләрендә урнаштырганда янгынның куркыныч факторларының күрше саклау объектларына, климат һәм географик үзенчәлекләргә, урынның рельефына, елгалар агымы юнәлешенә һәм өстенлек итүче җилгә йогынтысын исәпкә алырга кирәк. Шул ук вакытта җитештерү объектының җир кишәрлеге чикләреннән Ф1 - Ф4 функциональ куркынычы класслары биналарына кадәр, мәгариф һәм мәктәпкәчә мәгариф оешмаларының, гомуми белем бирү оешмаларының, медицина оешмаларының һәм ял учреждениеләренең җир участоклары чикләре 50 метрдан да ким булмаска тиеш.

7.3.17. Сыеклаңдырылган табигый газлар комплекслары торак пунктлардан җил ягыннан читтә урнашырга тиеш. Сыеклаңдырылган углеводород газлары һәм җиңел янып китүчән сыеклыклары складлары торак пунктларның торак районнарга карата өстенлек итүче юнәлештәге торак пунктларының торак зонасыннан читтә урнашырга тиеш.

7.3.18. Сыеклаңдырылган углеводород газлары һәм җиңел үсә торган сыеклыклар складларын төзү күрше торак пунктлар территорияләре, гомуми челтәрдәге тимер юллар оешмалары һәм юллары билгеләре белән чагыштырганда түбәнрәк дәрәҗәдә булган җир участокларында урнашырга тиеш. Күрсәтелгән складларны күрше торак пунктлар, оешмалар һәм тимер юллар юллары территорияләре тамгасы белән чагыштырганда 300 метрдан артык булган җир кишәрлекләрендә урнаштыру рөхсәт ителә. 100 метрдан 300 метрга кадәр ераклыкта урнашкан складларда, торак пунктлар, оешмалар территорияләрендә һәм гомуми челтәрдәге тимер юллар юлларында сыеклыкны булдырмый торган чаралар (шул исәптән икенче җимерелү, авария сыйдырышлылыгы, отводный каналлар, траншеялар) каралырга тиеш.

7.3.19. Торак төзелешләр зоналары чикләрендә, иҗтимагый-эшлекле зоналарда һәм җирлекләрнең һәм шәһәр округларының рекцион билгеләнешендәге зоналарда А, Б һәм В категорияләре биналары һәм корылмалары булмаган территорияләрдә янгын куркынычы буенча производство объектларын урнаштыру рөхсәт ителә. Шул ук вакытта җитештерү объектының җир кишәрлеге чикләреннән торак биналарга, мәгариф һәм мәктәпкәчә мәгариф оешмалары, гомуми белем бирү оешмалары, медицина оешмалары һәм ял учреждениеләре чикләренә кадәр ара 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы “Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент” Федераль законы таләпләре нигезендә билгеләнә.

7.3.20. Торак төзелеше зонасы чикләрендә урнашкан янгын һәм янгын куркынычы янаган факторларның торак биналарына йогынты ясау һәм шартлау куркынычы булган объектларда шартлау мөмкин булмаган очракта, көчләрне киметүне, оешмаларны яисә аерым производствоны үзгәртүне яки оешманы торак төзелеше чикләреннән күчерүне күздә тотарга кирәк.

7.3.21. Биналар, корылмалар арасындагы янгынга каршы аралар янгынның күрше биналарга, корылмаларга таралмавын тәэмин итәргә тиеш. Әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 1, 2, 3, 4, 5 һәм 6 нчы таблицаларында күрсәтелгән янгынга каршы ераклыкларны биналардан, корылмалардан һәм технологик җайланмалардан алар белән чиктәш саклау объектларына (торак, иҗтимагый биналардан, балалар һәм спорт мәйданчыкларыннан тыш) карата 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы “Янгын куркынычсызлыгы турында техник регламент” Федераль законның 37 статьясында каралган янгын сүндерү киртәләрен кулланганда киметүгә юл куела. Шул ук вакытта янгын куркынычының исәп-хисап әһәмияте күрсәтелгән Федераль законның 93 статьясында билгеләнгән янгын куркынычы күрсәткеченнән артмаска тиеш.

7.3.22. Янгынга каршы аралар янгынның таралмавын тәэмин итәргә тиеш:

1) урманчылыкларда (урман паркларында) урман утыртмаларыннан алып түбәндәге биналарга һәм корылмаларга кадәр:

а) урманчылыклар (урман парклары) территорияләреннән тыш;

б) урманчылыклар (урман парклары) территорияләрендә;

2) урманчылыклардан (урман-парклардан) тыш урман утыртмаларыннан алып биналарга һәм корылмаларга кадәр.

7.3.23. Россия Федерациясенең милли иминлеге өчен аеруча кискен әһәмиятле объектларыннан урман утыртмалары (урман парклары) чикләренә кадәр янгынга каршы ераклыклар, әгәр Россия Федерациясе законнары белән башкасы билгеләнмәгән булса, кимендә 100 метр булырга тиеш.

7.3.24. Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләрендә урнашкан А, Б һәм В категорияләре биналарыннан һәм корылмаларыннан янгын куркынычы янаган янгынга каршы ераклыкны алар белән чиктәш саклау объектларына кадәр әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә кабул итәргә кирәк.
Әлеге нормативларга карата 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән.

7.3.25. Ераклыкларны җәяләрдә гомуми сыйдырышлылыгы 50 000 куб метрдан артык булган II категория складлары өчен кабул итәргә кирәк. Әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән ераклыклар түбәндәгечә билгеләнә:

1) биналар һәм корылмалар арасында - тышкы диварлар яисә биналарның һәм корылмаларның конструкцияләре арасындагы ераклык кебек;

2) катнаш җайланмалар - тимер юлның күчәреннән лайлачы эстакадалар белән;

3) автомобиль цистерналарның, насослар, тарлар өчен - бу мәйданчыкларның чикләреннән агып төшүче мәйданчыклардан (ачык һәм түбә астында);

4) технологик эстакадтан һәм торба үткәргечләрдән - иң кырый торба үткәргечтән;

5) факел җайланмаларыннан - факел көпшәсеннән.

7.3.26. Нефть һәм нефть продуктлары складлары биналарыннан һәм корылмаларыннан алып торфның ачык ятмасы кишәрлекләренә кадәр янгынга каршы араларны ике тапкырга киметү рөхсәт ителәторфның ачык ятмасы нефть һәм нефть продуктлары складлары биналарыннан һәм корылмаларыннан ким дигәндә 0,5 метр калынлыктагы җир катламы белән капланган очракта, әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән ераклыктан әлеге нормативларга кадәр.

7.3.27. Нефть һәм нефть продуктларын саклау складларыннан алып катнаш токымнарның (ылыслы һәм яфраклы) урман үсентеләре (урман парклары) чикләренә кадәр ераклыкны ике тапкырга киметү рөхсәт ителә. Шул ук вакытта урманчылыкларның (урман-паркларның) нефть һәм нефть продуктларының складлары булган урман утыртмалары чикләре буйлап кимендә 5 метр киңлектәге җир өслеге үз өслегендә ут салмый торган материаллардан яисә җир полосасыннан каралган булырга тиеш.

7.3.28. резервуар парклардан һәм нефть продуктларының резервуар парклары урнашкан мәйданнарда күрше торак пунктлар, резервуар парктан 200 метрга кадәр ераклыкта урнашкан гомуми челтәрнең тимер юллары оешмалары һәм юллары билгеләре белән чагыштырганда югарырак тамгалы нефть һәм нефть продуктларын урнаштырганда, шулай ук елга ярлары янындагы нефть һәм нефть продуктлары складларын су уременнән 200 метр ераклыкта (максималь дәрәҗәдә) урнаштырганда торак пунктлар, оешмалар, тимер юллар яисә сулыкларда нефть продуктларын аеру резервуарларын һәлакәттә киметә торган өстәмә чараларны күздә тотарга кирәк. Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләре 2 метрдан да ким булмаган биеклектәге янмый торган материаллардан эшләнгән койма белән чикләнергә тиеш.

7.3.29. Торак йортлардан һәм җәмәгать биналарыннан гомуми сыйдырышлылыгы 2000 куб метрга кадәр булган нефть һәм нефть продуктлары складларына, котельныйлардагы дизель электр станцияләрендә һәм торак һәм иҗтимагый биналарга хезмәт күрсәтүче башка энергия объектларында булган янгынга каршы ераклыклар әлеге нормативларга 10 нчы кушымтадагы 7 нче таблицада китерелгән ераклыклардан ким булмаска тиеш.

7.3.30. Нефть һәм нефть продуктлары складлары категорияләре әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 8 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

7.3.31. Торак пунктлар территорияләрендә ягулык һәм авария резервуарларын, җир өсте җиһазларын саклау өчен янгынга каршы ераклыкларны (кан тамырларын) урнаштырганда ягулык һәм (яисә) аның парларын саклау өчен ягулык һәм (яисә) аның парларын йөртүче җир өсте җиһазларын, ягулык һәм авария резервуарларын саклау өчен җир асты резервуарларының сулыш арматурасыннан, ягулык-тарату колонкасы корпусларыннан һәм сыекландырылган углеводород газларның яисә сыекландырылган табигый газларның

вакланган колонкаларыннан, автоцистерналар һәм технологик колодлар өчен мәйданчыклардан, технологик чистарту корылмалары стеналарыннан, ягулык һәм авария резервуарлары саклана торган складлардан, ягулык һәм һәлакәт резервуарларыннан саклау өчен җир асты резервуарларының сулыш арматурасыннан, ягулык һәм авария резервуарлары резервуарлары саклана торган биналардан, ягулык салу станцияләрендә яисә парлашкан табигый газларның сыекландырылган колонкалардан килгән җиһазлар белән җиһазландырылган станцияләрдән түбәндәгеләрне билгеләргә кирәк:

1) мәктәпкәчә мәгариф, гомуми белем бирү оешмалары, интернат типтагы гомуми белем бирү оешмалары, стационар типтагы дәвалау учреждениеләре, бер фатирлы торак биналарның җир кишәрлекләре чикләренә кадәр;

2) тәрәзәгә я ишеккә кадәр.

7.3.32 Мотор ягулыгы АЗСтан күрше объектларга кадәр янгынга каршы ераклыклар кушымтаның 2 нче таблицасында билгеләнгән таләпләргә туры килергә тиеш. Әлеге нормативларга карата № 10. Торак пунктлар территорияләрендә урнашкан АЗСларның җир өсте резервуарларының гомуми сыйдырышлылыгы 40 куб метрдан артмаска тиеш.

7.3.33. АЗСтан алып катнаш токымнарның (ылыслы һәм яфраклы) урман үсентеләре (урман парклары) чикләренә кадәр ераклыкны ике тапкырга киметеп була. Шул ук вакытта урманчылыкларның (урман-паркларның) урман утыртмалары чикләре буйлап АЗС белән кимендә 5 метр җир өсте өслеге буенча ялкын таратмый торган материаллардан яисә сөрелгән җир полосасыннан киңлеге күздә тотылырга тиеш.

7.3.34. Авыл хуҗалыгы культуралары утыртмаларына якын җирдә АЗС урнаштырганда, алар буенча ялкын таралырга мөмкин булган авыл хуҗалыгы культуралары мәйданнары янында, утыртуга якын җирдә АЗС чикләре янында, ялкынны үз өсләре буйлап таратмый торган материаллардан ясалган, яисә киңлеге кимендә 5 метр булган җир полосасы каралган.

7.3.35. сыек ягулыкны саклау өчен җир асты резервуарлары булган АЗСтан алып мәктәпкәчә белем бирү, гомуми белем бирү оешмаларының, интернат тибындагы белем бирү оешмаларының, стационар типтагы дәвалау учреждениеләренең җир асты резервуарлары булган янгынга каршы ераклыклар кимендә 50 метр тәшкил итәргә тиеш.

7.3.36. Бина һәм корылмалар, шулай ук оешмалар һәм торак пунктлар территорияләрендә янгыннарны сүндерү өчен янгынга каршы су белән тәэмин итү чыганаклары булырга тиеш.

7.3.37. Янгынга каршы су белән тәэмин итү чыганаклары буларак табигый һәм ясалма сулыклардан, шулай ук эчке һәм тышкы суүткәргечләрдән (шул исәптән эчә торган, хуҗалык-эчә торган, хуҗалык-эчә торган, хуҗалык һәм янгынга каршы) файдаланырга мөмкин.

7.3.38. Ясалма сулыклар урнаштыру, табигый сулыклардан файдалану һәм янгынга каршы суүткәргечне урнаштыру зарурлыгы, шулай ук аларның параметрлары 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә. "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент".

7.3.39. Янгынны сүндерү максатыннан файдаланылырга мөмкин булган елгаларга һәм сулыкларга кимендә 12 метр зурлыктагы су җыю өчен юлларны корырга кирәк.

7.3.40. Җирлекләр һәм шәһәр округлары территорияләрендә янгын саклау бүлекчәләренең дисслокациясе шәһәр җирлекләрендә һәм шәһәр округларында чакырылу урынына беренче бүлекчә килү вакыты 10 минуттан артмаска, авыл җирлекләрендә - 20 минуттан артмаска тиеш дигән шартлардан чыгып билгеләнә.

7.3.41. Янгын сүндерү автомобильләре саны Россия Федерациясе Эчке эшләр министрлыгының Дәүләт янгынга каршы хезмәтенең Баш идарәсе тарафыннан расланган «Янгын сагы объектларын проектлау нормативлары» 101-95 НПБ буенча кабул ителә.

7.4. **Гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары һәм шәһәр төзелешен проектлаганда гадәттән тыш хәлләрне кисәтү**

7.4.1. Гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары һәм гадәттән тыш хәлләрне кисәтү түбәндәге очракларда каралырга тиеш: Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы таләпләре нигезендә Татарстан Республикасын территориаль планлаштыру схемасын әзерләү; Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен территориаль планлаштыру документларын әзерләү (муниципаль районнарны территориаль планлаштыру схемасы, шәһәр округларының, җирлекләрнең генераль планнары); территорияне планлаштыру документларын эшләү (территорияне планлаштыру проектлары, территорияне ызанлау проектлары, җир кишәрлекләренең шәһәр төзелеше планнары); төзелеш (техник-икътисадый нигезләү, техник-икътисадый исәпләүләр), шулай ук капиталь төзелеш объектларын төзүгә һәм реконструкцияләүгә проект документациясен әзерләүне.

7.4.2. Җирлекнең генераль планын әзерләгәндә түбәндәгеләрне исәпкә алырга кирәк: проектлаштырганда планлаштырылган һәм торак районнарның халык саны СНиП 2.01.51-90 таләпләренә туры килергә тиеш (4 нче таблица); торак пунктның торак районнары һәм микрорайоннары (кварталлары) халкының максималь тыгызлыгы, кеше/гектар, проектлаштырганда СНиП 2.01.51-90 таләпләренә туры килергә тиеш (5 нче таблица); торак пунктның торак зоналарын төзегәндә биналарның катлары 10 каттан артмаска тиеш.

7.4.3. Территорияләрне планлаштыру документларын әзерләгәндә, шулай ук төзелгән территорияләрне үстергәндә, территорияне зоналаштыруның заманча чаралары һәм аларның икенчел зарарлау факторлары йогынтысы буенча зоналарын исәпкә алып, «сары сызыклар» планы эшләнә, шулай ук мөмкин булган аварияләр, һәлакәтләр һәм стихияле бәла-казаларның характерын һәм масштабларын, башка торак пунктлардан, шулай ук аеруча мөһим объектларны. "Сары линияләр"дән төзелешкә кадәр аермалар, төрле каттагы биналардан хәрабәләр таралу ихтималы булган зоналарны исәпкә алып, "Гражданнар оборонасының инженерлык-техник чаралары" 3 нче СНиП 2.01.51-90 кушымтасы таләпләре нигезендә билгеләнә

Магистраль урамнарның ике ягында урнашкан биналар арасындагы ераклыклар аларның мөмкин булган хәрабәләр зоналарының тигез суммасына һәм "сары сызыклар" чикләрендә юлларның салынмый торган өлешенең киңлегенә тигез суммада кабул ителә. Юлның төзелеп бетмәгән өлешенең киңлеген «сары сызыклар» чикләрендә кимендә 7 метр кабул итәргә кирәк.

7.4.4. Шәһәр округының һәм җирлекләрнең генераль планнарын әзерләгәндә территорияне планлаштыру документларын яшел утыртмалар (парклар, бакчалар, бульварлар) һәм территорияне төзүдән азат булган (сулыклар, спорт мәйданчыклары һ.б. һ.б.) күмәк территорияләргә 100 метрдан да ким булмаган киңлектәге селитеб.ны янгын сүндерү белән тәэмин итә торган бердәм системага бәйләргә кирәк. а II, II, III, IIa биналары һәм корылмалары төзелгәндә, 2,5 кв.километрдан артык булмаган киңлектә утлы чыдамлылык һәм 0,25 кв.километрдан да артык булмаган йортлар Шб, IV, IVa, V дәрәҗәдәге утлы чыдамлык биналары төзелгән.

7.4.5 Яшел утыртмалар һәм территорияләр төзелешеннән азат булган территорияләр системасы, шулай ук магистраль урамнар челтәре торак пункт җиңелгән очракта, урманнар яисә яшел утыртмалар белән мәшгуль зоналарга халыкның ирекле чыгуын тәэмин итәргә тиеш.

7.4.6. Торак пунктларның магистраль урамнары, алар буенча торак һәм җитештерү зоналарыннан кимендә ике юнәлештә транспорт чыгу мөмкинлеген тәэмин итүне исәпкә алып, проектланырга тиеш.

7.4.7. Автобуслар, йөк һәм җиңел автомобильләре өчен, урып-җыю машиналарының җитештерү-ремонт базалары, троллейбус деполары һәм трамвай парклары өчен билгеләнгән һәм башлыча торак пунктлар кырыйларында проектлаштырырга кирәк. Проектлаштырганда янгын сүндерү депосы биналарын урнаштыру төп янгын сүндерү машиналарының 100 процентын урнаштыруны тәэмин итәргә тиеш.

7.4.8. Ял йортлары һәм базалары, шифаханәләр, ел әйләнәсе һәм кыска вакытлы хезмәт итүче спорт һәм яшьләр лагерьлары, сәнәгать предприятиеләренең ярдәмче хуҗалыклары, шулай ук бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре, кагыйдә буларак, торак пунктлардан читтә проектланырга тиеш. Күрсәтелгән хуҗалыклар, учреждениеләр, бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре челтәрен үстерү халыкны сугыш вакытында торак пунктлардан күчерү һәм дәвалау учреждениеләрен җәелдерү өчен файдалануны исәпкә алып гамәлгә ашырылырга тиеш. Эвакуацияләнә торган халыкны торак белән тәэмин итү бер кешегә гомуми мәйданның 2,5 кв. километры исәбеннән гамәлгә ашырыла.

7.4.9. Торак пунктларны яисә берничә торак пунктны, шулай ук аеруча мөһим объектларны туендыручы су белән тәэмин итүнең яңа проектлана һәм реконструкцияләнә торган системалары, шулай ук аеруча мөһим булган объектлар, су белән тәэмин итүнең бәйсез чыганакларына таянырга тиеш, аларның берсен җир асты сулары белән тәэмин итү күздә тотыла.

7.4.10. Баш корылмаларның суммар куәтен проектлаганда тыныч заман нормалары буенча исәпләргә кирәк. Бер төркем сафтан чыккан очракта, калган корылмаларның куәте предприятиеләрнең җитештерү-техник ихтыяҗларына авария режимы буенча су бирүне, шулай ук тыныч вакыттагы халык саны өчен тыныч вакытта бер кешегә 31 литр норма буенча хуҗалык-эчәргә кирәк булганда тәэмин итәргә тиеш. Барлык баш корылмалар сафтан чыккан яки су белән тәэмин итү чыганаклары зарарланган очракта, халыкны эчәргә яраклы су запасының кимендә 3 тәүлеклек өлешен бер кешегә исәпләгәндә, резервуарларны проектларга кирәк.

7.4.11. Торак пунктта һәм торак пунктлардан читтә урнашкан аеруча мөһим объектларда проектлаганда, берничә мөстәкыйль суүткәргечне (коммуналь һәм сәнәгать) күздә тотарга кирәк, суны, санитария нормаларын һәм кагыйдәләрен үтәп, бер суүткәргечтән икенчесенә тапшыру мөмкинлеген күздә тотарга кирәк.

7.4.12. Янгынга каршы гидрантлар, шулай ук категорияле шәһәр яисә категорияле шәһәрдән читтә урнашкан махсус әһәмияткә ия объект суүткәргеченең зарарланган участокларын сүндерү өчен бикле урыннарны биналарны һәм корылмаларны җимергәндә төзелми торган территориягә урнаштырырга кирәк.

7.4.13. Халыкны һәм авыл хуҗалыгы хайваннарын су белән тәэмин итү өчен гамәлдә булган һәм проектлана торган шахта коелары һәм җир асты суларын алу өчен башка корылмалар аларга радиоактив явым-төшемнәр һәм тамчылы-сыек агулы матдәләр эләгүдән сакланырга тиеш. Торак пунктларны һәм сәнәгать предприятиеләрен су белән тәэмин итү өчен гамәлдәге су җыю скважиналарының барысы да, шулай ук авыл хуҗалыгы җирләрен су белән тәэмин итү өчен, күчмә тарга су бирү юлы белән, хуҗалык ихтыяҗлары өчен кирәк булган җайланмаларга ия булырга тиеш, ә 5 литр дебитлы скважиналарга, моннан тыш, янгын сүндерү машиналары белән су алу җайланмалары булырга тиеш.

7.4.14. Торак пунктларны электр белән тәэмин итү системаларын проектлаганда аларны берничә бәйсез һәм территориаль яктан төрле туклану чыганакларыннан электр белән тәэмин итүне күздә тотарга кирәк, аларның бер өлеше мөмкин булган җимерелүләр зоналарыннан читтә урнашырга тиеш. Шул ук вакытта күрсәтелгән чыганаклар һәм аларның электр тапшыру линияләре бер-берсеннән бер үк вакытта сафтан чыгу мөмкинлеген юкка чыгара торган ераклыкта булырга тиеш. Электр белән тәэмин итү системалары электр үткәргечләрнең һава линияләре белән кыска вакытлы очышлар төзү хисабына җимерелгән объектларны урап узуга электр энергиясен транзитлаштыруны тәэмин итү мөмкинлеген исәпкә алырга тиеш.

7.4.15. Магистраль торбаүткәргечләрне (газүткәргечләрне, нефть үткәргечләрне, нефть продуктларын) тоташтыручы насос һәм компрессор станцияләрен проектлаучы электр белән тәэмин итү, кагыйдә буларак, мөмкин булган көчле җимерелү зоналарыннан читтә урнашкан электр подстанцияләрен һәм электр подстанцияләрен электр белән тәэмин итү чыганакларыннан гамәлгә ашырылырга, кирәкле автоном резерв чыганакларга проектлау белән гамәлгә ашырылырга тиеш.

7.4.16. ТЭЦ, подстанцияләр, бүлү җайланмалары һәм электр тапшыру линияләрен проектлауны СНиП 2.01.05-90 (5 бүлек) таләпләрен исәпкә алып гамәлгә ашырырга кирәк.

8. Инженерлык тикшеренүләренә таләпләр

8.1. Территориаль планлаштыру документларын, җирлекнең генераль планын, территорияне планлаштыру документларын тиешле инженер эзләнүләрен башкармыйча әзерләү рөхсәт ителми. Инженерлык тикшеренүләрен башкарганда СНиП 11-02-96 таләпләренә таянып эш итәргә кирәк.

8.2. Инженерлык тикшеренүләре гамәлдәге законнар таләпләренә җавап бирә торган затлар һәм оешмалар тарафыннан башкарылырга мөмкин.

8.3. Башкарылган инженер эзләнүләре материаллары Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексында каралган очракларда проект документациясе һәм норматив-техник документлар таләпләренә туры килүен билгеләү өчен дәүләт экспертизасын үткәрүгә җибәрелә.

8.4. Топографик төшерүләрне башкару һәм инженер-топографик планнар төзү фондта саклана торган инженерлык эзләнүләре материалларын кулланып башкарылырга тиеш.

8.5. Россия Федерациясе Региональ үсеш министрлыгының 2010 елның 13 декабрендәге 492 номерлы боерыгы белән расланган Җирлекләрнең һәм шәһәр округларының генераль планнарын әзерләү буенча төзелгән топографик планнарның элеккеге срогы һәм проект документациясен эшләү өчен яраклы документлар ике елдан артмаска тиеш. Башка очракларда территорияне тикшерергә һәм урындагы үзгәрешләр булганда булган топографик материалларны актуальләштерүне башкарырга, аннары материалларны инженер эзләнүләре фондына тапшырырга кирәк.

8.6. Шәһәр төзелеше документларын эшләү өчен инженер-геологик тикшеренүләр шәһәр төзелеше документациясе масштабына туры килә торган инженер-геологик төшерүне җентекләп (масштабларда) башкарырга кирәк.

8.7. Территорияне инженерлык ягыннан яклау зарурлыгы, СНиП 22-02-2003 нигезләмәләрен исәпкә алып, шәһәр төзелеше документларын эшләгәндә Татарстан Республикасы территориясендә ачыкланган куркыныч геологик процессларга карата билгеләнә.

Шәһәр төзелешенең
җирле нормативларына
1 нче кушымта

НОРМАТИВ ТӨРӘКЛӘР

Федераль законнар

1. Россия Федерациясе Конституциясе;
2. Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы;
3. Россия Федерациясе Җир кодексы;
4. Россия Федерациясе Торак кодексы;
5. Россия Федерациясе Су кодексы;
6. Россия Федерациясе Урман кодексы;
7. Россия Федерациясе Һава кодексы;
8. Россия Федерациясенең эчке су транспорты кодексы;
9. «Җир асты байлыклары турында» 1992 елның 21 февралендәге 2395-1 номерлы Россия Федерациясе Законы;
10. «Россия Федерациясе Дәүләт чиге турында» 1993 елның 1 апрелендәге 4730-1 номерлы Россия Федерациясе Законы;
11. «Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында» 1994 елның 21 декабрендәге 68-ФЗ номерлы Федераль

закон; 12. 1995 елның 23 февралендәге 26-ФЗ номерлы «Табигый ресурслар, дәвалау-савыктыру урыннары һәм курортлары турында» Федераль закон;

13. «Махсус сакланылучы табигать территорияләре турында» 1995 елның 14 мартындагы 33-ФЗ номерлы Федераль закон;

14. «Хайваннар дөньясы турында» 1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы Федераль закон;

15. 1995 елның 2 августындагы «Өлкән яшьтәге гражданнарга һәм инвалидларга социаль хезмәт күрсәтү турында» 122-ФЗ номерлы Федераль закон;

16. «Россия Федерациясендә архитектура эшчәнлеге турында» 1995 елның 17 ноябрендәге 169-ФЗ номерлы Федераль закон;

17. «Экологик экспертиза турында» 1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы Федераль закон;

18. «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында» 1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон;

19 «Юл хәрәкәте иминлеге турында» 1995 елның 10 декабрендәге 196-ФЗ номерлы Федераль закон;

20. 1996 елның 9 гыйнварындагы «Халыкның радиация куркынычсызлыгы турында» 3-ФЗ номерлы Федераль закон;

21. «Күмү һәм күмү эше турында» 1996 елның 12 декабрендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон;

22. 1997 елның 21 июлендәге «Җитештерү объектларының куркыныч сәнәгать иминлеге турында» 116-ФЗ номерлы Федераль закон;

23. 1997 елның 18 декабрендәге 152-ФЗ номерлы «Географик объектларның атамалары турында» Федераль закон;

24. «Гражданнарның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре турында» 1998 елның 15 апрелендәге 66-ФЗ номерлы Федераль закон;

25. «Җитештерү һәм куллану калдыклары турында» 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы Федераль закон;

26. «Гражданнар оборонасы турында» 1998 елның 12 декабрендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон;

27. 1999 елның 30 мартындагы «Халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге турында» 52-ФЗ номерлы Федераль закон;

28. «Россия Федерациясендә газ белән тәэмин итү турында» 1999 елның 31 мартындагы 69-ФЗ номерлы Федераль закон;

29. «Атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон;

30. «Әйләнә-тирә мохитне саклау турында» 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль закон;

31. 1995 елның 23 февралендәге 26-ФЗ номерлы «Табигый ресурслар, дәвалау-савыктыру урыннары һәм курортлары турында» Федераль закон;

32. «Россия Федерациясендә туристлык эшчәнлеге нигезләре турында» 1996 елның 24 ноябрендәге 132-ФЗ номерлы Федераль закон;

33. 1996 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы «Атмосфера һавасын саклау турында» Федераль закон;

34. «Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрнең уңдырышлылыгын тәэмин итүне дәүләт җайга салуы турында» 1998 елның 16 июлендәге 101-ФЗ номерлы Федераль закон;

35. «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният ядкарьләре) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон;

36. «Россия Федерациясендә тимер юл транспорты турында» 2003 елның 10 гыйнварындагы 17-ФЗ номерлы Федераль закон;

37. «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон;

38. «Җирләрне яисә җир кишәрлекләрен бер категориядән икенчесенә күчерү турында» 2004 елның 21 декабрендәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон;

39. «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2007 елның 8 ноябрендәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон;

40. «Элемтә турында» 2003 елның 7 июлендәге 126-ФЗ номерлы Федераль закон;

41. 1992 елның 10 июлендәге 3266-1 номерлы «Мәгариф турында» Федераль закон;

42. 1996 елның 22 августындагы «Югары һәм югары уку йортыннан соң һөнәри белем турында» 125-ФЗ номерлы Федераль закон;

43. «Техник җайга салу турында» 2002 елның 27 декабрендәге 184-ФЗ номерлы Федераль закон;

44. «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон;

45. 2009 елның 30 декабрендәге 384-ФЗ номерлы «биналарның һәм корылмаларның иминлеге турында техник проект» Федераль закон;

46. «Күчемсез милеккә хокукларны һәм аның белән алыш-бирешләрне дәүләт теркәвенә алу турында» 1997 елның 21 июлендәге 122-ФЗ номерлы Федераль закон;

47. 2011 елның 21 июлендәге «Ягулык-энергетика комплексы объектларының иминлеге турында» 256-ФЗ номерлы Федераль закон.

Берләшкән Милләтләр Оешмасының һәм Россия Федерациясенең башка норматив актлары

1. БМО Генераль Ассамблеясе Резолюциясе 2006 елның 13 декабрендәге 61/106 номерлы кабул иткән инвалидлар хокуклары турында конвенция;

2. «инвалидлар өчен тормыш эшчәнлеге мохитеннән һәркем файдалана алырлык шартлар турында» 1992 елның 2 октябрендәге 1156 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы;

3. «Россия Федерациясе халыкларының аеруча кыйммәтле мәдәни мирас объектлары турында» 1992 елның 30 ноябрендәге 1487 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы;

4. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 1996 елның 7 декабрендәге 1449 номерлы «Инвалидларның социаль инфраструктура объектларына һәм мәгълүматка каршылыксыз керүен тәэмин итү чаралары турында» карары;

5. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2000 елның 17 февралендәге карары «Россия Федерациясе Кораллы Көчләренең, башка гаскәрләрнең, хәрби формированиеләрнең һәм органнарның арсеналлары, базалары һәм складлары каршында тыелган зоналар һәм тыелган районнар билгеләү турында нигезләмәне раслау хакында» 135 номерлы

6. «Газ бүлү челтәрләрен саклау кагыйдәләрен раслау турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2000 елның 20 ноябрендәге 878 номерлы карары;

7. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 елның 30 декабрендәге карары «Гадәттән тыш хәлләрне кисәтүнең һәм бетерүнең бердәм дәүләт системасы турындагы нигезләмәне раслау хакында» 794 номерлы

8. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 20 июнендәге 384 номерлы карары «Саклана торган объектларның зоналары чикләрен билгеләү һәм мондый зоналар өчен шәһәр төзелеше регламентлары төзү кагыйдәләрен раслау турында»;

9. «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирасны (тарихи һәм мәдәни ядкарьләрен) саклау зоналары турындагы нигезләмәне раслау хакында» 2008 елның 26 апрелендәге 315 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

10. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 24 октябрендәге карары «Халыкны сәүдә объектлары мәйданына минималь тәэмин итү нормативларын билгеләү кагыйдәләрен раслау турында» 754 номерлы

11. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 13 февралендәге карары № 83 «Капиталь төзелеш объектын инженер-техник тәэмин итү челтәрләренә тоташтыруның техник шартларын билгеләү һәм бирү кагыйдәләрен һәм капиталь төзелеш объектын

12. «Эчке су транспорты объектларының иминлеге турында техник регламентны раслау хакында» 2010 елның 12 августындагы 623 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;

13. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 15 июлендәге №524 «Тимер юл хәрәкәтчән составның иминлеге турында техник регламентны раслау хакында»;

14. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 15 июлендәге №525 «Тимер юл транспорты инфраструктурасының иминлеге турында техник регламентны раслау хакында»;

15. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 15 июлендәге №533 «Югары тизлекле тимер юл транспортының иминлеге турында техник регламентны раслау хакында»;

16. «Янгынга каршы режим турында» Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2012 елның 25 апрелендәге 390 номерлы карары;

17. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 елның 25 октябрендәге 1554-р номерлы күрсәтмәсе тыныч һәм сугыш вакытында гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү яисә килеп чыгу туры

18. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2000 елның 28 февралендәге «Стандартлаштыруның милли системасын үстерү концепциясе турында» 266-р номерлы күрсәтмәсе;

19. «2020 елга кадәр чорга Россия Федерациясенең озак сроклы социаль-икътисадый үсеш концепциясе турында» 2008 елның 17 ноябрендәге 1662-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте күрсәтмәсе;

20. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 21 июнендәге 1047-р номерлы «Биналарның һәм корылмаларның иминлеге турында техник регламент» Федераль законы таләпләрен үтәүне мәҗбүри рәвештә куллану нәтиҗәсендә кагыйдәләрнең (мондый стандартларның һәм кагыйдәләр җыентыгының) милли стандартлары һәм сводлары исемлеге турында» күрсәтмәсе;

21. Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы карары һәм Россия Федерациясе халкын социаль яклау министрлыгының «биналарны һәм корылмаларны проектлаганда, төзегәндә һәм реконструкцияләгәндә картлар һәм инвалидларның тормыш эшчәнлеген тәэмин итү буенча өстәмә чаралар турында» 1994 елның 11 ноябрендәге 18-27/1-4403-15 номерлы карары;

22. Россия Федерациясе Граждан оборонасы эшләре, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгының 2006 елның 25 июлендәге 422 номерлы, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгының 90 номерлы, Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «Халыкка хәбәр итү системалары турындагы Нигезләмәне раслау турында» 376 номерлы боерыгы;

23. Россия Федерациясе Табигать ресурслары һәм экология министрлыгының «Хуҗалык һәм башка эшчәнлекне экологик нигезләү инструкциясен» раслау турында» 1995 елның 29 декабрендәге 539 номерлы боерыгы;

24. Россия Федерациясе Табигать ресурслары һәм экология министрлыгының «Җир асты байлыкларыннан файдалану буенча федераль агентлык тарафыннан алда торган төзелешләр кишәрлегендә файдалы казылмалар булмау турында бәяләмәләр бирү буенча дәүләт хезмәте күрсәтүнең административ регламентын раслау һәм файдалы казылмалар ятмалары мәйданнарында төзелеш алып баруга рөхсәт бирү турында җир асты корылмалары»;

25. Россия Федерациясе Региональ үсеш министрлыгының 2008 елның 1 апрелендәге 36 номерлы «Капиталь төзелеш объектына проект документациясен эшләү һәм килештерү өчен махсус техник шартлар эшләү тәртибе» боерыгы;

26. Россия Федерациясе Граждан оборонасы эшләре, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгының, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгының һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «Мәгълүматка хәбәр итү системалары турындагы нигезләмәне раслау хакында» 2006 елның 25 июлендәге 422/90/376 номерлы боерыгы;

Россия Федерациясенең дәүләт стандартлары (ГОСТ)

1. Дәүләт стандарты 17.0.0.01-76* «Табигатьне саклау һәм табигый ресурслардан файдалануны яхшырту өлкәсендә стандартлар системасы. Төп нигезләмәләр»;

2. Дәүләт стандарты 17.1.1.04-80 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Җир асты суларын судан файдалану максатлары буенча классификацияләү»;

3. Дәүләт стандарты 17.1.3.06-82 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Җир асты суларын саклауга гомуми таләпләр»;

4. Дәүләт стандарты 17.1.3.13-86 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Өслек суларын пычратудан саклауга гомуми таләпләр»;

5. Дәүләт стандарты 17.1.5.02-80 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»

6. Дәүләт стандарты 17.5.3.01-78* «Табигатьне саклау. Җир. Шәһәрләрнең яшел зоналары составы һәм күләме»;

7. Дәүләт стандарты 17.5.3.02-90 «Табигатьне саклау. Җир. Дәүләт урман фонды җирләрендә тимер юл һәм автомобиль юллары буенда урманнарны саклау полосаларын бүлеп бирү нормалары»;

8. Дәүләт стандарты 17.5.3.03-80 «Табигатьне саклау. Җир. Гидролесомелиорациягә гомуми таләпләр» ;

9. Дәүләт стандарты 17.5.3.04-83* «Табигатьне саклау. Җир. Җирләрне рекультивацияләүгә карата гомуми таләпләр»;

10. Дәүләт стандарты 17.6.3.01-78* «Табигатьне саклау. Флора. Урманнарны, шәһәрләрнең яшел зоналарын саклау һәм рациональ файдалануга гомуми таләпләр»;

11. Дәүләт стандарты 9238-83 «Тимер юл колеяларының төзелмәләрен һәм хәрәкәт составын якынайту габаритлары:1520 (1524) мм»;

12. Дәүләт стандарты 9720-76 «Тимер юл колеяларының төзелмәләрен һәм хәрәкәт составын якынайту габаритлары: 750 мм»;

13. Дәүләт стандарты 20444-85 «Тавыш. Транспорт агымнары. Тавыш характеристикасын үлчәү ысуллары»;

14. Дәүләт стандарты 22283-88 «Һава транспорты тавышы.Торак төзелеше территориясендә тавыш бирүнең рөхсәт ителгән дәрәҗәләре һәм аны үлчәү ысуллары»;

15. Дәүләт стандарты 23337-78* «Тавыш. Яшәү өчен яраклы төзелеш территорияләрендә, торак һәм җәмәгать биналарында тавышны үлчәү методлары»;

16. Дәүләт стандарты 2761-84*«Үзәкләштерелгән хуҗалык-эчә торган су белән тәэмин итү чыганаклары. Гигиена, техник таләпләр һәм сайлау кагыйдәләре»;

17. Дәүләт стандарты Р 22.1.02-95 «Гадәттән тыш хәлләрдә куркынычсызлык. Мониторинг һәм фаразлау»;

18. Дәүләт стандарты 25772-83 «Баскычларны, балконнарны,корыч түбәләрне киртәләүдә гомуми техник шартлар»;

19. Дәүләт стандарты Р 50681-2010 «Туристик хезмәтләр. Туристик хезмәтләрне проектлау»;

20. Дәүләт стандарты Р 52108-2003 «Ресурсларны саклау. Калдыклар белән эш итү. Төп нигезләмәләр»;

21. Дәүләт стандарты Р 52142-2003 «Халыкка социаль хезмәт күрсәтү. Социаль хезмәт күрсәтүнең сыйфаты. Гомуми нигезләмәләр»;

22. Дәүләт стандарты Р 52282-2004 «Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары. Юл светофорлары. Төрләре һәм төп параметрлары. Гомуми техник таләпләр. Сынау ысуллары»;

23. Дәүләт стандарты Р 52289-2004* «Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары. Юл билгеләрен, тамгаларын, светофорларны, юл коймаларын һәм юнәлешле җайланмаларны куллану кагыйдәләре»;

24. Дәүләт стандарты Р 52766-2007 «Гомуми файдаланудагы автомобиль юллары. Төзекләндерү элементлары. Гомуми таләпләр»;

25. Дәүләт стандарты Р 54954-2012 «Ярашлыкны бәяләү. Күчемсез милек объектларына экологик таләпләр».

Төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре (СНиП)

1. СНиП II-11-77* «Гражданнар оборонасының саклау корылмалары»;
2. СНиП II-35-76* «Котель җайланмалары»
3. СНиП II-58-75 «Җылылык электростанцияләре»;
4. СНиП II-89-80 «Сәнәгать предприятиеләренең генераль планнары»;
5. СНиП III-10-75 «Территорияне төзекләндерү»
6. СНиП 1.05.03.-83 «Комплексллы төзелешне исәпкә алып, торак төзелешендә эш нормалары»;
7. СНиП 21-01-97*«Биналарның һәм корылмаларның янгын куркынычсызлыгы»;
8. СНиП 2.01.05-85 «Куркынычлык буенча объектлар категорияләре»;

9. СНиП 2.01.09-91 «Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында биналар һәм корылмалар»;
10. СНиП 2.01.28-85 «Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннары. Проектлау буенча төп нигезләмәләр»;
11. СНиП 2.01.51-90 «Гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары»;
12. СНиП 2.04.01-85*«Эчке суүткәргеч һәм биналарның канализациясе»;
13. СНиП 2.04.02-84* «Су белән тәэмин итү. Тышкы челтәрләр һәм корылмалар»;
14. СНиП 2.04.03-85 «Канализация. Тышкы челтәрләр һәм корылмалар»;
15. СНиП 2.05.02-85* «Автомобиль юллары»;
16. СНиП 2.05.03-84* «Күперләр һәм торбалар»;
17. СНиП 2.05.06-85* «Магистраль торбаүткәргечләр»
18. СНиП 2.05.07-91* «Сәнәгать транспорты»;
19. СНиП 2.05.09-90 «Трамвай һәм троллейбус линияләре»;
20. СНиП 2.05.11-83 «Колхозларда, совхозларда һәм башка авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларында хуҗалык эчендәге автомобиль юллары»;
21. СНиП 2.05.13-90 «Шәһәр һәм башка торак пунктлар территорияләрендә салына торган нефть продукты челтәрләре»;
22. СНиП 2.06.04-82*«Гидротехник корылмаларга (дулкыннар, бозлыклар һәм башка суднолар) йогынты ясау»;
23. СНиП 2.06.05-84*«Грунт материалларыннан плотиналар»
24. СНиП 2.06.07-87 «Терәк диварлар, судно йөрешле шлюзлар, Балык үткәрү һәм балык саклау корылмалары.;
25. СНиП 2.06.15-85 «Территорияне су басудан инженерлык яклавы»;
26. СНиП 2.09.04-87* « Административ һәм көнкүреш биналары»;
27. СНиП 2.10.02-84 «Авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм эшкәртү өчен биналар һәм корылмалар»;
28. СНиП 2.10.03-84 «Терлекчелек, кошчылык, җәнлекчелек биналары һәм корылмалары»;
29. СНиП 2.10.05-85 «Ашлык саклау һәм эшкәртү буенча предприятиеләр, биналар һәм корылмалар»;
30. СНиП 2.11.03-93«Нефть һәм нефть продуктлары складлары. Янгынга каршы нормалар»;

31. СНиП 11 -02-96 «Төзелеш өчен инженерлык эзләнүләре. Төп яңалыклар»;
32. СНиП 11 -04-2003 «Шәһәр төзелеше документларын эшләү, килештерү, экспертиза һәм раслау тәртибе турында инструкция»;
33. СНиП 21-01-97* «Биналарның һәм корылмаларның янгын куркынычсызлыгы»;
34. СНиП 21 -02-99* «Автомобиль кую урыннары»;
35. СНиП 22-02-2003 «Территорияләрне, биналарны һәм корылмаларны куркыныч геологик процесслардан инженерлык ягыннан яклау. Төп нигезләмәләр»;
36. СНиП 23-01-99* «Төзелеш климатологиясе»
37. СНиП 23-02-2003 «Биналарны җылылык белән саклау»;
38. СНиП 23-03-2003 «Тавыштан яклау»;
39. СНиП 23-05-95* «Табигый һәм ясалма яктырту»;
40. СНиП 30-02-97 «Гражданнарның бакчачылык берләшмәләре территорияләрен, биналарны һәм корылмаларны планлаштыру һәм төзү»;
41. СНиП 31-01-2003 «Күп фатирлы йортлар»;
42. СНиП 31-02-2001 «Бер фатирлы йортлар»;
43. СНиП 31-03-2001 «Җитештерү биналары»;
44. СНиП 31-04-2001 «Складлар өчен биналар»;
45. СНиП 31-05-2003 «Административ билгеләнештәге иҗтимагый биналар»;
46. СНиП 31-06-2009 «Иҗтимагый биналар һәм корылмалар»;
47. СНиП 32-01-95 «Тимер юл колеялары 1 520 мм»;
48. СНиП 32-03-96 «Аэродромнар»;
49. СНиП 32-04-97 «Тимер юл һәм автомобиль юллары тоннельләре»;
50. СНиП 33-01-2003 «Гидротехник корылмалар. Төп нигезләмәләр»;
51. СНиП 34-02-99 «Газ, нефть һәм аларны эшкәртү продуктларының җир асты саклагычлары»;
52. СНиП 35-01-2001 «Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен биналар һәм корылмаларның үтемлелеге»;
53. СНиП 41-01-2003 «Җылылык, вентиляция һәм кондиционерлау»;
54. СНиП 41-02-2003 «Җылылык челтәрләре»;

55. СНиП 42-01-2002 «Газ бүлү системалары»;

Кулланма

1. СНиП өчен кулланма II-60-75* "Шәһәрләрдә һәм башка торак пунктларда җиңел автомобильләргә техник хезмәт күрсәтү предприятиеләрен, гаражларны һәм автомобиль кую урыннарын урнаштыру буенча кулланма". КиевНИИП шәһәр төзелеше, 1983 ел;

2. СНиП өчен кулланма II-85-80 «Вокзалларны проектлау буенча кулланма» ЦНИИП шәһәр төзелеше, 1983 ел;

3. СНиП өчен кулланма 2.01.28-85« Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарын проектлау буенча кулланма». СССР Дәүләт төзелеше, 1984 ел;

4. СНиП өчен кулланма 2.07.01-89* « Шәһәр һәм авыл җирлекләрен су белән тәэмин итү һәм канализация буенча кулланма. Инженерлык җиһазларының ЦНИИЭП" ҖЧҖ, 1990 ел.

Проектлау һәм төзелеш буенча кагыйдәләр җыелмасы(СП)

1. СП 1.13130.2009 «Янгынга каршы саклау системасы. Эвакуация юллары һәм чыгу юллары»;
2. СП 11-102-97 «Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр»;
3. СП 11-103-97 «Төзелеш өчен инженер-гидрометеорология эзләнүләре»;
4. СП 11-106-97 «Гражданнарның бакчачылык (дача) берләшмәләре территорияләрен төзүгә проект-планлаштыру документларын эшләү, килештерү, раслау тәртибе»;
5. СП 11-107-98 «Гражданнар оборонасының инженер - техник чаралары. Гадәттән тыш хәлләрне һәм төзелеш проектларын кисәтү буенча чаралар»;
6. СП 11-112-2001 «Гражданнар оборонасының инженер - техник чаралары. Шәһәр һәм авыл җирлекләре, башка муниципаль берәмлекләр территорияләре өчен гадәттән тыш хәлләрне һәм шәһәр төзелеше документларын кисәтү буенча чаралар»;
7. СП 30-102-99 «Азкатлы торак төзелеше территорияләрен планлаштыру һәм төзү»;
8. СП 31-103-99 «Православие храмнары биналарын, корылмаларын һәм комплексларын проектлау һәм төзү»;
9. СП 31-102-99 «Инвалидлар һәм башка аз хәрәкәтләнүче кешеләр өчен җәмәгать биналарыннан һәм корылмаларыннан файдалану таләпләре»;
10. СП 31-107-2004 «Күпфатирлы торак биналарның архитектура-планлаштыру чишелешләре»; 11. СП 31-110-2003 «Торак һәм иҗтимагый биналарның электр җайланмаларын проектлау һәм монтажлау»;
12. СП 31-112-2004(1) «Физкультура-спорт заллары. 1 өлеш»;
13. СП 31-112-2004(2) «Физкультура-спорт заллары. 2 өлеш»;

14.СП 31-112-2004(3) «Физкультура-спорт заллары. 3 өлеш. Ябык ишекләр-ышанычлы ареналар»;
15. СП 31-113-2004 «Йөзү өчен бассейннар»;
16. СП 33-101-2003 «Төп исәп-хисап гидрологик характеристикаларын билгеләү»;
17. СП 34-106-98 «Газ, нефть һәм аларны эшкәртү продуктлары өчен җир асты саклагычлары»;
18. СП 35-101-2001 «Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен һәркем файдалана алырлык булуын исәпкә алып биналарны һәм корылмаларны проектлаштыру. Гомуми нигезләмәләр»;
19. СП 35-102-2001 « Инвалидларга уңайлы торак мохит»;
20. СП 35-103-2001 «Аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен уңайлы булган җәмәгать биналары һәм корылмалары»;
21. СП 35-105-2002 «Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен үтемлелекне исәпкә алып, шәһәр төзелешен реконструкцияләү»;
22. СП 35-106-2003 «Өлкәннәр өчен социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләрен исәпләү һәм урнаштыру»;
23. СП 35-107-2003 «Билгеле яшәү урыны булмаган затлар өчен вакытлыча тору учреждениеләре биналары»;
24. СП 35-116-2006 «Мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшүсмерләр өчен тернәкләндерү үзәкләре»;
25. СП 35-112-2005 «Интернат-йортлар»;
26. СП 35-117-2006 «Инвалид балалар өчен интернат-йортлар»;
27. СП 4.13130.2008 «Янгынга каршы саклау системалары. Саклау объектларында янгын таралуны чикләү. Күләмле-планлаштыру һәм конструктив карарларга таләпләр»;
28. СП 411-04-2000 «Җылылык белән тәэмин итүнең автоном чыганакларын проектлау»;
29. СП 41-08-2004 «Газ ягулыгында җылылык генераторлары булган торак биналарны фатир саен җылылык белән тәэмин итү";
30. СП 42.13330.2011 СНиП 2.07.01-89*«Шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл җирлекләрен планлаштыру һәм төзү»;
31. СП 42-101-2003 «Металл һәм полиэтилен торбалардан газ бүлү системаларын проектлау һәм төзү буенча гомуми нигезләмәләр».

Төзелеш нормалары (СН)

1.ТН 441-72* «Предприятиеләр, биналар һәм корылмалар мәйданчыклары һәм участоклары коймаларын проектлаштыру буенча күрсәтмәләр»;
2.ТН 452-73 «Магистраль торбаүткәргечләр өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
3.ТН 455-73 «Балык хуҗалыгы предприятиеләре өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
4.ТН 456-73 «Магистраль суүткәргечләр һәм канализация коллекторлары өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
5.ТН 457-74 «Аэропортлар өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
6.ТН 461-74 «Элемтә линияләре өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
7.ТН 467-74 «Автомобиль юллары өчен җир бүлеп бирү нормалары».

Ведомство төзелеш нормалары (ВСН)

1.ВТН 01-89 «Автомобильләргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре»;
2.ВТН 33-2. 2. 12-87 «Мелиорация системалары һәм корылмалары. Насос станцияләре. Проектлау нормалары»;
3.ВТН 60-89 «Торак һәм иҗтимагый биналарның инженерлык җиһазларын элемтә, сигнализация һәм диспетчерлаштыру җайланмалары. Проектлау нормалары»;
4.ВТН 61-89(р) «Торак йортларны реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлау. Проектлау нормалары»;
5.ВТН 62-91* «Гомуми белем бирү мохитен инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен исәпкә алып проектлау».

Тармак нормалары

ОДН 218.012-99 «Магистраль автомобиль юлларында урнашкан күпер корылмаларында киртәләү җайланмаларына гомуми техник таләпләр»;
ОСН 3.02.01-97 «Тимер юллар өчен җир бүлеп бирүне проектлау нормалары һәм кагыйдәләре»;
АГРОСӘНӘГАТЬ комплексы нигезләре 2.10.14.001-04 «Терлекчелек, җәнлекчелек һәм кошчылык предприятиеләре һәм авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге башка объектлар өчен административ, көнкүреш биналарын һәм бүлмәләрне проектлау нормалары»;
ОСТ 218.1.002-2003 «Автомобиль юлларында автобус тукталышлары. Гомуми техник шартлар»;
Халык китапханәсе эшчәнлегенең 2008 елның 22 маенда кабул ителгән модель стандарты.

Санитар кагыйдәләр һәм нормалар (СанПиН)

1. СанПиН 1.2584-10 «Пестицидлар һәм агрохимикатларны куллану, саклау, ташу, сату, куллану, зарарсызландыру һәм утильләштерү процессларының куркынычсызлыгына гигиена таләпләре»;

2. СанПиН 2.1.2882-11« Зиратларны, биналарны һәм каберлекләрне карап тотуга гигиена таләпләре";

3. СанПиН 2.1.2.1188-03 «Йөзү бассейннары. Су корылмасына, эксплуатациясенә һәм сыйфатына гигиена таләпләре. Сыйфат контроле»;

4. СанПиН 2.1.2.1331-03 «Аквапаркларның су корылышына, эксплуатациясенә һәм сыйфатына гигиена таләпләре»;

5. СанПиН 2.1.2645-10 «Торак биналарда һәм биналарда яшәү шартларына карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

6. СанПиН 2.1.3.2630-10 «Медицина эшчәнлеген башкаручы оешмаларга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

7. СанПиН 2.1.4.1074-01 «Эчәргә яраклы су. Үзәкләштерелгән эчә торган су белән тәэмин итүнең сыйфатына гигиена таләпләре. Сыйфат контроле»;

8. СанПин 2.1.4.1110-02 «Су белән тәэмин итү чыганакларын һәм эчәргә яраклы суларны санитар саклау зоналары»;
9. СанПиН 2.1.4.1175-02 «Үзәкләштерелмәгән су белән тәэмин итүнең сыйфатына гигиеник таләпләр. Чыганакларны санитар саклау»;
10. СанПиН 2.1.5.980-00 «Өслек суларны саклауга гигиена таләпләре»;
11. СанПиН 2.1.6.1032-01 «Торак урыннардагы атмосфера һавасының сыйфатын тәэмин итүгә гигиена таләпләре»;
12. СанПиН 2.1.7.2790-10 «Медицина калдыклары белән эш итүгә карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;
13. СанПиН 2.1.7.1287-03 «Туфрак сыйфатына карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;
14. СанПиН 2.1.7.197-07 «Туфрак сыйфатына карата санитар-эпидемиологик таләпләр. Үзгәртелгән № 1 к СанПиН 2.1.7.1287-03»;
15. СанПиН 2.1.7.1322-03 «Җитештерү һәм куллану калдыкларын урнаштыруга һәм зарарсызлауга гигиена таләпләре»;
16. СанПиН 2.1.8/2.2.4.1190-03 «Коры җирдә хәрәкәтле радиоэлемтә чараларын урнаштыруга һәм эксплуатацияләүгә карата гигиена таләпләре»;
17. СанПиН 2.1.8/2.2.4.1383-03 «Тапшыручы радиотехник объектларны урнаштыру һәм эксплуатацияләүгә карата гигиена таләпләре»;
18. СанПиН 2.1.8/2.2.4.2302-07 «Тапшыручы радиотехник объектларны урнаштыру һәм эксплуатацияләүгә карата гигиена таләпләре. Үзгәртелгән № 1 СанПиН 2.1.8/2.2.4.1383-03»;
19. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1076-01 «Торак һәм иҗтимагый биналар һәм территорияләрнең инсоляциясенә һәм кояштан саклау буенча гигиена таләпләре»;
20.. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 «Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-яклау зоналары һәм санитар классификациясе» (актуальләштерелгән,2010 ел);
21. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2361-08 «Санитар-эпидемиологик кагыйдәләргә һәм нормаларга карата 1 нче номерлы үзгәрешләр «Санитар - саклау зоналары һәм предприятиеләрне, корылмаларны һәм башка объектларны санитар классификацияләү". Яңа редакция»;
22. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2555-09 «Үзгәртелгән №2 СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 "Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналары һәм санитар классификациясе. Яңа редакция»;

23. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2739-10 «3 номерлы СанПиНга үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү 2.2.1/2.1.1.1200-03 «Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналары һәм санитар классификациясе. Яңа редакция»;

24. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1278-03 «Торак һәм җәмәгать биналарын табигый, ясалма һәм заманча яктырту буенча гигиена таләпләре»;

25. СанПиН 2.2.4.1191-03 «Җитештерү шартларында электромагнит кырлар»;

26. СанПин 2.3.6.1079-01 «Азык-төлек продуктларын һәм азык-төлек чималын әзерләү һәм саклау буенча җәмәгать туклануы оешмаларына карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

27. СанПин 2.4.121-03 «Социаль реабилитациягә мохтаҗ балигъ булмаганнар өчен махсуслаштырылган учреждениеләрне урнаштыруга, карап тотуга, җиһазлауга һәм эш режимына гигиена таләпләре»;

28. СанПин 2.4.1.2660-10 «Мәктәпкәчә оешмаларда эш режимын булдыруга, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

29. СанПин 2.4.2.1178-02 «Гомуми белем бирү учреждениеләрендә уку шартларына гигиена таләпләре»;

30. СанПиН 30. 2.4.3.1186-03 «Башлангыч һөнәри белем бирү учреждениеләрендә укыту-җитештерү процессын оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

31. СанПин 2.4.4.1204-03 «Шәһәр читендәге стационар балалар ял итү һәм сәламәтләндерү учреждениеләренең эш режимын булдыруга, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

32. СанПин 2.4.4.1251-03 «Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләренә (мәктәптән тыш учреждениеләр) карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

33. СанПин 2.6.1.2523-09 (РРБ-99/2009) «Радиацион куркынычсызлык нормалары»;

34. 2971-84 СанПиН 2971-84 «Халыкны сәнәгать ешлыгының алмаш тогының электр тапшыргычының һава линияләре төзелә торган электр кыры тәэсиреннән саклау буенча санитар нормалар һәм кагыйдәләр»;

35. СанПин 3907-85 «Сусаклагычларны проектлау, төзү һәм эксплуатацияләү буенча санитар кагыйдәләр»;

36. СанПин 4060-85 «Дәвалау пляжлары. Җайланма, җиһазлар һәм эксплуатациянең санитар кагыйдәләре»;»

37. СанПин 2.4.2843-11 «Балалар шифаханәләрен төзүгә, карап тотуга һәм аларның эшен оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

38. СанПин 42-128-4690-88 «Торак пунктлар территорияләрен карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;

39. СанПин 983-72 «Җәмәгать җыештыру җайланмаларын урнаштыру һәм карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;

Санитар нормалар (СН)

1. СН 2.2.4/2.1.8.562-96 «Эш урыннарында, торак, җәмәгать биналарында һәм торак төзелеше территориясендә тавыш»;
2. СН 2.2.4/2.1.8.566-96 «Җитештерүдә вибрация, торак һәм җәмәгать биналарында вибрация. Санитар нормалар».

Санитар кагыйдәләр (СП)

1. СК 2.1.5.1059-01 «Җир асты суларын пычрактан саклауга гигиена таләпләре»;

2. СК 2.1.7.1038-01 «Каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны төзүгә һәм карап тотуга гигиена таләпләре»;

3. СК 2.1.7.1386-03 «Җитештерүдә һәм куллануда токсинлы калдыкларның куркынычлылык классын билгеләү буенча санитар кагыйдәләр»;

4. СК 2.2.1312-03 «Яңа төзелә һәм реконструкцияләнә торган сәнәгать предприятиеләрен проектлау буенча гигиена таләпләре»;

5. СК 2.3.6.1066-01 «Сәүдәне оештыруга һәм аларда азык-төлек чималы һәм азык-төлек продуктлары әйләнешенә карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;

6. СК 2.3.6.1079-01«Җәмәгать туклануы оешмаларына азык-төлек продуктлары һәм азык-төлек чималын әзерләү һәм әйләнешкә салу буенча санитар-эпидемиологик таләпләр»;

7. СанПиН 2.4.4.2599-10 «Каникул чорында балаларның көндезге тору урыны булган сәламәтләндерү учреждениеләрендә тәртип урнаштыруга, карап тотуга һәм режимны оештыруга гигиена таләпләре. Санитар-эпидемиологик кагыйдәләр һәм нормативлар»;

8. СК 2.4.990-00 «Ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар өчен балалар йортларында һәм мәктәп-интернатларда эш режимын урнаштыруга, карап тотуга, оештыруга гигиена таләпләре»;

9. СК 2.6.1.2612-10 «Радиацион иминлекне тәэмин итүнең төп санитар кагыйдәләре (ОСПОРБ-99/2010)»;

10. СК 1567-76 «Физик культура һәм спорт буенча шөгыльләнү урыннарын булдыру һәм карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;

11. СК 4076-86 «Физик һәм акыл үсешендә кимчелекләре булган балалар өчен махсус гомуми белем бирү мәктәп-интернатларын булдыру, җиһазлау, карап тоту һәм режимының санитар кагыйдәләре».

Гигиена буенча нормалар (ГН)

1. ГН 2.1.5.1315-03 «хуҗалыкта эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК)»ГН 2.1.5.1315 - 03;

2. ГН 2.1.5.2280-07 «хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). 2.1.5.1315-03 номерлы Татарстан Республикасы Законына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында;

3. ГН 2.1.5.2307-07 «хуҗалык-эчә торган һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәҗәләре»ГН 2.1.5.2307 - 07;

4. ГН 2.1.5.2312-08 «хуҗалык-эчә торган һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәҗәләре. ГН 2.1.5.2307-07.;

5. ГН 2.1.5.2415-08 «хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең (бер) рөхсәт ителгән дәрәҗәләре. Г. 2.1.5.2307-07.;

6. ГК 2.1.6.1338-03 «торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе»;

7. ГК 2.1.6.1765-03 «торак пунктларның атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе. Өстәмә 1 ГН 2.1.6.1338-03»;

8. ГК 2.1.6.1983-05 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән чик концентрациясе. 2.1.6.1338-03 ГК 2 нче өстәмәләр һәм үзгәрешләр;
9. ГК 2.1.6.1985-06 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе. Өстәмә: ГН 2.1.6.1338 - 03.;

10. ГН 2.1.6.2326-08 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). ГН 2.1.6.1338-03 ГК 4 өстәмә.;

11. ГН 2.1.6.2416-08 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). 5 ГК 2.1.6.1338-03 өстәмә.;

12. ГН 2.1.6.2450 - 09 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03.;

13. ГН 2.1.6.2498 - 09 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03.;

14. ГН 2.1.6.604-10 «торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03»;

15. ГН 2.1.6.29-07 " торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) йогынтысының якынча куркынычсыз дәрәҗәсе»;

16. ГН 2.1.6.2328-08 «торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) якынча куркынычсыз дәрәҗәләре. № 1 ГН 2.1.6.29-07»;

17. ГТ 2.1.6.2414-08 «торак пунктларның атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) йогынтысының якынча куркынычсыз дәрәҗәсе. ГН 2.1.6.2309-07.;

18. ГН 2.1.6.2451-09 «торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) якынча куркынычсыз дәрәҗәләре. ГН 2.1.6.29-07.;

19. ГН 2.1.6.2505-09 «торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең (аяк киеме) якынча куркынычсыз дәрәҗәләре. 2.1.6.309-07 ГК 4 нче өстәмәләр һәм үзгәрешләр;

20. ГН 2.1.6.2577-10 « Якынча куркынычсыз дәрәҗәсе йогынты (аяк киеме) пычраткыч матдәләр атмосфера һавасында торак урыннар. Кушымта № 5 к ГН 2.1.6.2309-07»;

21. ГН 2.1.7.2041-06 « Туфракта химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК) »;

22. ГН 2.1.7.2511-09 « Туфракта химик матдәләрнең рөхсәт ителгән концентрациясе (ОДК) »;

23. ГН 2.1.8/2.2.4.2262-07 « 50 Гц ешлыгы булган магнит кырларының рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәләре торак, җәмәгать биналары биналарында һәм селитет территорияләрендә ».

Ветеринария-санитария кагыйдәләре

1. Россия Федерациясе Баш дәүләт ветеринария инспекторы тарафыннан 04.12.1995 ел, № 13-7-2/469 расланган биологик калдыкларны җыю, утильләштерү һәм юк итү буенча ветеринария-санитария кагыйдәләре.

Җитәкчелек документлары (РД, СО)

1. РД 34.20.185-94 (153-34.20.185-94) " шәһәр электр челтәрләрен проектлау буенча Инструкция»;
2. РД 45.120-2000 (НТП 112-2000) «технологик проектлау нормалары. Шәһәр һәм авыл

телефон челтәрләре»;
3. "Предприятиеләр чыгарган зарарлы матдәләрнең атмосфера һавасында концентрациясен исәпләү методикасы»РД 52.04.2002-86 (ОНД 86 «;
4. 153-34.21.122-2003 - «биналарны, корылмаларны һәм сәнәгать коммуникацияләрен яшен саклау буенча Инструкция».

Төзелештә җитәкче документлар (РДС)

1. «Төзелеш проектларына дәүләт экспертизасын үткәрү тәртибе турында Инструкция»11-195 РДС;
2. «Россия Федерациясе шәһәрләрендә һәм башка җирлекләрендә Кызыл линияләрне проектлау һәм урнаштыру тәртибе турында Инструкция»30-201-98 РДС;
3. «Инвалидлар өчен социаль инфраструктура объектларына үтемлелек таләпләрен гамәлгә ашыру тәртибе»дигән 35-2019 номерлы РДС.

1. **Төзелештә методик документлар (МДС)**

1. МДС 32-1.2000 « Вокзалларны проектлау буенча тәкъдимнәр »;
2. МДС 13.-15.2000 « Россия Федерациясендә яшел үсентеләрне булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре »;
3. МДС 15-2.99 « Шәһәр һәм авыл җирлекләрендә җирләрдән файдалануга һәм саклауга дәүләт контролен гамәлгә ашыру тәртибе турында Инструкция »;
4. МДС 30-1.99 « Шәһәр территорияләрен зоналаштыру схемаларын эшләү буенча Методик тәкъдимнәр »;
5. МДС 35-1.2000 « Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре ихтыяҗларын исәпкә алып, әйләнә-тирә мохитне, биналар һәм корылмаларны проектлау буенча тәкъдимнәр. Чыгарылыш 1. «Гомуми нигезләмәләр »;
6. МДС 35-2.2000 « Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре ихтыяҗларын исәпкә алып, әйләнә-тирә мохитне, биналар һәм корылмаларны проектлау буенча тәкъдимнәр. Чыгарылыш 2. «Шәһәр төзелеше таләпләре »;

7. РСН 62-86 « Автосервис объектларының составын билгеләү һәм аларны гомумдәүләт һәм республика автомобиль юлларында урнаштыру буенча методик күрсәтмәләр

Янгын куркынычсызлыгы нормалары (НПБ) һәм кагыйдәләре

1. НПБ 88-2001* «янгын сүндерү һәм сигнализация урнаштыру. Проектлау нормалары һәм кагыйдәләре»;
2. НПБ 101 -95 " янгын саклау объектларын проектлау нормалары»;
3. НПБ 111-98* «автозаправка станцияләре. Янгын куркынычсызлыгы таләпләре.

4. НПБ 250-97 «янгын сүндерү бүлекчәләрен транспортлау өчен лифтлар" биналарында һәм корылмаларында. Гомуми техник таләпләр».

Куркынычсызлык кагыйдәләре (ПБ)

1. ПБ 09-540-03 «шартлау куркынычы янаган химия, нефть химиясе һәм нефть эшкәртү

производстволары өчен шартлату куркынычсызлыгының гомуми кагыйдәләре»;
2. № 12-529-03 " газ бүлү һәм газ куллану системалары иминлеге кагыйдәләре»;
3. ПБ 12-609-03 «сыекландырылган углеводород газларын кулланучы объектлар өчен куркынычсызлык кагыйдәләре».

Башка документлар

Тарихи торак урыннарның тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрен саклау зоналарының тарихи-архитектура терәк планнарын һәм проектларын эшләү буенча Методик тәкъдимнәр. Мәскәү, 1990ынчы ел;
Шәһәр һәм авыл җирлекләре төзелешләреннән урман кишәрлекләренә кадәр янгынга каршы ераклыклар урнаштыру тәртибе турында методик рекомендацияләр. Мәскәү, 20.03.2012;
Электр җайланмаларын урнаштыру кагыйдәләре (ПУЭ). Россия Федерациясе Ягулык һәм энергетика министрлыгы,2000енче ел;
«ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турында нигезләмә, 2006нчы елның 2нче июненнән;
Авиация-техник базаларны проектлау буенча кулланма. ВНТП II өчен кулланма
85. Дәүләт проект-тикшеренү һәм фәнни-тикшеренү институты
» Аэропроект", 1986 ел;
Җылылык электростанцияләре урнаштыру районында грунт сулары торышын контрольдә тоту буенча тәкъдимнәр, ВНИИГ П-78-2000;
Эре шәһәрләрдә иҗтимагый-транспорт үзәкләрен (узелларны) проектлау буенча тәкъдимнәр. Россия Дәүләт Төзелеше. Шәһәр төзелеше буенча ЦНИИП. Мәскәү, 1998енче ел

Башка документлар

Тарихи торак урыннарның тарихи һәм мәдәни ядкярләрен саклау зоналарының тарихи-архитектура терәк планнарын һәм проектларын эшләү буенча Методик тәкъдимнәр. Мәскәү, 1990 ел;
Шәһәр һәм авыл җирлекләре чикләреннән урман кишәрлекләренә кадәр янгынга каршы тору чараларын урнаштыру тәртибе турында методик рекомендацияләр. Мәскәү, 20.03.2012;
Электр җайланмаларын урнаштыру кагыйдәләре (ПУЭ). Басма 7-нче, Россия Федерациясе Ягулык һәм энергетика министрлыгы, 2000 ел;
«ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турында нигезләмә, 02.06.2006;
Авиация-техник базаларны проектлау буенча кулланма. ВНТП II өчен кулланма-
85. Дәүләт проект-тикшеренү һәм фәнни-тикшеренү институты
» Аэропроект", 1986 ел;
Җылылык электростанцияләре, ВНИИГ П-78-2000 урнаштыру районында грунт сулары торышын тикшереп тору буенча тәкъдимнәр;
Эре шәһәрләрдә иҗтимагый-транспорт үзәкләрен (узелларны) проектлау буенча тәкъдимнәр. Россия Дәүләт Төзелеше. Шәһәр төзелеше буенча ЦНИИП. Мәскәү, 1998.

Татарстан Республикасының норматив хокукый актлары һәм башка документлары

1. "Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында" 2005 елның 1 апрелендәге 60 - ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы »;
2. «Татарстан Республикасында шәһәр-төзелеш эшчәнлеге турында " 2010 елның 25 декабрендәге 98-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы »;
3. «Татарстан Республикасының административ-территориаль төзелеше турында»2005 елның 7 декабрендәге 116 - ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
4. "Автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында»2009 елның 8 июлендәге 43-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
5. «Татарстан Республикасын социаль-икътисадый үстерү программасын раслау турында " 2011 елның 22 апрелендәге 13-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы 2011-2015 елларга ;
6. «Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасын раслау турында»2011 елның 21 февралендәге 134 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты карары;
7. "Татарстан Республикасы территориясендә куллану турында" 2001 елның 13 декабрендәге 885 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары

Татарстан Республикасының норматив хокукый актлары һәм башка документлары

1. «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
2. «Татарстан Республикасында шәһәр-төзелеш эшчәнлеге турында»2010 елның 25 декабрендәге 98-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
3. «Татарстан Республикасының административ-территориаль төзелеше турында»2005 елның 7 декабрендәге 116 - ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
4. "Автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында»2009 елның 8 июлендәге 43-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;
5. ТР законы № 21-ТРЗ, 09.04.2015 «ятим балаларны һәм ата - ана тәрбиясеннән мәхрум калган балаларны торак урыннары белән тәэмин итү турында һәм»Татарстан Республикасында халыкка адреслы социаль ярдәм күрсәтү турында "Татарстан Республикасы Законының 8 статьясына үзгәреш кертү хакында " Татарстан Республикасы Законының 2 статьясына үзгәрешләр кертү турында";
6. «Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасын раслау турында»2011 елның 21 февралендәге 134 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты карары;
7. «Татарстан Республикасы территориясендә куллану турында " 2001 елның 13 декабрендәге 885 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары.

2 нче кушымта
Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга

ТЕРМИННАР ҺӘМ БИЛГЕЛӘМӘЛӘР

Антропоген йогынты-кеше эшчәнлегенең табигый мохиткә турыдан-туры яки турыдан-туры йогынтысы, ул нокталы, локаль яки глобаль үзгәрешләргә китерә.

Бизнес-инкубатор-кече, яңа төзелгән предприятиеләргә һәм яңа эш башлаучы эшмәкәрләргә ярдәм итү бурычларын хәл итүче оешма.

Буфер зонасы-төрле билгеләнештәге территорияләр (зоналар) арасында чик буе участогы, аны оештыру аларның үзара тискәре йогынтысын йомшартырга тиеш.

Су саклау зонасы - суларны пычратуны, чүпләнүне һәм агуны булдырмау өчен махсус режим салына торган акваторияләргә якын - тирә территория.

Әйләнә - тирәлеккә йогынты-әйләнә-тирә мохиткә тискәре яки уңай характердагы теләсә кайсы үзгәреш, тулысынча яки өлешчә Кеше эшчәнлегенең экологик аспектлары нәтиҗәсе булып тора.

Керү төркеме - бинаның тышкы һәм эчке өлешләрдән торган өлеше. Тышкы өлеше, гадәттә, җиһазландырылган навесом һәм водоотводом, үз эченә ала баскычлар, пандуслар, колонналар, коймалар. Эчке зона тамбур, вестибюль зонасы, коляска, гардероб, подъезд буенча дежур тору өчен бүлмәләр, сак посты, үткәрү бюросы һ.б. үз эченә ала.

Шәһәр төзелешен проектлау - территориаль планлаштыру документлары проектларын, шәһәр төзелеше зонасын формалаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру документларын әзерләү эшчәнлеге.

Торак пункт чиге-торак пункт җирләренең тышкы чиге, ул аларны башка Категория җирләрдән аерып тора.

Торак төркем - квартал (микрорайон) территориясе, ул торак йортларны, балалар бакчасын, гомуми файдаланудагы территорияләрне, торак төркемдә яшәүчеләргә хезмәт күрсәтү белән бәйле башка объектларны урнаштыру өчен билгеләнгән.

Торак район-микрорайоннар һәм (яки) торак төркемнәреннән торган шәһәр территориясенең бер өлеше, аерым торак йортларны, торак комплексларны урнаштыру һәм халыкны социаль инфраструктура объектлары комплексы һәм скверларны, бульварларны яки паркны үз эченә алган рекреацион территорияләр системасы белән тәэмин итү өчен.

Тыелган (куркыныч) зона-оешманың куркынычсызлыгын тәэмин итә торган территория һәм аның тышкы коймасына якын территория.

Яшел зона-шәһәрдән 150 км ераклыктагы саклау сани-гигиена һәм рекреация функцияләрен башкара торган беренче төркем урманнары категориясе.
Яшел үсентеләр-билгеле бер территориядә агач, куак һәм үлән үсемлекләре җыелмасы.
Шәһәр һәм авыл җирлекләренең яшел фонды - әлеге җирлекләр чикләрендә язгы-куак һәм үлән үсемлекләре белән капланган агачларның тупланмасы. Шәһәр һәм авыл җирлекләренең Яшел фондын саклау яшел фондны саклауны һәм үстерүне тәэмин итә торган һәм уңайлы әйләнә-тирә мохит булдыру өчен чаралар системасын күздә тота.

Җир кишәрлеге - федераль законнар нигезендә билгеләнгән җир өслегенең бер өлеше. Федераль закон белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә ясалма җир кишәрлекләре булдырыла ала.

Рекреацион зоналар - муниципаль берәмлекләр, торак пунктлар чикләрендә, урманнар, шәһәр урманнары, скверлар, парклар, шәһәр бакчалары, буалар, күлләр, сусаклагычлар, пляжлар, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буе полосалары, шулай ук ял, Туризм, физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен файдаланыла торган һәм файдаланыла торган башка территорияләр чикләрендә.

Су объектларын рекреацияләү зонасы - су объекты яки аның янәшәсендәге ярлы, ял итү өчен файдаланыла торган участогы.

Инвалидлар-организм функцияләренең нык бозылуына, шул исәптән терәк - хәрәкәт аппараты зарарлануга, тормыш эшчәнлеген чикләүгә китерә торган һәм аларны социаль яклау кирәклеген тудыра торган күрү һәм ишетү җитешсезлекләренә бәйле, сәламәтлеге бозылуга ирешә торган кешеләр.

Биналарның инженерлык җиһазлары-халыкның көнкүреше һәм хезмәт эшчәнлеге өчен уңайлы шартлар тәэмин итүче техник җайланмалар комплексы.

Инновацияләр инкубаторы-тикшеренүләрнең өстенлекле (эзләнү) юнәлешләрен гамәлгә ашыручы һәм аларның старт үсешен тәэмин итүче зур булмаган предприятиеләр һәм фирмалар зонасы.

Тарихи-архитектура тыюлык территориясе - һәйкәлләрне һәм аларның тарихи тирәлекләрен саклау һәм реставрацияләү белән бергә, аны музей экспонаты буларак түгел, ә заманча тормыш өчен яраклы мохит буларак куллануны күз алдында тоткан җирлек территориясе.

Әйләнә-тирә мохиткә һәм кеше сәламәтлегенә йогынты чыганаклары-сәнәгать мәйданыннан читтә барлыкка килә торган пычрану дәрәҗәсе ПДК һәм/яки ПДДДАН артып киткән объектлар,яисә торак зоналарны пычратуга керткән өлеш 0,1 ПДК дан артып китә.

Квартал-җирлектәге барлык төзелеш зоналарының планлаштырылган әгъзасы берәмлеге, ул кызыл линия чикләрендә урамнар яки транспорт юллары белән бүлеп

бирелә. Зурлыгы буенча зур булмаган (8-10 гектар) торак зонаның кварталы, кагыйдә буларак, көндәлек хезмәт күрсәтүнең тулы комплексына ия түгел.

Коммуналь-склад зонасы-коммуналь һәм склад объектларын, торак-коммуналь хуҗалык объектларын, транспорт объектларын, күпләп сату объектларын урнаштыру зонасы.

Төзелешнең тыгызлыгы коэффициенты-биналарның һәм корылмаларның барлык катлары мәйданының участок мәйданына мөнәсәбәте.

Төзелеш коэфффициенты - биналар астында һәм кораллар белән мәшгуль мәйданның участок мәйданына мөнәсәбәте.
Кызыл линияләр - гомуми файдаланудагы территорияләрнең гамәлдәге, планлаштырыла торган (үзгәртелә, яңа барлыкка килә торган) чикләрен, электр тапшыру линияләре, элемтә линияләре (шул исәптән линия-кабель корылмалары), торба үткәргечләр, автомобиль юллары, тимер юл линияләре һәм башка шундый корылмалар (линия объектлары) урнашкан җир кишәрлекләре чикләрен билгели торган кызыл линияләр.

Урман паркы-халык ял итә торган төзекләндерелгән урман территориясе.

Линия объектлары-линия-озын объектлар системасы (электр челтәрләре, магистраль газүткәргечләр, нефть үткәргечләр һәм нефть продуктлары, элемтә линияләре, автомобиль юллары, тимер юл линияләре), алар кызыл линия чикләрендә урнашкан һәм элемтәне тәэмин итү, электр энергиясен тапшыру, газ, нефть һәм нефть продуктларын транспортлау, транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән. Ике һәм аннан күбрәк капиталь төзелеш объектын тәэмин итүче инженер-техник челтәрләр аерым линия объекты буларак карала, аңа квартал газүткәргечен һәм башка линия объектларын (суүткәргеч, канализация, линия-кабель элемтә корылмаларын һ.б.) кертергә мөмкин.

Төзелешне җайга салу линиясе-биналар, корылмалар һәм корылмалар урнаштырганда, кызыл линиядән яки җир кишәрлеге чикләреннән чигенеп, төзелешнең чиге (СП 42.13330.2011).

Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре-мөстәкыйль хәрәкәт иткәндә, кирәкле мәгълүмат алуда яки киңлектә ориентлашканда кыенлыклар кичерүче кешеләр. Биредә халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренә инвалидлар, вакытлыча сәламәтлекләре бозылган кешеләр, йөкле хатын-кызлар, өлкән яшьтәге кешеләр һ. б. кертелгән.

Магистраль җылылык энергетикасы челтәре-ул махсус җылылык энергетикасы челтәре, аның төп функциясе-җылылык энергиясе чыганагыннан микрорайонга, кварталга яки сәнәгать предприятиесенә кадәр җылылык китерүчене транспортлау һәм китерү.

Магистральара территория-җирлекнең транспорт магистральләре белән төзелеш системасында бүлеп бирелә торган территория. Конкрет шартларга карап, кварталларга керергә яки эре территориаль массив рәвешендә хәл ителергә мөмкин. Магистральара территориянең мәйданы, төзелеш характерына һәм вакытына карап, 30-1000 гектар.
Микрорайон-торак зонаның функциональ структурасының төп берәмлеге. Торак йортлар һәм халыкка көндәлек мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтүнең дәрәҗәсен тәэмин итүче якын-тирә иҗтимагый учреждениеләрне үз эченә ала. Музей-тыюлык-тарих һәм мәдәният

һәйкәлләре төркеме, анда тарихи-архитектура, сәнгать, ландшафт һәм табигый комплексларның музей күрсәтү объекты буларак саклана һәм кулланыла. Фәнни парк-фәнни - тикшеренү институтларын һәм тәҗрибә производстволарын өстенлекле урнаштыру зонасы.

Гомуми файдаланудагы шәһәр һәм муниципаль әһәмияттәге гомуми файдаланудагы территорияләрнең төрле территориаль - территориаль зоналарында урнашкан, яшелләндерү һәм рекреацион зоналарда файдалану өчен билгеләнгән. экологик максатларда чикләнмәгән затлар даирәсе өчен ачык, шул исәптән парклар, бакчалар, скверлар, бульварлар.

Аеруча саклана торган табигый территорияләр - аеруча саклаулы табигать территорияләре-табигать саклау, фәнни, тарихи-мәдәни, эстетик, рекреацион, сәламәтләндерү әһәмияте булган территорияләр. Шәһәр төзелеше үсешенең перспектив территориясе - шәһәрнең киләчәк үсеше өчен файдаланыла торган һәм социаль инфраструктура, җитештерү билгеләнешендәге, инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы объектларын урнаштыру һәм халыкның рекреацион ихтыяҗларын тәэмин итү өчен файдаланыла торган территория. Җәяүлеләр зоналары-җәяүлеләр өчен билгеләнгән территорияләр, аларга транспорт хәрәкәте рөхсәт ителми, бу территорияләргә хезмәт күрсәтүче махсус транспорттан тыш.

Завод алды зонасы-җитештерү предприятиесенең иҗтимагый чараларын уздыру өчен буш урын. Аны яңа подъездлар һәм эшләүче алымнар ягыннан урнаштырырга кирәк. Завод алды зонасы предприятиенең тер-территориясеннән читтә урнашкан. Аны гомумзаводның административ-көнкүреш объектлары формалаштыра.
Йорт яны территориясе-билгеләнгән чикләрдә һәм анда урнашкан торак бина, башка күчемсез милек объектлары, аларда торак яки башка максатлар (биналар) өчен билгеләнгән аерым өлешләр гражданнар, Россия Федерациясе, Россия Федерациясе субъектлары, муниципаль берәмлекләр (йорт хуҗалары) - хосусый, дәүләт, муниципаль һәм башка милек рәвешләрендә, ә калган өлешләре (гомуми мөлкәт) аларның гомуми өлешле милкендә.

Сәнәгать зонасы - әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясауның төрле нормативлары булган җитештерү объектларын урнаштыру зонасы, кагыйдә буларак, киңлеге 50 метрдан артык булган санитар - яклау зоналары, шулай ук тимер-арыш килү юллары урнаштыруны таләп итә.

Сәнәгать үзәге - уртак объектлар булган предприятиеләр төркеме-аерым җитештерүләр һәм хуҗалыклар, инженер корылмалары, коммуникацияләр, бердәм көнкүреш һәм башка хезмәт күрсәтү системасы. Мөстәкыйль рәвештә яки сәнәгать зонасы составында аның структур өлеше буларак урнаша ала. Бүлү челтәре-магистраль челтәрләрдән биналарга җавап биргәнче җылылык энергиясен транспортлау һәм китерү.

Җирләрне рекультивацияләү - бозылган җирләрнең продуктивлыгын һәм халык хуҗалыгы кыйммәтен торгызуга, шулай ук әйләнә - тирә мохит шартларын җәмгыять мәнфәгатьләренә туры китереп яхшыртуга юнәлтелгән эшләр комплексы.

Санитар-сак зонасы - сәнәгать предприятиеләре, корылмалары һәм башка җитештерү һәм авыл хуҗалыгы объектлары һәм торак төзелеше, рекреацион зоналар арасындагы территория, ул атмосфера һавасының җир асты катламында пычраткыч матдәләр микъдарының таләп ителә торган гигиена нормаларын тәэмин итү, предприятиеләрнең, транспортның тискәре йогынтысын киметү өчен билгеләнгән.
Халыкны күчерү системасы - торак урыннарның территориаль кушылмасы, алар арасында функцияләрне төгәл бүлү, җитештерү һәм социаль элемтәләр бар.

Яшәү тирәлеге - кеше тормышының шартларын билгели торган әйләнә-тирә (табигый һәм ясалма) мохит объектлары, күренешләре һәм факторлары җыелмасы.

Урта район - бер үк төрле яки якын урта характеристикалы (морфотиплар) кварталлар Төркеме. Җирлекнең территориаль зонасы - шәһәр төзелешенең өстенлекле төре - аерым файдалану зонасы.

Техник коридор - коммуналь челтәрләр (торбаүткәргечләр, кабельләр, электр тапшыру линияләре һ.б.) салынган, өлешчә туры килә торган яки сак зоналарына яки бүлеп бирелгән полосаларга кагылучы җир участогы.

Технопарк - индустриаль, эшлекле, күргәзмә үзәкләре, фәнни-тикшеренү институтлары, ярдәмче хезмәтләр кооперациясе белән чиктәш җирдә урнашкан уку йортлары, инженер һәм транспорт белән тәэмин итү, хезмәт-көнкүреш хезмәте күрсәтү һәм җитештерү белән идарә итү системалары Төркеме.

Функциональ зоналар-территориаль планлаштыру документлары белән чикләр һәм функциональ билгеләнеше билгеләнгән зоналар.

Бер фатирлы торак йорт участогы-квартал территориясенең бер гаиләнең уртак яшәү өчен билгеләнгән һәм аның белән бәйле туганнары яки якыннарының якыннары булган торак йортны урнаштыру өчен квартал территориясенең бер өлеше яки квартал урнаштыру өчен, һәм ял итү мәйданчыкларын, уен, спорт, хуҗалык мәйданчыкларын, гаражларны (стоянкаларны) урнаштыру төгәл функциональ зоналаштырылган йорт яны территориясе .

Экологик каркас - төрле төрдәге Яшел территорияләр системасы, территорияне шәһәр төзелеше белән үзләштерүнең (антропоген каркас) формалаштыручы Система экологик чиста әйләнә-тирәлек. Экологик каркас төрле категорияләрдәге урман массивлары, аеруча саклаулы табигать территорияләре, урман саклау полосалары, сулыкларның саклау зоналары, җитештерү һәм инженерлык корылмаларының саклау зоналары һ. б. хисабына барлыкка килә.

3 нче кушымта
шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга

Җирлек территорияләрен оештыру

Таблица 1

Халыкның уртача еллык саны
(Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы фаразы нигезендә)

(мең кеше)

Исеме	**2012 ел**	**2015 ел**	**2020 ел**	**2025 ел**	**2030 ел**	**2035 ел**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
Тулаем Республика буенча	3803,2	3832,9	3861,7	3871,4	3881,1	3890,8

Таблица 2

Территориаль планлаштыру документларында күрсәтелә торган объектларның тәкъдим ителгән исемлеге

№ п/п	Объект төре	Объектлар	Муниципаль район	Шәһәр	Жирлек
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
1	Электр белән тәэмин итү	Түбәнәйтүче станцияләр:			
		ПС 550 кВ	+	+	+
		ПС 220 кВ	+	+	+
		ПС 110 кВ	+	+	+
		ПС 35 кВ	+	+	+
		ПС 10 кВ		+	+
		Электр тапшыру линияләре:			
		550 кВ	+	+	+
		220 кВ	+	+	+
		110 кВ	+	+	+
		35 кВ	+	+	+
		10 кВ		+	+
		ГРЭС		+	
		ТЭЦ		+	
2	Газ белән тәэмин итү	Газ бүлү станцияләре	+	+	+
		Югары басымлы магистраль газүткәргеч	+	+	+
		Газ бүлү пункты	+	+	+
		Югары басымлы газүткәргеч	+	+	+
		Уртача басымлы газүткәргеч	+	+	+
3	Элемтә	Магистраль элемтә челтәрләре	+	+	+
		Автоматик телефон станциясе		+	+
		Элемтә каланчасы		+	+
		Телевизион ретранслятор		+	+
		Радиотрансляция станциясе		+	+
		Элемтә челтәрләре	+	+	+
4	Җылылык белән тәэмин итү	ГЭС, ГРЭС	+	+	+
		ТЭЦ		+	
		Котельый		+	+
		Магистраль челтәрләре		+	+
5	Су белән тәэмин итү	Су алу	+	+	+
		Су чистарту корылмалары	+	+	+
		Насос станциясе		+	+
		Магистраль челтәрләре		+	+
6	Су бүлү	Канализация чистарту корылмалары		+	+
		Баш канализация станциясе		+	+
		Канализация насос станциясе		+	+
		Магистраль челтәрләре		+	+

7	Ягулык белән тәэмин итү	Газ саклагыч		+	+
		Газгольдер		+	+
		Ягулык складлары (күмер, утын)		+	+
8	Каты коммуналь, сәнәгать һәм биологик калдыкларны утильләштерү һәм урнаштыру	Каты коммуналь калдыклар полигоны	+	+	+
		Сәнәгать калдыклары полигоны	+	+	+
		Мал каберлеге	+	+	+
		Чүп эшкәртү заводы	+	+	+
9	Автомобиль юллары	Федераль әһәмияттәге автомобиль юллары	+	+	+
		Региональ автомобиль юллары әһәмият	+	+	+
		Җирле әһәмияттәге автомобиль юллары-муниципаль район чикләрендәге җир кишәрлекләре, торак пунктлар чикләреннән тыш	+	+	+
		Җирле әһәмияттәге автомобиль юллары		+	
		Торак пункт чикләрендәге урамнар һәм юллар		+	+
10	Тимер юллар	Тимер юл станцияләре, тукталышлар яңа платформалар	+	+	+
11	Мәгариф	Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	+	+	+
		Гомуми белем бирү оешмалары:	+	+	+
		Башлангыч белем бирү оешмалары	+	+	+
		төп гомуми белем бирү оешмалары (төп мәктәпләр)	+	+	+
		урта гомуми белем бирү оешмалары (урта мәктәпләр)	+	+	+
		Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру	+	+	+
		Мәктәпара укыту-җитештерү комбинатлары	+	+	+
12	Сәламәтлек саклау	Дәвалау-профилактика учреждениеләре, шул исәптән:	+	+	+
		Амбулатор-поликлиника учреждениеләре	+	+	+
13	Рекреация	Балалар ял лагерьлары	+	+	+
		Ял йортлары (пансионатлар) балалар белән гаиләләр өчен	+	+	+
		Туристик базалар балалы гаиләләр өчен	+	+	+
		Урман-парклар	+	+	+
		Парк, бакча		+	+
		Сквер, бульвар		+	+
		Ял итү өчен мәйданчыклар		+	+
		Аквапарк		+	+

		Пляж		+	+
		Яр.-.елга буе		+	+
14	Көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре	Халыкка турыдан - туры хезмәт күрсәтү предприятиеләре	+	+	+
		Мунча		+	+
15	Сәүдә обобъектлары	Азык-төлек товарлары кибетләре	+	+	+
		Азык-төлек булмаган товарлар кибетләре	+	+	+
		Базар комплекслары	+	+	+
16	Питания предприятие ләре	Җәмәгать туклануы предприятиеләре		+	+
17	Идарә оешмалары һәм учреждениеләре			+	+
18	Элемтә предприятиеләре	Почта элемтәсе бүлекчәләре	+	+	+
19	Торак инфраструктур асы	Социаль торак фонды		+	+
20	Китапханә	Авыл китапханәсе	+	+	+
		Китапханә пункты	+	+	+
21	Мәдәният объектлары	Клуб	+	+	+
		Театр	+	+	+
		Цирк	+	+	+
		Концерт залы	+	+	+
		Кинотеатр	+	+	+
		Музей	+	+	+
		Дини-мәдәни Учреждение	+	+	+
22	Физкультура	Физкультура-спорт заллары	+	+	+
		Ачык яссылык корылмалары	+	+	+
23	Җәмәгать саклау урыннары	Хокук тәртибен саклауның терәк пункты	+	+	+
		Полиция участок пункты	+	+	+
24	Янгын куркынычсыз-лыгы	Янгын бүлеге	+	+	+
		Янгын депосы		+	+
		Янгын пункты		+	+

25	Саклау, үстерү һәм тәэмин итү дәвалау-сәламәтләндерү урыннары җирле әһәмияттәге курортлар Исемлеге	Шифаханә-курорт учреждениеләре	+	+	+
26	Җитештерү территорияләре	Сәнәгать предприятиеләре	+	+	+
		Коммуналь-склад объектлары	+	+	+
		Бизнес-инкубатор	+	+	+
		Технопарк	+	+	+
27	Балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыру һәм гамәлгә ашыру	Яшьләр эшләре буенча органнар учреждениеләре	+	+	+

Таблица 4

Таблица 3

Иҗтимагый үзәкләрнең һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларының структурасы һәм типологиясе

Юнәлешләр буенча объектлар	Иҗтимагый үзәкләр төрләре һәм хезмәт күрсәтү төрләре буенча иҗтимагый-эшлекле зона объектлары	
	Вакытлы хезмәт күрсәтү	көндәлек хезмәт күрсәтү
	Эре авыл торак пункты үзәге	Авыл үзәге җирлек (авылара), урта авыл торак пункты
1	**2**	**3**
Административ-эшлекле һәм хуҗалык учреждениеләре	Административ хуҗалык хезмәте, элемтә бүлеге, полиция, банклар, юридик һәм нотариаль конторалар, ремонт-эксплуатация идарәләре	Административ хуҗалык бинасы, элемтә бүлеге, банк, торак-коммуналь хуҗалык предприятиеләре, тәртип саклау терәк пункты
Белем бирү оешмалары	Колледжлар, лицейлар, гимназияләр, балалар сәнгать һәм иҗат мәктәпләре һ.б.	Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, гомуми белем бирү оешмалары, балалар иҗат мәктәпләре

1	2	3
Мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре	Клуб тибындагы учреждениеләр, кызыксынулар буенча клублар, ял үзәкләре, өлкәннәр һәм балалар өчен китапханәләр	Киноҗайланмалар белән клуб тибындагы учреждениеләр, өлкәннәр һәм балалар өчен китапханә филиаллары
Сәламәтлек саклау һәм социаль тәэмин итү учреждениеләре	Участок хастаханәсе, поликлиника, ашыгыч медицина ярдәме күрсәтү пункты, даруханә	Фельдшерлык-акушерлык пункты, табиб амбулаториясе, даруханә
Физкультура-спорт корылмалары	Стадионнар, спорт заллары, бассейннар, балалар спорт мәктәпләре	Стадион, мәктәп белән бергә бассейнлы спорт залы
Сәүдә һәм җәмәгать туклануы	Азык-төлек һәм сәнәгать товарлары кибетләре, җәмәгать туклануы предприятиеләре	Көндәлек азык-төлек һәм сәнәгать товарлары кибетләре, җәмәгать туклануы пунктлары
Көнкүреш һәм коммуналь хезмәт күрсәтү учреждениеләре	Көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, үзеңдә хезмәт күрсәтү-кер юу-химчисткалары, мунчалар, янгын деполары, җәмәгать бәдрәфләре	Көнкүрешкә хезмәт күрсәтү предприятиеләре, кер юу-химик чистартуларның кабул итү пунктлары, мунчалар

Учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренең исәпләү нормалары һәм җир кишәрлекләренең күләмнәре.

Таблица 4

Учреждениеләр, предприятиеләр, корылмалар	Үлчәү, үлчәү бердәмлеге	1000 кешегә тәкъдим ителә торган тәэмин ителеш (минимум чикләрендә)	Җир участогының күләме, кв.метр, аерым очракларда - гектарларда (га)	Искәрмә
		авыл җирлеге		
1	**2**	**3**	**4**	**5**
I. Белем бирү оешмалары				
Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары	1 урын	Җирлекнең, шәһәр округының демографик структурасына карап билгеләнә	Урнашкан урын 100 урынга кадәр - 40; 100 дән артык - 35; оешмалар комплексында 500 урыннан артык - 30. Җир кишәрлекләренең күләмнәре киметелергә мөмкин: реконструкция шартларында - 25%ка; авышлык белән рельефта урнашканда - 20 %тан артыгы - 15 %ка; торак пунктларда - яңа төзелешләрдә - 10 %ка (яшелләндерү мәйданын кыскарту исәбенә)	Балаларның мәктәпкәчә белем бирү оешмалары белән тәэмин ителеш дәрәҗәсе (1 - 6 яшь) шәһәр округы һәм шәһәр җирлекләре - 85 - 100%; авыл җирлекләре - 85 - 90%. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр җәмәгать инфраструктурасы, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында" 2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары нигезендә мәктәпкәчә мәгариф оешмаларының төп төрләренең гомуми мәйданының чагыштырма күрсәткече арттырылган норматив түбәндәгеләрне тәшкил итә: шәһәр округлары һәм шәһәр җирлекләре - бер тәрбияләнүчегә 11,28 кв. метр; авыл җирлекләре - бер тәрбияләнүчегә 14,36 кв. метр.

Төркемнәрнең иң чик тулылыгы белән компенсацияләүче төрдәге мәктәпкәчә белем бирү оешмалары:	Гомуми мәйданы кв.метр 1 гомуми мәйдандагы тәрбияләнүче	17,05 - 51,16	Проектлауга бирем буенча	Урнаштыруга карап, туры китереп Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "Иҗтимагый инфраструктура, социаль инфраструктура белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында" 2009 елның 26 гыйнварындагы 42 нче карары белән 2019 елга кадәр хезмәт күрсәтүләр"
гомуми белем бирү учреждениеләре	1 урын	Җирлекнең демографик структурасына карап билгеләнә	Урнашканда: 400 урынга кадәр - 50; 400 - 500 урын - 60; 500 - 600 урын - 50; 600 - 800 урын - 40; 800 - 1100 урын - 33; 1100 - 1500 урын - 21; 1500 - 2000 урыннар - 17 (реконструкция шартларында 20%ка кимү мөмкин)	I - XI сыйныф укучыларының колачлау дәрәҗәсе - 100%. Гомуми белем бирү оешмасының спорт зонасы торак белемнең физкультура-савыктыру комплексы белән берләштерелергә мөмкин. Гомуми белем бирү оешмалары биналарының гомуми мәйданының чагыштырма күрсәткечләре нормативлары: шәһәр округы һәм шәһәр җирлекләре - 16,96 - 31,73 кв. метр, авыл җирлекләре - 10,07 - 22,25 кв. метр (сыйдырышлылыгына карап, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 1996 елның 3 июлендәге 1063-р номерлы күрсәтмәсе нигезендә)

Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары	1 урын	Мәктәп укучыларының гомуми санының 120% ы, шул исәптән биналар төрләре буенча, %: яшь туристлар станциясе - 0,4%; балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе - 20%; балалар сәнгать мәктәбе яки музыка, сәнгать, хореография мәктәбе - 12%	По проекту бирем	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларның билгеле бер колачы күздә тотыла. Авыл җирлекләрендә балаларга өстәмә белем бирү оешмалары өчен урыннар гомуми белем бирү оешмалары биналарында тәкъдим ителә. "2019 елга кадәр җәмәгать инфраструктурасы, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында" Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 26.01.2009 № 42 карары нигезендә
Интернатлы оешмалар	1 урын	Проектлауга бирелгән бирем буенча - кимендә 0,6	Урнашканда: 200 - 300 урыннар - 70; 300 - 500 урын - 65; 500 һәм аннан күбрәк урыннар - 45	Интернат бинасы (йокы корпусы) җир кишәрлегендә урнашканда җир кишәрлеген 0,2 гектарга арттырырга кирәк.

Һөнәри белем бирү оешмалары	1 урын	Проектлауга бирем буенча, әмма кимендә 3,0	Әлеге кушымтаның 5 нче таблицасы буенча	Авыл җирлекләрендә урнаштырыла торган авыл хуҗалыгы профильле уку йортлары өчен җир кишәрлекләре күләме 50 %ка арттырылырга мөмкин. Төзекләндерү шартларында гуманитар юнәлештәге уку йортлары өчен 30%ка кимү мөмкин. Һөнәри белем бирү оешмаларының гомуми мәйданының чагыштырма күрсәткечләре нормативлары: һөнәри училищелар өчен 1 укучыга 17,35 кв. метр; Һөнәри лицейлар өчен 1 укучыга 22,51 кв. метр (Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр иҗтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында" 2009 елның 26 гыйнварындагы 42 нче карары нигезендә).

2. Медицина оешмалары һәм социаль хезмәт күрсәтү оешмалары				
Фельдшер яки фельдшер-акушер пункты	1 объект	Бирем буенча проектлау	0,2 га	
Даруханә		Проектлауга йөкләмә буенча, якынча	0,2 - 0,3 га объектка	Бәлки, барысы да көйләнгән. Авыл җирлекләрендә, кагыйдә буларак, амбулатория һәм ФАП янында
	1 учрежде ние	1 гә 6,2 мең халык		
	гомуми мәйданның	14,0		
Яшьләр эшләре	Гомуми	25	Проектлауга	Бәлки, күппрофильле учреждениеләр составында.

органнар учреждениеләре	квадрат метры		бирем буенча	Учреждениене яшьләр сәясәте өлкәсенә кертүнең төп критерие - биләүчеләрнең кимендә 50%ы 12 яшьтән алып 12 яшькә кадәрге озак сроклы нигездә 23 ел
	Эш урыны	2 (педагог, тренер, социаль хезмәткәр һ.б.)		
Предприятиеләрнең һәм оешмаларның ял базалары , яшьләр лагерьлары	1 место	Бирем буенча проектлау	140 - 160	
Балалар лагерьлары	1 урын	0,05	150 - 200	

Туристлык кунакханәләре	1 урын	Проектлауга бирем буенча якынча 5 - 9	50 - 75	Гомуми үзәкләрдә урнаштырыла торган туристлык кунакханәләре өчен җир кишәрлекләре күләмнәрен
Туристлык базалары	1 урын	Шул ук	65 - 80	
Балалы гаиләләр өчен	1 урын	Шул ук	95 - 120	
Шәһәрдә ял итү базалары, балык тоту-аучылык базалары: кунарга калу базасы	1 урын	15	Проектлауга бирем буенча	
кунусыз		112		
Мотелләр	1 урын	3	75 - 100	
Кемпинглар	1 урын	9	135 - 150	
III. Мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре				
Музейлар	1 учреждение	1 - 2 на муниципаль район	Шул ук	Мәдәни-массакүләм һәм физкультура-спорт оешмалары җәяүлеләр йөри алу мөмкинлеге чикләрендә укучылар һәм халык тарафыннан савыктыру эше (нормативларны кушып) 500 меттан да артык түгел
Авыл җирлекләре яисә аларның төркемнәре клублары, мең кеше: 0,2 дән 1 дән 3 кә кадәр	1 урын	300 300 - 230 кадәр	Шул ук	Меньшую вместимость клубов и библиотек следует принимать для больших поселений

Авыл массакүләм китапханәләре 1 мең кешегә исәпләнгән тикшерү зонасы (30 минутлык файдалану мөмкинлеге исәбеннән) өчен: авыл җирлекләре яки аларның төркемнәре, мең кеше: 1 дән 3 кә кадәр	мең саклау берәмлеге 1 урын	6 - 7,5 5 - 6	Шул ук	
IV. Физкультура-спорт корылмалары				
Яссы спорт корылмалары территориясе	мең кв. метр	1,95	Проектлауга бирем буенча	Гомуми файдаланудагы физкультура-спорт корылмаларын мәгариф мәктәпләренең һәм башка уку йортларының, ял һәм мәдәният учреждениеләренең спорт объектлары белән берләштерергә кирәк. Кече җирлекләр өчен залларның һәм бассейннарның исәпләү нормаларын объектларның технологик таләпләргә туры килүенең минималь күләмен исәпкә алып кабул итәргә кирәк. Физкультура-савыктыру мәйданчыклары һәр җирлектә каралган. Халык саны 2 меңнән 5 меңгә кадәр булган җирлекләрдә 540 кв.метр мәйданлы бер спорт залы булу күздә тотыла. Шәһәр әһәмиятендәге физкультура-спорт корылмаларыннан файдалану мөмкинлеге 30 минуттан артмаска тиеш. Торак районда урнаштырыла торган физкультура-спорт корылмалары өлешен кабул итәргә кирәк.
Спорт заллары, шул исәптән:	зал идәне мәйданы кв.метр	350	Проектлауга бирем буенча, әмма искәрмәдә күрсәтелгәне ким түгел	
гомуми файдаланудагы		60 - 80		

Балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе	зал идәне мәйданы кв.метр	10	Объектка 1,5 - 1,0 га	

				гомуми норма, %: территорияләр - 35%, спорт заллары - 50, бассейннар - 45
V. Сәүдә һәм җәмәгать туклануы				
Сәүдә объектлары, шул исәптән: киосклар, павильоннар, кибетләр, ваклап сату базарлары	сәүдә мәйданы-ның кв.метры	486,6	Хезмәт күрсәтүче халык саны белән җирле әһәмияттәге сәүдә үзәкләре, мең кеше: 4 тән алып 6 - 0,4 - 0,6 гектарга кадәр; 6 дан 10 - 0,6 - 0,8 гектарга кадәр; 10 нан 15 - 0,8 - 1,1 гектарга кадәр; 15-20 - 1,1 - 1,3 га объектка. Халык саны 1 - 0,1 - 0,2 гектарга җиткән кече шәһәр җирлекләре һәм авыл җирлекләре сәүдә үзәкләре; 1 дән 3 - 0,2 - 0,4 гектарга кадәр;	Бакчачылык һәм дача берләшмәләре территориясендә азык-төлек кибетләре 1000 кешегә 80 кв.метр сәүдә мәйданын исәпләп чыгарырга тиеш. Ваклап сату базарлары өчен 1 сәүдә урыны 6 кв.метр сәүдә мәйданы күләмендә кабул ителә
шул исәптән: азык-төлек товарларын сату буенча	сәүдә мәйданының кв.метры	148,5	3 тән 4 кә кадәр - 0,4 - 0,6 га; 5 тән 6 га кадәр 0,6 - 1,0 га; 7 дән 10 га кадәр - 1,0 - 1,2 га. Сәүдә предприятиеләре, кв.метр	
азык-төлек булмаган товарларны сату буенча	сәүдә мәйданының кв.метры	338,1	сәүдә мәйданының 100 кв.метрына 250 - 0,08 гектарга кадәр; сәүдә мәйданы 250 дән 650 - 0,08-0,06 кв.метрга кадәр;	

			650 алып 1500 - 0,06 - 0,04 кв.метрга кадәр сәүдә мәйданы; 1500 кадәр 3500 - 0,04 - 0,02 кв.метр сәүдә мәйданы; 3500 дән артык - 0,02 кв.метрга кадәр сәүдә мәйданы. Ваклап сату базарлары өчен - 1 кв.метрга 7 - 14 кв.метрга сәүдә мәйданы: 14 - комплексның сәүдә мәйданы 600 кв.метрга кадәр; 7 - комплексның сәүдә мәйданы 3000 кв. метрдан артык.	
Азык-төлек һәм яшелчә продукциясе базары вак ртоклы сатулар белән	Гомуми мәйданның кв.метры		Проектлауга бирем буенча	
Җәмәгать туклануы предприятиесе	1 утырту урыны	40	Урыннар саны, га, 100 урынга: 50 - 0,2 - 0,25 кадәр; 50дән алып 150 - 0,15 - 0,2 гә кадәр; 150 - 0,1	Шәһәрләрдә - туризм үзәкләрендә җәмәгать туклануы предприятиеләре челтәрен вакытлы халыкны исәпкә алып кабул итәргә. Җитештерү предприятиеләрендә, учреждениеләрдә, оешмаларда һәм уку йортларында җәмәгать туклануы предприятиеләренә ихтыяҗ максималь сменада 1 мең эшләүчегә (укучыга) нормативлар буенча исәпләнә. Авыл җирлекләренең җитештерү зоналарында һәм хезмәт кушымталарының башка урыннарында, шулай ук кыр станнарында эшләүчеләргә хезмәт күрсәтү өчен максималь сменада эшләүче 1 мең кешегә исәпләнгән 220 урын исәбеннән җәмәгать туклануы

				›едприятиеләре күздә тотылырга тиеш Җәмәгать туклануы предприятиеләре тәүлегенә 1 мең
VI. Көнкүреш һәм коммуналь хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре				
Көнкүреш	1 эшче урын	4	10 эш урынына куәтле	Бәлки, төзелгән

Монча-савыктыру	1 юынгыч	7	0,2 - 0,4 га объектка	Шәһәр округында һәм тәэмин ителгән җирлекләрдә
Куакханә	1 урын		Кунакханә урыннары саны: 25 дән 100 гә кадәр - 55; 100дән артык 500 - 30; 500 дән артык - 1000 - 20; 1000 дән 2000 - 15	
Янгын сүндерү депосы	1 янгын сүндерү автомобиле	0,4	0,5 - 2,0 га объектка	НПБ 101-95 буенча исәп-хисап
Иҗтимагый бәдрәф	1 прибор			Кешеләр күпләп җыела торган урыннарда
Зират	га	0,24	Бирем буенча проектлау	Махсус билгеләнештәге зоналар территорияләрендә
VII. Административ-эшлекле һәм хуҗалык учреждениеләре				
Административ- идарә	1 эш урыны	Бирем буенча проектлау	Бинаның катлавы вакытында: 3 - 5 кат - 44 - 18,5; 9 - 12 кат - 13,5 - 11; 16 һәм аннан да күбрәк катлар - катлар булганда	

			3 - 5 кат - 54 - 30; 9 - 12 кат -	
Милиция бүлеге	1 объект	Проектлауга бирем буенча	0,3 - 0,5 га	Авыл җирлегендә авыл җирлекләре комплексына хезмәт күрсәтә ала
Торак-эксплуатация	1 объект		1 га	Шул ук

Бүлек, банк филиалы	1 объект	0,5	0,05 га - 3 операция урыны	Бәлки, төзелгән
Операцион касса	1 объект	1 гә 10 - 30 мең кешегә	0,2 га - 2 операция операциясе	Шул ук
Элемтә бүлеге	1 объект	1 гә 0,5 - 6,0 мең кеше	Микрорайо элемтә бүлекләре на, жилого района, га, для хезмәт күрсәтүче халыкка, төркемнәр: IV - V (9 мең кешегә кадәр) - 0,07 - 0,08; III - IV (9 - 18 мең кеше) - 0,09 - 0,1; II - III (20 - 25 мең кеше) - 0,11 - 0,12. Авыл җирлегенең элемтә бүлекләре, га, халыкка хезмәт күрсәтә торган төркемнәр: V - VI (0,5 - 2 мең кеше) - 0,3 - 0,35; III - IV (2 - 6 мең кеше) - 0,4 - 0,45	Бүлекләрне, элемтә узелларын, почтамтларны урнаштыру, матбугат, телеграфлар, шәһәрара, го агентлыклары- шәһәр һәм авыл телефон станцияләре, абонент- спутник элемтәсе терминаллары, чыбыклы тапшырулар станцияләре, радиотапшыру һәм телевидение объектлары, аларның төркемнәре, егәрлеге (сыйдырышлылыгы) һәм кирәкле участокларның күләме гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә кабул ителә

VIII . VIII Мәдәният объектлары				
Мәдәни биналар һәм	объект	Бирем буенча проектлау	Шул ук	

Кушымта № 4

Төзелеш проектлаштыруның җирле нормативларына карата

ТОРАК ЗОНАЛАР

Түбән Кама муниципаль районы халкының торак белән тәэмин ителешен фаразлау

(кв.м/кеше)

№ п/п	**Исеме**	Тәэмин ителеш	
		2015 ел	**2030 ел**
1	**2**	**3**	**4**
1.	Түбән Кама районы	24,8	36,7

Шәһәр төзелешен проектлаштыруның җирле нормативларына № 5 кушымта

ҖИТЕШТЕРҮ ЗОНАЛАРЫ

1 нче таблица

Җитештерү объектларының җир участоклары төзелешенең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Җитештерү тармагы	**Оешма**	**төзелеш өчен минималь тыгызлык, %**
1	**2**	**3**
Җирле сәнәгать		
	1. Нәфис керамика	56
	2. Металл һәм таштан ясалган сәнгать	52
	3.Агачтан уенчыклар һәм сувенирлар	53
	4. Уенчык бер металл	61
	5. Тегү әйберләре	
	ике катлы биналарда	74
	ике катлы биналарда	
	ремонт һәм җиһазлар әзерләү	60

Искәрмә:

1. Җитештерү объектының җир участогын төзүнең тыгызлыгы төзелеш мәйданының коймадагы объект мәйданына мөнәсәбәте (яки киртә булмаганда) буларак процентларда билгеләнә

- тимер юллар өслеге биләгән мәйданны да кертеп, аңа тиешле шартлы чикләрдә).

2. Төзелеш мәйданы барлык төрдәге биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнар суммасы буларак билгеләнә, шул исәптән, элмәләр, ачык технологик, санитар-техник, энергетика һәм башка җайланмалар, эстакадалар һәм галереяләр, йөк төяү җайланмалары мәйданчыклары, җир асты корылмалары (резервуарлар, базы, сыену урыннары, тоннельләр, шулай ук биналар һәм корылмалар урнаша алмый торган ачык стоянкалар, машиналар, механизмнар һәм ачык складлар.

стоянкалар һәм складларның күләме һәм җиһазлары кабул ителгән очракта, төрле билгеләнештәге объектлар:

предприятиеләрне технологик проектлау нормалары.

Төзелеш мәйданына объект территориясендә резерв участоклар кертелергә тиеш, бирем нигезендә билгеләнгән биналар һәм корылмаларны (күрсәтелгән биналарның һәм корылмаларның габаритлары чикләрендә) проектлау өчен билгеләнгән.

Төзелеш мәйданына биналар һәм корылмалар тирәсендәге отмосткалар, тротуарлар, автомобиль һәм тимер юллар, тимер юл станцияләре, вакытлыча биналар һәм корылмалар, ачык спорт мәйданчыклары, хезмәт ияләренең ял итү мәйданчыклары, яшел үсентеләр (агач, куаклар, чәчәкләр һәм үләннәр), гражданнарга караган автотранспорт чараларының ачык стоянкалары, ачык су белән тәэмин итү һәм башка канаулар, терәк диварлар, җир асты биналары һәм корылмалары яисә аларның өлешләре белән мәшгуль булган мәйданнар кертелми.
3. Биналар һәм корылмалар биләгән мәйданнарны исәпләү аларның тышкы контурлары буенча җирнең планлаштырылган тамгалары дәрәҗәсендә башкарыла.
Галерейлар һәм эстакадалар биләгән мәйданнарны санаганда, төзелеш мәйданына башка биналар яки корылмалар урнаша алмый торган герьлар һәм эстакадаларның горизонталь мәйданына проект кертелә, калган участокларда бары тик галерея һәм эстакадаларның фундаментлары белән биләгән мәйдан гына исәпкә алына.
җирнең планлаштыру билгеләре дәрәҗәсе.
4. Объектлар төзегәндә 2 процент һәм аннан да күбрәк төзелеш тыгызлыгын таблица нигезендә киметү рөхсәт ителә.
5. Төзелешнең минималь тыгызлыгын киметергә рөхсәт ителә (тиешле техник-икътисадый нигезләмәләр булганда), әмма әлеге кушымта белән билгеләнгән 1/10 дан да артмаска тиеш:

Җирдән тайпылу %	Төзелеш тыгызлыгын киметүнең төзәтү коэффициенты
2 - 5	0,95 - 0,90
5 - 10	0,90 - 0,85
10 - 15	0,85 - 0,80
15 - 20	0,80 - 0,70

2 нче таблица
Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданнарын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Оешма		**Төзелешнең** Минималь **тыгызлыгы, %**
1		**2**
Мөгезле эре терлек	*Бәйдә тоткан сыерлар* Сыерларның саны 50-60 % 400 сыерга 800 сыерга	 51*/45 55/50
	Көтүлектәге сырлар саны 90 % 400 сыерга 800 һәм 1200 сыерга	 51/45 55/49
	Бәйдә тормаган сыерлар Көтүлектәге сыерлар саны 50, 60 һәм 90 % 800 сыерга 1200 сыерга 2000 сыерга	 53 56 60
	Ит һәм ит репродукторлары 800 һәм 1200 сыерга	 52**/35

1		2
	Яшь терлекләрне үстерү һәм симертү 6000 һәм 12 000 терлек сыйдырышлы	45
	Бозаулар үстерү һәм симертү 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән	 41 46
	Мөгезле эре терлек симертү 1000 баш терлеклек 2000 баш терлеккә исәпләнгән 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән	 32 34 36 42
	Симертү мәйданчыклары 2000 баш терлеккә исәпләнгән 3000 баш терлеккә исәпләнгән	
	Токымлылар	
	Сөтчел 600 сыерга 800 сыерга	 45 55
	Итләч 400,600 һәм 800 сыерга	 40
	Таналар үстерү 1000 һәм 2000 баш терлек сыйдырышлы 3000 баш терлек сыйдырышлы 6000 баш терлек сыйдырышлы	 52 54 57
Дуңгызчылык	Товар Репродукторлары	
	4000 башка 8000 башка 12000 башка	36 43 47
	Симертү 6000 һәм 12 000 башка	 39
	Җитештерү циклы белән 2000 башка 4000 башка 6000 һәм 12000 башка	 32 37 41
	Токымлылар 100 баш ана дуңгыз 200 баш ана дуңгыз 300 баш ана дуңгыз	 38 40 50
Сарыкчылык	Бер мәйданчыкта урнашкан йонлач, йон-итләчләр 2500 бәрәнгә 5000 бәрәнгә 4000 баш яшь бәрәнгә	 55 60 66
	Итчел-йонлач 2500 бәрәнгә 2500 баш бәрәнгә	66 62
	Тун өчен 1200 бәрәнгә	56

1		2
	Симертү өчен 2500 башка 5000 башка	 65 74
	Каракүлче алу өчен симертү мәйданчыклары 5000 башка	 58
	Тәмамланган әйләнешле көтү Итләч-йонлы бәрәннәр 2500 баш	60
	Итләч-йонлы бәрәннәр 2000-4000 баш исәбенә	 63
	Тун өчен 1600 башка	67
Кошчылык	Йомырка юнәлешләре 200 мең йомырка сала торган тавык 300 мең йомырка сала торган тавык	 28 32
	Ит юнәлешләре 30000 һәм 60000 бройлерга	27***/43
	Үрдәкчелек 65000 үрдәк бәбкәсе	 31
	Күркәчелек 250 000 күркә бәбкәсе	 24
	Токымлылар Йомырка юнәлешләре	
	50 мең тавыклык нәсел заводы Зур кошлар зонасы яшь бозауларны карау зонасы	 25 28
	Ит юнәлешләре 50 мең тавыклык нәсел заводы Зур кошлар зонасы яшь бозауларны карау зонасы	 25 25
Җәнлекчелек эшләре	Җәнлекчелек эшләре	21
Куянчылык	Куянчылык	22

3 нче таблица

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданнарын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Оешмалар		**төзелешнең минималь тыгызлыгы, %%%№%% %%%%.%**
Теплицалар	Гомуми мәйданы булган күпьеллык теплицалар 6 гектар 12 гектар 18, 24 и 30 гектар	 54 56 60
	Гомуми мәйданы 5 гектарга кадәр булган берьеллык (ангар) теплицалар	41

Оешмалар		төзелешнең минималь тыгызлыгы ы,% %
Авыл хуҗалыгы техникасын ремонтлау буенча	Парклы хуҗалыклар өчен үзәк ремонт остаханәләре	
	25 тракторга	25
	50 һәм 75 тракторга	28
	100 тракторга	31
	150 , 200 тракторга	35
	Бригадага яки парклы хуҗалыклар бүлекчәләренә техник хезмәт күрсәтү пунктлары	
	10,20,30 тракторга	30
	40 һәм аннан күбрәк тракторга	38
Башка оешмалар	Авыл хуҗалыгы продукциясен эшкәртү һәм саклау буенча	50
	Катнаш азык	27
	Орлык һәм бөртек саклау буенча	28

* Сызым өстендә китерелгән күрсәткечләр өчен биналар булмаса, чердак, сызым астында - чердак кулланылганда
** Тупас азыкны һәм асылмалы саклаганда- сызым астында ,эскерттә саклаганда күрсәткечләр сызык өстендә китерелгән.
*** Сызым өстендә- күпкатлы биналар, сызым астында-бер катлы биналар өчен күрсәткечләр китерелгән.

Искәрмә:

1. Төзелешнең минималь тыгызлыгын киметергә рөхсәт ителә, әмма артык түгел. Әлеге Кушымтада билгеләнгән 10 процент авыл хуҗалыгы предприятиеләрен төзегәндә, 3 проценттан артык мәйданда, утырту грунтларында һәм катлаулы инженер-геологик шартларда.

2. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең тыгызлыгы предприятие төзелеше мәйданының предприятие мәйданының гомуми күләменә мөнәсәбәте буларак процентларда билгеләнә.

Биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнарны исәпләү, аларның тышкы контуры буенча, җирнең планлаштырылган тамгалары дәрәҗәсендә, отмосткалар киңлеген исәпкә алмыйча башкарыла.

3. Предприятиенең төзелеш мәйданына барлык төрдәге биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнар, шул исәптән, элмәчләр, ачык технологик, санитар-техник һәм башка җайланмалар, эстакадалар һәм галереяләр, төяү - бушату җайланмалары, җир асты корылмалары (резервуарлар, базы, сыену урыннары, тоннельләр, инженерлык коммуникацияләренең керү каналлары, шулай ук хайваннар, кошлар һәм җәнлекләр өчен урамда йөрү, автомобильләр кую өчен мәйданчыклар, авыл хуҗалыгы машиналары һәм механизмнары, төрле билгеләнештәге складлар, төрле билгеләнештәге складлар, шулай ук; урамнарның, автомобильләрне һәм ачык саклау складларын кую өчен мәйданчыкларның күләме һәм җиһазлары технологик проектлау нормалары буенча кабул ителә.

Төзелеш мәйданына шулай ук предприятие мәйданчыгындагы резерв мәйданнар да кертелергә тиеш, әлеге биремнәрдә күрсәтелгән биналар һәм корылмаларның икенче чираты биналарын һәм корылмаларын урнаштыру өчен проектлау (күрсәтелгән

биналарның һәм корылмаларның габаритлары чикләрендә).
Галерейлар һәм эстакадалар биләгән мәйданнарны санаганда, төзелеш мәйданына күрсәтелгән объектларның горизонталь мәйданына бары тик башка биналар яки корылмалар урнаштыра алмый торган 8 участогы гына кертелә, ә калган җир өсте участоклары өчен бары тик җирнең планлаштыру билгеләре дәрәҗәсендә терәк конструкцияләре белән биләгән мәйдан гына исәпкә алына.
4. Төзелеш мәйданына биналар һәм корылмалар тирәсендәге отмосткалар, тротуарлар, автомобиль һәм тимер юллар, вакытлыча биналар һәм корылмалар, ачык спорт мәйданчыклары, хезмәт ияләренең ял итү өчен мәйданчыклар, яшел үсентеләр, гражданнарга караган транспорт чаралары өчен ачык мәйданчыклар, ачык су белән тәэмин итү һәм башка каналлар, терәк стеналар, җир асты корылмалары яисә аларның өлешләре белән билгеләнгән мәйданнар кертелергә тиеш түгел.

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектлар өчен классификация һәм санитар-яклау зоналары

Авыл хуҗалыгы җитештерүләре һәм I класслы объектлар-1000 метр санитар-саклау зонасы
1. Дуңгызчылык комплекслары.
2. Кош фабрикасында елына 400 меңнән артык тавык-йомырка сала торган һәм 3 млн.бройлер бар.
3. Эре мөгезле терлек комплекслары.
4. Тирес һәм помета саклагычлары
II сыйныф-500 метр санитар-саклау зонасы
1. Дуңгыз фермалары 4 меңнән алып 12 мең башка кадәр.
2. Мөгезле эре терлек фермалары 1200 - 2000 сыердан алып 2000-гә кадәр һәм яшь терлекләр өчен 6000-гә кадәр.
3. Җәнлекчелек фермалары (чәшкеләр, төлкеләр һ.б.).
4. Кошчылык фермалары 100 меңнән 400 мең тавыкка кадәр йомырка сала торган һәм 1дән 3 млн. бройлерга кадәр
Елга:
5. Биологик эшкәртелгән сыек тирес фракциясенең ачык саклагычлары.
6. Тирес һәм пометаның ябык саклагычлары.
7. Агулы химикатларны саклау складлары 500 тоннадан артык.
8. Орлыкларны эшкәртү һәм агулау буенча җитештерү.
9. Сыекландырылган аммиак складлары.
III сыйныф-300 метр санитар-саклау зонасы
1. Дуңгыз фермалары 4 мең башка кадәр.
2. Мөгезле эре терлек фермалары 1200 баштан да кимрәк (барлык белгечлекләр), атчылык фермалары.
3. 5-30 мең баш сарык фермасы.
4. Кошчылык фермалары 100 мең тавыкка кадәр йомырка сала торган һәм 1 млн.бройлерга кадәр.
5. Тирес һәм тиресне бораулау өчен мәйданчыклар.
6. Агулы химикатлар һәм минераль ашламалар саклау складлары 50 тоннадан артык.

7. Авыл хуҗалыгы җирләрен тракторларны кулланып пестицидлар белән эшкәртү (кыр чикләреннән алып торак пунктка кадәр).
8. Җәнлекчелек фермалары.
9. Йөк автомобильләрен һәм авыл хуҗалыгы техникасын ремонтлау, технологик хезмәт

күрсәтү һәм саклау буенча гаражлар һәм парклар.

IV Класс-100 метр санитар-саклау зонасы
1. Теплица һәм парник хуҗалыклары.
2. Минераль ашламалар, агулы химикатлар саклау складлары 50 тоннага кадәр.
3. Коры минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складлары (зона азык-төлек продукциясен эшкәртү һәм саклау предприятиеләренә кадәр билгеләнә).
4. Терлекчелек агымнарын кулланып сугару объектлары.
5. Азык әзерләү цехлары, шул исәптән азык-төлек калдыкларында.
6. Терлек асраучы хуҗалыклар (дуңгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, җәнлекләр фермалары) 100 башка кадәр.
7. Ягулык-майлау материаллары складлары.

V класслы - 50 метр санитар-саклау зонасы
1. Җиләк-җимеш, яшелчә, бәрәңге, ашлык саклау урыны.
2. Материал складлары.
3. Терлек асраучы хуҗалыклар (дуңгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, җәнлекләр фермалары) 50 башка кадәр.

Таблица № 5
Терлекчелек комплексларының авыл хуҗалыгы продуктларын эшкәртү буенча җитештерү предприятиеләре

Җитештерү предприятиеләренең исеме	Санитар-саклау зонасы, метр
Ит комбинатлары һәм ит-сөт ризыклары	1000
Вак хайваннар һәм кошлар, шулай ук тәүлегенә 50-500 тонна егәрлекле терлек сую объектлары	300
Ит эшкәртү производстволары	300
Сөт, май, сыр җитештерү	100
Җиләк-җимеш һәм яшелчә эшкәртү буенча җитештерү	50
Ит эшкәртү буенча кече предприятиеләр һәм цехлар-тәүлегенә 5 тоннага кадәр, сөт җыймыйча - 10 тоннага кадәр.	50

Шәһәр төзелешен проектлаштыруның җирле нормативларына № 6 кушымта

ӘЙЛӘНӘ-ТИРӘ МОХИТНЕ САКЛАУ

Таблица 1

Пычрану категориясе	Пычрануны Гомуми **күрсәткече**	**Туфрактагы күләме, мг/кг**					
		I класслы куркыныч		**ч II класслы**		**III класслы куркыныч**	
		Тоташтыру		**Тоташтыру**		**Тоташтыру**	
		органик	**неорганик**	**органик**	**неорганик**	**органик**	**неорганик**
чиста	-	Фоннан ПДК кадәр	Фоннан ПДК кадәр	Фоннан ПДК кадәр	Фоннан ПДК кадәр	Фоннан ПДК кадәр	Фоннан ПДК кадәр
Рөхсәт ителгән	< 16	от 1 до 2 ПДК	2 фон күрсәткеченнән ПДК га кадәр	1 дән 2 ПДК	2 фон күрсәткеченнән ПДК га кадәр	1 дән 2 ПДК	2 фон күрсәткеченнән ПДК га кадәр
Уртача куркыныч	16 - 32					2 дән 5 ПДК	2 дән5 ПДК до Kmax
Куркыныч	32 - 128	2 дән 5 ПДК	ПДК доан Kmax	от 2 до 5 ПДК	ПДК дан Kmax	> 5 ПДК	> Kmax
Бик куркыныч	> 128	> 5 ПДК	> Kmax	> 5 ПДК	> Kmax		

кайда:
Kmax-зыянлылык күрсәткечләренең берсе буенча элементның рөхсәт ителгән дәрәҗәсенең максималь күрсәткече;
Zc-исәп-хисап торак урыннарда туфракның сыйфатын гигиеник бәяләү буенча Методик күрсәтмәләр нигезендә башкарыла.
ПДК-рөхсәт ителгән иң чик концентрация.

Искәрмә: пычратучы химик матдәләрнең куркынычлылыгы буенча классларга бүленеше:
I-мышьяк, кадмий, ртуть, кургаш, цинк, фтор, 3,4-бензапирен; II-бор, кобальт, никель, молибден, бакыр, сурьма, хром;
III-барий, ванадий, вольфрам, марганец, стронций, ацетофенон.
Таблица №2

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрне гигиеник бәяләү һәм аларны куллану буенча киңәшләр

Туфрак пычрану категориясе	Туфракның пычрану характеристикасы	Территорияне куллану мөмкинлеге	Туфракны савыктыру буенча киңәшләр
Рөхсәт ителгән	Туфракта химик матдәләрнең микъдары артып китә, әмма ПДК дан югарырак түгел	Төрле культураны куллану	Туфракның пычрану чыганакларының йогынтысын киметү. Үсемлекләр өчен токсикантларның үтемлелеген киметү буенча чараларны гамәлгә ашыру
2. Уртача куркыныч	Туфракта химик матдәләрнең микъдары гомуми - санитар, миграцион су һәм миграцион һава күрсәткечләре буенча лимитлаштырылган, әмма транслокацион күрсәткеч буенча өстәмә дәрәҗәдән түбәнрәк булган очракта аларның ПДКСЫННАН артып китә.	Контроль шартларында теләсә нинди культураны куллану авыл хуҗалыгы үсемлекләре сыйфатында	Шундый ук чаралар 1. Миграцион су яки миграцион су белән чикләнә торган матдәләр булганда-җан күрсәткечләре белән авыл хуҗалыгы эшчеләренең сулыш зонасында һәм җирле сулыкларда бу матдәләрнең тотылуын контрольдә тоту үткәрелә
3.Куркынычлылык югары	Химик матдәләрнең микъдары зарарлы транслокацион күрсәткеч булганда аларның ПДКСЫННАН артып китә	Техник культуралардан файдалану, авыл хуҗалыгы культураларыннан файдалану үсемлек концентраторларын исәпкә алып чикләнә	1 категория өчен күрсәтелгән чаралардан тыш, үсемлекләрдә, азык - төлек продуктларында һәм терлек азыгында токсикантларны карап тотуга мәҗбүри контроль. Үсемлекләр һәм азык - төлек үстерү кирәк булганда, аларны чиста туфракта үстерелгән азык-төлек белән бутарга киңәш ителә.

4. Гадәттән тыш куркыныч	Химик матдәләр микъдары зарарлы матдәләрнең барлык күрсәткечләре буенча туфракта ПДКДАН артып китә	Техник культураларны куллану яисә авыл хуҗалыгы кулланышыннан искәрмә. Урман саклау полосалары	Пычрану дәрәҗәсен киметү һәм токсикантларны бәйләү буенча чаралар

Таблица 3

Пычрануга бәйле рәвештә туфрактан файдалану буенча киңәшләр

Туфрак пычрану категорияләре	Туфрактан файдалану буенча киңәшләр
Чиста	Чикләүләрсез файдалану
Рөхсәт ителгән	Югары куркыныч объектларыннан тыш, чикләүләрсез файдалану
Уртача куркыныч	Төзелеш эшләре барышында котлованнар һәм юдырмалар өчен, яшелләндерү участокларында, чиста грунт катламын салып, 0,2 метрдан да ким булмаган күләмдә файдалану
Куркыныч	Чиста грунт катламнары 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә капланган чокырлар һәм котлованнар өчен чикләнгән файдалану. Эпидемиологик куркыныч булганда-кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәте органнары күрсәтмәсе буенча дезинфекция (дезинвазия) уздырганнан соң, аннан соң лаборатор контроль астында файдалану
Гадәттән тыш куркыныч	Махсуслаштырылган полигоннарда чыгару һәм утильләштерү. Эпидемиологик куркыныч булганда-кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәте органнары күрсәтмәсе буенча дезинфекция (дезинвазия) уздырганнан соң, аннан соң лаборатор контроль астында

Таблица 4

Тавыш басымының рөхсәт ителгән һәм рөхсәт ителгән иң чик тавыш дәрәҗәләре, торак һәм иҗтимагый биналарында һәм торак территориясендә тавыш бирүнең эквивалент һәм максималь дәрәҗәләре

Биналар һәм территорияләр билгеләү	**Тәүлекнең вакыты,сәг**	**Тавыш дәрәҗәсе дБА**	**Максималь дәрәҗә, дБА**
1	**2**	**3**	**4**

1 Җитештерү предприятиеләренең административ-идарә персоналының, лабораторияләрнең эш урыннары, үлчәү һәм аналитик эшләр өчен бүлмәләр.		60	75
2. Диспетчерлык хезмәтләренең эш урыннары, телефон аша сөйләшү элемтәсе белән дистанцион идарә итү һәм күзәтү кабиналары, төгәл җыю участоклары, телефон һәм телеграф станцияләре		65	80
3. Эксперименталь эшләр үткәрү өчен лаборатория бүлмәләре, күзәтү кабиналары һәм телефон аша сөйләм элемтәсеннән башка дистанцион идарә итү бүлмәләре		75	90
4Җитештерү предприятиеләренең даими эш урыннары булган биналар, территорияләр	-	80	95

1	2	3	4
даими эш урыннары булган предприятиеләр			
5. Хастаханәләр һәм шифаханәләр палаталары	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	35 25	50 40
6. Операция хастаханәләре, табиблар кабинетлары		35	50
7. Сыйныф бүлмәләре, уку кабинетлары, уку йортлары аудиторияләре, конференц-заллар,		40	55
8. Музыкаль класслар	-	35	50
9. Фатирларның торак бүлмәләре	7.00 - -23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
10. Тулай торак бүлмәләре	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	45 35	60 50
1. Кунакханәләр номерлары: халыкара кунакханәләр классификация биш һәм дүрт йолдыз халыкара кунакханәләр классификация өч йолдыз халыкара кунакханәләр классификация кимендә өч йолдыз	 7.00 - 23.00 23.00 - 7.00 7.00 - 23.00 23.00 - 7.00 7.00 - 23 00 23.00 - 7.00	 35 25 40 30 45 35	 50 40 55 45 60 50
12. Ял йортлары, пансионнар торак урыннары-картлар һәм инвалидлар өчен интернат-йортлар балалар бакчалары, йокы бүлмәләре интернат-мәктәпләр һәм учреждениеләр	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
13. Офис бүлмәләре, эш урыннары һәм башкалар административ биналар, конструктор билетлары- проект һәм фәнни-тикшеренү органнары-		50	65
14. Кафе, рестораннар заллары	-	55	70
15. Театрлар һәм концерт заллары фойесы	-	45	*
16. Театр һәм концерт заллары	-	30	*
17. Күпмаксатлы заллар	-	35	*
18. "Долби»җиһазлары белән кинотеатрлар	-	30	45

19. Спорт заллары	-	45	*
20. Сәүдә заллары кибет, пассажирлар заллары		60	75
21. Хастаханәләр һәм шифаханәләр биналары янындагы территорияләр	7.00 -23.00 - 23.00 7.00	45 35	60 50
22. Турыдан-туры янәшәдәге территорияләр торак биналар, ял йортлары, картлар һәм инвалидлар инвалидлар өчен интернатларга	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	55 45	70 60
23 Турыдан-туры янәшәдәге территорияләр поликлиникалар, мәктәпләр һәм башка уку йортлары -балалар бакчалары, мәктәп микрорайоннарның һәм торак йортларның төркемнәренең ял итү урыннары-		55	70

* Әлеге биналарда тавышның максималь дәрәҗәләре нормалашмый

Искәрмә:
1. 1, 5 - 13 позицияләрендә китерелгән бүлмәләрдәге тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәсе башка биналардан һәм читтән килеп чыккан тавышка гына керә.
2. 5 - 12 позицияләрендә китерелгән биналарда тышкы чыганаклардан тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәләре норматив һава алмашын тәэмин итү шарты белән билгеләнгән, ягъни мәҗбүри вентиляция яки һава кондиционирования системасы булмаганда, ачык форточкалар яки һава агымын тәэмин итүче башка җайланмалар шартларында үтәлергә тиеш. Норматив һава алмашын тәэмин итүче мәҗбүри вентиляция яки кондиционерлау системалары булганда, биналарның тышкы тавышының рөхсәт ителгән дәрәҗәсе (15-17) ябык тәрәзәләрдәге биналарда рөхсәт ителгән дәрәҗәләрне тәэмин итү исәбеннән арттырылырга мөмкин.
3. Җилләтү, кондиционерлау һәм һава җылыту системалары җиһазларыннан, шулай ук җылылык һәм су белән тәэмин итү системалары насосларыннан һәм сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләренең урнаштырылган (янкорма) суыту җайланмаларыннан алынган тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәләрен, тәүлекнең төнге вакыты өчен) 9-12 позициясеннән тыш, 5 дБ (дБА) түбәнрәк кабул итәргә кирәк. Шул ук вакытта тавышның тональлегенә төзәтмәне исәпкә алмыйлар

1	2	3	4
даими эш урыннары булган предприятиеләр (1-3 позициясендә санап үтелгән эшләрдән тыш)			
5. Хастаханәләр һәм шифаханәләр палаталары	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	35 25	50 40
6. Операция хастаханәләре, табиблар кабинетлары		35	50
.7. Сыйныф бүлмәләре, уку кабинетлары, уку йортлары аудиторияләре, конференц-заллар, китапханәләрнең уку заллары, клуб заллары-суд утырышлары заллары, гыйбадәт бүлмәләре, клубларның тамаша заллары		40	55
8. Музыкаль классլар	-	35	50
9. Фатирларның торак бүлмәләре	7.00 - -23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
10. Тулай торак бүлмәләре	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	45 35	60 50
11. Кунакханәләр номерлары:			
халыкара кунакханәләр классификация биш һәм дүрт йолдыз	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	35 25	50 40
халыкара кунакханәләр классификация өч йолдыз	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
халыкара кунакханәләр классификация кимендә өч йолдыз	7.00 - 23 00 23.00 - 7.00	45 35	60 50
12. Ял йортлары, пансионнар торак урыннары-картлар һәм инвалидлар өчен интернат-йортлар, балалар бакчалары, йокы бүлмәләре, интернат-мәктәпләр һәм учреждениеләр	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
13. Офис бүлмәләре, эш урыннары һәм башкалар-административ биналар, конструктор билетлары-проект һәм фәнни-тикшеренү органнары		50	65
14. Кафе, рестораннар заллары	-	55	70
15. Театрлар һәм концерт заллары фойесы	-	45	*
16. Театр һәм концерт заллары	-	30	*
17. Күпмаксатлы заллар	-	35	*
18. "Долби»җиһазлары белән кинотеатрлар	-	30	45
19. Спорт заллары	-	45	*
20. Кибет сәүдә заллары,вокзал һәм аэровокзал пассажирлар залы		60	75
21. Хастаханәләр һәм шифаханәләр биналары янындагы территорияләр	7.00 -23.00 - 23.00 7.00	45 35	60 50
22Торак йортлар, ял йортлары, картлар һәм интернатлар белән янәшә урнашкан территорияләр	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	55 45	70 60
23. Поликлиникалар, мәктәпләр һәм башка уку Йортлар белән янәшә урнашкан территорияләр		55	70

* Әлеге биналарда тавышның максималь дәрәҗәләре нормалашмый

Искәрмә:

1. 1, 5 - 13 позицияләрендә китерелгән бүлмәләрдәге тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәсе башка биналардан һәм читтән килеп чыккан тавышка гына керә.

2. 5 - 12 позицияләрендә китерелгән биналарда тышкы чыганаклардан тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәләре норматив һава алмашын тәэмин итү шарты белән билгеләнгән, ягъни мәҗбүри вентиляция яки һава кондиционирования системасы булмаганда, ачык форточкалар яки һава агымын тәэмин итүче башка җайланмалар шартларында үтәлергә тиеш. Норматив һава алмашын тәэмин итүче мәҗбүри вентиляция яки кондиционерлау системалары булганда, биналарның тышкы тавышының рөхсәт ителгән дәрәҗәсе (15-17) ябык тәрәзәләрдәге биналарда рөхсәт ителгән дәрәҗәләрне тәэмин итү исәбеннән арттырылырга мөмкин.

3. Җилләтү, кондиционерлау һәм һава җылыту системалары җиһазларыннан, шулай ук җылылык һәм су белән тәэмин итү системалары насосларыннан һәм сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләренең урнаштырылган (янкорма) суыту җайланмаларыннан алынган тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәләрен, тәүлекнең төнге вакыты өчен) 9-12 позициясеннән тыш, 5 дБ (дБА) түбәнрәк кабул итәргә кирәк. Шул ук вакытта тавышның тональлегенә төзәтмәне исәпкә алмыйлар.

Таблица 5

Эш урыннарында инфраструктураның рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәсе, торак һәм җәмәгать урыннарында инфраструктураның рөхсәт ителгән дәрәҗәләре торак төзелеше территориясендә урнаштыру

№ п/п	Биналарның кулланылышы	Тавыш басымы дәрәҗәсе , дБ				Тавыш Басымының гомуми дәрәҗәсе , дБ
		2	4	8	16	
1	Җитештерү предприятиеләре: төрле авырлык дәрәҗәдәге эшләр төрле дәрәҗәдәге эшләр интеллектуаль-эмоциональ-киеренкелек	 100 95	 95 90	 90 85	 85 80	 100 95
2	Торак төзелеше территориясе	90	85	80	75	90
3	Торак һәм гомуми биналар	75	70	65	60	75

Таблица 6

Халык өчен 30 кГц - 300 ГГц ешлык диапазонындагы электромагнит кырының рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәсе

Диапазон ешлыгы	**30 - 300 кГц**	**0,3 - 3 МГц**	**3 - 30 МГц**	**30 - 300 МГц**	**0,3 - 300 ГГц**
Нормалаштырылган параметр	Электр кырының киеренкелеге, Е (В/м)				Электр агымы тыгызлыгы,
Рөхсәт ителгән чик дәрәҗәләр	25	15	10	3	10 25 *

* * Әйләнә-тирә күзәтү яки сканерлау режимында эшләүче антеннадан нурланыш очраклары өчен.

Таблица 7

Эквивалент дозаның егәрлеге, ул тышкы ионизирующий нурланыштан яклауны проектлаганда кулланыла

Нурланыш алган зона категорияләре		**Территория һәм биналар** кулланылышы	**Нурланыш алу** Вакыты сәг/ел	**Проект егәрлеге** **эквивалент дозада, мкЗв/ч**
Персонал	группа А	Персоналның даими тору урыннары	1700	6,0
		Персоналның вакытлыча тору урыннары	850	12
	группа Б		2000	1,2
Халык		Теләсә нинди башка биналар,территорияләр	8800	0,06

Шәһәр төзелешен проектлаштыру буенча җирле нормативларга 7 нче кушымта

Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау

Җирлекнең тарихи-мәдәни потенциалы

№ п/п	Җирлек исеме	**Археологик һәйкәлләр**			**Тарихи һәйкәлләр**			Шәһәр төзелеше һәм архитектура һәйкәлләре			**Сәнгать һәйкәлләре**			**Барлык җирлек**
		саклау категориясе												
		Ф	**Р**	**М**	**Ф**	**Р**	**М**	**Ф**	**Р**	**М**	**Ф**	**Р**	**М**	
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**
1	Кармалы	-	4	--	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5

Искәрмә:

1. 1. Таблицада литерлар белән түбәндәге сак категорияләре күрсәтелде:
2. Ф - федераль, Р - республика (региональ), җирле (муниципаль) әһәмияттәге җирләр, шул исәптән ачыкланган археология объектлары.
3. Мәдәни мирас объектлары саны бүлем аша күрсәтелә: алар арасында-комплекслар һәм объектлар саны, әһәмиятлеләрендә-объектлар саны

№ 8 кушымта

Шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативларына

ТРАНСПОРТ ИНФРАСТРУКТУРАСЫ

Таблица 1

Халыкны шәхси автомобильләр белән тәэмин итү (җиңел, йөк һәм автобуслар да кертеп)

(1000 кешегә 1 машина)

Муниципаль район исеме	**2010 ел**	**2015 ел**	**2020 ел**	**2035 ел**
1	**2**	**3**	**4**	**5**
Түбән Кама	182,3	238,4	290,5	446,0

Шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативларына № 9 кушымтаИНЖЕНЕРЛЫК ИНФРАСТРУКТУРАСЫ
Су белән тәэмин итү

Таблица 1

Халыкның хуҗалык-эчү ихтыяҗлары өчен тәүлеклек (бер елга) су куллану

Торак төзелеше районнарын төзекләндерү дәрәҗәсе	Торак пунктларда бер кешегә уртача тәүлеклеклек (бер ел эчендә), литр/тәүлеккә эчәр су куллану
Эчке суүткәргеч һәм канализация белән тәэмин ителгән биналар төзү: ванналардан башка; үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин итү белән тәэмин итү	125 - 160 160 - 230 230 - 350

1. Искәрмә:
2. 1. Су җыю колонкаларыннан судан файдалану белән бәйле биналар төзү районнары өчен бер кешегә тәүлеклек уртача (бер ел эчендә) су куллануны тәүлегенә 30-50 литр кабул итәргә кирәк.
3. 2. Аерым су куллану җәмәгать биналарында хуҗалык - эчә торган һәм көнкүреш ихтыяҗларына (СНиП 2.08.02-89* кабул ителгән классификация буенча), ял йортлары, санатор - но - туристик комплекслар һәм балалар сәламәтләндерү лагерьлары өчен су чыгымнарыннан тыш, су чыгымнарын үз эченә ала

Таблицада күрсәтелгән чикләрдә чагыштырма су кулллануны сайлау климат шартларына, су белән тәэмин итү чыганагының егәрлегенә һәм су сыйфатына, төзекләндерү дәрәҗәсенә, төзелешнең катлы булуына һәм җирле шартларга бәйле рәвештә башкарылырга тиеш.

4. Халыкны азык - төлек белән тәэмин итүче сәнәгать ихтыяҗлары өчен су күләмен һәм исәпкә алынмаган чыгымнарны тиешле нигезләгәндә торак пунктның хуҗалык-эчәргә яраклы ихтыяҗлары өчен су чыгымының 10-20 проценты күләмендә өстәмә рәвештә кабул итү рөхсәт ителә.

5. Үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән биналар төзелгән районнар (микрорайоннар) өчен җылылык челтәреннән тәүлеклек уртача алганда, хуҗалык-эчәргә яраклы су чыгымының 40 процентын һәм максималь су алу сәгатенә турыдан - туры кайнар суны алуны кабул итәргә кирәк. Катнаш төзелеш булганда күрсәтелгән биналарда яшәүче халык санынннан чыгып эш итәргә кирәк.

6. 1дән артык халкы булган торак пунктларда чагыштырма су куллану

Һәр аерым очракта нигезләнгән һәм дәүләт күзәтчелеге органнары белән килештерелгән очракта 000 000 кешене арттырырга рөхсәт ителә

Таблица 2

Кулланучылар тарафыннан су чыгымы нормалары

Кулланучылар	Үлчәгеч	Су чыгымы нормалары (шул исәптән Кайнар), литр	
		уртача тәүлек	тәүлегенә иң күп су куллану
1	**2**	**3**	**4**
Фатир тибындагы торак йортлар: су белән тәэмин итү һәм канализация башка ванналар	1 яшәүче	95	120
газ белән тәэмин итү	1 яшәүче	120	150
суүткәргеч, канализация һәм каты ягулыкта эшләүче су җылыткычлы ванналар белән	1 яшәүче	150	180
суүткәргеч, канализация һәм газ җылыткычлы ванналар белән	1 яшәүче	190	225
Тиз эшләүче газ җылыткычы яки күпъяклы су алу җайланмасы белән	1 яшәүче	210	250
юдыргычлар, юу һәм душ белән җиһазландырылган үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин итү	1 яшәүче	195	230
душ белән җиһазландырылган утыргычлы ванна	1 яшәүче	230	275
душ белән җиһазландырылган, озынлыгы 1500 дән 1700 ммга кадәр булган ванна белән	1 яшәүче	250	300
үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин итү һәм аларны төзекләндерү таләпләре югары булган 12 каттан артык биеклектә	1 яшәүче	360	400
Тулай торак: уртак душ кабинасы белән	1 яшәүче	85	100
душ белән барлык торак бүлмәләрендә	1 яшәүче	110	120
Уртак аш-су бүлмәләре, душ блоклары булган торак ның Һәр секциясендә	1 яшәүче	140	160
Уртак душ, ванналары булган гостиницалар, пансионатлар, мотельләр	1 яшәүче	120	120

Шифаханәләр, ял итү йортлары: һәрбер бүлмәдә юыну бүлмәсе булса	1 койка	200	200
һәрбер бүлмәдә душ булса	1 койка	150	150
Хастаханәләр и амбулаторийлар	сменага 1 авыру	13	15
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары: Балалар көндезге сменада булса:			
Ярымфабрикатлар белән эшләүче ашханәләр белән	1 бала	21,5	30
Чимал белән эшләүче, автомат кер юу машиналары белән тәэмин ителгән ашханәләр	1 бала	75	105
Балалар лагерьлары: (шул исәптән ел дәвамында эшләүче лагерьлар): Чимал белән эшләүче, автомат кер юу машиналары Тәэмин ителгән ашханәләр	1 урын	200	200
Ярымфабрикатлар белән эшләүче, үзәкләштерелгән кер юу бүлмәсе ашханәләр	1 урын	55	55
Административ йортлар	1 эшче	12	16
Гимнастика залларында душ булган һәм ярымфабрикатлар белән ашханәләр булган гомуми белем бирү йортлары	сменага 1 укытучы 1 укучы	10	11,5
Озайтылган көн булганда:	Шулай ук	12	14
Мәктәп-интернатлар: Уку бүлмәләре: (гимнастика залларында душ булган очракта)	1 укучы һәм сменага 1 укытучы	9	10,5
Йокы бүлмәләре белән	1 урын	70	70
Даруханәләр: сәүдә залы һәм ярдәмче бүлмәләр	1 эшче	12	16
дару әзерләүче лабораторияләр:	1 эшче	310	370
Предприятия общественного питания: для приготовления пищи:			
реализуемой в обеденном зале	1 шартлы ризык	12	12
ярымфабрикатлар чыгара торган:			
итле	1 тонна		6700
Балык белән	1 тонна		6400
Яшелчә белән	1 тонна		4400
кулинария	1 тонна		7700
Кибетләр: азык-төлек кибетләре	Сменага 1 эшче (сәүдә үзәгенең 20 кв.метры)	250	250

көнкүреш кибетләре	сменага 1 эшче	12	16
Чәчтарашханәләр	Сменага 1 эш урыны	56	60
Клублар	1 урын	8,6	10
Тамашачылар өчен	1 урын	3	3
Спорт белән шөгыльләнүчеләр өчен (душ керүне исәпкә алып)	1 кеше	100	100

1	2	3	4
Мунчалар:			
эскәмияләрдә таз белән юыну өчен һәм душта чайкану өчен	1 кеше		180
Шулай ук сәламәтләндерү процедуралары белән һәм душта чайкану өчен:	1 кеше		290
душ кабинасы	1 кеше		360
ванна бүлмәсе	1 кеше		540
Су сибү чыгымы: үлән капламы	1 кв.метр	3	3
футбол кыры	1 кв.метр	0,5	0,5
калган спорт корылмалары	1 кв.метр	1,5	1,5
яшел үсентеләр, газоннар һәм чәчәкләр	1 кв.метр	3 - 6	3 - 6
Каток өслеге	1 кв.метр	0,5	0,5

Искәрмә:

1. Су чыгымы нормалары төп кулланучылар өчен билгеләнгән һәм барлык өстәмә чыгымнарны үз эченә ала (хезмәт күрсәтүче персонал, хезмәт күрсәтүче персонал, килүчеләр өчен душ бүлмәләре һ.б.)

   Көнкүреш биналарында һәм җитештерү предприятиеләре биналарында төркемләп душ һәм ванналарында су куллануны, кер юу һәм җәмәгать туклануы предприятиеләрендә азык әзерләү, шулай ук хастаханәләр, шифаханәләр һәм сырхауханәләр составына керүче дәвалау процедураларына, күрсәтелгән ихтыяҗларга су тотуны үз эченә алган кулланучылардан тыш, өстәмә рәвештә исәпкә алырга кирәк.
2. Уртача тәүлеккә су чыгымы нормалары техник-икътисадый чагыштырмаларны үтәү өчен китерелгән.
3. Әлеге таблицада күрсәтелмәгән җитештерү ихтыяҗларына су чыгымын технологик биремнәргә һәм проектлау буенча күрсәтмәләргә туры китереп кабул итәргә кирәк.

4. Кер юу машиналарында автоматлаштырылмаган кер юу машиналарында һәм махсус пычрак белән кер юу вакытында кайнар суның 1 кг коры кер юу нормасын 30 процентка кадәр арттыру рөхсәт ителә.

5. Су сибүгә киткән чыгым нормасы бер су сибү исәбеннән билгеләнгән. Тәүлек эчендә су сибүне климат шартларына карап кабул итәргә кирәк

Таблица 3

Су белән тәэмин итү чыганакларын һәм эчә торган суларны санитар саклау зоналары

№ п/п	Су белән тәэмин итү чыганагы Су белән тәэмин	**Су белән тәэмин итү чыганагыннан санитар саклау зоналары чикләре**		
		I пояс	**II пояс**	**III пояс**
1	**2**	**3**	**4**	**5**
1.	Җир асты чыганаклары: а) скважиналар, шул исәптән: сакланган сулар; тиешенчә Сакланмаган сулар	кимендә 30 метр кимендә 50 метр	исәп - хисап буенча, Тм 2. шулай ук	исәп - хисап буенча, Тм 3. шулай ук
	Су алу корылмалары ясалма җир асты сулары шул исәптән корылмалар (бассейннар,	кимендә 50 метр Кимендә 100 метр	шулай ук	шулай ук
2.	а) су кушылдыклары	агымы буенча өскә таба 200 метрдан кимрәк; агымы буенча аска 100 метрдан кимрәк	агымы буенча өскә таба исәп-хисап; агым буенча аска таба 250 агымы буенча өскә таба	II пояс чикләре белән туры килә; II пояс чикләре белән туры килә;
		җәйге - көзге аран су кисү линиясеннән 100 метрдан да ким булмаган боковлар	шуңа да карамастан, янкылар: тигез рельефта 500 метр; калкансыман өслектә-750 метр; текә склонда-1000 метр	су бүлү линиясе буенча, кушылдыкларны да кертеп, 3 - 5 км чикләрендә
	сулыклар			II пояс чикләре белән

	(сусаклагычлар,күлләр)	су - койма акваториясе буенча барлык юнәлешләрдә дә 100 м һәм җәйге-көзге ызан вакытында су кису	по акватории: 3 - 5 км во все стороны от водозабора; по территории: 3 - 5 км в обе стороны по берегу и 500 - 100 метров от уреза воды при нормальном	

1	2	3	4	5
3.	Суүткәргеч корылмалар һәм суүткәргечләр	Санитар-яклау полосасының чикләре запас һәм көйләүче сыешлыклар, фильтрлар һәм элемтә өчен яктырткычларның диварларыннан-30 метрдан да ким түгел 4.; суэтем башняларыннан - 10 метрдан да ким түгел.; калган биналардан (отстойниклар, реагент хуҗалыгы, хлор склады 6), насос станцияләре һ. б.) - 15 метрдан да ким түгел; суүткәргечнең өске линияләреннән: грунт сулары булмаганда - 1000 миллиметрга кадәр һәм 1000 миллиметрдан артык диаметрлы 20 метрдан да ким булмаган күләмдә су үткәргечләрнең диаметры 10 метрдан да ким булмаган күләмдә, грунт сулары булмаганда-10 метрдан да ким түгел.; грунт сулары булганда-суның диаметрына карамастан, кимендә 50 метр		

Искәрмә:

1. Җир асты суларының инфильтрацион су алу җайланмаларының I поясы чикләренә су алу җайланмасы һәм өске сулык арасындагы яр буе территориясе кертелә.
2. Тмның II поясы чикләрен билгеләгәндә (җир асты суларының су алу җайланмасына агымы белән пычрану өчен микробларны алга җибәрү вакыты) таблица буенча кабул ителә:

Гидрологик шартлар	**Тм (тәүлек буенча)**
1. Җитәрлек дәрәҗәдә якланмаган.җир асты сулары (грунт сулары, шулай ук ачык сулык белән турыдан-туры гидравлик элемтәгә ия булган терәк һәм пластара сулар)	400
2. Якланган җир асты сулары (ачык сулык белән турыдан-туры гидравлик элемтәсе булмаган терәк һәм пластара сулар)	200

4. Су катламын химик пычратулардан саклау өчен билгеләнгән өченче пояс чиге гидродинамик исәп-хисаплар белән билгеләнә. Шул ук вакытта химик пычрану вакытында су алу җайланмасына хәрәкәт исәп-хисап техникасы күбрәк булырга тиеш.
5. Тх су алу җайланмасын эксплуатацияләү срогы буларак кабул ителә (су алу җайланмасын эксплуатацияләүнең гадәти вакыты - 25-50 ел).

1. Хлорның чыгым склады булганда, санитар-саклау зоналары торак һәм иҗтимагый биналарга кадәр күләме хлор җитештерү, саклау, транспортлау һәм куллану вакытында куркынычсызлык кагыйдәләрен исәпкә алып билгеләнә.

2. Әлеге кушымтада «су белән тәэмин итү чыганакларын һәм эчә торган суларны санитар саклау зоналары " 2.1.4.1110-02 СанПиН белән билгеләнгән нормалар бар.

Таблица 4

Электр куллану нормалары

Коммуналь-көнкүреш кулланучыларының электр энергиясе чыгымының һәм электр йөкләнешен максимум куллану сәгатьләренең еллык санының эреләнгән күрсәткечләре

Торак пунктлар категорияләре	Стационар электр плитәләре булмаган торак пункт		Стационар электр плитәләре булган торак пункт	
пунктлар категорияләре	электр энергиясенең чагыштырма чыгымы, кВтч/елга Кеше	электр нагрузкасының максимумын куллану сәгатьләренең еллык саны	электр энергиясенең чагыштырма чыгымы, кВтч/елга Кеше	электр нагрузкасының максимумын куллану сәгатьләренең еллык саны
Зур	2480	5400	3060	5600
Урта	2300	5350	2880	5550
Кечкенә	2170	5300	2750	5500

Искәрмә:

1. Китерелгән зурайтылган күрсәткечләр торак һәм иҗтимагый биналар, коммуналь - көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, транспорт хезмәте күрсәтү объектлары, тышкы яктылык белән электр куллануны күздә тота.
2. Китерелгән мәгълүматлар торак биналарда конди-ционирлау, электр белән җылыту һәм электр үткәргече куллануны исәпкә алмый.
3. Электр нагрузкасын куллану сәгатьләренең еллык саны туклану үзәгенең 10 (6) кВ шиннарына китерелгән.

5нче таблица

Торак биналарның электр кабул итү бүлмәләренең чагыштырма исәп-хисап электр нагрузкасы

Электр энергиясен кулланучылар	Чагыштырма исәп-хисап электр нагрузкасы, кВт/фатир, фатирлар саны:													
	1 - 5	**6**	**9**	**12**	**15**	**18**	**24**	**40**	**60**	**100**	**200**	**400**	**600**	**1000**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**
Газ плитәләре булган фатирлар: табигать газында *	4,5													

сыекландырылган газда (шул исәптән шул исәптән төркемле җайланмаларда һәм каты ягулыкта).	6													
егәрлеге 8,5 кВт	10													

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
егәрлеге 10,5 кВт кадәр булган электр плиталы югары комфортлы фатирлар белән **	14													
Бакчачылык ширкәтләре кишәрлекләрендә йортлар	4													

* Типлаштырылган проектлар буенча биналарда

** Тәкъдим ителгән әһәмияттә

Искәрмә:

1. Таблицада күрсәтелмәгән фатирлар саны өчен чагыштырма исәп-хисап йөкләмәләре интерполяция юлы белән билгеләнә.
2. Гомуми мәйданы 70 кв.метр булган (35 - 90 кв. метрлы фатирлар) һәм типик проектлар буенча 150 кв. метр (100-300 кв. метрлы фатирлар) биналарда индивидуаль проектлар буенча югары комфортлы фатирлар булган фатирлар өчен аерым исәп-хисап йөкләмәләре китерелгән. Югары комфортлы фатирлар өчен исәп-хисап йөкләнешен проектлауга бирелгән задание нигезендә яисә билгеләнгән егәрлек һәм ихтыяҗ коэфициенты һәм бер үк вакытта СП 31-110 - 2003 буенча билгеләргә кирәк.
3. Чагыштырмача исәп-хисап йөкләмәләре гаиләләрнең фатирда бүлмәле күченүен исәпкә алмый.
4. Гомуми йөкләнешнең чагыштырма исәп - хисап нагрузкалары гомумйорт көч нагрузкасын, җәмәгать билгеләнешендәге биналарның (янкорма) яктырту һәм көч йөкләнешен, реклама йөкләнешен, шулай ук фатирларда электр җылытуын, электр - җылыткычларны һәм көнкүреш кондиционерларын (элиталы фатирлардан тыш) куллануны исәпкә алмыйлар.
5. 10 кВтка кадәр булган иллюминацияләр йөкләнеше бинага кертелгәндә исәп-хисап йөкләнешендә исәпкә алынмаска тиеш.

Таблица 6

Электроприемникларының чагыштырма исәп-хисап электр нагрузкасы шәхси торак йортлар

Электр энергиясен кулланучылар	Уртача исәп-хисап электр нагрузкасы, кВт/йорт, индивидуаль торак йортлар саны									
	1 - 3									
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**
табигый газ плиталары булган йортлар	11,5									
табигый газ плиталары булган йортлар һәм куәте 12 кВт кадәр булган электр мунчалар	22,3									
Куәте 10,5 кВт кадәр булган табигый газ плиталары булган йортлар	14,5									
Куәте 10,5 кВт кадәр булган табигый газ һәм куәте 12 кВт кадәр булган электр мунчалар	25,1									

Искәрмә:

1. Таблицада күрсәтелмәгән индивидуаль торак йортлар саны өчен чагыштырма исәп-хисап йөкләмәләре интерполяция юлы белән билгеләнә.
2. Гомуми мәйданы 150 кв.м. га кадәр булган индивидуаль торак йортлар өчен чагыштырмача исәп-хисап йөкләмәләре әлеге кушымтаның I таблицасы буенча, табигый яки сыекландырылган газ плитәләре булган типик фатирлар өчен яисә электр плитәләре белән билгеләнә.

Таблица 7

Эреләндерелгән чагыштырма электр нагрузок иҗтимагый биналар

Эреләндерелгән чагыштырма электр нагрузок иҗтимагый биналар

№ п/п	**Здание**	Үлчәү берәмлеге	Чагыштырма йөкләнеш
1	**2**	**3**	**4**
Җәмәгать туклануы предприятиеләре			
	Тулысынча электрлаштырылган саны белән утырту урыннары:		

1	400га кадәр	кВт/урын	1,04
2	Өлешчә электрлаштырылган (газ ягулык плитәләре белән): урыннары саны 400 гә кадәр	Шул ук	0,81

1	2	3	4
Азык-төлек кибетләре			
4	кондиционерсыз	сәүдә үзәгенең кВт/кв.метры	0,23
5	кондиционер белән	шул ук	0,25
Азык-төлек булмаган кибетләр			
6	кондиционерсыз	»	0,14
7	кондиционер белән	»	0,16
Гомуми белем бирү мәктәпләре			
8	Электрлаштырылган ашханәләр һәм спортзаллар белән	кВт/бер укучы	0,25
9	Балалар ясле-бакчалары	кВт/урын	0,46

Торак һәм иҗтимагый биналар энергиясенең чагыштырма чыгымнарының база дәрәҗәсен билгеләү таблицалары

Җылылык энергиясенең азкатлы һәм күпфатирлы йортларны, кунакханәләрне һәм тулай торакларны җылыту һәм вентиляцияләүгә шәһәр төзелеше-җылылык чорына караган җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе (Тәүлегенә 1 кв. метр).

Җылытыла торган мәйдан, кв.метр	**Катлар саны**			
	1	**2**	**3**	**4**
60 күбрәк	42,0	-	-	-
100	34,7	37,5	-	-
150	30,6	33,3	36,1	-
250	27,8	29,2	30,6	-

Искәрмә:

1. Шул арадаш билгеләре җылылык бирелә торган мәйданда йорт интервалында 60
   - 1500 кв. метр база дәрәҗәсендәге әһәмияткә ия булган Линия интерполяциясе буенча билгеләнергә тиеш.
2. Бер фатирлы йортның җылытыла торган мәйданы астында, эчке һава температурасы 12 °дан югарырак булган җылытыла торган бүлмәләрнең суммасын аңлыйлар., блокланган йортлар өчен-бер блоктагы фатир бүлмәләренең мәйданы, шулай ук исәп - хисап температурасы 12 °С дан югарырак, ә баскычлы күп фатирлы йортлар өчен-җәйге бүлмәләрдән башка фатир мәйданнары суммасы.
3. 1500 кв. метр мәйданлы ике һәм өч катлы йортларда һәм аннан да күбрәк һәм дүрт катлы йортларда-күпфатирлы йортлар өчен мәгълүматлар китерелә, калган күрсәткечләр аерым торучы яки блокланган йортлар өчен.

Таблица **9**

Күп катлы торак һәм аерым иҗтимагый биналарның җылылык һәм вентиляция системаларына җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

Бина төрләре	**Катлар саны**						
	1	**2**	**3**				
Торак, кунакханәләр, тулай	8 нче таблица буенча						
Поликлиникалар, 1,5 сменалы эш режимы булган дәвалау, белем бирү учреждениеләре	33,8	32,8	31,8				
Балалар бакчасы	37,8	36,8	35,8		(	к	о

Җылылык энергиясенең җылылык системасына һәм җәмәгать биналарының вентиляция системасына җылылык энергиясенең 9 нчы таблицада аталмаган еллык чагыштырма чыгымының база дәрәҗәсе

(Вт ч/(кв.метров °С сут.))

Гадусо-җылылык чорының тәүлеге, °С сутки	**уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке җылылык бүлүләре, Вт/м^2**					
	5 - 10	**11 - 15**	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 - 30**	**31 - 35**
2000	26,0	22,0	19,0	17,0	13,0	10,0
4000	26,2	22,4	20,0	18,0	14,5	12,0
6000	26,5	23,0	21,0	19,0	15,7	13,5

Таблица 11

Торак биналарны кондиционерлау системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елына кВт ч/кв.метр)

Елның җылы чорында тышкы һаваның исәп-хисап температурасы, С **°С**	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке җылылык бүлүләре			
	4 - 6	**7 - 9**	**10 - 12**	**13 - 15**
22 - 23	3,0	5,0	7,0	9,0
24 - 25	6,5	9,0	11,0	13,5
26 - 27	10,5	13,5	15,5	18,0
28 - 29	15,0	18,5	20,5	23,0
30 - 31	20,5	24,0	26,0	28,5
32 - 33	26,5	30,0	32,0	34,5
34 - 35	33,0	36,5	38,5	41,0
36 - 37	40,0	43,5	45,5	48,0
38 - 39	47,5	51,0	53,0	55,5
40 - 41	55,0	59,0	61,0	63,5

Таблица 12

Җәмәгать биналарын кондиционерлау системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елына кВт ч/кв.метр)

Елның җылы чорында тышкы һаваның исәп-хисап температурасы, °С	**Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке җылылык бүлүләре**					
	5 - 10	**11 - 15**	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 - 30**	**31 - 35**
22 - 23	6,0	8,0	9,5	11,0	12,0	12,5
24 - 25	10,0	12,0	13,5	15,0	16,5	18,0
26 - 27	14,0	17,0	19,0	21,0	22,5	24,0

Елның җылы чорында тышкы һаваның исәп-хисап температурасы, °C	Среднесуточные удельные внутренние тепловыделения					
	5 - 10	11 - 15	16 - 20	21 - 25	26 - 30	31 - 35
28 - 29	20,0	23,0	25,5	28,0	30,0	31,5
30 - 31	27,0	30,5	33,0	35,5	37,5	39,5
32 - 33	34,5	39,0	41,5	44,0	46,0	48,0
34 - 35	42,5	46,5	50,0	52,5	55,0	57,5
36 - 37	51,0	55,5	59,0	62,0	65,0	67,5
38 - 39	60,0	64,5	69,0	72,5	75,5	78,0
40 - 41	70,0	75,0	79,5	83,0	86,0	89,0

Таблица 13

Кайнар су белән тәэмин итү системасына җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елына кВт ч/кв.метр)

Типы зданий	Фатир мәйданы, кунакханә номерлары, тулай торак мәйданы, елына 1 кешегә/кв. метр.				
	12 - 15	16 - 20	21 - 25	26 - 30	31 - 40
тораклар	200	150	120	100	80
кунакханәләр	150	112	90	75	60
тулай тораклар	180	135	110	90	70

Таблица 14

Офис һәм административ биналарны кайнар су белән тәэмин итү системасына җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елына кВт ч/кв.метр)

эксплуатация режимы, атнага сәгать саны	Бер хезмәткәргә туры килә торган мәйдан бер кешегә кв. метр тәшкил итә				
	6 - 8	9 - 10	11 - 12	13 - 14	15 - 16
40 - 60	6,0	4,5	3,5	3,0	2,5
61 - 80	8,5	7,3	6,0	4,7	3,5
81 - 100	11,0	9,5	8,0	6,7	4,5
101 - 120	13,0	11,0	9,5	7,5	5,5
121 - 140	15,5	13,3	11,0	8,7	6,5
141 - 168	18,0	15,5	13,0	10,5	7,5

Таблица 16

Җәмәгать биналарын яктырту системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(кВт ч/кв.метров в год)

Биналарны эксплуатацияләү режимы, атнасына Ничә сәгать	**Уртача яктырту дәрәҗәсе, лк**					
	100 - 150	**151 - 200**	**201 - 250**	**251 - 300**	**301 - 350**	**351 - 400**
40 - 60	38,5	56,0	70,0	87,5	90,5	119,0
61 - 80	42,0	67,0	84,0	105,0	126,0	143,0
81 - 100	54,0	78,5	98,0	124,5	147,0	166,5
101 - 120	61,5	89,5	112,0	140,0	168,0	190,5
121 - 140	69,5	101,0	126,0	158,0	189,0	214,0
141 - 168	77,0	112,0	140,0	175,0	210,0	238,0

таблица 17

Биналарны Инженерлык белән тәэмин итү системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(елына бер кв.метр т. т. т.)

Бина төрләре	**Катлар саны**				
Торак	**1 - 3**	**4 - 6**	**7 - 10**	**11 - 15**	**> 15**
Эксплуатация режимы белән җәмәгатьчелек: 40 - 60	10,0	10,5	11,3	12,0	13,0
61 - 80	12,0	12,6	13,4	14,3	15,5
81 - 100	13,7	14,5	15,5	16,7	18,2
101 - 120	15,2	16,0	17,3	18,8	20,4
121 - 140	16,6	17,6	19,1	20,8	22,7
141 - 168	18,0	19,2	20,5	22,0	25,0

Таблица 18

Торак биналарны инженерлык белән тәэмин итү системасына беренчел энергиянең еллык чагыштырма суммар чыгымының база дәрәҗәсе

(елына бер кв.метр т. т. т.)

Күрсәткеч: гадусо-тәүлек чоры ягып җылыту	Катлар саны				
2 000					
4 000					
6 000					
8 000					
10 000					
12 000					

таблица 19

Җәмәгать биналарын Инженерлык белән тәэмин итү системасына беренчел энергиянең еллык суммар чыгымының чагыштырмача база дәрәҗәсе

(елына бер кв.метр т. т. т.)

Күрсәткеч, җылылык чоры	Биналарны атна саен эксплуатацияләү режимы					
	40 - 60	**61 - 80**	**81 - 100**	**101 - 120**	**121 - 140**	**141 - 168**
2 000	61,5	68,0	74,5	81,0	87,5	940
4 000	54,9	59,9	64,9	69,9	75,8	79,8
6 000	61,3	65,0	68,7	72,4	76,0	79,6
8 000	68,7	71,4	74,1	76,9	79,7	82,4
10 000	75,5	77,4	79,3	81,2	831	85,0
12 000	85,5	87,4	88,3	90,2	92,1	94,0

ЯНГЫН КУРКЫНЫЧСЫЗЛЫГЫ

Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләрендәге биналардан һәм корылмалардан алар белән чиктәш саклау объектларына кадәр янгынга каршы ераклык

Нефть һәм нефть продуктлары складлары биналары һәм корылмалары белән чиктәш булган объектларның исеме	Нефть һәм нефть продуктлары складлары һәм корылмаларыннан объектларга кадәр янгынга каршы ераклык				
	I	**II**	**Ша**	**Шб**	**Шв**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Алар белән чиктәш булган җитештерү объектлары һәм биналары	100	40 (100)	40	40	30
Урман утыртмалары булган урманчылыклар (Урман парклары) : ылыслы һәм катнаш токымнар;	100 100	50 100	50 50	50 50	50 50
Урман материаллары, торф, сүсле ягулык матдәләре, печән, салам складлары, участоклары шулай ук ачык торф залогы	100	100	50	50	50
Гомуми челтәрдәге тимер юллар: станцияләрдә; разъездларда һәм платформаларда; аралыкта	150 80 60	100 70 50	80 60 40	60 50 40	50 40 30
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (юл чите): I, II и III категорияләр; IV и V категорияләр	75 40	50 30	45 20	45 20	45 15
Торак һәм иҗтимагый биналар	200	100 (200)	100	100	100
Гомуми файдаланудагы автозаправка станцияләренең өләшү колонкалары	50	30	30	30	30
Шәхси гаражлар һәм автомобильләр өчен ачык стоянкалар	100	40 (100)	40	40	40
Складка карамаган чистарту канализация корылмалары һәм насос станцияләре	100	100	40	40	40
Складка карамаган	200	150	100	75	75

су заправкасы корылмалары					
Резервуар парк өчен авария сыйдырышлыгы (авария сыешлыклары)	60	40	40	40	40
Шартлаткыч һәм янгын куркынычы буенча А һәм Б категорияле технологик җайланмалар һәм газ яндыру өчен Факель җайланмалар	100	100	100	100	100

Автозаправка бензин станцияләреннән һәм дизель ягулыгыннан алар белән чиктәш объектларга кадәр янгынга каршы ераклык

Янгынга каршы ераклык билгеләнүче объектларның исемлеге	Автозаправка станцияләреннән янгынга каршы ераклык		
	Җир асты резервуарлары белән	җир өсте резервуарлары белән	
		гомуми сыйдырышлылык 20 куб. нан артык	гомуми сыйдырышлыгы 20 куб. метрдан артык түгел
1	**2**	**3**	**4**
Җитештерү, склад һәм администрацияләр-спорт-көнкүреш биналары һәм корылмалары фикерләү оешмалары	15	25	25
Урман утыртмалары булган урманчылыклар ылыслы һәм катнаш токымнар; яфраклы токымнар Урман утыртмалары булган урманчылыклар (Урман парклары) :	25 10	40 15	30 12
Торак һәм иҗтимагый биналар	25	50	40
Кешеләр күпләп була торган урыннар	25	50	50
Шәхси гаражлар һәм ачык стоянкалар өчен автомобильләр	18	30	20
Сәүдә киосклары	20	25	25
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (машиналар йөрү өлеше): I, II һәм III категорияләр; IV һәм V категорияләр	 12 9	 20 12	 15 9
Электрлаштырылган шәһәр транспорты Электрлаштырылган шәһәр транспорты	15	20	20
Гомуми челтәрдәге тимер юллар	25	30	30
Чистарту канализация корылмалары. автозаполняга карамаган насос станцияләре ягулык салу станцияләренә	15	30	25
АН, БН, ГН категорияле радиоактив һәм зарарлы матдәләр булган биналар һәм корылмалар I һәм II куркыныч класслары		100	

Урман материаллары, торф, сүсле ягулык матдәләре, печән, салам складлары, шулай ук ачык торф залогы участоклары	20	40	30

Таблица 3

Противопожарные расстояния от резервуара на складе общей вместимостью до 10 000 куб.метров при хранении под давлением или 40 000 куб.метров при хранении изотермическим способом до зданий и сооружений объектов, не относящихся к складу

Гомуми сыйдырышлыгы 10 000 куб. метр булган складта резервуардан янгынга каршы ераклык басым астында саклангандa яки 40 000 куб. метрны изотермик ысул белән складка кермәгән объектларга һәм корылмаларга кадәр саклаганда

Бина һәм корылмаларның исеме	Янгынга каршы аралар, метрларда			
	Җир өсте резервуарлары басымы астында, шул исәптән полуизотермические	**Басым астындагы җир асты резервуарлары**	**изотермик җир өсте резервуарлары**	**Җир асты изотермик резервуарлары**
1	**2**	**3**	**4**	**5**
Трамвай юллары һәм троллейбуслар линияләр, гомуми челтәрнең тимер юллары	100	75	100	75
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (машиналар йөрү өлеше)	50	50	50	50
Электр линияләре (һава) югары көчәнеш Электр линияләре (һава)	кимендә 1,5 биеклектә терәк	кимендә 1,5 биеклектә терәк	кимендә 1,5 биеклектә терәк	кимендә 1,5 биеклектә терәк
Чиктәш оешмалар территориясе чикләре оешма (коймаларга кадәр)	300	250	300	200
Торак һәм иҗтимагый биналар	санитар чикләрдән тыш-саклагыч зоналары, кимендә 500	санитар чикләрдән тыш-саклагыч зоналары, кимендә 300	санитар чикләрдән тыш-саклагыч зоналары, кимендә 500	санитар чикләрдән тыш-саклагыч зоналары, кимендә 300

Җылылык үзәге	200	200	200	200
Агач материаллары һәм каты ягулык складлары	200	150	200	150

таблица 10

Урманчылыклар (Урман парклары) ылыслы агачлар утыртылган биләмәләр (оешма яки склад территориясеннән)	100	75	100	75
Урманчылыклар (Урман парклары) урман яфраклы агачлар утыртылган биләмәләр (оешма яки склад территориясеннән)	20	20	20	20
Завод эчендәге җир өсте һәм җир асты-яңа технологик торбалар, складлы	Җимерекле кләргә кадәр 20	15	Җимереклек ләргә кадәр 20	15
Оешма биналары һәм корылмалары. җитештерү зонасы сату күләме булганда резервуарлар, кубик метрлар:				
2000 - 5000;	150	120	150	100
6000 - 10 000	250	200	200	125
Факел установкасы (факел баганасына кадәр)	150	100	150	200
Оешма территориясе янындагы зонада биналар һәм корылмалар (административ зонада)	250	200	250	200